

T.C. ÇEVRE VE
ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI

Türkiye'nin Bilgilendirici Envanter Raporu

(IIR) 2021

Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü
Hava Yönetimi Dairesi Başkanlığı

**T.C. ÇEVRE VE
ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI**

Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü
Hava Yönetimi Dairesi Başkanlığı

Türkiye'nin Bilgilendirici Envanter Raporu (IIR) 2021

ISBN:

Türkiye Cumhuriyeti

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü

Hava Yönetimi Dairesi Başkanlığı

Adres: Mustafa Kemal Mahallesi Eskişehir Devlet Yolu (Dumlupınar Bulvarı)

9. km No: 278 Çankaya / Ankara

Tel: 0312 586 30 00

Fax: 0312 417 02 57

e-Mail: cygm@csb.gov.tr

Web: <https://cygm.csb.gov.tr/>

YAPIM-BASIM

Bee Content & Communication

Mustafa Kemal Mah. 2124 Cd. Çakır Plaza 14/4 Çankaya/Ankara

T&F: 0312 419 0 233

www.beeyapim.com

T.C. ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI

Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü
Hava Yönetimi Dairesi Başkanlığı

ANKARA, 2021 VERİ SAYFASI

Rapor No.: AMD/AQAD Teknik Rapor No: 2021001-1

Başlık: Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu için
Türkiye'ye yönelik Yıllık Bilgilendirici Envanter Raporu

Basım yılı: 2021

Düzenleme tarihi: 2021

İletişim:

İRDE ÇETİNTÜRK GÜRTEPE

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Tel.: 0312 586 31 52

e-posta: irde.gurtepe@csb.gov.tr

AĞÇA GÜL YILMAZ

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Tel.: 0312 586 31 51

e-posta: agul.yilmaz@csb.gov.tr

CANAN ESİN KÖKSAL

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Tel.: 0312 586 31 55

e-posta: cesin.koksall@csb.gov.tr

İÇİNDEKİLER

İdari Özet	10
1 Giriş	14
1.1 Ulusal Envanter Geçmişi	15
1.2 Kurumsal Düzenlemeler	17
1.3 Envanter Hazırlık Süreci	18
1.4 Yöntemler ve Veri Kaynakları	19
1.5 Temel Kategori Analizi	20
1.5.1 Metodoloji – Yaklaşım 11	20
1.5.2 Temel kategori analizi (KCA) sonuçları	20
1.6 Kalite Güvence/Kalite Kontrol ve Doğrulama Yöntemleri	21
1.7 Genel Tamlık Değerlendirmesi	22
2 Bölüm 2: Temel Eğilimlerin Açıklaması	24
2.1 NO _x Emisyonları	28
2.2 NMVOC Emisyonları	29
2.3 SO ₂ Emisyonları	30
2.4 NH ₃ Emisyonları	31
2.5 PM ₁₀ Emisyonları	32
2.6 CO Emisyonları	33
3 Bölüm 3: Enerji (Raporlamaya Yönelik Adlandırma (NFR) Sektör 1)	34
3.1. NFR 1.A.1 Enerji Endüstrilerinde Yanma	35
3.1.1 NFR 1.A.1.a Kamu elektrik ve ısı üretimi	37
3.1.2 NFR 1.A.1.b Petrol Arıtımı	44
3.1.3 NFR 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı	48
3.2 NFR 1.A.2 İmalat Endüstrisinde ve İnşaatı Yanma	54
3.2.1 NFR 1.A.2.a Demir ve Çelik	55
3.2.2 NFR 1.A.2.b Demir Dışı Metaller	63
3.2.3 NFR 1.A.2.c Kimyasallar	72

3.2.4 NFR 1.A.2.d Kağıt hamuru, kağıt ve baskı	82
3.2.5 NFR 1.A.2.e Gıda işleme, içecekler ve tütün	91
3.2.6 NFR 1.A.2.f Metal içermeyen Mineraller	100
3.2.7 NFR 1.A.2.g vii İmalat endüstrilerinde ve inşaatda Mobil Yanma	109
3.2.8 NFR 1.A.2.g viii İmalat endüstrilerinde ve inşaatda Mobil Yanma: Diğer	109
3.3 NFR 1.A.3 Taşımacılık	119
3.3.1 NFR 1.A.3.a Sivil Havacılık	125
3.3.2 NFR 1.A.3.b Karayolu Taşımacılığı	127
3.3.3 NFR 1.A.3.c Demiryolları	132
3.3.4 NFR 1.A.3.d Denizyolları	136
3.3.5 NFR 1.A.3.e.i Boru hattı kompresörleri	141
3.3.6 NFR 1.A.4 Küçük Yanma	145
3.3.6.1 NFR 1.A.4.a.i Ticari/Kurumsal (Sabit)	145
3.3.6.2 NFR 1.A.4.a.ii Ticari / Kurumsal (Mobil)	145
3.3.6.3 NFR 1.A.4.b.i Konut (Sabit)	145
3.3.6.4 NFR 1.A.4.b.ii Mesken Konut ve Bahçe (Mobil)	152
3.3.6.5 NFR 1.A.4.c.i Tarım/Ormancılık/Balıkçılık (Sabit)	152
3.3.6.6 NFR 1A4cii Tarım/Ormancılık/Balıkçılık (Arazi Araçları)	160
3.3.6.7 NFR 1A4ciii Tarım/Ormancılık/Balıkçılık: Ulusal Balıkçılık	160
3.3.6.8 NFR 1A5a ve 1A5b	160
3.3.7. NFR 1.B Yakıtlardan Kaynaklanan Kaçak Emisyonlar	161
3.3.7.1 NFR 1 B 1 a Katı yakıtlardan kaynaklanan kaçak emisyon: Kömür madenciliği ve kullanımı	161
3.3.7.2 NFR 1 B 1 b Katı yakıtlardan kaynaklanan kaçak emisyon: Katı yakıt dönüşümü ..	161
3.3.7.3 NFR 1 B 1 c Katı yakıtlardan kaynaklanan diğer kaçak emisyonlar	161
3.3.7.4 NFR 1 B 2 a i Kaçak Emisyon Petrolü: Keşif, üretim, nakliye	161
3.3.7.5 NFR 1 B 2 a iv Kaçak Emisyon Petrolü: Arıtma/depolama	162
3.3.7.6 NFR 1 B 2 a v Petrol Ürünleri Dağıtım	162
3.3.7.7 NFR 1 B 2 b Doğal gazdan Kaynaklanan Kaçak Emisyonlar (keşif, üretim, işleme, nakliye, depolama, dağıtım ve diğer)	163
3.3.7.8 NFR 1 B 2 c Havalandırma ve Tutuşturma (petrol, gaz, kombine petrol ve gaz) ..	163

4 Bölüm 4: Endüstriyel Süreçler ve Ürün Kullanımı	
(Raporlamaya Yönelik Adlandırma (NFR) Sektör 2)	164
4.1 NFR 2.A Mineral Endüstrisi	166
4.1.1 NFR 2.A.1 Çimento Üretimi	166
4.1.2 NFR 2.A.2 Kireç Üretimi	170
4.1.3 NFR 2.A.3 Cam Üretimi	171
4.1.4 NFR 2.A.5a Kömür dışındaki diğer minerallere yönelik taş ocakçılığı ve madenciliği	171
4.1.5 NFR 2.A.5b İnşaat ve Yıkım	172
4.1.6 NFR 2.A.5c Mineral ürünlerin depolanması, kullanılması ve nakliyesi	172
4.1.7 NFR 2.A.6 Diğer Mineral Ürünler (örn. Cam endüstrisi bu kategoriye dâhildir)	173
4.2 NFR 2B Kimyasal Endüstri	174
4.2.1 NFR 2.B.1 Amonyak Üretimi	176
4.2.2 NFR 2.B.2 Nitrik Asit Üretimi	180
4.2.3 NFR 2.B.3 Adipik Asit Üretimi	184
4.2.4 NFR 2.B.5 Karbür Üretimi	184
4.2.5 NFR 2.B.6 Titanyum Dioksit Üretimi	188
4.2.6 NFR 2.B.7 Soda Külü Üretimi	188
4.2.7 NFR 2.B.10.a Diğer kimya endüstrileri	189
4.3 NFR 2.C Metal Endüstrisi	208
4.3.1 NFR 2.C.1 Demir ve Çelik Üretimi	209
4.3.2 NFR 2.C.2 Ferro alaşımların üretimi	214
4.3.3 NFR 2.C.3 Alüminyum Üretimi	218
4.3.4 NFR 2.C.4 Magnezyum Üretimi	223
4.3.5 NFR 2.C.5 Kurşun Üretimi	223
4.3.6 NFR 2.C.6 Çinko Üretimi	228
4.3.7 NFR 2.C.7a Bakır Üretimi	229
4.3.8 NFR 2.C.7b Nikel Üretimi	234
4.3.9 NFR 2.C.7c Diğer Metal Üretimi	235
4.3.10 NFR 2.C.7d Metal ürünlerin depolanması, kullanımı ve nakliyesi	235
4.4 NFR 2.D Çözücü Kullanımı	236
4.4.1 NFR 2.D.3a Mantar Öldürücüler Dâhil Evsel Çözücü Kullanımı	236
4.4.2 NFR 2.D.3b Asfaltlı Yol Kaplama	239
4.4.3 NFR 2.D.3c Asfaltlı çatı kaplama	239

4.4.4 NFR 2.D.3d Kaplama Uygulamaları	239
4.4.6 NFR 2.D.3.e Yağ Giderme & NFR 2.D.3.f Kuru Temizleme	243
4.4.7 NFR 2.D.3.g Kimyasal Ürünler	247
4.4.8 NFR 2.D.3.h Basım.....	255
4.4.9 NFR 2.G Kullanılan Diğer Ürünler.....	255
4.5 NFR 2.H Diğer Üretim Endüstrisi	256
4.5.1 NFR 2.H.1 Kağıt hamuru ve kağıt üretimi	256
4.5.2 NFR 2.H.2 Yiyecek ve içecek endüstrisi	261
4.5.3 NFR 2.H.3 Diğer endüstriyel işlemler.....	266
5. Tarım (Raporlamaya Yönelik Adlandırma (NFR) Sektör 3)	268
5.1 NFR 3.D Bitkisel Üretim ve Tarım Arazileri	284
5.2 NFR 3.F Tarımsal Kalıntıların Tarlada Yakılması	285
6. Atık (Raporlamaya Yönelik Adlandırma (NFR) Sektör 5)	286
6.1 NFR 5A Arazide Katı Atık Bertarafı.....	288
6.2 5.C.1.a Belediye Tarafından Atık Yanma	292
6.3 5.C.1.b Endüstriyel Atık Yanma.....	293
6.4 5.C.1.b.iii Klinik Atıkların Yakımı.....	293
6.5 NFR 5.C.1bv Kremasyon.....	297
6.6 NFR 5.C.2 Açık Atık Yanma - Küçük Ölçekli Atık Yanma	297
6.7 NFR 5D Atık Su Kullanımı	301
6.8 NFR.5E Diğer Atıklar.....	305
7. Diğer Emisyonlar ve Doğal Emisyonlar	306
8. Yeniden Hesaplamalar ve İyileştirmeler	308
8.1 Yeniden Hesaplamalar	309
8.2 Planlanan İyileştirmeler.....	309
8.2.1 Veri Sağlamayı ve Tutarlılığı İyileştirme	309
8.2.2 Belirli Kirleticilere Yönelik Önemli İyileştirmeler.....	310
8.2.3 Belirli NFR Sektörlerine Yönelik İyileştirmeler	311
8.3 Sürekli İyileştirme Programının Hazırlanması	311
9. Projeksiyonlar	314
10. İzgaralı Emisyonların ve Kirleticiler Listesinin Raporlanması	316
11. Düzenlemeler	318

KISALTMALAR

CLRTAP	Uzun Menzilli Sınırlar Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi
EEA	Avrupa Çevre Ajansı
EF	Emisyon faktörü
EMEP	Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı
EU	Avrupa Birliği
EUAS	Devlet Elektrik Üretim Şirketi
GAINS	Sera Gazı ve Hava Kirliliği Etkileşimleri ve Sinerjileri (bkz. IIASA)
GB	EMEP/EEA Emisyon Envanteri Rehberi
GDP	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GHG	Sera Gazı
HDV	Ağır Hizmet Aracı (HGV: Ağır Yük Aracı)
IE	Başka yere dâhil edilmiş (Emisyonlar)
IEA	Uluslararası Enerji Ajansı
IEC	Emisyon Kontrolünün İyileştirilmesi
IIASA	Uluslararası Uygulamalı Sistemler Analizi Enstitüsü
IIR	Bilgilendirici Envanter Raporu
IPCC	Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli
IPPC	Entegre Kirlilik Önleme ve Kontrol
IT	Bilgi Teknolojileri
KCA	Temel kategori analizi
LDV	Hafif hizmet aracı
LTO	İniş ve kalkış
MoEU	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
N	Nitrojen
NA	Uygulanamaz
N ₂ O	Azot oksit
NE	Tahmini değil
NECD	Ulusal Emisyon Tavanları Direktifi
NFR	Raporlamaya yönelik adlandırmalar
NH ₃	Amonyak
NMVOCs	Metan içermeyen uçucu organik bileşikler
NO	Meydana gelmez
NO _x	Azot oksitler
QA/QC	Kalite güvence / Kalite kontrol
SO ₂	Kükürt dioksit
TA	Teknik Destek
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UA	Belirsizlik analizi
UK	Birleşik Krallık
VKM	Araç-kilometre

İDARİ ÖZET

Türkiye, 1983'te Birleşmiş Milletler Uzun Menzilli Sınır Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi'ni (CLRTAP) ve 1985'te EMEP Protokolünü onaylamış olup emisyon verilerini yıllık olarak raporlama yükümlülüğüne sahiptir.

Sözleşme ve EMEP Protokolü çerçevesinde taraflardan biri olan Türkiye, 2011 yılından beri Ulusal Hava Kirleticileri Emisyon Envanteri raporu hazırlamaktadır. Türkiye envanter ekibi, envanter oluşturma sürecindeki değerli çalışmaları için Emisyon Kontrolünün İyileştirilmesi projesi çerçevesinde hizmet sunan proje uzmanlarına teşekkür eder.

2013 yılı Envanter Ödülleri altı farklı kategoride sunulmuş olup kategoriler ve kazananlar şu şekildedir: en kapsamlı IIR (Finlandiya), en iyi küçük ülke IIR (Hırvatistan ve Estonya), en şeffaf/iyi görünen IIR (İsveç), önemli IIR iyileştirmeleri (Polonya), 2013 yılına ait en eksiksiz raporlama (İspanya) ve son üç yılda en iyileştirilmiş envanter raporlaması (Türkiye).

2015 yılı Envanter Ödülleri altı farklı kategoride sunulmuş olup kategoriler ve kazananlar şu şekildedir: en kapsamlı IIR (Danimarka ve Portekiz), en iyi görülen IIR (Kanada), en iyi küçük ülke IIR (Lüksemburg), önemli IIR iyileştirmeleri (İtalya ve Türkiye), 2015 yılına ait en eksiksiz raporlama (İsviçre).

Türkiye'nin raporlama döngüsüne göre 2012, 2016 ve 2019 yıllarında ülke derinlemesine inceleme çalışmaları organize etmiştir. İnceleme raporundaki öneriler not edilmiş ve sistematik olarak yerine getirilmesi amacıyla planlama altına alınmıştır. İşbu belge, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu Uzun Menzilli Sınır Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi hava kirleticileri emisyon envanterine yönelik 10. IIR olmakta olup 2017 yılında revize edilen raporlama kılavuzları kapsamında hazırlanmıştır.

Bu yıl, belirli sektörlere yönelik öncelikli ağır metallerin (Pb,Cd,Hg) ve ince partikül madde kirleticilerin (PM_{2,5}) emisyonları sunulmuştur. Envanterin henüz tamamlanmamış olması sebebiyle bu parametreler rapora dâhil edilmemiştir. Bu nedenle, bu parametreler için KCA kapsam dışı kalmaktadır.

2021 yılı sunumuna yönelik hesaplanan diğer emisyonlardaki eğilimler aşağıda belirtilmektedir:

- 1990 yılında NO_x emisyonlarına yönelik ulusal toplam değer 255 Gg iken %205 artarak 779 Gg değerine yükselmiştir. 2018'den 2019'a kadar geçen sürede NO_x emisyonları %1 oranında azalmıştır.
- 1990 yılında NMVOC emisyonlarına yönelik ulusal toplam değer 893 Gg iken %31 düşerek 615 Gg değerine inmiştir. 2018'den 2019'a kadar geçen sürede NMVOC emisyonları %44 oranında azalmıştır.
- 1990 yılında SO₂ emisyonlarına yönelik ulusal toplam değer 1691 Gg iken %39 artarak 2455 Gg değerine yükselmiştir. 2018'den 2019'a kadar geçen sürede SO₂ emisyonları %2.5 oranında azalmıştır.
- 1990 yılında NH₃ emisyonlarına yönelik ulusal toplam değer 585 Gg iken %28 artarak 765 Gg değerine yükselmiştir. 2018'den 2019'a kadar geçen sürede NH₃ emisyonları %5 oranında yükselmiştir.
- 1990 yılında CO emisyonlarına yönelik ulusal toplam değer 2025 Gg iken %18 düşerek 1662 Gg değerine inmiştir. 2018'den 2019'a kadar geçen sürede CO emisyonları %4.5 oranında yükselmiştir.
- 1990 yılında PM₁₀ emisyonlarına yönelik ulusal toplam değer 895 Gg iken %72 düşerek 249 Gg değerine inmiştir. 2018'den 2019'a kadar geçen sürede PM₁₀ emisyonları %4.5 oranında yükselmiştir.

Her bir kirlетici için ulusal toplamın ana kaynaklarını sunmak amacıyla temel kategori analizi gerçekleştirilmiştir. NFR 1A1a "Kamu Elektrik ve Isı Üretimi" SO₂ ve NO_x için baskın temel kaynak olup "Karayolu Taşımacılığı-Ağır Hizmet Araçları" NO_x'in ikincil kaynağını oluşturmaktadır. NH₃'e yönelik tüm ana kaynaklar tarım sektörüne aittir. "NFR 3B1a Gübre yönetimi: süt ineği" NMVOC'e yönelik ilk kategoridir. "2B10a Kimya Endüstrisi" PM₁₀ emisyonlarına yönelik ilk sektörü, konutsal yanma ise PM için ikincil sektörü oluşturmaktadır. Konutsal yanma, ana kategori olarak NMVOC ve NO_x emisyonlarından da sorumludur.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesindeki emisyon envanter yönetimi görevi; emisyon envanterinin oluşturulması, iyileştirilmesi, veri boşluğunun doldurulması, veri modelleme, CBS entegrasyonu, mekansal/zamansal dağılımlar ve tahminlerle birlikte emisyonların azaltılması konularında hava kalitesi ve ilgili sektörlerdeki bilgi koşullarına paralel olarak gelişim göstermektedir. Bu kapsamda, internet tabanlı "ulusal hava kirliliği emisyon yönetim sistemi" kurulmasına yönelik ulusal fonlu proje 2016 yılında tamamlanmıştır. Sistemin kurulmasının ardından otomasyon sağlanmış olup sistem yapısının algoritmaları ile özellikle havacılık ve karayolu taşımacılığına yönelik envanter geliştirilmiştir. Tesise özel verilerin tüm ülke için "ulusal hava kirliliği emisyon yönetim sistemi" kapsamında toplanması planlanmaktadır. Rapor, Türkiye'deki yasal, kurumsal ve usulüne uygun düzenlemelere ilişkin özet bilgiler sunmaktadır. Ayrıca, hesaplama yöntemleri, faaliyet verileri ve seçilen emisyon faktörleri rapor içerisinde açıklanmaktadır. Emisyon eğilimleri ve önemli emisyon kaynakları ilgili bölümlerde belirtilmiştir.

Bölüm 1, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın teşkilat yapısı, envantere veri akışı için kurumsal düzenlemeler ve envanter planlama, hazırlama ve yönetme hususlarına ilişkin kurumsal sorumluluklar hakkında genel bilgileri içermektedir. **Bölüm 2**'de sektörel bazda emisyonların temel eğilimleri hakkında bilgi sağlanmakta ve hava kirleticilerdeki NFR alt kategorilerinin paylarını tablolar halinde sunulmaktadır. **Bölüm 3-9** içerisinde sırasıyla enerji, endüstri, ürün kullanımı, tarım ve atık sektörlerindeki emisyon eğilimleri, emisyon faktörleri, hesaplama yöntemleri ve emisyonlar bulunmaktadır. **Bölüm 10** ise envantere yönelik iyileştirme planlarını içermektedir.

İşbu rapor, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı adına Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü'ne bağlı Hava Yönetimi Dairesi Başkanlığı tarafından hazırlanmıştır.

Hava Yönetimi Daire Başkanı Nazan ÖZYÜREK, Türkiye'nin Hava Kirlетici Envanteri'nin hazırlanmasından sorumlu müdür ise İrde ÇETİNTÜRK GÜRTEPE (Birim Başkanı)'dır. IIR 2021 hazırlılığına yönelik özel görevleri üstlenmiş kişiler aşağıdaki gibidir:

• Enerji Sektörü:	Canan Esin KÖKSAL
• Taşımacılık Sektörü:	Ağça Gül YILMAZ
• Endüstriyel Çözücü Kullanan Sektör:	İrde ÇETİNTÜRK GÜRTEPE
• Tarım Sektörü:	Ağça Gül YILMAZ
• Atık Sektörü:	Ağça Gül YILMAZ

1 GİRİŞ

1.1 Ulusal Envanter Geçmişi

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Türkiye’deki merkezi hükümet çevre yapılanmasını teşkil etmektedir. Bakanlığın çevre ile ilgili strateji, politika ve mevzuatın geliştirilmesine yönelik temel sorumlulukları aşağıda belirtilmiştir:

- Çevrenin korunması ve iyileştirilmesi,
- Çevre kirliliğinin önlenmesi ve izlenmesi,
- Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri, temiz üretim, yenilenebilir kaynakların kullanımının kazandırılması,
- Çevresel etkilerin meydana gelmesi ihtimaline karşı her türlü faaliyetin izin, ruhsatlandırma, denetleme ve izleme süreçlerinin yürütülmesi.

Ayrıca Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, geliştirdiği yasal araçları uygulamaktan ve çevreye ilişkin meselelerde paydaşlar arasında koordinasyonu sağlamaktan sorumludur.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı teşkilatı bünyesinde; doğrudan Bakanlığa bağlı Müsteşarlık koordinasyonunda görev yapan birçok Daire Başkanlığı ve sekiz adet Genel Müdürlük bulunmaktadır. Teşkilat yapısı, Bakanlık internet sitesi olan www.csb.gov.tr adresinde sunulmaktadır.

Hava Yönetimi Dairesi Başkanlığı aracılığıyla bu raporun hazırlanmasına doğrudan dâhil olan Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, yedi Daire Başkanlığından oluşmaktadır:

- Su ve Toprak Yönetimi Dairesi Başkanlığı
- Sıfır Atık ve Atık İşleme Dairesi Başkanlığı
- İklim Değişikliği ve Uyum Dairesi Başkanlığı
- Hava Yönetimi Dairesi Başkanlığı
- Kimyasallar Yönetimi Dairesi Başkanlığı
- Deniz ve Kıyı Yönetimi Dairesi Başkanlığı
- Yönetim Hizmetleri ve Finansman Dairesi Başkanlığı

Hava Yönetimi Dairesi Başkanlığı aşağıdaki açıkça belirtilen temel sorumlulukları yerine getirmektedir:

- Hava kirleticileri için ulusal emisyon envanteri hazırlamak,
- Emisyon tavanlarını belirlemek,
- Emisyon projeksiyonları hazırlamak,
- Hava kalitesi haritaları hazırlamak,
- Hava ile ilgili tüm Direktiflerin uygulanmasını aktarmak ve koordine etmek,
- Hava kirliliği mevzuatı hakkında görüş bildirmek.

Ayrıca, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 22.07.2006 tarih ve 26236 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Endüstri Tesislerinden Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliğinde sanayi tesislerinin kapasitelerine göre sınıflandırılması ve ilgili izin yetkilerinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile İl Müdürlükleri arasında paylaşılması hususlarına ilişkin değişiklik yapılarak, 03.07.2009 tarih ve 27277 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği (SKHKKY) yürürlüğe konmuştur.

Bunun yanı sıra, SKHKKY dışında başka beş Yönetmelik daha mevcuttur. Bunlar,

- Bazı Akaryakıt Türlerindeki Kükürt Oranının Azaltılmasına İlişkin Yönetmelik
- Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği
- Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği
- Koku Oluşturan Emisyonların Kontrolü Yönetmeliği
- Egzoz Gazı Emisyonu Kontrolü Yönetmeliği

81 ilin her birinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bağlı bir İl Müdürlüğü kurulmuştur. İl Müdürlükleri, Çevre Kanunu uyarınca yetki alanına giren tesislere izin ve denetim hizmetlerinin sağlanması yoluyla çevre mevzuatını yerel düzeyde uygulamakla yükümlüdür.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, AB fonlu projelerin birçoğunu tamamlamıştır. Bu projeler arasında hava ile ilgili olanlar aşağıda listelenmiştir:

"Hava Kirliliği Ölçüm ve İzleme Sistemleri": 2002 yılında sonuçlandırılmış ulusal bir projedir.

"Türkiye'deki Çevre Mevzuatının Analizi": Bu proje 2002 yılında tamamlanmıştır. Türk çevre mevzuatı incelenmiş ve AB mevzuatı uyarınca boşluk analizi yapılmıştır.

"Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezi (RSHM) (Sağlık Bakanlığı, Türkiye) içinde ortam hava kalitesinin değerlendirilmesi, yönetimi ve karşılıklı bilgi alışverişinin sağlanması hakkında 96/62/EC Konsey Direktifinin ve 97/101/EC sayılı Konsey Kararının uygulamasının güçlendirilmesi": Proje MATRA Katılım Öncesi Projeler Programı (MAT02/TR/9/2) çerçevesinde Ocak 2003-Aralık 2004 döneminde gerçekleştirilmiştir.

"Entegre Kirlilik Önleme ve Kontrol Direktifinin (IPPC-96/61/EC) uyumlaştırılmasına yönelik Kapasitenin Geliştirilmesi (İnsan Kaynakları)": Proje, Hollanda PSO Katılım Öncesi Programı tarafından desteklenmiştir. Proje, Uluslararası Bitki Koruma Sözleşmesi (IPPC) Direktifinin derinlemesine anlaşılmasını sağlamayı ve Türkiye'de uyumlaştırılması ve uygulanmasına dair bir eylem planı tasarlamayı amaçlamıştır. Proje 2004 yılında tamamlanmıştır.

"Hava Kalitesi, Kimyasallar, Atık-Bileşen 1: Hava Kalitesi" AB-Eşleştirme Projesi 2006 yılında tamamlanmıştır. Dört Alt Direktif ve 2001/80/EC Direktifi (Büyük Yanma Tesisi Direktifi) de dâhil olmak üzere 96/62/EC Konsey Direktifinin (Hava Kalitesi Çerçeve Direktifi) Türk Mevzuatına aktarılmasına ilişkin taslak hazırlanmış ve kabul edilmiştir. Bu Proje kapsamında hava kalitesi yönetimine ilişkin bir dizi çalışma tamamlanmıştır.

"Türkiye'de IPPC (Uluslararası Bitki Koruma Sözleşmesi) Direktifinin Uygulanması": MATRA programı Ocak 2006'da başlatılmıştır. Proje, IPPC Direktifinin uygulanmasında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na yardımcı olmayı amaçlamıştır. Daha belirgin olarak, proje IPPC Direktifinin Türkiye'de tam olarak uygulanmasına yönelik bir yol haritasının hazırlanmasına önderlik etmektedir. Proje Ocak 2008'de tamamlanmıştır.

"Marmara Bölgesinde Hava Kalitesi Alanında Kurumsal Yapılanma" projesi, IPA-1 2007 Programı kapsamında 2013 yılında tamamlanmıştır. Proje, Hava Kalitesi Çerçeve Direktifi ve alt direktiflerin şartlarını uygulamayı, teknik ve idari kapasiteyi geliştirmeyi ve hava kalitesinin değerlendirilmesi ve yönetimini amaçlamıştır.

"Türkiye'de IPPC (Uluslararası Bitki Koruma Sözleşmesi) Direktifinin Uygulanmasına Destek" projesi IPA-2008 Ulusal Programında kabul edilmiş ve 2011-2014 yılları arasında yürütülmüştür.

2001/81/EC Ulusal Emisyon Tavanları Direktifi (UETD) Teknik Yardım kısmını ve Eşleştirme kısmını sırasıyla aktarmayı hedefleyen **"Emisyon Kontrolünü İyileştirme"** Projesi 2013 yılında tamamlanmıştır.

IPA 2009 Ulusal Programının **"Endüstriyel Uçucu Organik Bileşik Emisyonlarının Kontrolü"** Projesi kısmının genel hedefi; Türkiye'de çevre kalitesini iyileştirme ve insan sağlığına yönelik potansiyel riskleri azaltma veya önleme amacıyla Uçucu Organik Bileşik (UOB) Emisyonlarının Kontrolünü geliştirmektir ve UOB kontrolüne ilişkin Eşleştirme bileşenin genel hedefi ise; zemin seviyesindeki ozon kirliliğini önlemektir. Proje iki bileşen halinde yapılandırılmıştır: Eşleştirme bileşeni ve Teknik Yardım bileşeni. Proje 2014 yılında tamamlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2011 yılından bu yana SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, PM₁₀ ve CO'ya yönelik ulusal hava emisyon envanterleri hazırlamakta ve bahsi geçen envanteri Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu ve Avrupa Çevre Ajansı'na (AÇA) sunmaktadır¹.

Ayrıca, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yerel düzeyde emisyon kaynaklarını takip etmek amacıyla **"Hava Emisyon Yönetim (HEY) Portalı"** geliştirilmiştir. Portal, 2013-2017² yılları arasında yürütülen ve Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından desteklenen araştırma projesi kapsamında ilk olarak Marmara bölgesini kapsayacak şekilde oluşturulmuştur. Emisyon envanteri derlemesi, mekânsal ve zamansal dağılım, meteoroloji ve hava kalitesine yönelik tarihsel model işletimi gibi temel hava yönetimi adımları HEY portalı üzerinden gerçekleştirilebilmektedir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İl Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Müdürlükleri ve Bölgesel Temiz Hava Koalisyonları personeli HEY portalına erişim sağlayabilmektedir. Ayrıca, portala yönelik Kullanım Kılavuzu da mevcuttur³.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, HEY portalını tüm ülkeyi kapsayacak şekilde genişletmek amacıyla Kasım 2018'de Hava Emisyon Yönetim Portalının Geliştirilmesi (HEYGEL) adlı yeni bir proje başlatmıştır. Proje, HEY portalının daha da geliştirilmesini ve 2023 yılına kadar Türkiye'den elde edilen tüm verilerin portala dâhil edilmesini hedeflemektedir. Bölgesel Temiz Hava Koalisyonları, yerel düzeyde veri sağlama ve HEY portalı işletimi hususlarından sorumludur. Portal, haritalama, emisyon hesaplamaları, emisyon dağıtım işleme, hava kalitesi modelleme, katı yakıt yönetimi ve raporlama için farklı modüller içermektedir. HEY sistemi, yakın gelecekte azaltma önlemlerinin yarattığı etkinin belirlenmesi adına çeşitli senaryoları işleme alacaktır.

¹ http://www.ceip.at/ms/ceip_home1/ceip_home/status_reporting/2018_submissions/, ve <https://cygm.csb.gov.tr/ulusal-hava-kirleticileri-emisyon-envanteri---national-air-pollutants-emission-inventory-i-81051> adreslerinde mevcuttur.

² <https://cygm.csb.gov.tr/ulusal-hava-kirliligi-emisyon-yonetim-sisteminin-gelistirilmesi-projesi-kapanis-toplantisi-21-nisan-2017-tarihinde-istanbul-da-yapildi.-haber-158285>

³ HEY Portal Kullanım Kılavuzu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Temmuz 2017.

⁴ <https://cygm.csb.gov.tr/hava-emisyon-yonetim-portalinin-gelistirilmesi-heygel-projesi-acilis-toplantisi-gerceklestirildi.-haber-232477>

Temiz Hava Eylem Planı Uygulamasının İzlenmesi

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, bürokrasi ve basılı kopya yükünü azaltmak amacıyla Temiz Hava Eylem Planı kapsamındaki eylemleri takip etmek için THEP-İZ (Temiz Hava Eylem Planı İzleme Sistemi) adlı bir dijital uygulama geliştirmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, THEP-İZ sayesinde sistem içerisine Temiz Hava Eylem Planlarını yüklemekte ve sistemdeki her Temiz Hava Eylem Planı için onay durumu sistem üzerinden takip edilebilmektedir. Temiz Hava Eylem Planı kapsamındaki eylemlerin durumu ve ilerleyişi her altı ayda bir İl Müdürlükleri tarafından güncellenmeli ve THEP-İZ sistemine yüklenmelidir. Alınan önlemlerin yarattığı etki sisteme kaydedilmemektedir. Sistem, yalnızca Temiz Hava Eylem Planlarında belirtilen etki azaltma eylemlerinin tamamlanma durumunu kayıt altına almaktadır.

Bu sunum, $PM_{2.5}$ içeren seçilmiş ağır metallerle birlikte UETD kirleticileri SO_2 , NO_x , NMVOC ve NH_3 'ün yanı sıra CO ve PM_{10} 'un 1990 - 2019 dönemi için raporlama ayrıntılarını içermektedir.

1.2 Kurumsal Düzenlemeler

Hava Yönetimi Dairesi Başkanlığı, envanter derlemesinden sorumludur. Daire, temel konuları kapsayan beş bölümden oluşmakta olup bu bölümler şu şekildedir; "hava kalitesinin değerlendirilmesi", "endüstriyel hava kirliliğinin önlenmesi", "konutsal ve taşımacılıkla ilgili hava kirliliğinin önlenmesi", entegre kirlilik önleme ve kontrolü" ve "çevresel gürültü yönetimi".

Veri sağlayıcı bağlantıları, ilgili kurumların hava emisyon envanteri konusundaki çalışma grubu stratejileri, envanter derleme sürecindeki veri akış şeması ve envanter yönetimi döngüsü değerlendirilmiş olup paydaşların/veri sağlayıcıların/kurumların organizasyon şemasına ilişkin olarak Hava Emisyonları Koordinasyon Kurulu'nun (CoBoard) kurulmasına karar verilmiştir. Kurul, hava emisyonu ile ilgili konularda bir bütün olarak ilgili bakanlıkların üst düzey temsilcileri arasında en az bir toplantı düzenlenerek Başbakanlık Genelgesi ile kurulmuştur. 2012/22 Sayılı Genelge'den sonra iklim değişikliği ve hava yönetimi bölümünün yapısı iki kez değiştirilmiştir. Koordinasyon Kurulu'nun ilk yıllık toplantısı, söz konusu toplantı öncesinde ayrılan kuruluş Genelgesi (No: 2013/11) ve ilgili dairelerin yapısında yapılan değişiklik ile nihayet 7 Mayıs 2014 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Yeni Koordinasyon Kurulu, İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi olarak adlandırılmış olup hava kirletici emisyon envanteri, hava kirletici emisyon azaltımı ve hava kirliliği ile kirleticilerin taşınması ile ilgili etkilerin değerlendirilmesi hususlarındaki çalışma alanlarına odaklanan bir hava yönetimi çalışma grubu kurulmasına karar verildi. Hava Yönetimi Çalışma Grubu'nun ilk toplantısı 2 Aralık 2014 tarihinde yapılmış olup çalışma grubuna ait çalışma planı onaylanmıştır.

Ulusal olarak finanse edilen proje (bundan böyle "EMISSION-111G037" olarak anılacaktır), hava kirletici emisyon envanterinin tüm çizelgesinin güçlü temeline ve yapısına hizmet edecektir. EMISSION-111G037, yalnızca kendi yapısı ile sürekli iyileştirmenin temelini oluşturmaktadır. Veri toplama, veri sağlayıcılar arasında oluşturulan bir gündem ile belirlenecek ve toplanan veriler girdi dosyaları olarak doğrudan sisteme entegre edilecektir. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) raporlama yönergeleri kapsamındaki metodolojik revizyonla birlikte oluşturulan hava kirletici emisyon envanteri, doğrudan sera gazı emisyon envanterinde bulunan kirleticileri hesaplama hususunda hizmet sağlayabilmektedir. 2015 yılına kadar IPCC 2006 Kılavuzları, hesaplamalarda ve Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu Uzun Menzilli Sınır Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberinde

belirtilen sera gazı envanterindeki kirletici emisyonların emisyon envanteri derlemesinde alıntılanmıştır. Bu sebeple, benzersiz hava kirletici emisyon hesaplaması ve envanter yapısı kaçınılmazdır. TÜİK de bu durumun farkındadır ve iki envanter arasındaki farklılıkları anlamak için yapılan toplantılarda mutabık kalınan sonuca varılmıştır. TÜİK ile 2016 ve 2017 yıllarında entegre çalışma grubu çalışmaları gerçekleştirilmiş ve faaliyet veri kontrolleri ile emisyon faktör seçimlerinde ana kategoriler revize edilmiştir.

Sera gazı envanteri altındaki ikincil hava kirleticiler, bu envanter sunumu içerisinde yer alır.

Türkiye'nin 3. Aşama-3 incelemesi 2019 yılında yapılmıştır. Rapor, sonraki raporlama döngülerine yönelik olarak sürekli iyileştirme amacıyla dikkate alınmıştır.

1.3 Envanter Hazırlık Süreci

Envanter hazırlığı, aşağıda belirtilen üç aşamayı kapsamaktadır:

- envanter planlaması,
- envanter derlemesi ve
- envanter yönetimi.

1.3.1 Envanter Planlaması

Envanter, Hava Yönetimi Dairesi bünyesindeki Hava Kalitesi Değerlendirme Birimi personeli tarafından hazırlanmıştır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve TÜİK ana veri sağlayıcılardır.

Önümüzdeki yıllara ait veri akışının EMISSION-111G037 projesi ile sağlanması planlanmaktadır.

Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberinin revize edilmesinin ardından, geçen yıl raporlama talimatlarının eklerinde EF revizyonları ve kategori değişiklikleri gibi güncellemeler yapılmıştır. Bu yıl hem NFR şablonu hem de IIR şablonu, www.ceip.at internet adresindeki Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberi ve Raporlama Talimatları altında belirtilen 2013 sürümleriyle revize edilmiştir.

1.3.2 Envanter Hazırlığı

Bahsi geçen envanter için tüm dönem ve tüm NFR sektörlerine yönelik bütün emisyonların hesaplamaları, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nda hizmet veren ulusal envanter uzmanları tarafından gerçekleştirilmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Excel tabanlı veri tabanı (ham veriler, hesaplama tabloları ve çıktı verileri) hazırlanmıştır. "Ham veriler" isimli klasör, NFR sektörlerinin her biri için alt klasörler içermektedir. Ayrıca, klasörler içerisinde referans belgeler, geçmiş tarihli belgeler, indirilen dosyalar ve e-postalar gibi bilgiler de yer almıştır. "Hesaplama tabloları" isimli klasör, her NFR sektörüne yönelik elektronik Excel tabloları içermektedir. Elektronik tablolar, her sektörün emisyon hesaplamalarında kullanılan emisyon faktörlerini de içerisinde barındırmaktadır. "Çıktılar" isimli klasör, gönderim için kullanılan revize edilmiş (2016 NFR şablonu) dosyaları içermektedir.

1.3.3 Envanter Yönetimi

Envanter derlemesi ve yönetiminin görev ve sorumluluğu Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü bünyesindeki Hava Kalitesi Değerlendirme Birimi'ne verilmiştir.

İlgili tüm bilgileri (hesaplama tabloları, dokümantasyon, faaliyet verileri, indirilen dokümanlar, referans belgeler ve diğer ilgili bilgiler) içeren veri tabanı klasörleri, Bakanlık içerisindeki tek bir bilgisayara yerleştirilmektedir. Envanter ekibinin tüm üyeleri bu bilgisayarın kullanıcıları olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, veri yönetimi ve arşiv sistemi kurulmuştur.

Envantere yönelik kalite yönetim sistemi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndaki Hava Kalitesi Değerlendirme Birimi tarafından yapılandırılacak ve daha sonra uygulanacaktır.

1.4 Methods and Data Sources

Emisyon tahminleri Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanter Rehberi (2016 versiyonu) doğrultusunda hazırlanmıştır. Ulusal faktörlerin mevcut olmadığı durumlarda hesaplamalar için çoğunlukla varsayılan faktörler kullanılmıştır. Faaliyet verilerinin kaynağına ve seçilen emisyon faktörlerine ilişkin özet bilgiler Tablo 1.1'de sunulmaktadır. Aşağıda belirtilen sektörler için farklı yaklaşım kullanılmıştır;

- Karayolu taşımacılığı - 1994-2017 yıllarında yapılan ibrazlar için COPERT yazılımı kullanılmıştır.

Ulusal enerji dengesi tabloları, özellikle farklı sektörlerde yakıt kullanımına ilişkin temel bilgiler sunan kaynaklardır. Ancak, bu verilere yönelik bazı önemli sınırlamalar mevcuttur. Örneğin, karayolu taşımacılığı sektöründe kullanılan yakıt, benzin/dizel ayrımı olmaksızın basitçe "petrol" olarak rapor edilmektedir. 2013 yılında Ulusal Enerji Denge Tablolarının formatı değiştirilmiş, bazı sanayi sektörleri çözümlenmiştir. Bu nedenle, hesaplama tabloları bu yılki hesaplamaları kapsayacak şekilde değiştirilmiştir. Aynı durum devam ettirilmiştir. Enerji dengesi tablosundaki alt sektörler yeniden düzenlenmiştir. Petrol ayrıştırma randevuları ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile yapılan görüşmeler sonuçlanmıştır. Petrol dağılımı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı veri paylaşımı için internet sayfasının yeniden yapılandırılması nedeniyle yeniden hesaplamalarla birlikte sonraki döngülere yönelik olarak kullanılacaktır.

Faaliyet verilerinin kaynağı ve hesaplamalarda kullanılan yöntemler Ek'te belirtilmiştir.

1.5 Temel Kategori Analizi

Temel kategorilerin belirlenmesi, “Uzun Menzilli Sınır Ötesi Hava Kirliliği Emisyon Envanterleri Sözleşmesine İlişkin İyi Uygulama Kılavuzu” içerisinde açıklanmıştır (bkz. Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi Bölüm 2 ve Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli İyi Uygulama Kılavuzu (IPCC-GPG, 2000) Bölüm 7). **“Tahmini değerinin bir ülkenin toplam hava emisyonu envanteri üzerinde mutlak emisyon seviyesi, emisyon eğilimi veya her ikisi açısından önemli bir etkiye sahip olması sebebiyle Ulusal Sistem içinde öncelik verilen kilit bir kategori”** gerekmektedir.

“Uzun Menzilli Sınır Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi Emisyon Envanterleri için İyi Uygulama Kılavuzu” içerisinde belirtildiği gibi, ulusal temel kategorilerin sistematik ve objektif bir şekilde belirlenmesi iyi uygulamalar arasında yer almaktadır. Bu, değer, herhangi bir yıldaki (seviye) emisyon büyüklüğü ile toplam ulusal emisyonlara kıyasla her kategorideki emisyonların yıldan yıla emisyon değişimi (eğilim) arasındaki ilişkinin nicel bir analizi ile elde edilebilmektedir. Temel olarak kabul edilen parametrenin seçilmesi aynı zamanda envanterin uygulanmasına da bağlı olup uygunluk değerlendirmeleri için eğilim esastır. Ancak, emisyon raporlama yükümlülüklerinin emisyon tavanları olarak formüle edilmesi durumunda emisyon seviyesi belirsizliği önem arz etmektedir.

Bu bölümde yer alan temel kategorilere yönelik tüm gösterimler, tanımlama açıklamaları ve sonuçlar İyi Uygulama Kılavuzuna dayanmaktadır.

Tanımlama, tüm NFR kategorilerini ve rapor edilen tüm gazları içermektedir:

SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO, PM₁₀, PM_{2,5}

1.5.1 Metodoloji – Yaklaşım 1

Metodoloji için kirlleticiye özel temel kategoriler üretmeye yönelik Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli yaklaşımı takip edilmiş olup hem seviye hem de eğilim değerlendirmeleri kapsama dâhil edilmiştir. Yaklaşım 1’de kilit kategoriler, önceden belirlenmiş bir kümülatif emisyon eşiği kullanılarak tanımlanmaktadır. Temel kategoriler, azalan büyüklük sırasına göre bir araya getirildiğinde, toplam düzeyin kümülatif olarak %80’ini oluşturan kategorilerdir.

1.5.2 Temel kategori analizi (KCA) sonuçları

NFR 1A1a “Kamu Elektrik ve Isı Üretimi”, SO₂ ve NO_x için baskın temel kaynağı oluştururken “Karayolu Taşımacılığı - Ağır Hizmet Araçları” NO_x için ikincil kaynağı oluşturmaktadır. NH₃ için tüm temel kaynaklar tarım sektörüne aittir. “NFR 3B1a Gübre yönetimi: süt ineği” metan içermeyen uçucu organik bileşikler için ilk kategoridir. “2B10a Kimya Endüstrisi” PM₁₀ emisyonları için birinci sektör iken konutsal yanma is PM için ikinci sektördür. Bunun yanı sıra konutsal yanma, temel kategorilerden biri olarak metan içermeyen uçucu organik bileşikler ve NO_x emisyonlarından da sorumludur.

Tüm temel kategoriler Tablo 1.1’de listelenmiştir.

Tablo 1.1

2019 yılı emisyonlarına yönelik temel kategori analizi

Bileşen	Temel kategoriler (Soldan sağa yüksekte düşüğe doğru sıralanmıştır)									Toplam (%)
SO _x	1A1a (%75)	1A4bi (%8)	1A2f (%7)							90
NO _x	1A1a (%44)	1A3biii (%12)	1A4ci (%8)	1A4bi (%7)	1A2f (%5)	1A2a (%5)	1A3bi (%5)			86
NH ₃	3B1a (%20)	3Da1 (%16)	3B1b (%17)	3B4gii (%12)	3B2 (%14)	3Da3 (%7)				86
NMVOC	3Da3 (%22)	1A4bi (%9)	2D3d (%9)	2D3a (%9)	3B1a (%9)	2H2 (%8)	3B1b (%7)	5A (%4)	2D3e (%4)	81
PM ₁₀	2B10a (%39)	1A4bi (%12)	1A2f (%9)	1A2a (%9)	2A1 (%6)	1A1a (%6)	1A4ci (%2)			83

1.6 Kalite Güvence/Kalite Kontrol ve Doğrulama Yöntemleri

Hesaplama tabloları ile ilgili genel kalite kontrolü yapılmıştır. Hava Kalitesi Değerlendirme Birimi'nde kalite kontrol müdürü adaylığı tamamlanmış olsa da kalite yönetim sistemi henüz kurulmadı. 2014 yılı ortalarında sistem hazırlıklarına başlanmış olup kalite sisteminin yönetimine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Kalite güvence/kalite kontrol rutinlerinin düzenlenmesinde en iyi uygulama kullanılmış olup ilk gönderimde çeşitli doğrulama kontrolleri gerçekleştirilmiştir ve içerik hala kullanılmaktadır.

Envanterde kullanılan tüm hesaplama tablolarının bir kalite güvence/kalite kontrol belgesi bulunmaktadır. Ayrıca, envanterde kullanılan renk kodlama kuralına ilişkin bilgiler de kalite güvence/kalite kontrol belgesinde yer almakta olup Şekil 1-1'de sunulmuştur.

Şekil 1.1

Kalite Güvence/Kalite Kontrol Renk Kodları

KALİTE GÜVENCE/KALİTE KONTROL RENK KODLARI			
	Giriş verileri		Tahmini/Ara değerli veriler
	Hesaplama/bağlantılı hücreler (dâhili)		Varsayımlar/Varsayılan değerler
	Başka bir elektronik tablodan veri		Kalite güvence ve çapraz kontroller
	Literatür (emisyon faktörleri)		Genel notlar
	Dönüştürme faktörleri ve sabitler		Uyarılar veya control edilmesi gerekenler
	Nihai emisyonlar		

Bu renk kodlama kuralı tüm envanterde kullanılmaktadır. Kullanıcının karmaşık elektronik tablolardaki verileri hızlı bir şekilde yorumlamasını sağlayan güçlü bir araçtır. Örneğin, mavi renkli ve turuncu renkli bölümler içeren bir zaman serisi faaliyet verileri, verilerin gerçek girdi verilerinin nerede olduğunu ve veri boşluklarını ele almak için verilerin nerede tahmini/ara değerli olduğunu açıkça gösterir.

Buna ek olarak, gerekli olan herhangi bir ek açıklamayı dâhil etmek için hesaplama belgeleri kapsamlı bir şekilde yorumlanmıştır. Bu yorumların hepsinde tarih ve hazırlayan kişiye ilişkin bilgiler yer alır. Ayrıca, hesaplama belgeleri bir dizi dâhili kalite kontrollerini de içermektedir (pembe renkle kodlanmıştır). Bunlar, genellikle fark kontrolleri (sıfır değerine döndürmelidir) veya oran kontrolleridir (1 değerine döndürmelidir).

Hesaplama belgelerinde **“Notlar ve Açıklamalar”** başlıklı bir belge bulunmaktadır. Bu belgelerin amacı, işin sürdürülebilirliği için önemli olan döngüde karşılaşılan problemler ve çözüm yolları ile çalışılan tarih ve saati kayıt altına almaktır.

1.7 Genel Tamlık Değerlendirmesi

Ülkemizin 2. Aşama-3 incelemesi çerçevesinde Temel Bulgular başlığı altında *“Türkiye NO_x , NMVOCs, NH_3 , SO_x , PM_{10} ve CO emisyonlarını rapor etmiştir. Emisyon İnceleme Ekibi, Türkiye’yi gelecekte bildirilerde eksik kirleticilere ilişkin bildirilerde bulunulması hususunda teşvik etmektedir.”* ibaresi vurgulanmıştır.

Henüz tamamlanmamış olmasına rağmen 2021 bildiriminde ek parametrelere yer verilmiştir. Diğer sektörlere yönelik eksik kısımlar gelecek yıl tamamlanacaktır.

2

BÖLÜM 2: TEMEL EĞİLİMLERİN AÇIKLANMASI

Türkiye, 2011 yılından bu yana Uzun Menzilli Sınır Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi kapsamında ulusal toplama ve sektörel emisyonlara ilişkin veri raporlamaktadır. 1990 ile 2019 yılları arasındaki toplam emisyonlar Tablo 2-1’de, eğilimler ise Şekil 2-1’de gösterilmiştir.

Tablo 2-1

1990-2019 dönemine yönelik SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ için emisyon eğilimleri

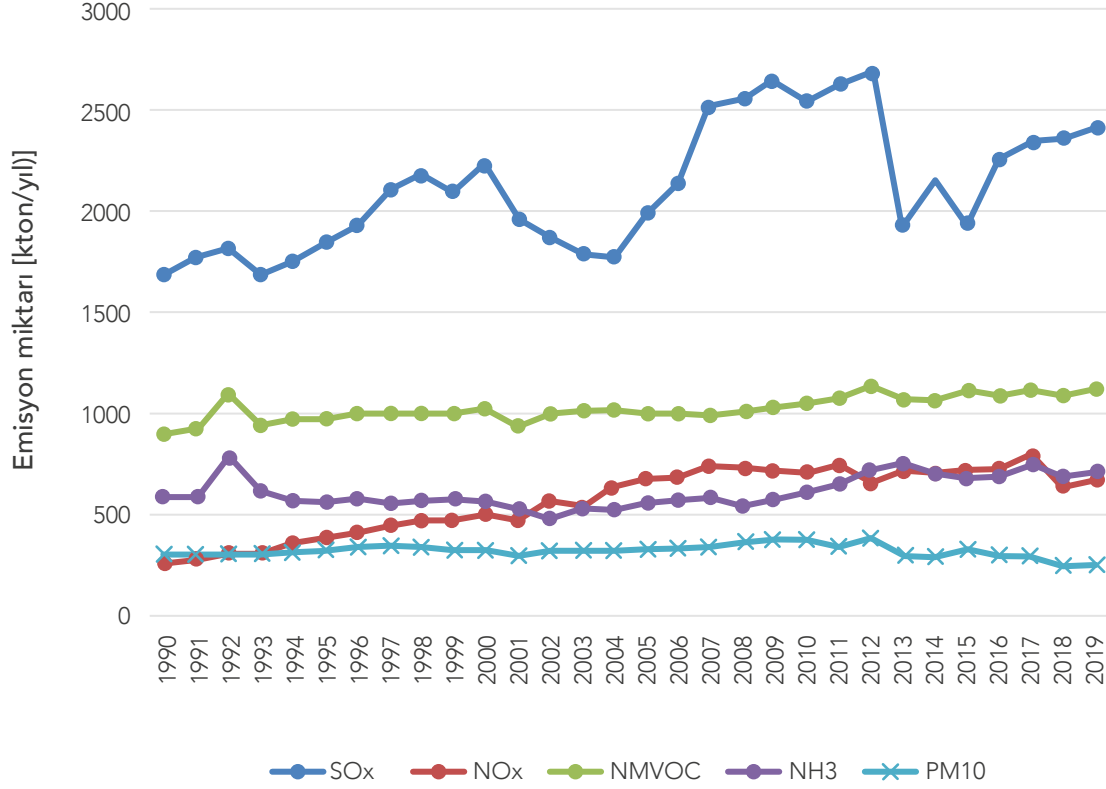
Yıl	Emisyonlar	Gg cinsinden Toplam				
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀
1990	1691	255	893	585	2025	271
1991	1781	273	921	580	2063	271
1992	1818	299	1091	789	2094	275
1993	1702	296	947	613	2062	275
1994	1761	355	971	565	2391	288
1995	1847	381	975	557	2413	302
1996	1938	407	994	574	2502	319
1997	2109	436	1002	545	2660	335
1998	2187	458	1006	564	2585	332
1999	2098	456	1000	575	2473	278
2000	2242	495	1016	557	2605	320
2001	1982	473	930	521	2357	285
2002	1872	560	986	479	2420	282
2003	1791	542	1009	526	2376	306
2004	1779	633	1013	518	2376	308
2005	2003	671	998	554	2318	301

Yıl	Emisyonlar	Gg cinsinden Toplam				
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀
2006	2160	689	995	566	2350	310
2007	2522	741	988	580	2399	313
2008	2558	732	1002	541	2722	334
2009	2662	713	1027	571	2933	343
2010	2557	707	1049	606	2900	346
2011	2637	745	1034	643	2597	309
2012	2703	656	1094	713	2827	345
2013	1939	710	1039	755	2044	281
2014	2149	705	1039	704	1961	270
2015	1948	713	1077	673	2185	307
2016	2250	722	1062	683	2050	273
2017	2350	785	1099	740	2024	277
2018	2519	785	1088	728	1590	239
2019	2455	779	1121	765	1663	249
Eğilim 1990-2019	45%	205%	26%	31%	-18%	-9%
Eğilim 2018-2019	-2.5%	-0.7%	3%	5%	4.5%	3%

Şekil 2-1:

1990-2019 dönemine yönelik SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ için Ulusal Toplam Emisyon Tablosu

Yıllara göre emisyon miktarları

Şekil 2-1'de Tablo 2-1'de verilen emisyonlardan yararlanılarak 1990-2019 yılları arasındaki döneme ilişkin toplam eğilimler gösterilmiştir.

2.1 NO_x Emisyonları

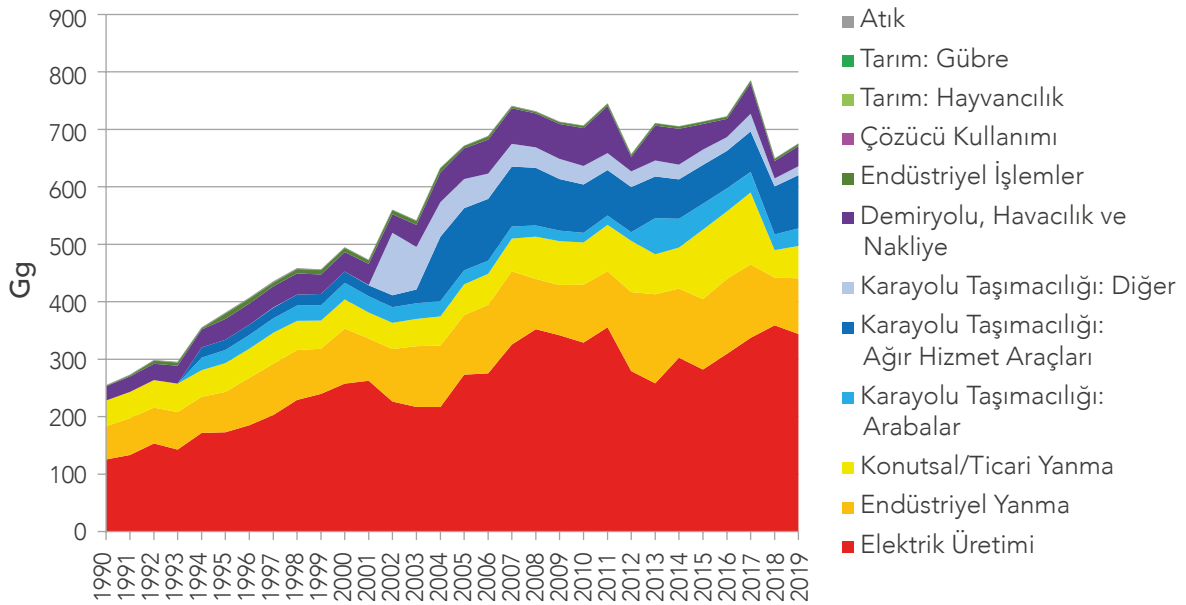
1990'da NO_x emisyonları için ulusal toplam 255 Gg değerinde iken bu değer 779 Gg'ye yükselmiştir.

Şekil 2 1-2'de gösterildiği üzere Türkiye'deki NO_x emisyonlarının ana kaynaklarını %41,8'lik pay ile 1A1a elektrik üretim sektörü, %9,0'luk pay ile ağır hizmet araçlarından kaynaklanan karayolu taşımacılığı faaliyetleri oluşturmaktadır. NO_x emisyonları için toplam temel kategori, NFR 1 kategorisinden elde edilmektedir.

Şekil 2-1-2

1990-2019 yıllarına ait [Gg] cinsinden NO_x emisyonları, Sektörel Dağılımlar

NO_x Emisyonları

Elektrik üretiminde doğal gaz tüketiminin yıllar içinde artması, elektrik üretimi katkısını yükseltmiştir. Bu durum, 1990-2019 yılları arasındaki genel emisyonlarda artış yaşanmasına neden olmuştur.

2.2 NMVOC Emisyonları

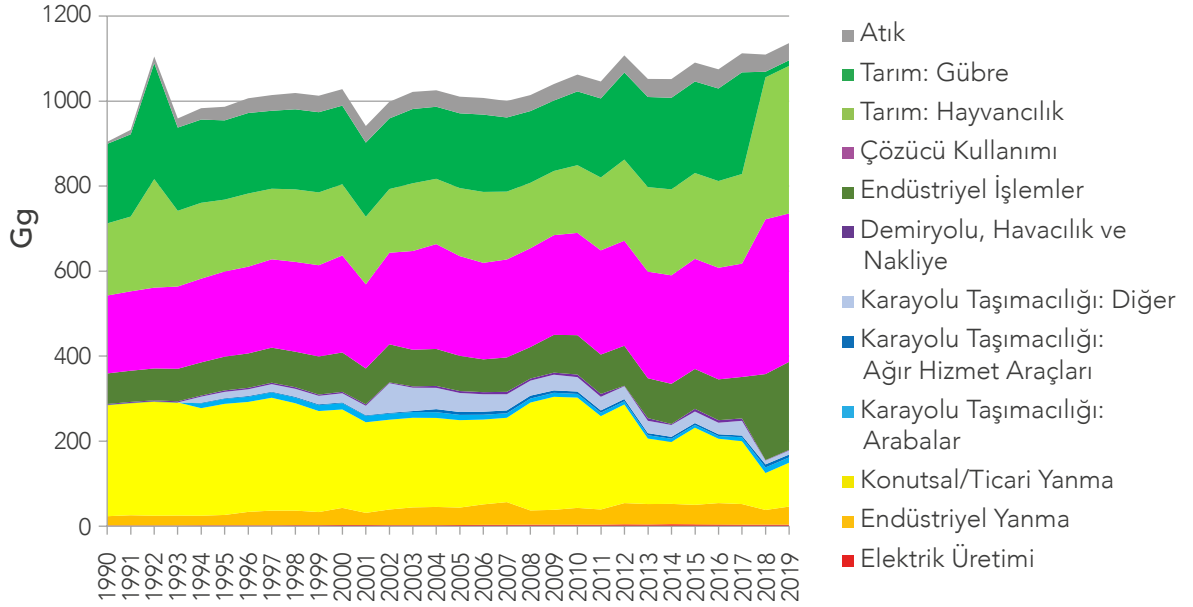
1990'da NMVOC emisyonları için ulusal toplam 893 Gg değerinde iken ve 1120 Gg'ye yükselmiştir.

Şekil 2-1-2'de gösterildiği gibi Türkiye'deki NMVOC emisyonlarının ana kaynağı, temel kategori analizi kapsamındaki tüm NFR başlıkları arasında %35'lik payla tarım olup ikinci sırada ise yaklaşık %12,6'lık bir payla 1A4b konutsal yanma faaliyetleri yer almaktadır.

Şekil 2-1-3

1990-2019 yıllarına ait [Gg] cinsinden NMVOC emisyonları, Sektörel Dağılımlar

NMVOC Emisyonları

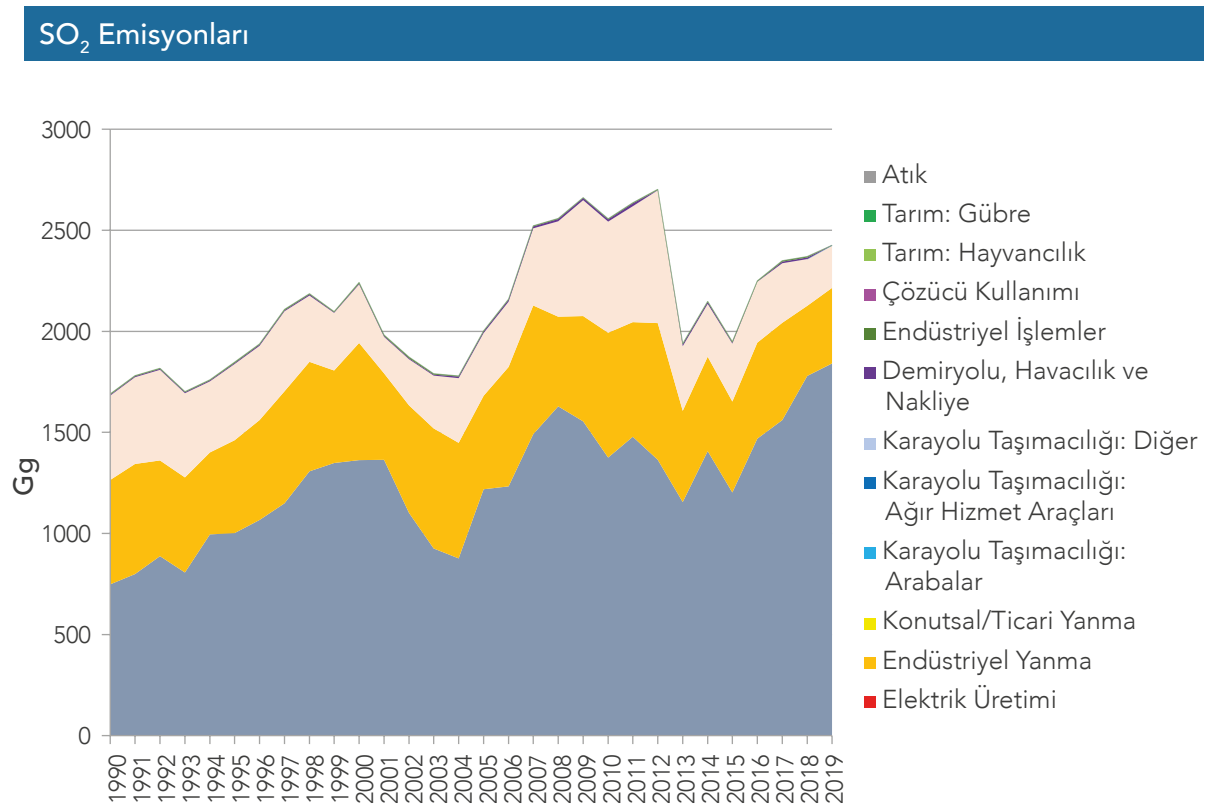
NMVOC emisyonları, artan nüfusun daha fazla çözücü kullanımının yarattığı etkiyle 1990'dan 2019'a kadar geçen sürede biraz artış göstermiştir.

2.3 SO₂ Emisyonları

1990'da SO₂ emisyonları için ulusal toplam 1691 Gg değerinde iken ve 2455 Gg'ye yükselmiştir. Şekil 2-1-4'te gösterildiği gibi Türkiye'deki SO₂ emisyonlarının ana kaynağı %66,3'lük pay ile NFR sektörü 1A yakıt yanma faaliyetleri olup ardından %12'lik pay ile konutsal yanma faaliyetleri yer almaktadır.

Şekil 2-14

1990-2019 yıllarına ait [Gg] cinsinden SO₂ emisyonları, Sektörel Dağılımlar

SO₂ emisyonları genel olarak 1990-2019 yılları arasında artış gösterse de son zamanlarda tüm yanma sektörlerindeki yakıt değişimleri nedeniyle bir dalgalanma yaşanmıştır.

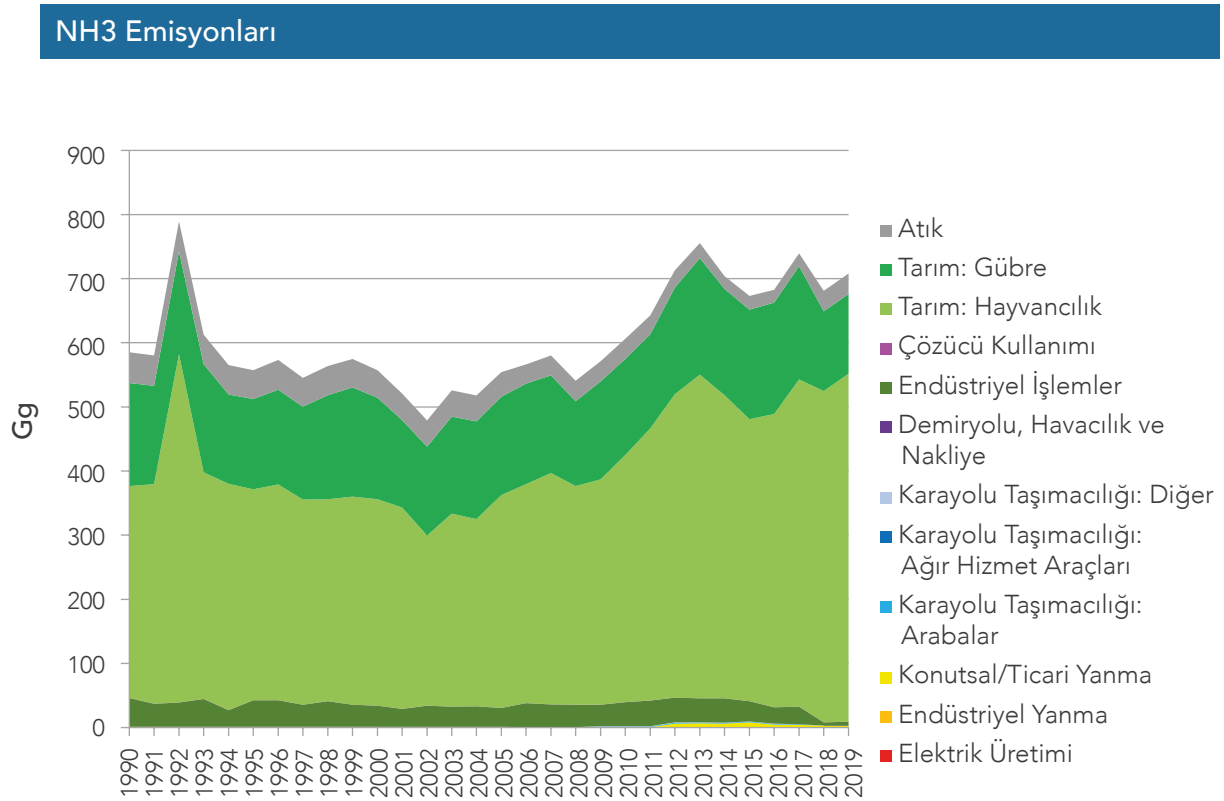

2.4 NH₃ Emisyonları

1990'da NH₃ emisyonları için ulusal toplam 585 Gg değerinde iken ve 765 Gg'ye yükselmiştir. Şekil 2-1-5'te gösterildiği gibi Türkiye'deki NH₃ emisyonlarının ana kaynağı %24,3'lük pay ile sektör olmakta olup toplam temel kategoriler NFR 3 kategorisinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 2-15

1990-2019 yıllarına ait [Gg] cinsinden NH₃ emisyonları, Sektörel Dağılımlar

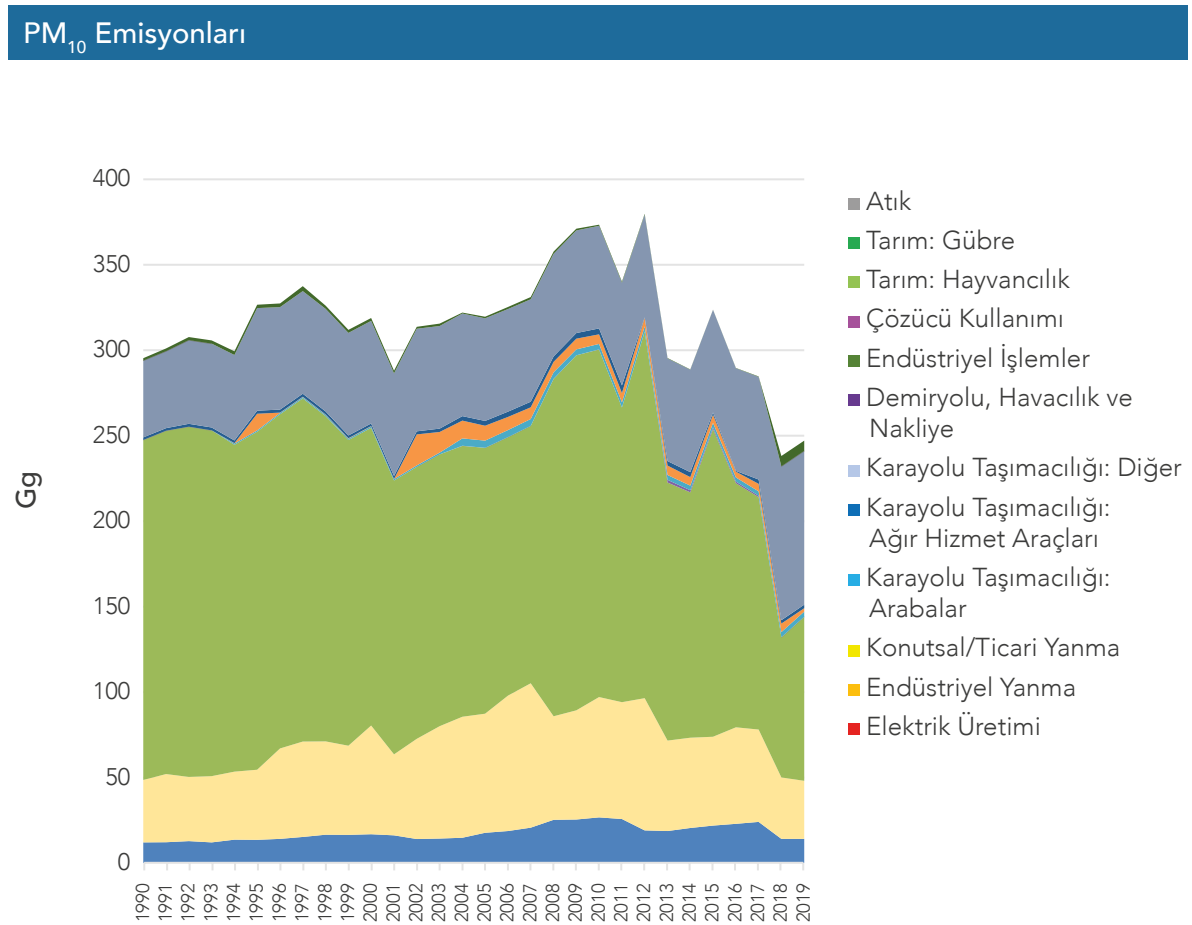
Tarımsal emisyon yüzdeleri 1990-2019 yılları arasında paralel bir eğilim göstermektedir. Emisyon faktörü revizyonu ve Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi revizyonu, gübre sektöründeki büyük artışın ana faktörüdür. Atık sektörü de NH₃ toplamı üzerinde katkı emisyon yüzdesine sahiptir.

2.5 PM₁₀ Emisyonları

1990'da PM₁₀ emisyonları için ulusal toplam 895 Gg değerinde iken ve 249 Gg'ye düşmüştür. Şekil 2-1-6'da gösterildiği gibi Türkiye'deki PM₁₀ emisyonlarının ana kaynağı %67,5'lik pay ile özellikle 2B10a gübre üretimi olup %16,9'luk pay ile konutsal yanma ikinci sırada yer almaktadır.

Şekil 2-1-6

1990-2019 yıllarına ait [Gg] cinsinden PM₁₀ emisyonları, Sektörel Dağılımlar

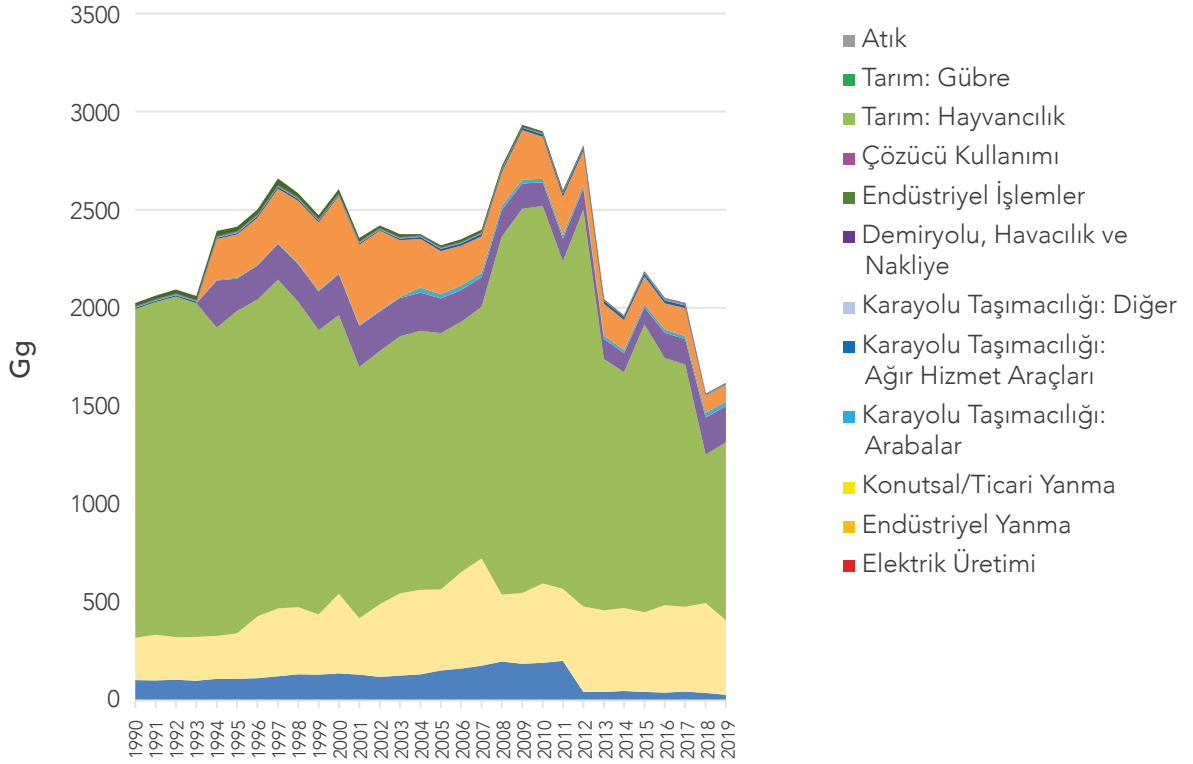
2.6 CO Emisyonları

1990'da CO emisyonları için ulusal toplam 2025 Gg değerinde iken ve 1663 Gg'ye düşmüştür. Şekil 2-1-7'de gösterildiği gibi Türkiye'deki CO emisyonlarının ana kaynağı 1A4bi konutsal yanma faaliyetleridir.

Şekil 2-1-7

1990-2019 yıllarına ait [Gg] cinsinden CO emisyonları, Sektörel Dağılımlar

CO Emisyonları

2017 yılına ait CO emisyonları 1990'lı yıllar ile hemen hemen aynı seviyede yer almaktadır. Tüketicilerin ısıtma için yakıt türleri konusundaki tercihleri nedeniyle konutsal yanma faaliyetlerine dair payda dalgalanma yaşanmaktadır.

3

BÖLÜM 3: ENERJİ (NFR SEKTÖR 1)

NFR sektör 1 enerji, aşağıda belirtilen alt sektörleri içermektedir:

- 1.A Yanma
  - 1.A.1 Enerji Endüstrilerinde Yanma
  - 1.A.2 İmalat Endüstrisinde ve İnşaatla Yanma
  - 1.A.3 Taşımacılık
  - 1.A.4 Küçük Yanma
- 1.B Yakıtlardan Kaynaklanan Kaçak Emisyonlar
  - 1.B.1 Katı Yakıtlar
  - 1.B.2 Petrol ve Gaz Yakıtları

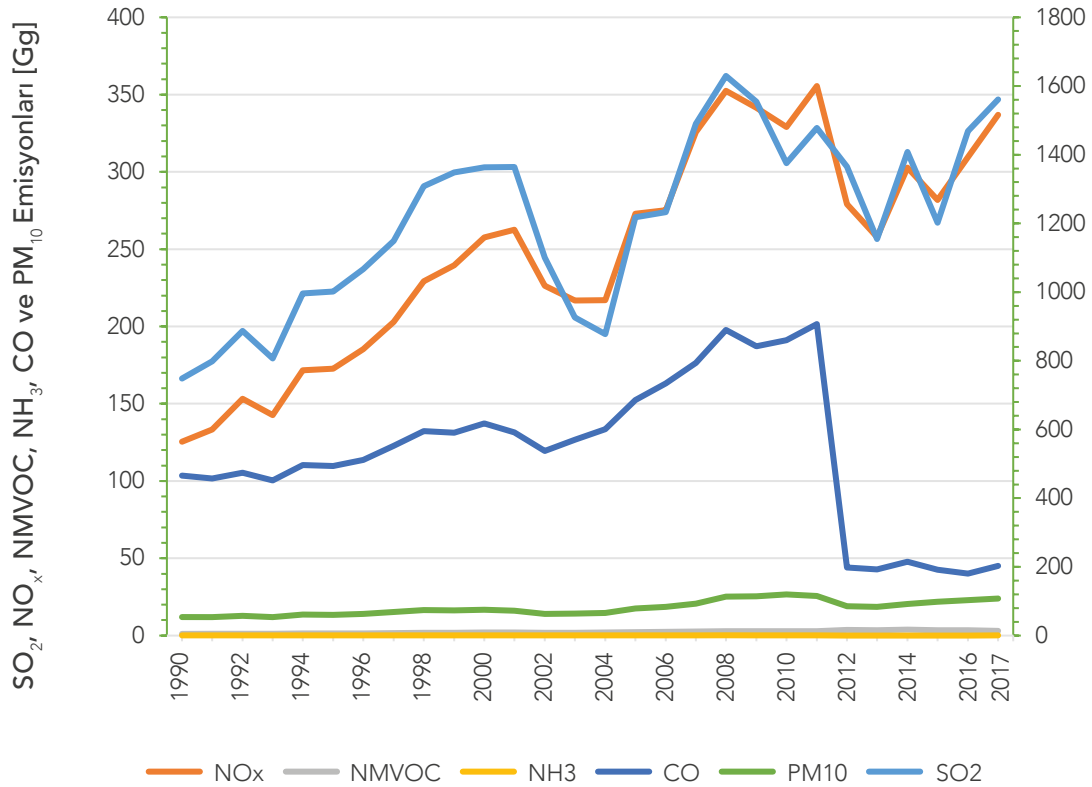
1.1. NFR 1.A.1 Enerji Endüstrilerinde Yanma

Emisyon toplamaları aşağıda verilmiş olan şekilde ve tabloda hesaplanmış ve sunulmuştur:

Şekil 3-1

1A1 Enerji Sektörü için Emisyon Toplamları (*2019 bildirimi ile aynı, revize edilecek)

NFR 1.A.1 Enerji Endüstrilerinden Kaynaklanan SO_2 , NO_x , NMVOC, NH_3 , CO ve PM_{10} emisyonları

Tablo 3.1-1

1A1 Enerji Endüstrilerinden Kaynaklanan Emisyonlar (*2019 bildirimi ile aynı, revize edilecek)

NFR 1.A.1. Enerji Endüstrilerinden Kaynaklanan SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ emisyonları

Yıl	Emisyonlar [Gg]					
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀
1990	748,4	125,4	1,1	0	103,5	12,0
	798,5	133,4	1,1	0	101,7	12,0
1992	887,2	153,1	1,2	0	105,3	12,8
	806,8	142,7	1,1	0	100,4	12,0
1994	996,0	171,6	1,3	0	110,4	13,6
	1.001,5	172,6	1,3	0	109,7	13,5
1996	1.066,6	185,3	1,4	0	113,7	14,0
	1.148,8	202,9	1,5	0	122,8	15,2
1998	1.308,0	229,2	1,7	0	132,3	16,5
	1.348,4	239,7	1,8	0	131,2	16,4
2000	1.363,1	257,6	2,0	0	137,2	16,7
	1.364,4	262,7	2,0	0	131,4	16,1
2002	1.100,8	226,3	1,8	0	119,4	14,0
	926,4	216,8	1,9	0	126,8	14,2
2004	877,3	217,0	1,9	0	133,6	14,7
	1.218,3	272,9	2,2	0	152,3	17,6
2006	1.232,5	275,3	2,3	0	163,1	18,7
	1.490,4	325,7	2,7	0	176,3	20,6
2008	1.629,5	352,4	2,8	0	197,7	25,2
	1.554,1	341,6	2,8	0	187,2	25,3
2010	1.375,7	329,1	2,8	0	191,2	26,6
	1.478,3	355,6	2,7	0	201,5	25,7
2012	1.364,8	279,1	3,6	0	44,0	19,0
	1.154,8	257,8	3,4	0	42,9	18,6
2014	1.407,7	302,8	3,9	0	47,8	20,4
	1.202,3	281,7	3,5	0	42,6	21,9
2016	1.468,4	309,5	3,4	0	40,1	22,8
2017	1.561,0	337,0	3,0	0	45,0	24,0
Eğilim 1990-2017	%108,6	%168,7	%177,3		%-56,5	%100,4
Eğilim 2016-2017	%6,3	%8,9	%-12,3		%12,2	%5,1

3.1.1 NFR 1.A.1.a Kamu elektrik ve ısı üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

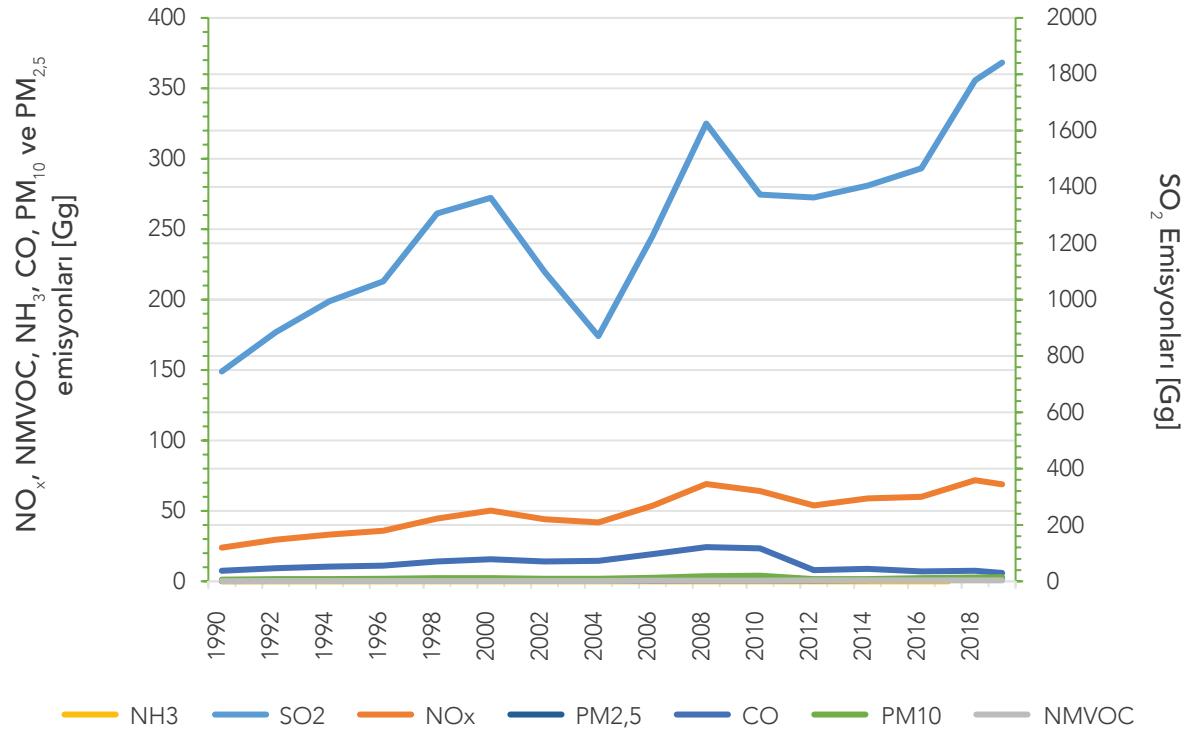
Emisyonlar : NO_x , SO_2 , NMVOC, CO, PM_{10} , $\text{PM}_{2,5}$

Temel Kaynaklar: Evet (SO_2 , NO_x , PM_{10})

Şekil 3-1-1

NFR 1.A.1.a Kamu Elektrik ve Isı Üretiminden Kaynaklanan Emisyonlar

NFR 1.A.1.a Kamu Elektrik ve Isı Üretiminden Kaynaklanan SO_2 , NO_x , NMVOC, NH_3 , CO, PM_{10} ve $\text{PM}_{2,5}$ Emisyonları

Tablo 3.1-2

1.A.1.a kamu elektrik ve ısı üretimi sektöründen kaynaklanan emisyonlar

NFR 1.A.A.a Kamu Elektrik ve Isı Üretiminden Kaynaklanan
SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ Emisyonları

Yıl	Emisyonlar (Gg)						
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀	PM _{2,5}
1990	744,9	119,6	0,7	NA	37,1	5,9	1,1
	795,4	128,0	0,7	NA	40,9	6,5	1,1
1992	884,2	147,6	0,8	NA	46,4	7,4	1,3
	804,4	136,7	0,7	NA	42,6	6,8	1,2
1994	993,8	165,4	0,9	NA	51,9	8,3	1,5
	999,3	167,4	0,9	NA	52,2	8,2	1,5
1996	1.064,4	179,1	1,0	NA	56,2	8,9	1,6
	1.146,5	196,4	1,1	NA	62,0	9,7	1,7
1998	1.305,7	222,5	1,2	NA	70,3	10,9	2,0
	1.346,3	233,4	1,4	NA	74,3	11,2	2,1
2000	1.360,9	251,4	1,5	NA	78,9	11,5	2,2
	1.362,5	256,4	1,6	NA	81,3	11,6	2,3
2002	1.099,0	220,0	1,4	NA	69,9	9,5	1,9
	923,0	210,1	1,4	NA	70,1	9,1	1,9
2004	870,8	209,4	1,4	NA	72,2	9,2	1,9
	1.212,0	266,5	1,8	NA	92,9	12,2	2,5
2006	1.225,0	268,1	1,9	NA	96,2	12,6	2,8
	1.486,7	317,6	2,2	NA	113,7	15,0	3,3
2008	1.625,4	345,0	2,4	NA	121,5	18,3	3,5
	1.551,6	332,7	2,3	NA	118,7	19,2	3,5
2010	1.373,1	320,3	2,3	NA	117,3	19,9	3,6
	1.475,7	352,7	2,4	NA	132,3	19,2	3,6
2012	1.362,1	269,8	3,2	NA	39,9	7,7	3,8
	1.152,0	248,5	3,1	NA	38,8	6,9	3,5
2014	1.404,8	293,8	3,5	NA	43,9	8,4	4,2
	1.199,3	269,1	3,0	NA	36,9	9,2	4,9
2016	1.465,5	300,1	3,1	NA	35,7	10,9	5,9
	1.558,2	327,7	3,5	NA	41,0	11,7	6,3
2018	1.778,6	358,9	3,4	NA	37,9	13,7	7,3
2019	1.841,5	344,8	2,9	NA	29,7	14,6	8,0
Eğilim 1990-2019	%147,2	%188,2	%336,9		%-19,9	%145,9	%657,2
Eğilim 2018-2019	%3,5	%-3,9	%-15,3		%-21,6	%6,7	%9,1

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri bu sektörde kullanılan farklı türdeki yakıtların miktarları şeklinde olup enerji dengesi tablolarından alınmıştır. (Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2019).

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, enerji dengesi tablosu verileri ve Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi emisyon faktörleri açısından TIER 1'dir.

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{fuel}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları
i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{yakıt}}$ = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

$\text{EF}_{\text{yakıt}}$ = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici
emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Tablo 3.1-3

1.A.1.a Kamu elektrik ve ısı üretimi sektörü için kullanılan emisyon faktörü (EF)

Yakıt	Birim	Ef	Referans	Tablo No.
NO _x				
Taş Kömürü	g/GJ	209	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Taş kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	247	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Linyit kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Asfaltit	g/GJ	247	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Linyit kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(varsayım, GB'den elde edilen linyit kömürü ile yakın kızılötesinden elde edilen net kalorifik değerleri kapsar.)
Odun (Biokütle)	g/GJ	81	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Biokütle kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-7
Petrol	g/GJ	89	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Gaz yakıtlar kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal Gaz	g/GJ	89	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Gaz yakıtlar kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
SO ₂				
Taş Kömürü	g/GJ	820	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Taş kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	Ef	Referans	Tablo No.
Linyit	g/GJ	1680	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Linyit kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Asfaltit	g/GJ	1680	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Linyit kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	sayfa 16
Odun	g/GJ	11	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Biokütle kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-7
Petrol	g/GJ	0,3	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Bölüm 1.A.1.a, Gaz yakıtlar kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal Gaz	g/GJ	0,3	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Bölüm 1.A.1.a, Gaz yakıtlar kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
NMVOC				
Taş Kömürü	g/GJ	1	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Taş kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	1,4	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Linyit kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Asfaltit	g/GJ	1,4	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Linyit kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Odun	g/GJ	7,3	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Biokütle kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	, sayfa 19

Yakıt	Birim	Ef	Referans	Tablo No.
Petrol	g/GJ	2,6	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Gaz yakıtlar kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal Gaz	g/GJ	2,6	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Gaz yakıtlar kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
CO				
Taş Kömürü	g/GJ	8,7	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Taş kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	8,7	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Linyit kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Asfaltit	g/GJ	8,7	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Linyit kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Odun	g/GJ	90	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Biokütle kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-7
Petrol	g/GJ	39	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Gaz yakıtlar kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal Gaz	g/GJ	39	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Gaz yakıtlar kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
PM ₁₀				
Taş Kömürü	g/GJ	7,7	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Taş kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	, sayfa 15

Yakıt	Birim	Ef	Referans	Tablo No.
Linyit	g/GJ	7,7	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Linyit kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	, sayfa 16
Asfaltit	g/GJ	7,9	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Linyit kömürü kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	, sayfa 16
Odun	g/GJ	155	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Biokütle kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	, sayfa 19
Petrol	g/GJ	0,89	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Gaz yakıtlar kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	, sayfa 17
Doğal Gaz	g/GJ	0,89	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Gaz yakıtlar kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	, sayfa 17

Belirsizlik

Rehber kaynaklı varsayılan değerlere dayalı belirsizliklerin tahmini.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu sürümü için herhangi bir yeniden hesaplama gerekliliği görülmemiştir.

Planlanan İyileştirmeler

Tesise özgü emisyon faktörleri elde edilecek ve petrol dengesi verileriyle birlikte daha sonraki bildiriler için kullanılacaktır. EMİSYON Projesi verileri de dâhil olmak üzere gelecek yıl için üretim ve tüketim istatistikleri kullanılacaktır.

3.1.2 NFR 1.A.1.b Petrol Arıtımı

Kaynak Kategori Tanımı

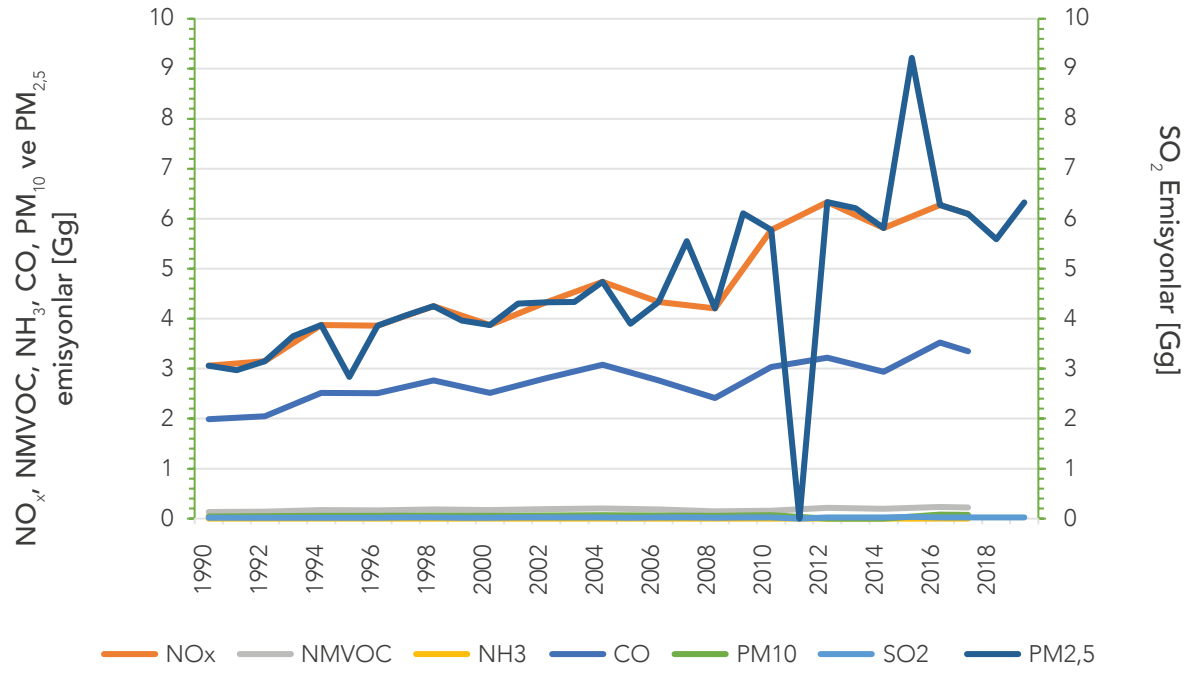
Emisyonlar: NO_x, SO₂, NMVOC, CO, PM₁₀, PM_{2,5}

Temel Kaynak: Yok

Şekil 3-1-2

Petrol arıtımından kaynaklanan emisyonlar

NFR 1.A.1.b Petrol Arıtımından Kaynaklanan SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO, PM₁₀ ve PM_{2,5} Emisyonları

Sektörden kaynaklanan emisyonlar Tablo 3-1-4'te belirtilmektedir.

Tablo 3-1-4

1.A.1.b petrol arıtımı sektöründen kaynaklanan emisyonlar

NFR 1.A.1.b Petrol Arıtımından Kaynaklanan SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ Emisyonları

Yıl	Emisyonlar (Gg)						
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀	PM _{2,5}
1990	0,0	3,1	0,1	NA	2,0	0,05	3,06
	0,0	3,0	0,1	NA	1,9	0,04	2,97
1992	0,0	3,2	0,1	NA	2,0	0,05	3,15
	0,0	3,6	0,2	NA	2,4	0,05	3,65
1994	0,0	3,9	0,2	NA	2,5	0,06	3,87
	0,0	2,8	0,1	NA	1,8	0,04	2,84
1996	0,0	3,9	0,2	NA	2,5	0,06	3,86
	0,0	4,1	0,2	NA	2,6	0,06	4,07
1998	0,0	4,3	0,2	NA	2,8	0,06	4,25
	0,0	4,0	0,2	NA	2,6	0,06	3,96
2000	0,0	3,9	0,2	NA	2,5	0,06	3,87
	0,0	4,3	0,2	NA	2,8	0,06	4,30
2002	0,0	4,3	0,2	NA	2,8	0,06	4,33
	0,0	4,3	0,2	NA	2,8	0,06	4,34
2004	0,0	4,7	0,2	NA	3,1	0,07	4,74
	0,0	3,9	0,2	NA	2,5	0,06	3,90
2006	0,0	4,3	0,2	NA	2,8	0,06	4,34
	0,0	5,5	0,2	NA	3,2	0,07	5,55
2008	0,0	4,2	0,1	NA	2,4	0,06	4,21
	0,0	6,1	0,2	NA	3,3	0,08	6,11
2010	0,0	5,8	0,2	NA	3,0	0,07	5,78
	IE	IE	IE	NA	IE	IE	IE
2012	0,0	6,3	0,2	NA	3,2	IE	6,33
	0,0	6,2	0,2	NA	3,2	IE	6,21
2014	0,0	5,8	0,2	NA	2,9	IE	5,81
	0,0	9,2	0,3	NA	4,7	0,11	9,22
2016	0,0	6,3	0,2	NA	3,5	0,08	6,28
	0,0	6,1	0,2	NA	3,3	0,08	6,09
2018	0,0	5,6	0,2	NA	3,0	0,07	5,59
2019	0,0	6,3	0,2	NA	3,3	0,08	6,33
Eğilim 1990-2019	%62,1	%106,8	%66,0		%66,7	%66,7	%106,8
Eğilim 2018-2019	%12,1	%13,2	%12,3		%12,3	%12,3	%13,2

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri bu sektörde kullanılan farklı türdeki yakıtların miktarları şeklinde olup enerji dengesi tablolarından alınmıştır. (Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2019). Enerji dengesi tablosu tanımlamaları nedeniyle, NFR konusu kapsamında kullanılan yakıt kategorilerine ait veriler için notasyonlar kullanılmıştır.

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, yakıt bazlı bir metodoloji olan ve genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{fuel}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları
i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{yakıt}}$ = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

$\text{EF}_{\text{yakıt}}$ = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici
emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Emisyon faktörleri Tablo 3.1-5'te verilmektedir.

Hesaplamalar, Emisyon Faktörleri (EF) belgesinde yapılmaktadır. Enerjiye yönelik EF'ler GB'den alınmıştır. Ardından, kalorifik değerlerle birleştirilerek kütsel olarak EF'lere dönüştürülür (Referans; NIR).

Tablo 3.1-5.

1.A.1.b Petrol arıtımı sektörü için kullanılan emisyon faktörü (EF)

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
NO _x				
Petrol	g/GJ	63	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.b Petrol arıtımı, 1.A.1.b kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri, rafineri gaz	Tablo 4-2
Doğal gaz	g/GJ	89	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Doğal gaz kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
SO ₂				
Petrol	g/GJ	0.3	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.b Petrol arıtımı, 1.A.1.b kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri, rafineri gaz	Tablo 4-2
Yakıt	Unit	Ef	Referans	Tablo No.
Doğal gaz	g/GJ	0,3	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a Sabit Yanma, Doğal gaz kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
NMVOC				
Petrol	g/GJ	2.6	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.b Petrol arıtımı, 1.A.1.b kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri, rafineri gaz	Tablo 4-2
Doğal gaz	g/GJ	2,6	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Doğal gaz kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
CO				
Petrol	g/GJ	39	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.b Petrol arıtımı, 1.A.1.b kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri, rafineri gaz	Tablo 4-2
Doğal gaz	g/GJ	39	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Doğal gaz kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
PM ₁₀				
Petrol	g/GJ	0.89	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.b Petrol arıtımı, 1.A.1.b kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri, rafineri gaz	Tablo 4-2
Doğal gaz	g/GJ	0,89	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Doğal gaz kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4

Belirsizlik

Rehber kaynaklı varsayılan değerlere dayalı belirsizliklerin tahmini.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu sürümü için herhangi bir yeniden hesaplama gerekliliği görülmemiştir.

Planlanan İyileştirmeler

Tesise özgü emisyon faktörleri elde edilecek ve petrol dengesi verileriyle birlikte daha sonraki bildiriler için kullanılacaktır.

3.1.3 NFR 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı

Kaynak Kategorisi Tanımı

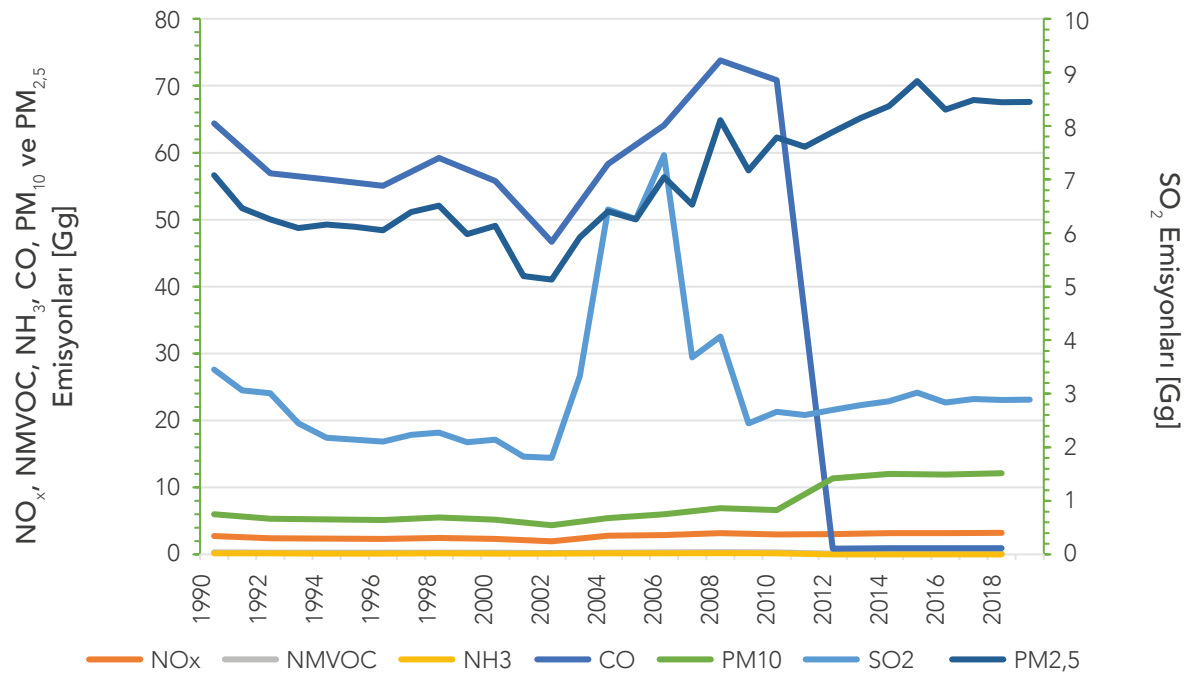
Emisyonlar : NO_x, SO₂, NMVOC, CO, PM₁₀, NH₃, PM_{2,5}

Temel Kaynak : Yok

Şekil 3-1-3

Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatından kaynaklanan emisyonlar

NFR 1.A.1.c Petrol Arıtımından Kaynaklanan SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO, PM₁₀ ve PM_{2,5} Emisyonları

Emisyonlar Tablo 3-1-6'da verilmiştir.

Tablo 3-1-6

1.A.1.c sektörü katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatından kaynaklanan emisyonlar

NFR 1.A.1.c katı yakıtların ve diğer yakıtların imalatından kaynaklanan SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ emisyonları

Yıl	Emisyonlar (Gg)						
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀	PM _{2,5}
1990	3,5	2,7	0,3	0	64,4	6,01	7,08
	3,1	2,5	0,3	0	58,8	5,49	6,46
1992	3,0	2,4	0,3	0	56,9	5,31	6,25
	2,4	2,3	0,3	0	55,4	5,17	6,09
1994	2,2	2,3	0,3	0	56,0	5,23	6,16
	2,1	2,3	0,3	0	55,7	5,20	6,12
1996	2,1	2,3	0,3	0	55,0	5,14	6,05
	2,2	2,4	0,3	0	58,1	5,43	6,39
1998	2,3	2,5	0,3	0	59,2	5,53	6,51
	2,1	2,3	0,2	0	54,4	5,08	5,98
2000	2,1	2,3	0,3	0	55,8	5,21	6,13
	1,8	2,0	0,2	0	47,3	4,41	5,20
2002	1,8	2,0	0,2	0	46,7	4,36	5,13
	3,3	2,4	0,2	0	53,9	5,03	5,92
2004	6,4	2,8	0,3	0	58,3	5,44	6,41
	6,3	2,5	0,3	0	56,9	5,31	6,25
2006	7,5	2,9	0,3	0	64,1	5,98	7,04
	3,7	2,6	0,3	0	59,4	5,54	6,53
2008	4,1	3,2	0,3	0	73,8	6,89	8,11
	2,4	2,7	0,3	0	65,2	6,09	7,17
2010	2,7	3,0	0,3	0	70,8	6,61	7,79
	2,6	2,9	0,3	0	69,2	6,46	7,61
2012	2,7	3,0	0,1	NE	0,9	11,33	7,89
	2,8	3,1	0,1	NE	0,9	11,71	8,15
2014	2,9	3,2	0,1	NE	0,9	12,02	8,37
	3,0	3,4	0,1	NE	1,0	12,69	8,84
2016	2,8	3,2	0,1	NE	0,9	11,93	8,30
	2,9	3,2	0,1	NE	0,9	12,18	8,48
2018	2,9	3,2	0,1	NE	0,9	12,13	8,44
2019	2,9	3,2	0,1	NE	0,9	12,13	8,45
Eğilim 1990-2019	%-16,4	%17,8	%-58,3		%-98,6	%101,9	%19,3
Eğilim 2018-2019	%0,0	%0,0	%0,0		%0,0	%0,0	%0,0

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri bu sektörde kullanılan farklı türdeki yakıtların miktarları şeklinde olup enerji dengesi tablolarından alınmıştır. (Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2019).

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, yakıt bazlı bir metodoloji olan ve genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{fuel}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları
i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{yakıt}}$ = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

$\text{EF}_{\text{yakıt}}$ = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici
emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Emisyon faktörleri kütle cinsindendir ve GB'den alınmıştır. Emisyon faktörleri Tablo 3-1-7'de verilmektedir.

Tablo 3.1-7

1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı için kullanılan emisyon faktörü (EF)

Yakıt	Birim	Ef	Referans	Tablo No
NOx				
Taş Kömürü G	g/GJ	21	EMEP/EEA (2016), Chapter 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1
Linyit	g/GJ	21	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1

Yakıt	Birim	Ef	Referans	Tablo No
Kok	g/GJ	21	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1
Petrol	g/GJ	89	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Gaz yakıtlar kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 17	Tablo 3-4

SO₂

Taş Kömürü G	g/GJ	91	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1
Linyit	g/GJ	91	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1
Kok	g/GJ	91	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1
Petrol	g/GJ	2,81	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Diğer sıvı yakıtları kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4

NMVOC

Taş Kömürü G	g/GJ	0,8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1
Linyit	g/GJ	0,8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1

Yakıt	Birim	Ef	Referans	Tablo No
Kok	g/GJ	0,8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1
Petrol	g/GJ	2,6	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Diğer sıvı yakıtları kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1
NH3				
Taş Kömürü G	g/GJ	-	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	-
Linyit	g/GJ	-	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	-
Kok	g/GJ	-	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	-
CO				
Taş Kömürü G	g/GJ	6	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1
Linyit	g/GJ	6	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1
Kok	g/GJ	6	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1

Yakıt	Birim	Ef	Referans	Tablo No
Petrol	g/GJ	39	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Diğer sıvı yakıtları kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
PM10				
Taş Kömürü G	g/GJ	79	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1
Linyit	g/GJ	79	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1
Kok	g/GJ	79	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.c Katı yakıtların ve diğer enerji endüstrilerinin imalatı, 1.A.1.c kaynak kategorisine yönelik Tablo 5-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 5-1
Petrol	g/GJ	0,89	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.1.a, Diğer sıvı yakıtları kullanan 1.A.1.a kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4

Belirsizlik

Rehber kaynaklı varsayılan değerlere dayalı belirsizliklerin tahmini.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu sürümü için herhangi bir yeniden hesaplama gerekliliği görülmemiştir.

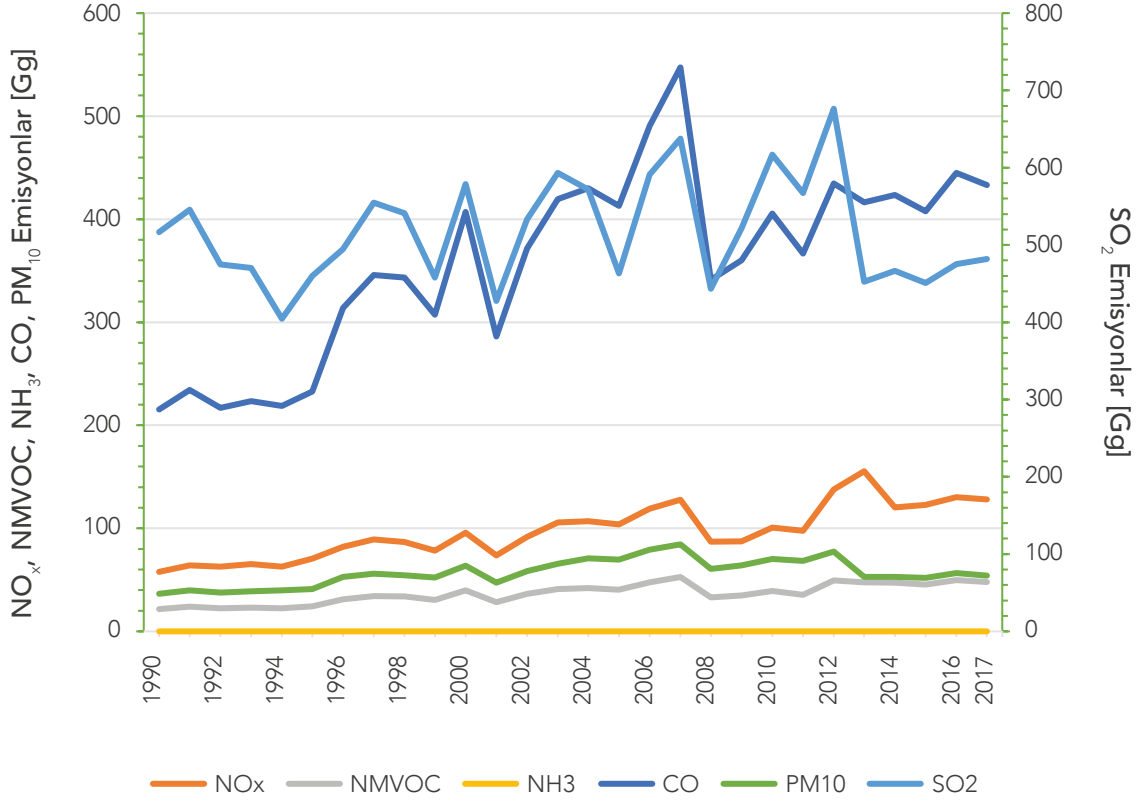
Planlanan İyileştirmeler

Tesise özgü emisyon faktörleri elde edilecek ve petrol dengesi verileriyle birlikte daha sonraki bildirimler için kullanılacaktır.

3.2 NFR 1.A.2 İmalat Endüstrisinde ve İnşaatta Yanma

NFR kategorisi altındaki toplam emisyonlar aşağıda belirtildiği şekilde ifade edilmektedir:

NFR 1.A.2 İmalat Endüstrileri ve İnşaat Kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ Emisyonları

3.2.1 NFR 1.A.2.a Demir ve Çelik

Genel toplam emisyonlar yukarıda gösterilmiştir. (2019 bildirisi ile aynı, revize edilecek)

Kaynak Kategori Tanımı

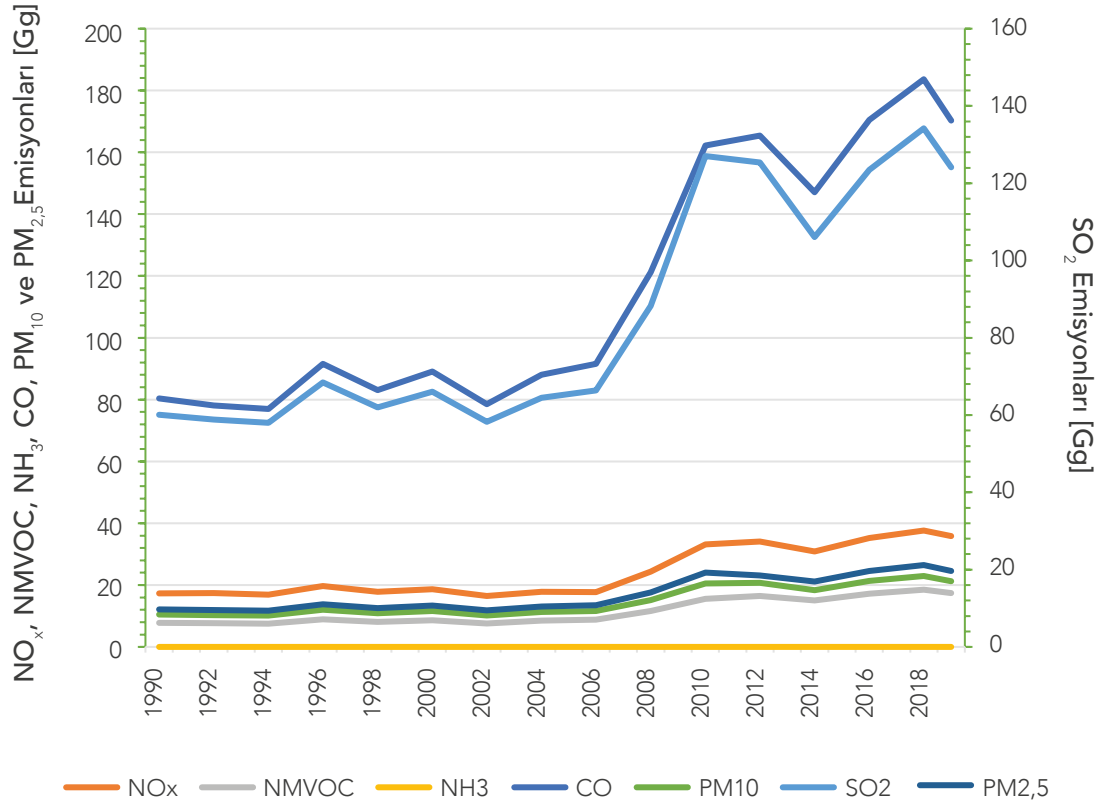
Emisyonlar : NO_x , SO_2 , NMVOC, CO, PM_{10} , $\text{PM}_{2,5}$

Temel Kaynak: Evet (PM_{10})

Şekil 3-2-1

Demir ve Çelik İmalat Endüstrilerinden Kaynaklanan Emisyonlar

NFR 1.A.2.a Demir ve Çelikten Kaynaklanan SO_2 , NO_x , NMVOC, NH_3 , CO, PM_{10} ve $\text{PM}_{2,5}$ Emisyonları

Tablo 3-2-1

Demir ve Çelikten kaynaklanan Emisyon Toplamları - İmalat Endüstrisinde İstatistik Kombinasyonu

NFR 1.A.2.a kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ emissemisyonları İmalat Endüstrisinde İst. Kom.: Demir ve Çelik

Yıl	Emisyonlar [Gg]						
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀	PM _{2,5}
1990	60,1	17,3	7,8	NE	80,3	10,5	9,7
	60,4	17,6	7,9	NE	80,7	10,6	9,8
1992	58,9	17,4	7,6	NE	78,1	10,3	9,5
	58,3	17,2	7,5	NE	76,9	10,2	9,4
1994	58,0	16,9	7,5	NE	77,0	10,1	9,4
	61,5	17,7	8,0	NE	82,2	10,8	10,0
1996	68,4	19,7	8,9	NE	91,6	12,0	11,1
	69,0	19,7	9,0	NE	92,7	12,1	11,2
1998	62,0	17,8	8,1	NE	83,0	10,9	10,0
	62,4	17,7	8,2	NE	84,1	10,9	10,1
2000	66,0	18,7	8,6	NE	89,1	11,6	10,7
	61,3	17,4	8,0	NE	82,6	10,7	9,9
2002	58,2	16,5	7,6	NE	78,6	10,2	9,4
	63,5	17,8	8,3	NE	86,0	11,1	10,3
2004	64,5	17,8	8,5	NE	88,0	11,3	10,5
	66,6	18,0	8,8	NE	91,3	11,7	10,8
2006	66,4	17,7	8,8	NE	91,6	11,6	10,8
	74,7	19,6	9,8	NE	102,6	13,0	12,0
2008	88,3	24,4	11,6	NE	121,2	15,2	14,1
	86,5	23,7	11,2	NE	117,7	14,7	13,7
2010	127,0	33,2	15,6	NE	162,2	20,6	19,2
	121,6	34,9	15,3	NE	160,1	19,9	18,6
2012	125,4	34,1	16,5	NE	165,4	20,7	18,5
	114,6	31,8	15,5	NE	152,0	19,0	17,5
2014	106,1	30,9	15,0	NE	147,1	18,4	16,9
	114,7	32,9	16,1	NE	158,7	19,8	18,3
2016	123,4	35,3	17,2	NE	170,5	21,3	19,7
	138,1	39,1	19,1	NE	189,3	23,6	21,8
2018	134,2	37,6	18,5	NE	183,6	22,9	21,2
2019	124,1	35,8	17,4	NE	170,3	21,2	19,6
Eğilim 1990-2019	%106,5	%107,2	%122,6		%112,0	%102,0	%101,8
Eğilim 2018-2019	%-7,5	%-4,9	%-6,0		%-7,3	%-7,4	%-7,4

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri bu sektörde kullanılan farklı türdeki yakıtların miktarları şeklinde olup enerji dengesi tablolarından alınmıştır. (Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2019).

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, yakıt bazlı bir metodoloji olan ve genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{fuel}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{yakıt}}$ = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

$\text{EF}_{\text{yakıt}}$ = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Bazı yakıtların linyit kömürüne eşdeğer olduğu varsayılarak çeşitli varsayımlar yapılmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 3.2.2'de verilmiştir.

Tablo 3.2.2

Sektör 1.A.2.a Demir ve çelik için kullanılan emisyon faktörü (EF)

Yakıt	Birim	Ef	Referans	Tablo No
NO _x				
Taş Kömürü	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	Ef	Referans	Tablo No
Kok	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	513	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	74	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	91	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	81*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'le-ri kapsar)
SO₂				
Taş Kömürü	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	Ef	Referans	Tablo No
Kok	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	47	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.67	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	11*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'le-ri kapsar)
Odun	g/GJ	10,8*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'le-ri kapsar)
NMVOC				
Taş Kömürü	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	Ef	Referans	Tablo No
Linyit	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	25	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-4 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	23	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-3 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	300	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	7,31*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'le-ri kapsar)
CO				
Taş Kömürü	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	Ef	Referans	Tablo No
Linyit	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	66	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-4 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	29	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-3 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	570	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	90*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'le-ri kapsar)
PM₁₀				
Taş Kömürü	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	Ef	Referans	Tablo No
Linyit	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	20	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.78	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	143*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'le-ri kapsar)
Odun	g/GJ	155	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5

Belirsizlik

2013 EMEP/EEA emisyon envanteri kılavuzundaki varsayılan değerlere dayalı belirsizliklerin tahmini.

Yeniden Hesaplamalar

Enerji denge tablolarının revize edilmesi nedeniyle yeniden hesaplamalar kontrol edilmiş ve uygulanmıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Tesise özgü emisyon faktörleri elde edilecek ve petrol dengesi verileriyle birlikte daha sonraki bildiriler için kullanılacaktır.

3.2.2 NFR 1.A.2.b Demir Dışı Metaller

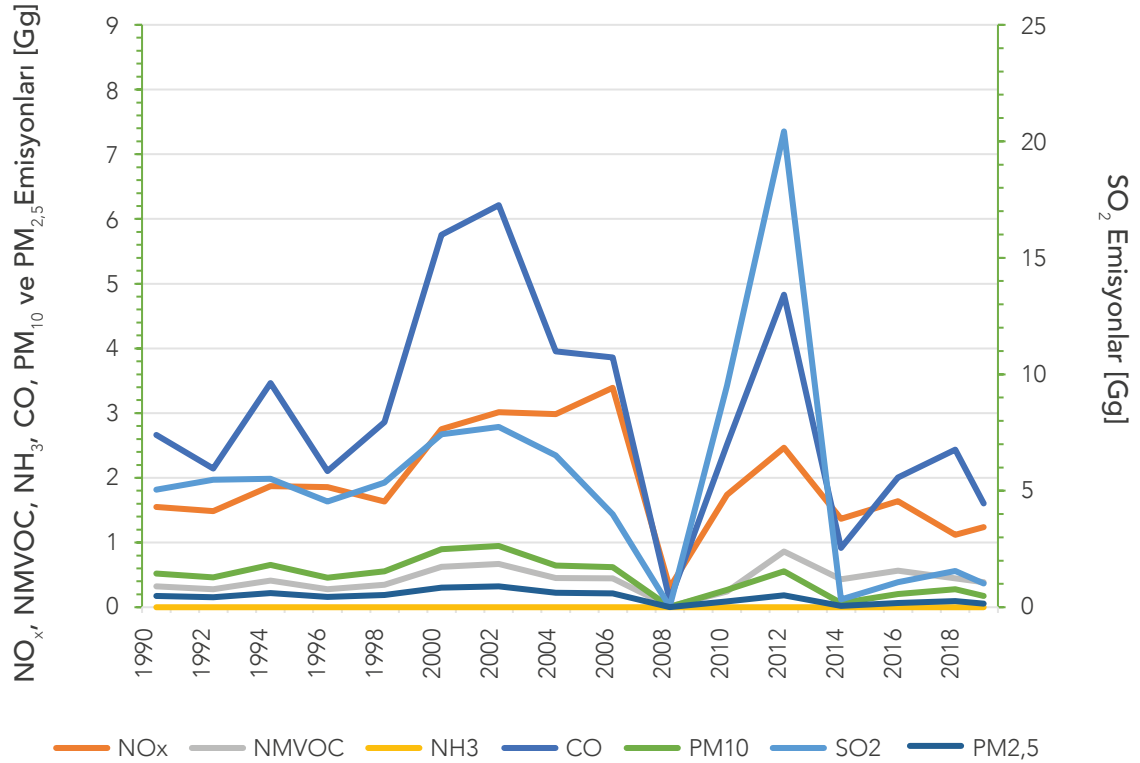
Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar : NO_x , SO_2 , NMVOC, CO, PM_{10} , $\text{PM}_{2,5}$
Temel Kaynak : Yok

Şekil 3-2-2

Demir Dışı Metaller Kaynaklı Emisyonlar

NFR 1.A.2.b Demir Dışı Metaller Kaynaklı SO_2 , NO_x , NMVOC, NH_3 , CO, PM_{10} ve $\text{PM}_{2,5}$ emisyonları

Tablo 3-2-3

Demir Dışı Metaller Kaynaklı Emisyonlar

NFR 1.A.2.b kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ emissemisyonları İmalat Endüstri-sinde İst. Kom.: Demir Dışı Metaller

Yıl	Emisyonlar [Gg]						
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀	PM _{2,5}
1990	5,0	1,5	0,3	NE	2,7	0,5	0,5
	5,2	1,4	0,2	NE	1,8	0,4	0,4
1992	5,5	1,5	0,3	NE	2,1	0,5	0,4
	5,1	1,4	0,3	NE	2,1	0,4	0,4
1994	5,5	1,9	0,4	NE	3,5	0,7	0,6
	6,6	2,5	0,5	NE	4,7	0,8	0,8
1996	4,5	1,9	0,3	NE	2,1	0,5	0,4
	5,1	1,7	0,3	NE	2,7	0,5	0,5
1998	5,4	1,6	0,3	NE	2,9	0,6	0,5
	5,6	2,3	0,4	NE	3,2	0,6	0,6
2000	7,4	2,8	0,6	NE	5,8	0,9	0,8
	7,4	2,8	0,6	NE	5,8	0,9	0,8
2002	7,7	3,0	0,7	NE	6,2	0,9	0,9
	6,1	2,6	0,4	NE	3,5	0,6	0,6
2004	6,5	3,0	0,5	NE	4,0	0,6	0,6
	4,0	3,0	0,4	NE	3,7	0,6	0,6
2006	4,0	3,4	0,4	NE	3,9	0,6	0,6
	5,8	3,4	0,8	NE	8,0	0,9	0,9
2008	0,0	0,3	0,0	NE	0,1	0,0	0,0
	7,4	1,5	0,2	NE	2,3	0,2	0,2
2010	9,5	1,7	0,2	NE	2,5	0,3	0,3
	20,3	1,4	0,4	NE	4,3	0,5	0,5
2012	20,4	2,5	0,9	NE	4,8	0,6	0,5
	1,5	1,3	0,5	NE	2,0	0,2	0,2
2014	0,3	1,4	0,4	NE	0,9	0,1	0,1
	1,1	1,6	0,6	NE	2,0	0,2	0,2
2016	1,1	1,6	0,6	NE	2,0	0,2	0,2
	1,8	1,6	0,6	NE	2,9	0,3	0,3
2018	1,6	1,1	0,4	NE	2,4	0,3	0,3
2019	1,0	1,2	0,4	NE	1,6	0,2	0,2
Eğilim 1990-2019	%-79,7	%-20,0	%19,2		%-39,7	%-66,6	%-67,0
Eğilim 2018-2019	%-34,2	%10,9	%-13,0		%-34,1	%-37,5	%-37,4

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri bu sektörde kullanılan farklı türdeki yakıtların miktarları şeklinde olup enerji dengesi tablolarından alınmıştır. (Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2019).

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, yakıt bazlı bir metodoloji olan ve genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{fuel}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{yakıt}}$ = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

$\text{EF}_{\text{yakıt}}$ = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Bazı yakıtların linyit kömürüne eşdeğer olduğu varsayılarak çeşitli varsayımlar yapılmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 3-2-4'te verilmiştir.

Tablo 3-2-4

Demir Dışı Metallere Yönelik Emisyon Faktörleri (EF)

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
NO_x				
Taş Kömü-rü	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Kok	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	513	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	74	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	91	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	81*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
SO₂				
Taş Kömü-rü	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Linyit	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri, sayfa 15	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	47	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.67	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktör-leri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	11*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri, sayfa 15	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Odun	g/GJ	10,8*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
NMVOC				
Taş Kömü-rü	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	25	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-4 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	23	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-3 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	300	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri, sayfa 15	Tablo 3-5

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Odun	g/GJ	7,31*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan en-düstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
CO				
Taş Kömü-rü	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	66	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan en-düstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-4 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	29	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-3 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
AP Atık	g/GJ	570	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan en-düstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	90*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan en-düstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
PM₁₀				
Taş Kömü-rü	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	20	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan en-düstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri, sayfa 16	Tablo 3-4

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Doğal gaz	g/GJ	0.78	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstriler-de yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktör-leri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	143	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan en-düstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri, sayfa 15	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	155*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan en-düstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emis-yon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)

Belirsizlik

2013 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı emisyon envanteri rehberindeki varsayılan değerlere dayalı belirsizliklerin tahmini.

Yeniden Hesaplamalar

Enerji denge tablolarının revize edilmesi nedeniyle yeniden hesaplamalar kontrol edilmiş ve uygulanmıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Tesise özgü emisyon faktörleri elde edilecek ve daha sonraki bildirimler için kullanılacaktır.

3.2.3 NFR 1.A.2.c Kimyasallar

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar : NO_x, SO₂, NMVOC, CO, PM₁₀, PM_{2,5}

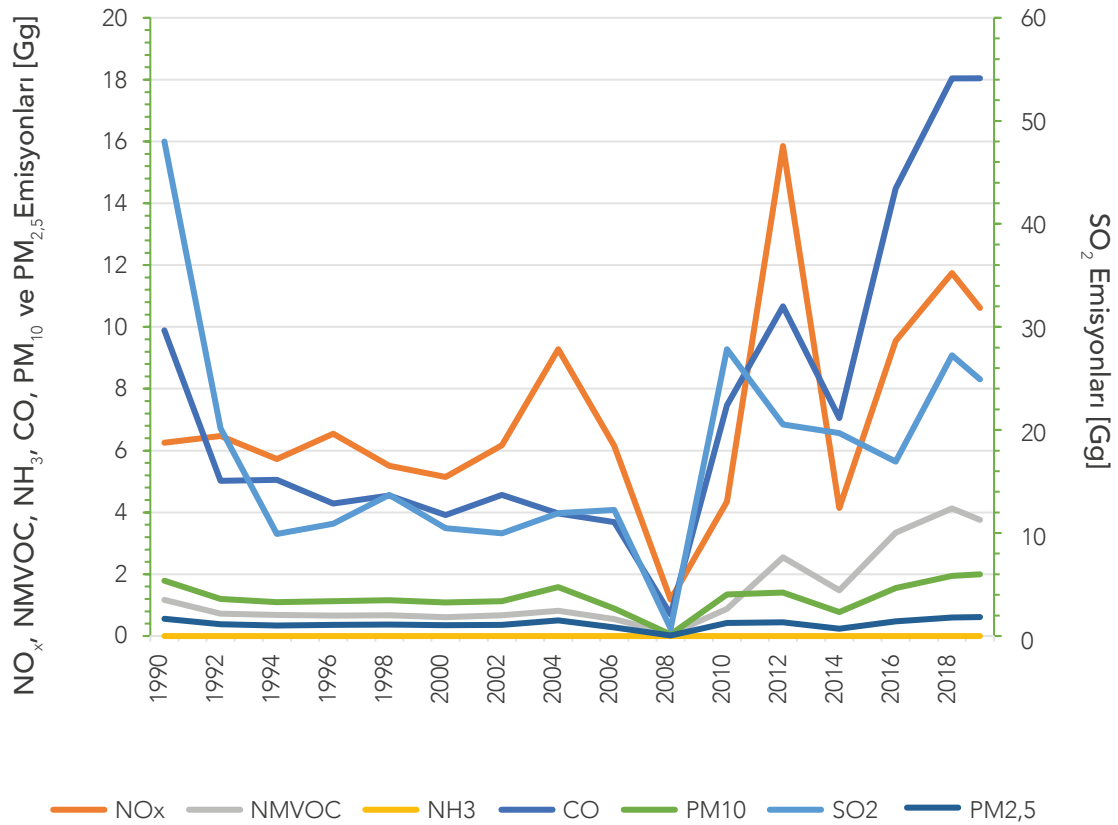
Temel Kaynak : Yok

Kimyasallar kategorisi, Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberindeki yapısal değişiklikler kapsamında kimyasallar, petrokimya ve gübre alt kategorilerinin toplamını kapsamaktadır.

Şekil 3-2-3

Kimyasal imaları emisyon eğilimi

NFR 1.A.2.c Kimyasallar Kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO, PM₁₀ ve PM_{2,5} Emisyonları

Emisyon toplamaları Tablo 3-2-5'te sunulmuştur.

Tablo 3-2-5

Kimyasal Kaynaklı Emisyonlar

NFR 1.A.2.c kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ emissemisyonları İmalat Endüstrisinde İst. Kom.: Kimyasallar

Yıl	Emisyonlar [Gg]						
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀	PM _{2,5}
1990	48,0	6,3	1,2	NE	9,9	1,8	1,7
	24,7	5,8	0,8	NE	5,7	1,2	1,2
1992	20,1	6,5	0,7	NE	5,0	1,2	1,1
	13,8	6,4	0,8	NE	6,1	1,2	1,1
1994	9,9	5,7	0,7	NE	5,1	1,1	1,0
	13,4	6,6	0,7	NE	4,7	1,2	1,1
1996	10,9	6,5	0,7	NE	4,3	1,1	1,1
	10,9	6,6	0,7	NE	4,4	1,1	1,0
1998	13,7	5,5	0,7	NE	4,5	1,2	1,1
	10,5	4,9	0,6	NE	3,9	1,0	1,0
2000	10,5	5,1	0,6	NE	3,9	1,1	1,0
	12,2	6,9	0,8	NE	4,5	1,4	1,4
2002	10,0	6,2	0,7	NE	4,6	1,1	1,1
	7,7	5,9	0,5	NE	2,7	0,9	0,9
2004	11,9	9,3	0,8	NE	4,0	1,6	1,5
	12,8	7,3	0,6	NE	4,1	1,0	1,0
2006	12,3	6,1	0,6	NE	3,7	0,9	0,8
	1,5	2,6	0,1	NE	1,2	0,1	0,1
2008	0,7	1,2	0,1	NE	0,7	0,1	0,1
	14,6	1,9	0,4	NE	4,5	0,6	0,5
2010	27,8	4,3	0,9	NE	7,5	1,3	1,3
	24,1	6,9	1,1	NE	9,8	1,6	1,5
2012	20,5	15,9	2,5	NE	10,7	1,4	1,3
	22,6	4,8	1,8	NE	9,8	1,1	1,0
2014	19,7	4,1	1,5	NE	7,1	0,8	0,7
	22,9	9,3	3,3	NE	15,2	1,7	1,5
2016	16,9	9,6	3,3	NE	14,5	1,6	1,4
	15,5	8,4	2,8	NE	9,5	0,9	0,9
2018	27,3	11,7	4,1	NE	18,0	1,9	1,8
2019	24,9	10,6	3,8	NE	18,0	2,0	1,8
Eğilim 1990-2019	%-48,1	%69,6	%222,1		%82,4	%11,8	%9,5
Eğilim 2018-2019	%-8,6	%-9,6	%-9,0		%0,0	%2,9	%2,9

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri bu sektörde kullanılan farklı türdeki yakıtların miktarları şeklinde olup enerji dengesi tablolarından alınmıştır. (Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2019).

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, yakıt bazlı bir metodoloji olan ve genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{fuel}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{yakıt}}$ = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

$\text{EF}_{\text{yakıt}}$ = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Bazı yakıtların linyit kömürüne eşdeğer olduğu varsayılarak çeşitli varsayımlar yapılmıştır. Emisyon faktörleri Tablo 3.2.6'da verilmiştir.

Tablo 3-2-6

1A.2 için emisyon faktörleri (EF)

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
NO _x				
Taş Kömürü	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Kok	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	513	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	74	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	91	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	81*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
SO₂				
Taş Kömürü	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	47	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.67	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
AP Atık	g/GJ	11*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kay-naklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Odun	g/GJ	10,8*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kay-naklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
NMVOC				
Taş Kömürü	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Petrol	g/GJ	25	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-4 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	23	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türe-tilmiş gaz kullanılan en-düstrilerde yanmaya yö-nelik Tablo 3-3 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	300	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	7,31*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kay-naklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kap-sar)

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
CO				
Taş Kömürü	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	66	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-4 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Doğal gaz	g/GJ	29	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türe-tilmiş gaz kullanılan en-düstrilerde yanmaya yö-nelik Tablo 3-3 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	570	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	90*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kay-naklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kap-sar)
PM₁₀				
Taş Kömürü	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Kok	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	20	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.78	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türe-tilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	143	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	155*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstri-leri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kay-naklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)

Belirsizlik

Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı emisyon envanteri rehberindeki varsayılan değerlere dayalı belirsizliklerin tahmini.

Yeniden Hesaplamalar

Enerji denge tablolarının revize edilmesi nedeniyle yeniden hesaplamalar kontrol edilmiş ve uygulanmıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Tesise özgü emisyon faktörleri elde edilecek ve daha sonraki bildirimler için kullanılacaktır.

3.2.4 NFR 1.A.2.d Kağıt hamuru, kağıt ve baskı

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar : IE from 1990-2010, by 2011; NO_x, SO₂, NMVOC, CO, PM₁₀, PM_{2,5}
Temel Kaynak : Yok

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Yakıt verileri, enerji dengesi tablolarında çözümlenmemiştir. Hesaplamalara yönelik yeterliliğin bulunmaması sebebiyle sabit kaynaklara tahsis edilen yakıta dâhil olduğu varsayılmış ve 1990-2010 yılları arasında bu bölümde yer alan emisyonlar "IE" olarak raporlanmıştır.

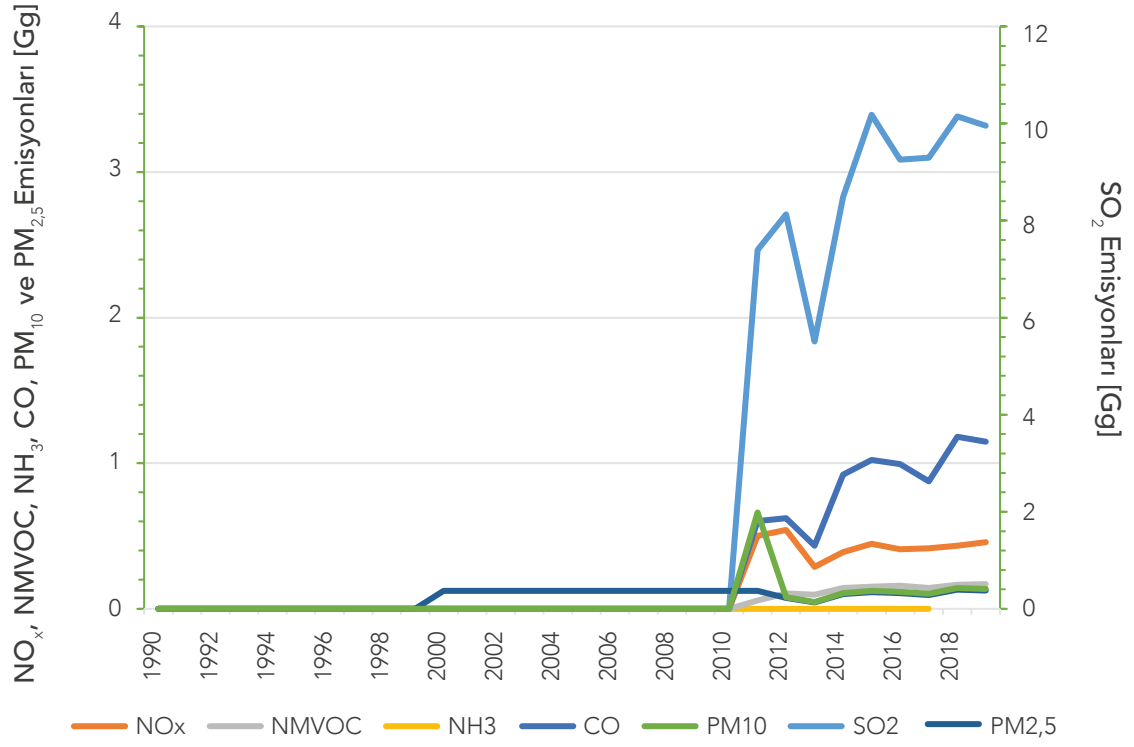
2011 yılı itibari ile enerji dengesi tabloları imalat sanayileri altındaki alt kategorilere uygun olarak yapılandırılmıştır. Bu nedenle, emisyonlar kağıt hamuru, kağıt ve baskı başlığı altında ayrı ayrı hesaplanmıştır.

Faaliyet verileri, bu sektörde kullanılan farklı yakıt türlerinden oluşmakta olup ve enerji dengesi tablolarından alınmıştır (Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2017).

Emisyon eğilimi şekil 3-2-4'te verilmiştir.

Şekil 3-2-4

1.A.2.d Kağıt Hamuru, Kağıt ve Baskı Kaynaklı Emisyonlar, 1990-2017

NFR 1.A.2.d Kağıt Hamuru, Kağıt ve Baskı Kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO, PM₁₀ ve PM_{2,5} Emisyonları

Emisyon toplamaları Tablo 3-2-7'de verilmiştir.

Tablo 3-2-7

1.A.2.d Kağıt Hamuru, Kağıt ve Baskı Kaynaklı Emisyonlar

NFR 1.A.2.d kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ emisyonları İmalat End. İst.
Kom.: Kağıt Hamuru, Kağıt ve Baskı

Yıl	Emisyonlar [Gg]						
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀	PM _{2,5}
1990	IE	IE	IE	NE	IE	IE	NE
	IE	IE	IE	NE	IE	IE	NE
1992	IE	IE	IE	NE	IE	IE	NE
	IE	IE	IE	NE	IE	IE	NE
1994	IE	IE	IE	NE	IE	IE	NE
	IE	IE	IE	NE	IE	IE	NE
1996	IE	IE	IE	NE	IE	IE	NE
	IE	IE	IE	NE	IE	IE	NE
1998	IE	IE	IE	NE	IE	IE	NE
	IE	IE	IE	NE	IE	IE	NE
2000	IE	IE	IE	NE	IE	IE	0,4
	IE	IE	IE	NE	IE	IE	0,4
2002	IE	IE	IE	NE	IE	IE	0,4
	IE	IE	IE	NE	IE	IE	0,4
2004	IE	IE	IE	NE	IE	IE	0,4
	IE	IE	IE	NE	IE	IE	0,4
2006	IE	IE	IE	NE	IE	IE	0,4
	IE	IE	IE	NE	IE	IE	0,4
2008	IE	IE	IE	NE	IE	IE	0,4
	IE	IE	IE	NE	IE	IE	0,4
2010	IE	IE	IE	NE	IE	IE	0,4
	7,4	1,5	0,2	NE	1,8	2,0	0,4
2012	8,1	1,6	0,3	NE	1,9	0,2	0,2
	5,5	0,9	0,3	NE	1,3	0,1	0,1
2014	8,5	1,2	0,4	NE	2,8	0,3	0,3
	10,2	1,3	0,5	NE	3,1	0,4	0,3
2016	9,3	1,2	0,5	NE	3,0	0,3	0,3
	9,3	1,2	0,4	NE	2,6	0,3	0,3
2018	10,1	1,3	0,5	NE	3,5	0,4	0,4
2019	10,0	1,4	0,5	NE	3,4	0,4	0,4
Eğilim 1990-2019	%34,5	%-8,9	%190,8		%90,4	%-79,3	3,5
Eğilim 2018-2019	%-1,9	%5,3	%3,2		%-2,9	%-3,9	-3,9

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, yakıt bazlı bir metodoloji olan ve genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{fuel}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları
i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{yakıt}}$ = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

$\text{EF}_{\text{yakıt}}$ = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici
emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Bazı yakıtların linyit kömürüne eşdeğer olduğu varsayılarak çeşitli varsayımlar yapılmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 3.2.8'de verilmiştir.

Tablo 3.2.8

Emisyon Faktörleri (EF)

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
NO_x				
Taş Kömürü	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Petrol	g/GJ	513	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	74	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	91	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	81	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
SO ₂				
Taş Kömürü	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Petrol	g/GJ	47	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.67	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	11	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Odun	g/GJ	10,8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
NMVOC				
Taş Kömürü	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Petrol	g/GJ	25	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-4 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
	g/GJ	23	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-3 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Doğal gaz	g/GJ	300	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
AP Atık	g/GJ	7,31	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Odun				
Taş Kömürü	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Kok	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	66	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-4 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	29	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-3 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	570	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	90	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
PM₁₀				
Taş Kömürü	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Linyit	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	20	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.78	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	143	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	155	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)

Planlanan İyileştirmeler

Daha ileri envanter yönetimi amacıyla sektör gruplarından veri bilgisi alınacaktır.

3.2.5 NFR 1.A.2.e Gıda işleme, içecekler ve tütün

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NO_x, SO₂, NMVOC, CO, PM₁₀

Temel Kaynak: Yok

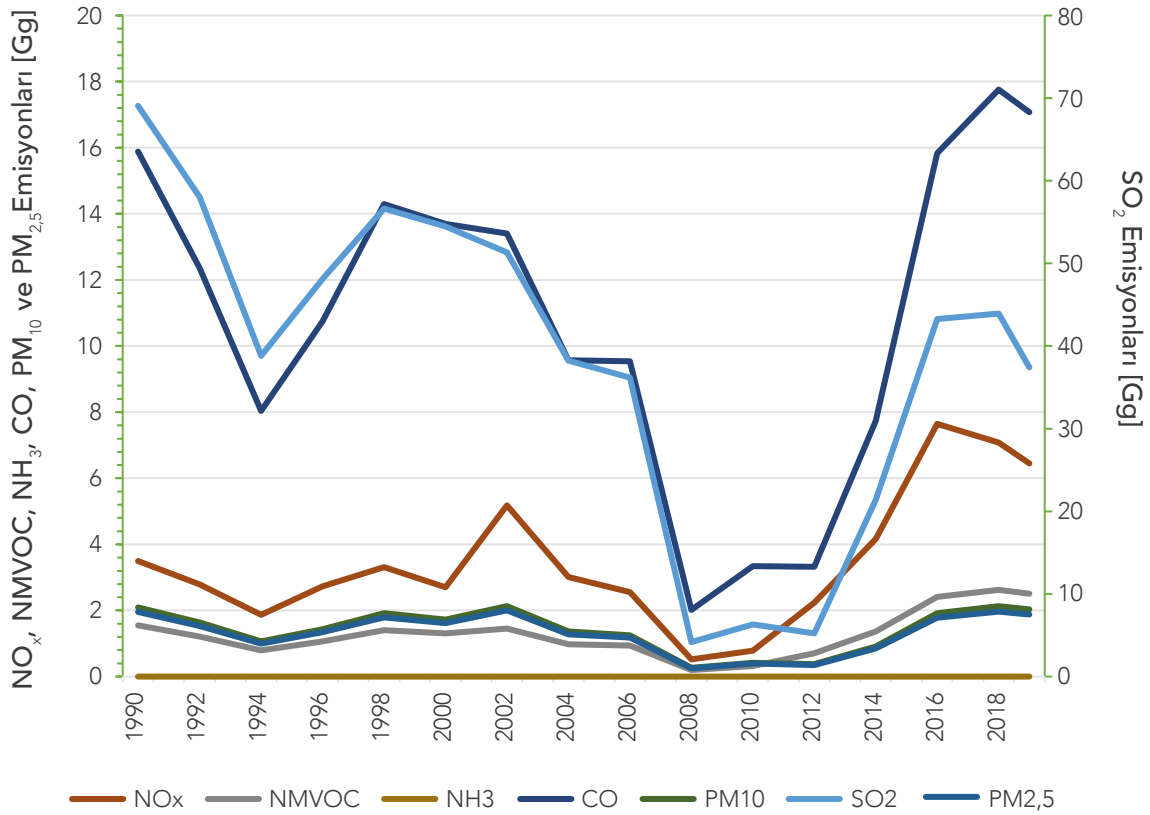
2011 yılına dek şeker ve yiyecek-içecek kategorileri ayrı hesaplamalara tabi tutulmuştur. Rehber revizyonunun ardından ise yiyecek, içecek ve tütün aynı NFR kategorisi altında hesaplanarak özetlenmeye başlanmıştır. Enerji denge tablolarındaki değişikliklerle birlikte bu kategori, imalat başlığı altındaki şeker, yiyecek, içecek ve tütün toplamını kapsamaktadır. Yiyecek, içecek ve tütün imalatına yönelik emisyon eğilimi Şekil 3-2-5'te sunulmuştur.

Şekil 3-2-5

NFR 1.A.2.e İmalat endüstrilerinde ve inşaatlarda sabit yanma: Gıda işleme, içecekler ve tütün kaynaklı emisyonlar, 1990-2019.

Emisyon toplamaları tablo 3-2-9'da verilmiştir.

NFR 1.A.2.e Gıda İşleme, İçecekler ve Tütün Kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO, PM₁₀ ve PM_{2,5} Emisyonları

Tablo 3-2-9

NFR 1.A.2.e İmalat endüstrilerinde ve inşaatla sabit yanma: Gıda işleme, içecekler ve tütün kaynaklı emisyonlar,

NFR 1.A.2.e Gıda işleme, içecekler ve tütün kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ emisyonları

Yıl	Emisyonlar [Gg]						
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀	PM _{2,5}
1990	69,1	3,5	1,6	NE	15,9	2,1	2,0
	73,6	3,5	1,5	NE	15,8	2,1	1,9
1992	58,0	2,8	1,2	NE	12,4	1,6	1,5
	55,5	2,5	1,1	NE	11,1	1,5	1,4
1994	38,8	1,9	0,8	NE	8,0	1,1	1,0
	39,6	2,0	0,8	NE	8,4	1,1	1,0
1996	48,1	2,7	1,1	NE	10,8	1,4	1,3
	48,8	2,7	1,1	NE	10,7	1,4	1,3
1998	56,6	3,3	1,4	NE	14,3	1,9	1,8
	58,1	3,2	1,4	NE	14,2	1,9	1,7
2000	54,5	2,7	1,3	NE	13,7	1,7	1,6
	58,8	5,2	1,6	NE	14,9	2,3	2,1
2002	51,3	5,2	1,4	NE	13,4	2,1	2,0
	47,2	3,5	1,2	NE	11,8	1,7	1,6
2004	38,2	3,0	1,0	NE	9,6	1,4	1,3
	43,0	2,7	1,0	NE	10,7	1,4	1,3
2006	36,2	2,6	0,9	NE	9,5	1,3	1,2
	26,5	1,6	0,6	NE	6,2	0,8	0,8
2008	4,2	0,5	0,2	NE	2,0	0,3	0,2
	6,3	0,6	0,3	NE	2,6	0,3	0,3
2010	6,3	0,8	0,3	NE	3,3	0,4	0,4
	3,9	0,7	0,2	NE	2,3	0,3	0,3
2012	5,2	2,2	0,7	NE	3,3	0,4	0,3
	8,5	3,5	1,1	NE	5,0	0,6	0,5
2014	21,4	4,2	1,4	NE	7,7	0,9	0,8
	41,9	6,6	2,2	NE	15,0	1,8	1,7
2016	43,3	7,6	2,4	NE	15,8	1,9	1,8
	43,2	6,5	2,4	NE	16,6	2,0	1,8
2018	43,9	7,1	2,6	NE	17,8	2,1	2,0
2019	37,4	6,5	2,5	NE	17,1	2,0	1,9
Eğilim 1990-2019	% -45,8	%84,6	%61,5		%7,5	%-2,8	%-4,0
Eğilim 2018-2019	%-14,8	%-8,9	%-4,5		%-3,9	%-4,3	%-4,3

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri bu sektörde kullanılan farklı türdeki yakıtların miktarları şeklinde olup enerji dengesi tablolarından alınmıştır. (Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2019).

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, yakıt bazlı bir metodoloji olan ve genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{fuel}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları
i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{yakıt}}$ = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

$\text{EF}_{\text{yakıt}}$ = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici
emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Bazı yakıtların linyit kömürüne eşdeğer olduğu varsayılarak çeşitli varsayımlar yapılmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 3.2.10'da sunulmuştur.

Tablo 3.2.10

Emisyon Faktörleri (EF)

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
NOx				
Taş Kömürü	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Kok	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	513	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	74	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	91	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
O dun	g/GJ	81	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
SO₂				
Taş Kömürü	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Linyit	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	47	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.67	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	11	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Odun	g/GJ	10,8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
NMVOC				
Taş Kömürü	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	25	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-4 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	23	EMEP/EEA(2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-3 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	300	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Odun	g/GJ	7,31	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
CO				
Taş Kömürü	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	66	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-4 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	29	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-3 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
AP Atık	g/GJ	570	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	90	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
PM₁₀				
Taş Kömürü	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Petrol	g/GJ	20	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.78	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	143	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	155	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)

3.2.6 NFR 1.A.2.f Metal İçermeyen Mineraller

Kaynak Kategorisi Tanımı

Emisyonlar: NO_x , SO_2 , NMVOC, CO, PM_{10} , $\text{PM}_{2,5}$

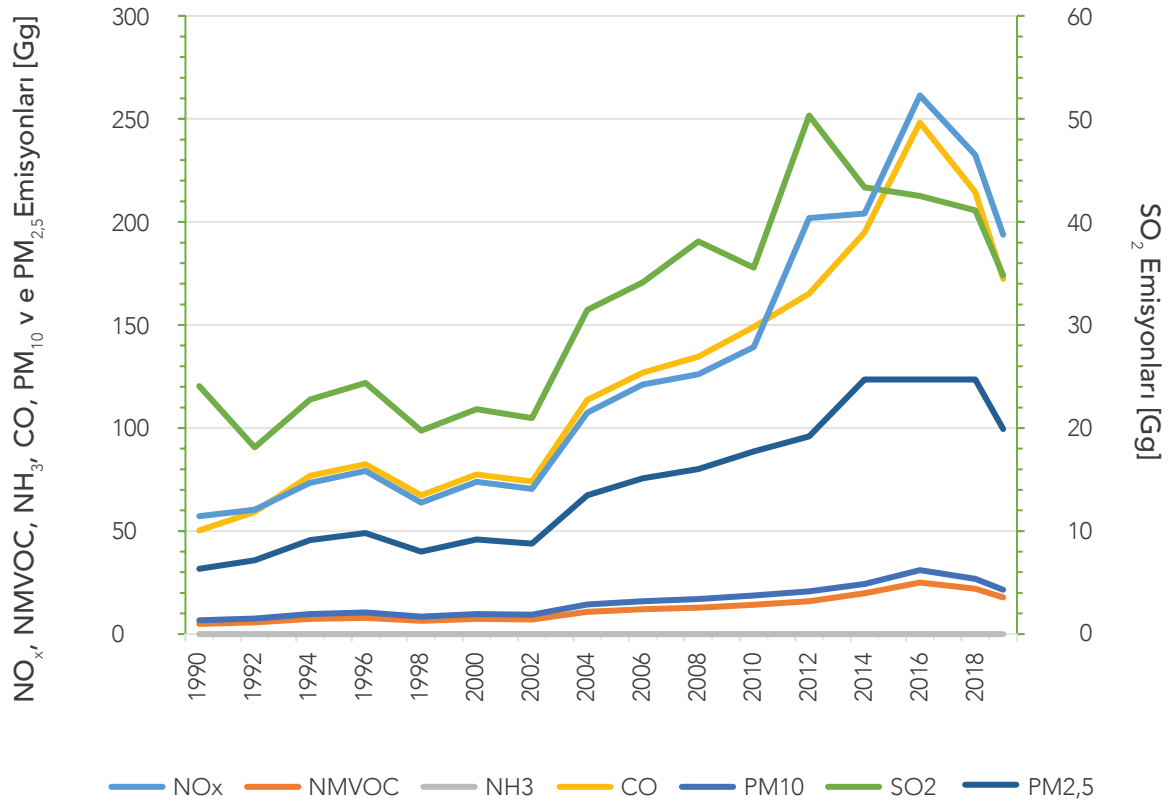
Temel Kaynak: Var (SO_2 , NO_x , PM_{10})

Rehberin revise edilmesinin ardından seramik, cam ve çimento aynı NFR kategorisi altında hesaplanarak özetlenmeye başlanmıştır. Metal içermeyen minerallerin emisyon eğilimi Şekil 3-2-6'da sunulmuştur.

Şekil 3-2-6

NFR 1.A.2.f İmalat endüstrilerinde ve inşaatla sabit yanma: Metal içermeyen mineraller kaynaklı emisyonlar, 1990-2017.

NFR 1.A.2.f Metal İçermeyen Mineraller Kaynaklı SO_2 , NO_x , NMVOC, NH_3 , CO, PM_{10} ve $\text{PM}_{2,5}$ Emisyonları

Emisyon toplamaları Tablo 3-2-11'de verilmiştir.

Tablo 3-2-11

NFR 1.A.2.f İmalat endüstrilerinde ve inşaatla sabit yanma: Metal içermeyen mineraller kaynaklı emisyonlar

NFR 1.A.2.f Metal içermeyen mineraller kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ emisyonları

Yıl	Emissions[Gg]						
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀	PM _{2,5}
1990	120,3	11,4	4,9	NE	50,3	6,7	6,3
	108,4	13,1	5,7	NE	58,7	7,7	7,3
1992	90,6	12,1	5,7	NE	59,3	7,5	7,2
	88,9	12,4	5,9	NE	60,8	7,8	7,3
1994	113,8	14,7	7,3	NE	76,8	9,7	9,1
	113,9	13,3	6,6	NE	68,8	8,7	8,2
1996	121,9	15,8	7,9	NE	82,5	10,4	9,8
	111,9	14,2	7,1	NE	74,6	9,4	8,9
1998	98,8	12,8	6,4	NE	67,4	8,5	8,0
	98,2	16,6	8,3	NE	87,1	11,0	10,4
2000	109,2	14,8	7,4	NE	77,4	9,8	9,2
	116,8	13,7	6,8	NE	71,5	9,0	8,5
2002	104,9	14,1	7,1	NE	74,0	9,3	8,8
	124,9	15,7	7,9	NE	82,4	10,4	9,8
2004	157,2	21,5	10,9	NE	113,7	14,3	13,5
	163,3	23,9	12,0	NE	125,0	15,8	14,9
2006	170,6	24,2	12,1	NE	126,8	16,0	15,1
	152,5	22,5	11,4	NE	119,6	15,0	14,3
2008	190,5	25,2	12,9	NE	134,7	16,9	16,0
	170,0	26,7	13,6	NE	143,0	18,0	17,0
2010	177,8	27,9	14,2	NE	149,1	18,8	17,7
	253,9	32,7	14,1	NE	147,6	18,6	17,5
2012	251,6	40,4	15,9	NE	165,2	20,8	19,2
	218,0	35,9	17,6	NE	176,8	22,1	24,7
2014	216,8	40,8	19,7	NE	195,0	24,4	24,7
	203,5	46,3	22,4	NE	221,3	27,6	24,7
2016	212,6	52,3	25,0	NE	248,2	31,0	24,7
	220,1	52,3	24,0	NE	235,0	29,4	24,7
2018	205,6	46,5	21,9	NE	214,5	26,8	24,7
2019	174,1	38,8	17,8	NE	172,4	21,5	19,9
Eğilim 1990-2019	%44,7	%238,8	%260,4		%242,7	%221,6	%214,2
Eğilim 2018-2019	%-15,3	%-16,6	%-18,9		%-19,6	%-19,6	%-19,4

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri bu sektörde kullanılan farklı türdeki yakıtların miktarları şeklinde olup enerji dengesi tablolarından alınmıştır. (Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2019).

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, yakıt bazlı bir metodoloji olan ve genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{fuel}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları
i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{yakıt}}$ = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

$\text{EF}_{\text{yakıt}}$ = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici
emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Bazı yakıtların linyit kömürüne eşdeğer olduğu varsayılarak çeşitli varsayımlar yapılmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo Table 3.2.12'de sunulmuştur.

Tablo 3.2.12

Emisyon Faktörleri (EF)

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
NO_x				
Taş Kömürü	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Kok	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	513	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	74	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	91	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	81	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
SO₂				
Taş Kömürü	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Linyit	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	47	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.67	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	11	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Odun	g/GJ	10,8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
NMVOC				
Taş Kömürü	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	25	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-4 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	23	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-3 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
AP Atık	g/GJ	300	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	7,31	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
CO				
Taş Kömürü	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Petrol	g/GJ	66	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-4 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	29	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-3 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	570	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	90	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
PM₁₀				
Taş Kömürü	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Linyit	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	20	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.78	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	143	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	155	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)

3.2.7 NFR 1.A.2.g vii İmalat endüstrilerinde ve inşaatla mobil yanma

Kaynak Kategori Tanımı: IE

Emisyonlar: NO_x, SO₂, NMVOC, CO, PM₁₀

Temel Kaynak: Yok

Emisyonlar, "sabit diğer" NFR kategorisi altında varsayılmış ve hesaplanmıştır.

3.2.8 NFR 1.A.2.g viii İmalat endüstrilerinde ve inşaatla mobil yanma: Diğer

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NO_x, SO₂, NMVOC, CO, PM₁₀, PM_{2,5}

Temel Kaynak: Yok

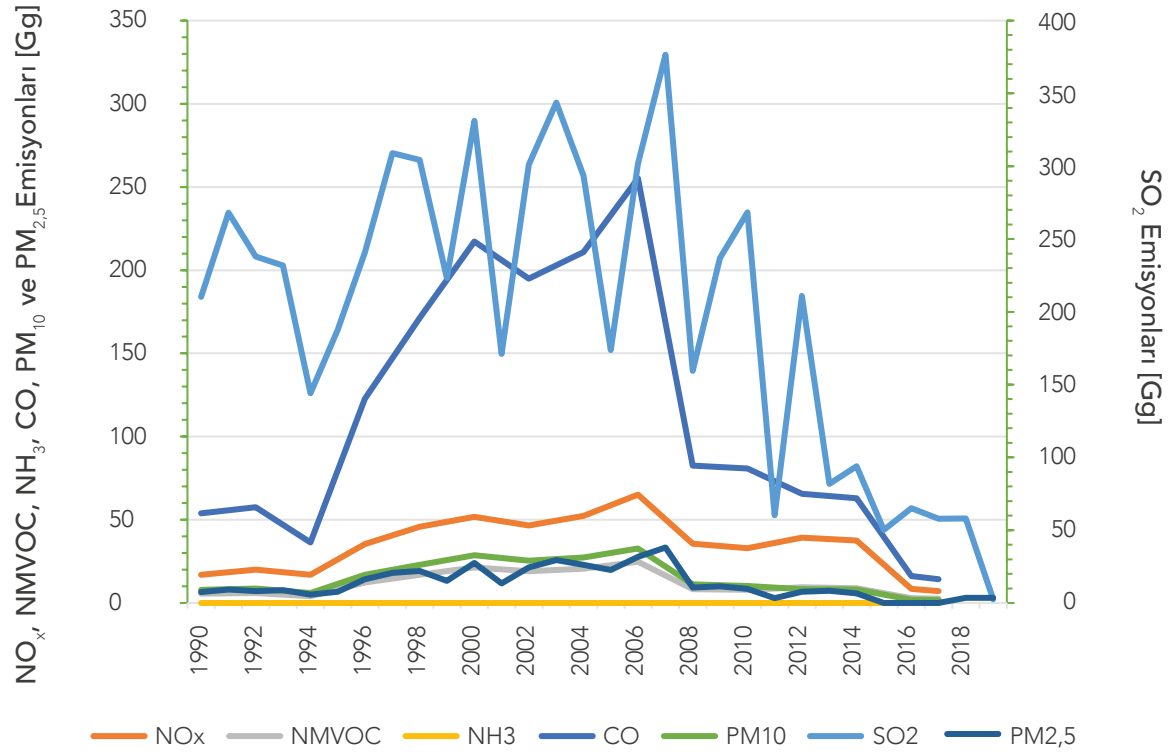
2011 yılı itibarıyla tekstil ve motorlu taşıt imalatı enerji dengesinde ayrı ayrı ele alınmaya başlanmıştır. 2013 yılında ise rehber içerisinde yapılan "sabit diğer" NFR kategorisi revizyonu ile tekstil, motorlu taşıt imalatı ve "diğer" imalat endüstrisi kategori kapsamına girmiştir. "Diğer" alt kategorisi, enerji dengesi tablolarının listesi altında şunları kapsamaktadır: kumaş metal ürünleri, ahşap ve ürünleri, madencilik, makine, elektrik, elektronik ürünler, diğer ulaşım araçları imalatı, mobilya ve diğer ürünler, inşaat ve diğerleri.

Emisyon eğilimi şekil 3-2-7'de verilmektedir.

Şekil 3-2-7

NFR 1.A.2.gviii kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ emisyonları. İmalat endüstrilerinde ve inşaatla sabit yanma: Diğer - 191990-2019 yılları emisyon toplamaları Tablo 3-2-13'te verilmektedir.

NFR 1.A.2.gviii Diğer Sabit Kapsamındaki SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO, PM₁₀ ve PM_{2,5} Emisyonları

Tablo 3-2-13

NFR 1.A.2.gviii kaynaklı emisyonlar. İmalat endüstrilerinde ve inşaatda diğer sabit yanma

NFR 1.A.2.gviii İmalat Endüstrisinde Diğer Sabit Yanma Kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ Emisyonları

Yıl	Emisyonlar [Gg]						
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀	PM2,5
1990	210,2	17,0	5,6	NE	53,9	7,9	7,4
	268,0	20,5	7,0	NE	68,5	9,8	9,2
1992	237,9	20,0	6,0	NE	57,5	8,6	8,1
	231,7	22,7	6,5	NE	61,0	9,3	8,8
1994	144,0	17,0	4,1	NE	36,5	6,0	5,7
	187,6	22,5	5,6	NE	51,3	8,2	7,7
1996	240,7	35,3	12,4	NE	122,7	17,0	16,2
	309,0	44,4	16,0	NE	160,7	21,9	20,8
1998	304,4	45,8	17,0	NE	171,2	23,0	22,0
	223,1	33,7	11,5	NE	114,7	15,8	15,1
2000	331,2	51,8	21,3	NE	217,3	28,8	27,6
	171,2	27,6	10,5	NE	107,1	14,0	13,5
2002	301,1	46,7	19,0	NE	194,8	25,5	24,5
	343,8	60,2	22,9	NE	233,0	30,7	29,4
2004	293,3	52,3	20,5	NE	211,0	27,3	26,2
	173,6	48,8	17,5	NE	178,3	23,4	22,6
2006	301,7	65,1	24,8	NE	255,2	32,8	31,6
	376,5	77,9	30,0	NE	309,8	39,6	38,1
2008	159,5	35,6	8,4	NE	82,6	11,2	10,6
	236,7	33,0	9,0	NE	89,9	12,0	11,4
2010	268,2	32,8	8,0	NE	80,9	10,3	9,7
	60,4	14,7	2,7	NE	24,8	3,6	3,4
2012	210,8	39,3	9,5	NE	65,7	8,3	7,8
	81,8	77,2	10,9	NE	69,5	9,8	8,4
2014	93,9	37,6	8,8	NE	63,0	8,1	6,6
	50,2	6,8	2,3	NE	12,8	1,5	0,0
2016	65,0	8,5	2,9	NE	16,1	1,9	0,1
	57,8	7,1	2,6	NE	14,3	1,8	0,1
2018	58,1	15,4	4,3	NE	17,9	4,1	3,6
2019	2,6	8,2	1,6	NE	3,2	2,5	3,5
Eğilim 1990-2019	%-98,8	%-52,0	%-71,5		%-94,0	%-68,7	%-53,1
Eğilim 2018-2019	%-95,6	%-47,2	%-63,0		%-82,0	%-39,3	%-4,6

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri bu sektörde kullanılan farklı türdeki yakıtların miktarları şeklinde olup enerji dengesi tablolarından alınmıştır. (Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2019).

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, yakıt bazlı bir metodoloji olan ve genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{yakıt}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları
i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{yakıt}}$ = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

$\text{EF}_{\text{yakıt}}$ = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici
emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Bazı yakıtların linyit kömürüne eşdeğer olduğu varsayılarak çeşitli varsayımlar yapılmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 3.2.14'te sunulmaktadır.

Tablo 3.2.14
Emission Factors

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
NO _x				
Taş Kömürü	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Kok	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	513	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	74	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	91	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	81*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
SO₂				
Taş Kömürü	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Linyit	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	47	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.67	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	11	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Odun	g/GJ	10,8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
NMVOC				
Taş Kömürü	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-2 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	25	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-4 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	23	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tablo 3-3 Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
AP Atık	g/GJ	300	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	7,31	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
CO				
Taş Kömürü	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Petrol	g/GJ	66	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Doğal gaz	g/GJ	29	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	570	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	90	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
PM₁₀				
Taş Kömürü	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Petrol	g/GJ	20	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.78	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	143	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	155	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 15	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)

3.3 NFR 1.A.3 Taşımacılık

3.3.1 NFR 1.A.3.a Sivil havacılık

3.3.1.1 NFR 1A3ai(i) Sivil Havacılık, Yurt İçi, LTO ve NFR 1A3ai(i) Uluslararası Havacılık, LTO

Kaynak Kategorisi Tanımı

Emisyonlar: NO_x, CO, NMVOC, SO₂

Temel Kaynak: Yok

Emisyon Eğilimi

NO_x emisyonları 1990 yılında 1.92 Gg iken 2019 yılında 12.76 Gg'ye yükselmiştir.

SO₂ emisyonları 1990 yılında 0.12 Gg iken 2019 yılında 0.94 Gg'ye yükselmiştir.

NMVOC emisyonları 1990 yılında 0.45 Gg iken 2019 yılında 3.09 Gg'ye yükselmiştir.

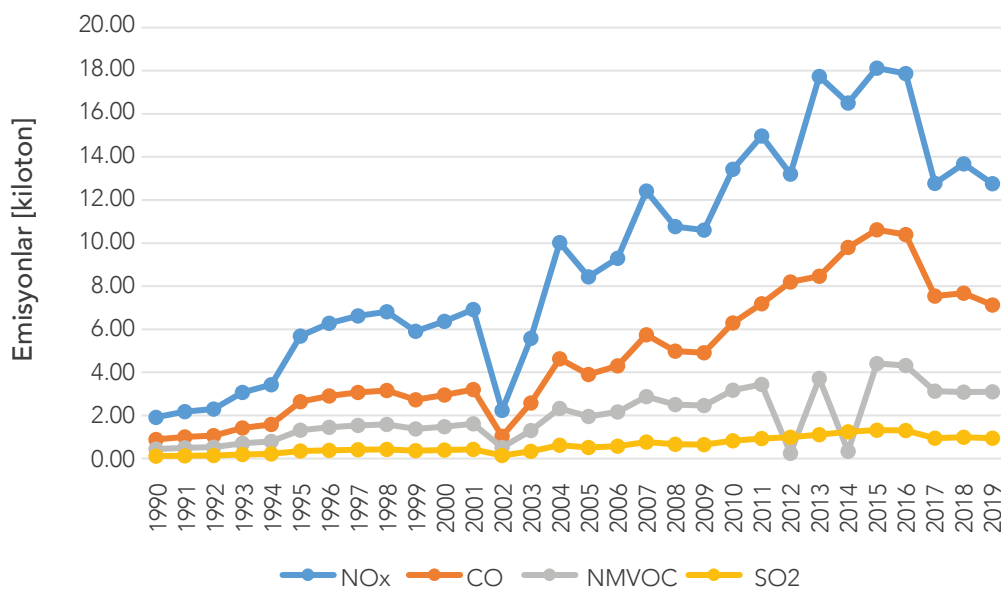
CO emisyonları 1990 yılında 0.89 Gg iken 2019 yılında 7.13 Gg'ye yükselmiştir.

Emisyon eğilimleri Şekil 3.3.1 ve Şekil 3.3.2'de sunulmaktadır.

Şekil 3.3.1

Yurt içi LTO için 1990-2019 yıllarına yönelik emisyon eğilimleri

Yurt İçi LTO kaynaklı Emisyonlar

Tablo 3.2-15:

1990-2019 yılları için sektör NFR 1.A.3.a.ii (i) Sivil Havacılık, Yurt İçi (LTO) kaynaklı Emisyonlar

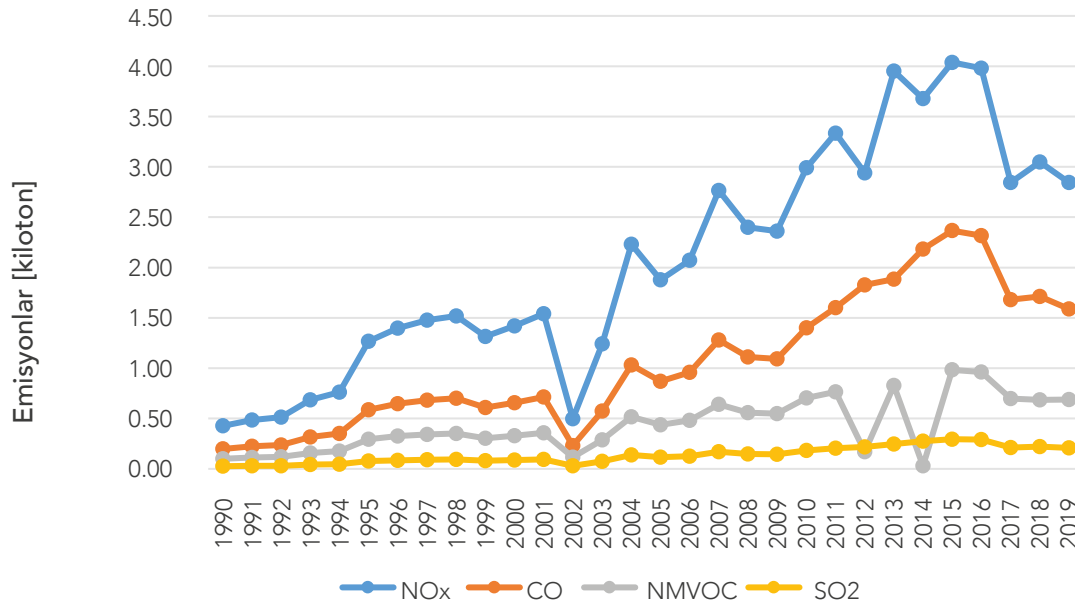
Yıllar	SO ₂	NO _x	NMVOC		CO	
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton		
1990	0,12	1,92	0,45		0,89	
1991	0,13	2,17	0,50		1,00	
1992	0,14	2,30	0,53		1,07	
1993	0,19	3,07	0,71		1,42	
1994	0,21	3,42	0,79		1,58	
1995	0,35	5,69	1,32		2,63	
1996	0,38	6,27	1,46		2,90	
1997	0,41	6,63	1,54		3,07	
1998	0,42	6,81	1,58		3,15	
1999	0,36	5,90	1,37		2,73	
2000	0,39	6,37	1,48		2,95	
2001	0,42	6,92	1,61		3,20	
2002	0,14	2,24	0,52		1,03	
2003	0,34	5,58	1,30		2,58	
2004	0,61	10,02	2,33		4,64	
2005	0,52	8,43	1,96		3,90	
2006	0,57	9,30	2,16		4,30	
2007	0,76	12,41	2,88		5,74	
2008	0,66	10,77	2,50		4,98	
2009	0,65	10,60	2,46		4,91	
2010	0,83	13,43	3,17		6,30	
2011	0,93	14,97	3,44		7,19	
2012	0,98	13,20	0,25		8,20	
2013	1,11	17,73	3,72		8,46	
2014	1,24	16,51	0,34		9,80	

Yıllar	SO ₂	NO _x	NMVOC		CO	
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton		
2015	1,32	18,13	4,41		10,62	
2016	1,31	17,86	4,32		10,40	
2017	0,94	12,74	3,13		7,53	
2018	0,99	13,69	3,08	7,68		
2019	0,94	12,76	3,09	7,13		
Eğilim 1990 - 2019	%699	%566	%595	%703		
Eğilim 2018 - 2019	%-5	%-7	%0	%-7		

Şekil 3.3.2

Uluslararası LTO için 191990-2019 yıllarına yönelik emisyon eğilimleri

Uluslararası LTO kaynaklı Emisyonlar

Tablo 32-16:

1990-2019 yılları için sektör NFR 1.A.3.a.i (i) Uluslararası Havacılık (LTO) kaynaklı Emisyonlar

Yıllar	SO ₂	NO _x	NMVOC		CO	
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton		
1990	0,03	0,43	0,10		0,20	
1991	0,03	0,48	0,11		0,22	
1992	0,03	0,51	0,12		0,24	
1993	0,04	0,68	0,16		0,32	
1994	0,05	0,76	0,18		0,35	
1995	0,08	1,27	0,29		0,59	
1996	0,09	1,40	0,32		0,65	
1997	0,09	1,48	0,34		0,68	
1998	0,09	1,52	0,35		0,70	
1999	0,08	1,31	0,31		0,61	
2000	0,09	1,42	0,33		0,66	
2001	0,09	1,54	0,36		0,71	
2002	0,03	0,50	0,12		0,23	
2003	0,08	1,24	0,29		0,58	
2004	0,14	2,23	0,52		1,03	
2005	0,12	1,88	0,44		0,87	
2006	0,13	2,07	0,48		0,96	
2007	0,17	2,76	0,64		1,28	
2008	0,15	2,40	0,56		1,11	
2009	0,14	2,36	0,55		1,09	
2010	0,18	2,99	0,71		1,40	
2011	0,21	3,33	0,77		1,60	
2012	0,22	2,94	0,17		1,83	
2013	0,25	3,95	0,83		1,89	
2014	0,28	3,68	0,03		2,18	

Yıllar	SO ₂	NO _x	NMVOC		CO	
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton		
2015	0,29	4,04	0,98		2,37	
2016	0,29	3,98	0,96		2,32	
2017	0,21	2,84	0,70		1,68	
2018	0,22	3,05	0,69	1,71		
2019	0,21	2,85	0,69	1,59		
<i>Eğilim</i> 1990 – 2019	699%	566%	595%	703%		
<i>Eğilim</i> 2018 - 2019	-5%	-7%	0%	-7%		

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Yurt İçi LTO

Yurt içi havacılığa yönelik olarak 2009-2019 yılları için uçak tipi başına LTO sayısı mevcuttur. Mevcut 2009 verileri, tüm zaman serilerinin tamamlanması amacıyla enerji dengesinden havacılığa yönelik toplam yakıt satışları kullanılarak tahmini olarak üretilmektedir. Uçak tipi başına her LTO, LTO başına sıradan bir yakıt kullanımı ile çarpılmıştır.

Uluslararası LTO

Yurt içi LTO emisyonları alınıp Uluslararası LTO için kullanılan yakıtla Yurt içi LTO'ya göre yeniden ölçeklendirme yapılarak hesaplanır.

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Uçak tipine göre LTO emisyon faktörleri, Ulaştırma Bakanlığı'nın mevcut emisyon modelinden alınmıştır (2013 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberi ve Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli Rehberindeki literatür değerleriyle uyumludur). Emisyon faktörleri, bu sektör genelinde yakıt bazında hesaplanan SO₂ hariç olmak üzere LTO döngüsü başına emisyonlardan oluşmaktadır. Hesaplama için 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberi kullanılmıştır. Emisyon faktörleri Tablo 3-2-17 ve 3-2-18'de gösterilmektedir.

Tablo 3-2-17

Sektör 1.A.3.a Havacılık LTO'ya yönelik kullanılan emisyon faktörü (EF)

EF	NO _x	CO	NMVOC
	kg/LTO	kg/LTO	kg/LTO
medyan (min – maks)	10.2 (0.74 - 65)	8.1 (2.33 - 45)	2.6 (0.26 - 75.9)

Tablo 3-2-18

Sektör 1.A.3.a Havacılık LTO'ya yönelik kullanılan emisyon faktörü (EF), Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı, 2016

EF	NO _x	CO	NMVOC
	kg/LTO	kg/LTO	kg/LTO
medyan (min – maks)	10.8 (10.8- 38.20)	5.5 (5.5 -82.9)	0.10 (0.10 – 13.20)

Belirsizlik

2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı emisyon envanteri rehberindeki varsayılan değerlere dayalı belirsizliklerin tahmini.

Ancak, belirsizliğin LTO faktörlerine yönelik olarak %20-30 arasında seyretmesi mümkündür.

Yeniden Hesaplamalar

Bu envanter için yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Uluslararası LTO

Şu an, LTO: Uluslararası seyahat yakıt kullanımının yurt içi ile aynı olduğu varsayılmaktadır. Bu önemli bir varsayım olmakta olup dış hat uçuşlarının iç hat uçuşlarından daha uzun olması sebebiyle doğruluğu muhtemel değildir. Bu nedenle, seyahat bileşeni, toplam yakıt kullanımının daha yüksek bir yüzdesini oluşturacaktır. Ayrıca, herhangi bir veri olmaksızın elde edilebilecek tek mantıklı yaklaşım bu olmakta olup bu yaklaşımın toplam emisyonlar üzerinde büyük bir etkiye sahip olması beklenmektedir (bunun sebebi toplam yakıt kullanımının aynı olmasıdır).

Belirtilen emisyon tahminlerini iyileştirmek amacıyla gerekli görülen birkaç adım bulunmaktadır. Bu adımlardan ilki ve en önemlisi, tüm zaman serilerine yönelik olarak uluslararası (bunker) havacılık yakıtı verilerini elde etmektir. Bu husus; Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı arasındaki ileri döneme ait bildiriler için ele alınacaktır.

Uluslararası LTO sayısının mevcut olması halinde Uluslararası LTO yakıt kullanımına ilişkin bir tahmin yürütülebilir ve toplam değer bu sayede LTO ve seyahat bileşenlerine bölünebilir.

3.3.1.2 NFR 1.A.3.a.ii (ii) Sivil Havacılık, Yurt İçi Yolculuk (Bildiri Öğeleri) ve NFR 1.A.3.a i (ii) Uluslararası Havacılık Seyahati (Bildiri Öğeleri)

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NO_x , NMVOC, SO_2 , CO

Temel Kaynak: Yok

Emisyon Eğilimi

NO_x emisyonları 1990 yılında 2.25 Gg iken 2019 yılında 2.01 Gg'ye düşmüştür.

SO_2 emisyonları 1990 yılında 0.17 Gg iken 2019 yılında 0.16 Gg'ye düşmüştür.

NMVOC emisyonları 1990 yılında 0.12 Gg iken 2019 yılında 0.11 Gg'ye düşmüştür.

CO emisyonları 1990 yılında 1.22 Gg iken 2019 yılında 1.13 Gg'ye düşmüştür.

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Seyahat amacıyla kullanılan toplam yakıt, seyahat aşamasında kullanılan yakıtın LTO için kullanılanla orantılı olduğu varsayılarak farklı uçak tiplerine ayrılır (yani; her bir uçak tipi için, seyahate yönelik olarak kullanılan toplam yakıt oranının LTO oranı ile aynı olduğu varsayılır).

Yerli havacılık için kullanılan toplam yakıt, enerji dengesi tablolarından elde edilebilir. LTO bileşeni için kullanılan yakıt, LTO hareketlerinin sayısından (yukarıda belirtilmiştir) tahmin edilmiştir, bu nedenle yurt içi seyahate yönelik olarak kullanılan yakıtı farkla tahmin etmek mümkündür..

$$\text{Yakıt}_{\text{yurt içi seyahat}} = \text{Yakıt}_{\text{yurt içi toplam}} - \text{Yakıt}_{\text{yurt içi LTO}}$$

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Emisyon faktörleri, Ulaştırma Bakanlığı'nın mevcut emisyon modelinden alınmıştır (bu model Rehber ve Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli Rehberindeki literatür değerleriyle uyumludur). Seyahate yönelik emisyon faktörleri, yakıt bazlı emisyon faktörleridir (LTO bazlı emisyon faktörlerinden farklıdır). Hesaplama için 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberi kullanılmıştır. Emisyon faktörü Tablo 3-2-19'da sunulmaktadır.

Tablo 3-2-19

Sektör 1.A.3.a Havacılık (Yurt İçi Seyahat) sektörüne yönelik kullanılan emisyon faktörü (EF)

EF	kg/ton	kg/ton	kg/ton	kg/ton
	NO _x	CO	NMVOC	SO ₂
medyan (min – maks)	11 (7,2 - 16,1)	7 (7 - 7)	0,7 (0,7 - 0,7)	1 (1 - 1)

Belirsizlik

Rehber kaynaklı varsayılan değerlere dayalı belirsizliklerin tahmini.

Ancak, belirsizliğin seyahat faktörlerine yönelik olarak %20-45 arasında seyretmesi mümkündür.

Yeniden Hesaplamalar

Bu envanter için yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Uçak tipine göre LTO verilerinin mevcudiyeti Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'ndan yıllık olarak elde edilecektir.

Uluslararası LTO

Şu anda LTO: Uluslararası uçuşlara yönelik seyahat yakıtı kullanımının yurt içi ile aynı olduğu varsayılmaktadır. Bu önemli bir varsayım olmakta olup dış hat uçuşlarının iç hat uçuşlarından daha uzun olması sebebiyle doğruluğu muhtemel değildir. Bu nedenle, seyahat bileşeni, toplam yakıt kullanımının daha yüksek bir yüzdesini oluşturacaktır. Ayrıca, herhangi bir veri olmaksızın elde edilebilecek tek mantıklı yaklaşım bu olmakta olup bu yaklaşımın toplam emisyonlar üzerinde büyük bir etkiye sahip olması beklenmemektedir (bunun sebebi toplam yakıt kullanımının aynı olmasıdır).

Belirtilen emisyon tahminlerini iyileştirmek amacıyla gerekli görülen birkaç adım bulunmaktadır. Bu adımlardan ilki ve en önemlisi, tüm zaman serilerine yönelik olarak uluslararası (bunker) havacılık yakıtı verilerini elde etmektir. Bu husus; Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı arasındaki ileri döneme ait bildiriler için ele alınacaktır.

Uluslararası LTO sayısının mevcut olması halinde Uluslararası LTO yakıt kullanımına ilişkin bir tahmin yürütülebilir ve toplam değer bu sayede LTO ve seyahat bileşenlerine bölünebilir.

3.3.2. NFR 1.A.3.b Karayolu Taşımacılığı

COPERT Hesaplamaları

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NO_x, SO₂, NMVOC, NH₃, CO, PM₁₀

Temel Kaynak: Var (NO_x,NMVOC)

Emisyon Eğilimleri

NO_x emisyonları 2000 yılında 1045 Gg iken 2019 yılında 124 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %88 oranında bir düşüş göstermiştir.

SO₂ emisyonları 2000 yılında 0,072 Gg iken 2019 yılında 0,064 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %11 oranında bir düşüş göstermiştir.

NMVOC emisyonları 2000 yılında 632 Gg iken 2019 yılında 42 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %94 oranında bir düşüş göstermiştir.

NH₃ emisyonları 2000 yılında 0,512 Gg iken 2019 yılında 0,514 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %0,3 oranında bir artış göstermiştir.

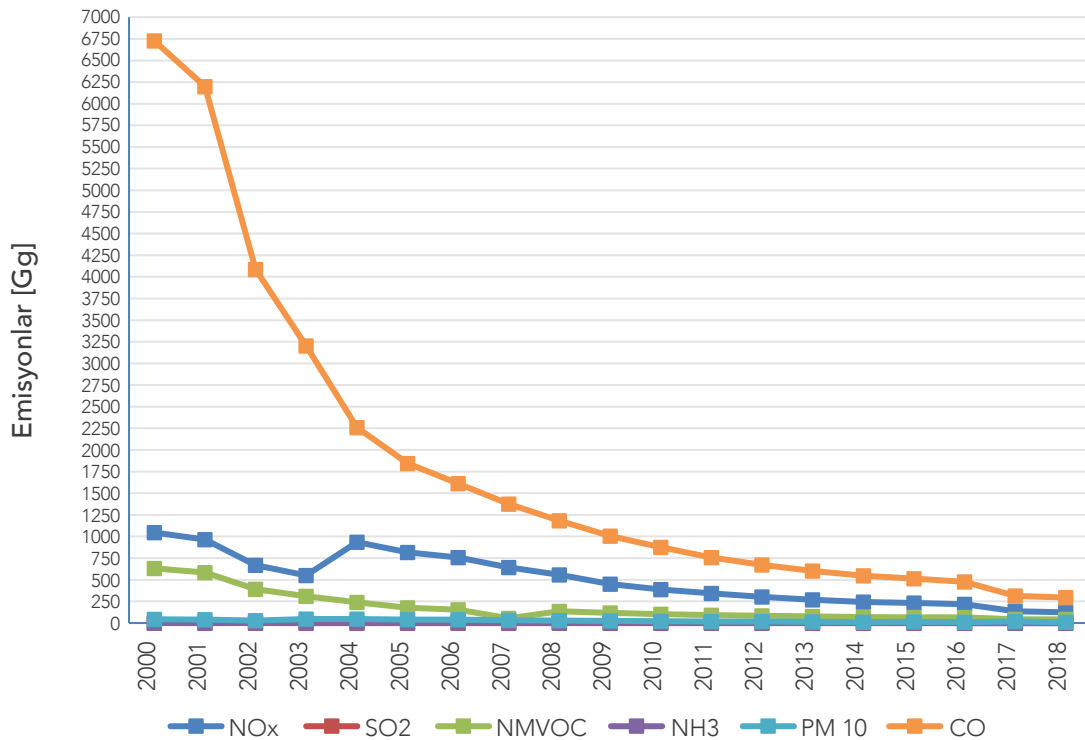
CO emisyonları 2000 yılında 6427 Gg iken 2019 yılında 294 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %95 oranında bir düşüş göstermiştir.

PM₁₀ emisyonları 2000 yılında 44 Gg iken 2019 yılında 9 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %80 oranında bir düşüş göstermiştir.

Şekil 3-2-13

COPERT Hesaplamasına yönelik Emisyonlar

2000-2019 Ulusal Toplam Emisyonlar

Karayolu taşımacılığından kaynaklanan emisyon trendi 2000-2019 yıllarına yönelik olarak sunulmuştur, ancak COPERT hesaplaması 191990-2019 yıllarına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

Burada, 191990-2019 yıllarına yönelik tüm zaman serilerini raporlayan envanteri, Hey portalı hazırlama Rcode'larının yeniden yazılmasından elde edilen Copert girdi dosyaları revize edilmiştir.

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri bu sektörde kullanılan yakıt miktarları şeklinde olup enerji denge tablolarından elde edilmiştir (kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2015).

Filo Numarası

Modeldeki veriler, her yılla yönelik araç numaralarından oluşmakta olup araç tipi ve yakıt tipine göre ayrılmıştır (LDV'ler için benzin/dizel ayrımına ilişkin varsayımlar yapılmıştır).

Yıllık otomobil satışlarına yönelik benzin/dizel ayrımı, doğrudan Ulaştırma Bakanlığı tarafından kullanılan emisyon hesaplama yönteminden alınmıştır.

Her yıl filoya giren benzinli ve dizel otomobiller ile LDV'lere ilişkin bu bilgiler, yıllar içinde kademeli bir yaklaşımla araç sayılarına uygulanmıştır. Bu nedenle, önceki on yılın her birinde benzin ve motorin satışlarını açıklayan örneğin 2000 yılına yönelik rakama ulaşmak mümkün olmuştur.

Bu sayede, zaman serilerinde her yılla yönelik olarak türe ve benzine/dizele göre bölünmüş toplam araç sayıları oluşturulmuştur.

Araç Filosu Yaş Dağılımı ve Teknoloji

Zaman serilerinde her yıl için farklı emisyon standartlarına uygun filo oranı hesaplanmıştır. Bu, araç filosundaki satış ve kaldırma süreçlerine ilişkin yıllık veriler kullanılarak elde edilmiş olup zaman serilerinde her yılla yönelik araç filosunun yaş profilinin belirlenmesine olanak sağlamıştır.

Örneğin, 1991 araç filosunu yaşa göre oluşturmak için bir önceki yıldan (1990) 1991 yılında yapılan araç kaldırma verileri çıkarılmış ve satışlar eklenmiştir. Bu, 1990 yılındaki toplam araç sayısını vermekte olup bu araçların 1990'da mı yoksa 1991'de mi yeni olduklarını göstermektedir. Daha sonra bu süreç, gelecek yıla yönelik toplamı oluşturmak adına tekrarlanır, tüm zaman serisi boyunca devam ettirilir, arabalar çıkarılır (filoda yaşa göre eşit olarak dağıtıldığı varsayılır) ve satış rakamları eklenir.

Bu sayede zaman serilerinin her yılı için yaşlarına göre ayrılmış araç sayıları elde etmek mümkün hale gelmektedir.

Türkiye'de farklı Euro standartlarının uygulanmaya başladığı yıllar bilindiği için araçların yaşları daha sonra Euro standartlarına çevrilmiştir.

Bu, zaman serisinin her yılı için araç filosunun her araç tipine yönelik olarak tanımlanmış teknoloji standartlarına bölünmesini sağlamıştır.

Yol Sınıfına Göre Yıllık Kilometre

Farklı yol türlerinin farklı araçlar tarafından kullanımına ilişkin veriler İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından sağlanmıştır. Kırsal yolları tek ve çift anayol olarak ayırmak gerekmiştir. Kırsal yollarda araç kilometresinin (vkm) %75'inin tek yönlü yolda, kalan %25'inin ise çift yönlü yolda yapıldığı varsayılmıştır.

Farklı Yollardaki Araçların Oranı

2015 yılında Türkiye'de yaklaşık 2159 km ücretli yol, 31213 km devlet karayolu, 33065 km il yolu olmak üzere toplam 66437 km yol bulunmaktadır.

Araç Türüne Göre Yıllık Kilometre

Resmi kaynaklardan yıllık araç km verisi elde etmek mümkün olmamıştır. Bu nedenle, verilerin mevcut bilgilerle üretilmesi gerekmiştir. TÜVTÜRK çalışmalarından geniş bir araç veri seti elde edilmiştir. Bu, çok büyük bir araç örnekleminde kilometre sayacı okumasının yanı sıra araç tipi ve araç yaşına yönelik bilgi de sağlamıştır. Teorik olarak, bu verileri farklı yıllarda farklı araç türleri tarafından kullanılan tipik yıllık araç km'leri hakkında bilgi elde etmek için kullanmak mümkün olacaktır. Ancak, çıktının çok değişken olacağı ve çeşitli mantıklı tahminlere ulaşmak amacıyla verilerin düzenlenmesi konusunda bazı varsayımların yapılması gerekmiştir. Bu nedenle, sonuçların farklı araç tiplerine göre ifade edilebilmesi için veri seti sıralanmıştır. Her araç tipi için aşağıdaki analiz yapılmıştır:

Veriler uç değerlere yönelik olarak taramadan geçirilmiş ve mümkün olduğu durumlarda uç değerlerin elimine edilmesi sağlanmıştır.

Aynı yıl çıkışlı araçlar için kilometre sayacı okumalarının ortalaması alınmıştır. Örneğin, 2010 yılına kadar 1998 çıkışlı bir ağır vasıta ortalama 408.500 km yol kat etmiştir; bu araçlar 13 yıldır trafikte olup ortalama 31.423 km/yıl yol katetmiştir (Not: daha yeni araçların eski araçlardan daha fazla km/yıl yaptığı durumu göz ardı edilmiştir; bu nedenle önceki yıllardaki vkm'lerin gerçekten daha düşük, daha yakın yıllardaki vkm'lerin ise daha yüksek tahmin edilmiş olması olasılık dâhilindedir).

Bu veriler taslak haline getirilmiş ve örneklem üzerinde önemli miktarda gürültü olduğu ortaya çıkarılmıştır. Zaman serileri boyunca değişen yıllık araç km'lerini temsil etmek amacıyla grafiklere oldukça basit düz çizgi uyumlamaları uygulanmıştır.

Bu en uygun uyumlamalara karar verme hususunda büyük ölçüde öznellik olduğu kabul edilmekte olup mevcut yöntemde küçük iyileştirmeler yaparak değil, çeşitli araç türlerinin yıllık araç km'lerine ilişkin alternatif veri kümeleri (tercihen; resmi) sağlayarak iyileştirmelerin yapılması önem taşımaktadır.

PM10 Fren ve Lastik Aşınması

Fren ve lastik aşınmasından kaynaklanan PM10 emisyonları, uluslararası varsayılan emisyon faktörleri ile araç-km verileri birleştirilerek hesaplanmıştır.

Buharlaştırıcı Emisyonlar

NMVOC emisyonları, benzinli araçlardan kaynaklanan buharlaşmanın yanı sıra egzoz emisyonlarından da kaynaklanmaktadır.

Emisyonlar, farklı buharlaşma bileşenlerinden tahmin edilmektedir: Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberindeki standart bir yaklaşım kullanılarak günlük kayıplar, ısı emilimi ve işletme kayıpları bileşenleri kullanılmaktadır.

Soğuk Çalıştırma Emisyonları

Sıcak bir motora sahip olan araçların aksine, soğuk çalıştırmanın gerçekleştirildiği araçlarda NO_x ve PM_{10} emisyonları artmaktadır.

Soğuk çalıştırma dâhil emisyonların, soğuk çalıştırma hariç (Esoğuk/Esıcak) emisyonlara oranını hesaplamak amacıyla Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberinde belirtilen bir yöntem kullanılmaktadır. Bu oran, emisyon toplamını soğuk çalıştırma emisyonlarının etkisini içerecek şekilde düzenlemek amacıyla hâlihazırda tahmini gerçekleştirilmiş olan emisyonlarla birleştirilmektedir.

Emisyon Hesaplamaları

Araç-km'ler ve ilgili EF'ler, her yıla yönelik olarak çeşitli ayrıntılı emisyonlara ulaşmak amacıyla birleştirilmiştir. Daha sonraki bölümlerde belirtilen nedenlerle karbon emisyonları da hesaplanmıştır.

Toplam emisyon tahminleri, aşağıda belirtilenlere yönelik olarak araç-km bazında hesaplanan emisyonların birleştirilmesiyle elde edilmektedir:

NO_x , NMVOC, NH_3 ve PM_{10} için egzoz emisyonları

NO_x ve PM_{10} soğuk çalıştırma emisyonları

NMVOC buharlaştırıcı emisyonlar (özel bir NFR kategorisi olarak rapor edilmiştir)

PM_{10} lastik ve fren aşınma emisyonları (özel bir NFR kategorisi olarak rapor edilmiştir)

Karbon emisyonları (vkm bazında hesaplanmıştır)

SO_2 emisyonları (yakıt kullanımı ve yakıtların S içeriğinin birleştirilmesiyle hesaplanmıştır).

Yakıt Tüketimi Kullanarak Emisyon Tahminlerini Düzenleme

Araç-km bazında hesaplanan emisyonlara, yakıt kullanımının hesaplanması eşlik etmektedir. Bu değer, ulusal enerji dengesi tablolarından gerçek yakıt kullanım verileriyle karşılaştırılır. Emisyonların yeniden ölçeklendirilmesi şu şekilde gerçekleştirilmektedir: kullanılan yakıt/hesaplanan yakıt kullanımı. Bu değer, nihai emisyonların enerji dengesi tablolarındaki ulusal yakıt verileriyle ve muhtemelen sera gazı emisyonları envanterindeki emisyon tahminleriyle tamamen tutarlı olması için gerçekleştirilmektedir.

Aşağıdaki şekil, yakıt kullanımına bağlı olarak yeniden ölçeklendirme emisyonlarının etkisini göstermektedir. Yeniden ölçeklendirmenin, son yıllarda ağır vasıtalar üzerinde en büyük etkiye sahip olduğu dikkat çekmektedir. Bunun nedeni, kısmen tank turizmi olabilir: Türkiye, Avrupa'daki en yüksek akaryakıt fiyatlarından birine sahiptir. Ancak, metodolojideki bazı belirsizliklerden de kaynaklanıyor olabilmektedir. Özellikle enerji dengesi tablolarının benzin ve dizel kullanımı hakkında bilgi vermediğine dikkat edilmelidir. Bu tablolar yalnızca toplam petrole yönelik bilgi sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, zaman serilerinde ağır vasıtalara atanan yıllık araç km'leri ile ilişkili yüksek düzeyde belirsizlik bulunmaktadır.

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Emisyon faktörleri, Birleşik Krallık'ta kullanılan bir karayolu taşımacılığı modelinden alınmıştır ("Emisyon Faktörü Araç Takımı" olarak adlandırılmaktadır). COPERT gibi kaynaklardan EF'lere yönelik en güncel bilgilere dayanmaktadır. NO_x için EF'lerin şu anda oldukça sık revizyondan geçirilmesi sebebiyle gözden geçirilmesi gerekecektir.

EF'ler hızla bağlı olup farklı yol sınıflarında seyahat eden her araç tipi için düzenlenen hızlar varsayımından oluşmaktadır. Varsayılan hızlar Tablo 3.24'te verilmiştir.

Tablo 3-2-20:

1.A.3.b karayolu taşımacılığı sektörüne yönelik cadde başına hız ve kullanılan araç tipi

km/saat	Yerleşim Alanları İçinde	Şehirlerarası	Şehirler arası, ayrılmış yollar	Otoyol
Binek Otomobiller	50	90	110	120
Minibüs	50	80	90	100
Otobüsler	50	80	90	100
Hafif Hizmet Taşıtları	50	80	85	95
Ağır Vasıta Taşıtları, Sabit	50	80	85	90
Ağır Vasıta Taşıtları, Körüklü	50	80	85	90
Motorsikletler	50	90	110	120

Belirsizlik

Rehber kaynaklı varsayılan değerlere dayalı belirsizliklerin tahmini.

Yeniden Hesaplamalar

1990-2018 zaman serisi için yeniden hesaplama yapılmıştır. Bu, 1.A.3.b karayolu taşımacılığı sektörünün emisyon verilerine ilişkin ilk raporlamadır.

Planlanan İyileştirmeler

Ulusal enerji dengesi tabloları, karayolu yakıt kullanımını benzin ve dizel olarak ayırmamaktadır. Dolayısıyla, bu iki farklı yakıt türünün kullanımı hakkında varsayımlarda bulunulması gerekmiştir. Benzin ve motorinin ayrı ayrı kullanımına ilişkin gerçek veriler elde edilerek iyileştirmeler yapılması gerekmektedir.

Sıkıştırılmış doğal gaz, emisyon envanterine dâhil edilmemiştir. Taksilerin ve diğer araçların bu yakıtı kullandığı bilinmektedir. Bu yakıt türü için km başına emisyonlar büyük olmayabilir, ancak gelecekte envantere dâhil edilmesine olanak sağlayacak veriler elde edilebilir gibi görünmektedir.

Zaman serilerinde kullanılan araç tipine göre yıllık araç km verileriyle ilişkili belirsizlikleri azaltmak için iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Yol aşınmasından kaynaklanan PM10 emisyonlarına yönelik tahmin henüz tahmin üretilmemiştir.

3.3.3. NFR 1.A.3.c Demiryolları

EPA Method

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NO_x, HC, CO, PM10

Temel Kaynak: Yok

Demiryollarından kaynaklanan egzoz emisyonları, yük ve yolcu amaçlı demiryolu taşımacılığı, uzun mesafeli nakliyat ve makaslı lokomotiflerde kullanılan dizel motorlu motorlardan ortaya çıkmaktadır.

Emisyon Eğilimleri

NO_x emisyonları 1990 yılında 9.86 Gg iken 2019 yılında 5.97 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %39 oranında bir artış göstermiştir.

NMVOc emisyonları 1990 yılında 1.12 Gg iken 2019 yılında 0.53 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %52 oranında bir düşüş göstermiştir.

CO emisyonları 1990 yılında 4.33 Gg iken 2019 yılında 1.22 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %72 oranında bir düşüş göstermiştir.

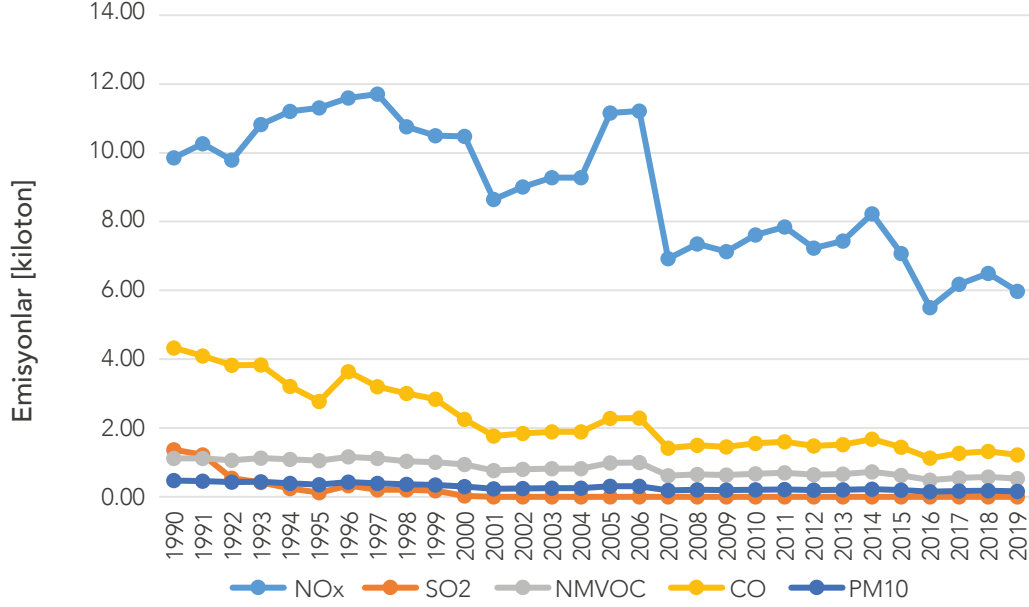
PM10 emisyonları 1990 yılında 0.47 Gg iken 2019 yılında 0.16 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %65 oranında bir düşüş göstermiştir.

Emisyon eğilimleri Şekil 3.2-20'de gösterilmektedir. Bu sektördeki tüm emisyonların azalması, esas olarak 2000 yılından sonra taş kömürü raylarının kullanımdan kalkmasından kaynaklanmaktadır.

Şekil 3-2-20

1990-2019 dönemine yönelik NFR 1.A.3.c kaynaklı emisyonlar

NFR1A3.c Demiryolları Kaynaklı Emisyonlar

Tablo 3-2-21

1.A.3.c. Demiryolları sektörü kaynaklı emisyonlar

Yıllar	NOX	NMVOC	CO	PM10	SO2
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton
1990	9,86	1,12	4,33	0,47	1,37
1991	10,27	1,12	4,10	0,46	1,22
1992	9,79	1,06	3,82	0,43	0,54
1993	10,83	1,13	3,83	0,44	0,42
1994	11,21	1,09	3,22	0,39	0,24
1995	11,31	1,05	2,77	0,35	0,12
1996	11,59	1,16	3,64	0,43	0,33
1997	11,71	1,12	3,20	0,39	0,21

Yıllar	NOX	NMVOC	CO	PM10	SO2
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton
1998	10,76	1,04	3,01	0,37	0,21
1999	10,50	1,00	2,84	0,35	0,18
2000	10,48	0,94	2,26	0,30	0,03
2001	8,65	0,77	1,77	0,24	0,00
2002	9,01	0,80	1,84	0,25	0,00
2003	9,27	0,82	1,89	0,25	0,00
2004	9,27	0,82	1,89	0,25	0,00
2005	11,16	0,99	2,28	0,31	0,00
2006	11,21	1,00	2,29	0,31	0,00
2007	6,92	0,61	1,41	0,19	0,00
2008	7,35	0,65	1,50	0,20	0,00
2009	7,13	0,63	1,46	0,20	0,00
2010	7,61	0,68	1,55	0,21	0,00
2011	7,84	0,70	1,60	0,22	0,00
2012	7,23	0,64	1,48	0,20	0,00
2013	7,44	0,66	1,52	0,20	0,00
2014	8,23	0,73	1,68	0,23	0,00
2015	7,07	0,63	1,44	0,19	0,00
2016	5,50	0,49	1,12	0,15	0,00
2017	6,18	0,55	1,26	0,17	0,00
2018	6,50	0,58	1,33	0,18	0,00
2019	5,97	0,53	1,22	0,16	0,00

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri Ulusal Enerji Dengesi Tablolarında demiryollarına yönelik yıllık yakıt tüketimi verileridir..

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, belirli bir lokomotif kullanım metodolojisi olan ve aşağıdaki algoritmayı kullanan TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{fuel}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları
i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{yakıt}}$ = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

$\text{EF}_{\text{yakıt}}$ = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici
emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Emisyon faktörleri kütle cinsinden olup ulusal net kalorifik değerler kullanılarak 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberinde yer alan Tablo 3.1 enerji bazlı faktörler kullanılarak dönüştürülmüştür. Emisyon faktörleri Tablo 3.2-22'de sunulmuştur.

Tablo 3-2-22

1.A.3.d.ii Ulusal navigasyon sektörüne yönelik kullanılan emisyon faktörü (EF)

Yakıt	Birim	EF	Referans
NO_x			
Petrol	kg/ton	52.4	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.3.c demiryolları Tier 1 emisyon faktörleri
Linyit	t/kiloton	1	
Taş Kömürü	t/kiloton	3	
SO₂			
Petrol	kg/ton	-	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.3.c demiryolları Tier 1 emisyon
Linyit	t/kiloton	46	
Taş Kömürü	t/kiloton	30	
NMVOC			
Petrol	kg/ton	4.65	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.3.c demiryolları Tier 1 emisyon faktörleri
Linyit	t/kiloton	4.45	
Taş Kömürü	t/kiloton	12.2	

Yakıt	Birim	EF	Referans
CO			
Petrol	kg/ton	10.7	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.3.c demiryolları Tier 1 emisyon faktörleri
Linyit	t/kiloton	42	
Taş Kömürü	t/kiloton	117	
PM10			
Petrol	kg/ton	6.2	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.3.c demiryolları Tier 1 emisyon faktörleri
Linyit	t/kiloton	3.72	
Taş Kömürü	t/kiloton	10.2	

Belirsizlik

Rehber kaynaklı varsayılan değerlere dayalı belirsizliklerin tahmini.

Yeniden Hesaplamalar

Bu envanter için yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Hâlihazırda Tier 3 olarak tanımlanan Ulusal Emisyon Yönetim Sistemi algoritmalarını kullanacak şekilde iyileştirme planlanmaktadır.

3.3.4. NFR 1.A.3.d Navigasyon

3.3.4.1. NFR 1.A.3.d.i (ii) Uluslararası iç su yolları

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: Tahmini değil

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Ulusal enerji dengesi tabloları bunker yakıtını içermemekte olup bu sebeple iç sularda uluslararası nakliye, emisyon envanterine dâhil edilmemiştir.

Dolayısıyla bu kaynak NE (tahmini değil) olarak rapor edilir.

Planlanan İyileştirmeler

Bunker yakıtı elde edilebilirse, nakliyenin uluslararası bileşeninin dâhil edilmesi mümkün hale gelecektir. Ancak, deniz ve iç su yolları bileşenlerine ayrılmadıkça, tüm bunların uluslararası deniz taşımacılığı içerisinde ele alınması muhtemeldir (bildiri kalemlerinde belirtilmiştir).

3.3.4.2. NFR 1.A.3.d.ii Ulusal navigasyon (Nakliye)

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NO_x, SO₂, NMVOC, CO, PM₁₀

Temel Kaynak: Var (NO_x)

Ulusal navigasyona yönelik olarak balıkçı teknelerinden kaynaklanan emisyonların çözümlenmesinin mümkün olmamasına rağmen emisyon tahminleri yapılmıştır (bu nedenle ikincisi IE olarak rapor edilmiştir). Sevkiyattan kaynaklanan egzoz emisyonları, dizel motorlarda petrol yanmasından kaynaklanmaktadır.

Emisyon Eğilimleri

NO_x emisyonları 1990 yılında 12.64 Gg iken 2019 yılında 30.37 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %140 oranında bir artış göstermiştir.

SO₂ emisyonları 1990 yılında 3.19 Gg iken 2019 yılında 7.66 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %140 oranında bir artış göstermiştir.

NMVOC emisyonları 1990 yılında 0.43 Gg iken 2019 yılında 1.03 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %140 oranında bir artış göstermiştir.

CO emisyonları 1990 yılında 1.18 Gg iken 2019 yılında 2.83 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %140 oranında bir artış göstermiştir.

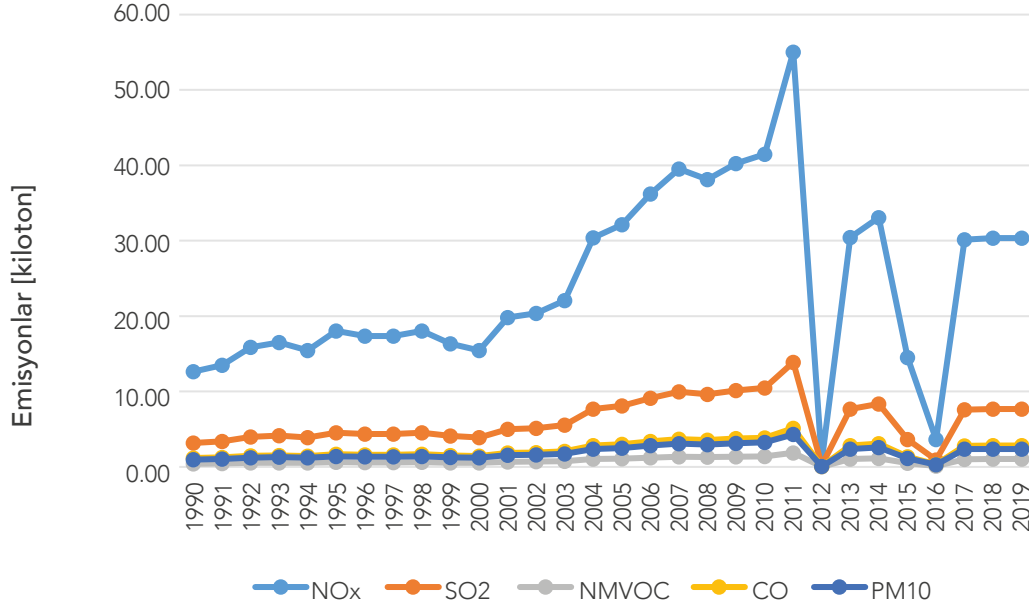
PM₁₀ emisyonları 1990 yılında 0.99 Gg iken 2019 yılında 2.37 Gg'ye ulaşarak yaklaşık %140 oranında bir artış göstermiştir.

Emisyon eğilimleri Şekil 3-2-21'de gösterilmektedir. Bu sektördeki tüm emisyonlarda kaydedilen artışlar esas olarak daha yüksek faaliyetden kaynaklanmaktadır.

Şekil 3-2-21

1990-2019 dönemine yönelik NFR 1.A.3.d.ii ulusal navigasyon kaynaklı emisyonlar

NFR1A3.d.ii Ulusal Navigasyon Kaynaklı Emisyonlar

Bu sektörden kaynaklanan emisyonlar Tablo 3.2-23'te sunulmaktadır.

Tablo 3-2-23

1.A.3.d.ii ulusal navigasyon sektörü kaynaklı emisyonlar

Yıllar	NOx	SO2	NMVOC	CO	PM10
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton
1990	12,64	3,19	0,43	1,18	0,99
1991	13,48	3,40	0,46	1,26	1,05
1992	15,86	4,00	0,54	1,48	1,24
1993	16,49	4,16	0,56	1,54	1,29
1994	15,47	3,90	0,53	1,44	1,21
1995	18,05	4,55	0,61	1,68	1,41

Yıllar	NO _x	SO ₂	NM _{VOC}	CO	PM ₁₀
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton
1996	17,38	4,38	0,59	1,62	1,36
1997	17,34	4,37	0,59	1,62	1,36
1998	18,02	4,55	0,61	1,68	1,41
1999	16,34	4,12	0,56	1,52	1,28
2000	15,46	3,90	0,53	1,44	1,21
2001	19,83	5,00	0,68	1,85	1,55
2002	20,36	5,14	0,69	1,90	1,59
2003	22,07	5,57	0,75	2,06	1,73
2004	30,40	7,67	1,03	2,84	2,38
2005	32,16	8,11	1,09	3,00	2,51
2006	36,21	9,13	1,23	3,38	2,83
2007	39,52	9,97	1,35	3,69	3,09
2008	38,14	9,62	1,30	3,56	2,98
2009	40,26	10,15	1,37	3,76	3,15
2010	41,48	10,46	1,41	3,87	3,24
2011	55,03	13,88	1,87	5,14	4,30
2012	0,79	0,20	0,03	0,07	0,06
2013	30,45	7,68	1,04	2,84	2,38
2014	33,07	8,34	1,13	3,09	2,59
2015	14,51	3,66	0,49	1,35	1,13
2016	3,65	0,92	0,12	0,34	0,29
2017	30,13	7,60	1,03	2,81	2,36
2018	30,37	7,66	1,03	2,83	2,37
2019	30,37	7,66	1,03	2,83	2,37

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri bu sektörde kullanılan petrol miktarı şeklinde olup enerji denge tablolarından alınmıştır (kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2019).

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, yakıt bazlı bir metodoloji olan ve genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{fuel}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları
i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{yakıt}}$ = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

$\text{EF}_{\text{yakıt}}$ = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici
emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Emisyon faktörleri kütle cinsinden olup rehberden alınmıştır. Emisyon faktörleri Tablo 3.2-24'te sunulmuştur.

Tablo 3-2-24

1.A.3.d.ii Ulusal navigasyon sektörüne yönelik kullanılan emisyon faktörü (EF)

Yakıt	Birim	EF	Referans
NO_x			
Petrol	kg/ton	79.3	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.3.d nakliye, Bunker yakıtı kullanan gemiler için Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 13
SO₂			
Petrol	kg/ton	20	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.3.d nakliye, Bunker yakıtı kullanan gemiler için Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 13
NMVOC			
Petrol	kg/ton	2.7	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.3.d nakliye, Bunker yakıtı kullanan gemiler için Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 13
CO			
Petrol	kg/ton	7.4	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.3.d nakliye, Bunker yakıtı kullanan gemiler için Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 13

Yakıt	Birim	EF	Referans
PM10			
petrol	kg/ton	6.2	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.3.d nakliye, Bunker yakıtı kullanan gemiler için Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 13

Belirsizlik

Rehber kaynaklı varsayılan değerlere dayalı belirsizliklerin tahmini.

Faaliyet verisi belirsizliği: $\pm 10\%$

Emisyon faktörü belirsizliği: $\text{NO}_x \pm 20\%$, $\text{SO}_x \pm 10\%$, $\text{NMVOC} \pm 25\%$ and $\text{PM} \pm 25\%$

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu sürümü için herhangi bir yeniden hesaplama gerekliliği görülmemiştir.

Planlanan İyileştirmeler

Enerji dengesi tablolarından petrolün farklı petrol türlerine ayrılabilmesi önemli bir gelişme olacaktır. Bu durum, enerji dengesi tablolarında rapor edilen tüm petrol yakıtları için geçerlidir.

3.3.5. NFR 1.A.3.e.i Boru hattı kompresörleri

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NO_x , SO_2 , NMVOC , PM_{10} , CO

Temel Kaynak: Yok

Bu bölüm, esas olarak sera gazları (metan sızıntıları) için önemli olan boru hattı kompresörlerinin emisyonlarını kapsamaktadır. Kompresör istasyonlarında gazla çalışan kompresörde yanma sonucu emisyonlar oluşmaktadır.

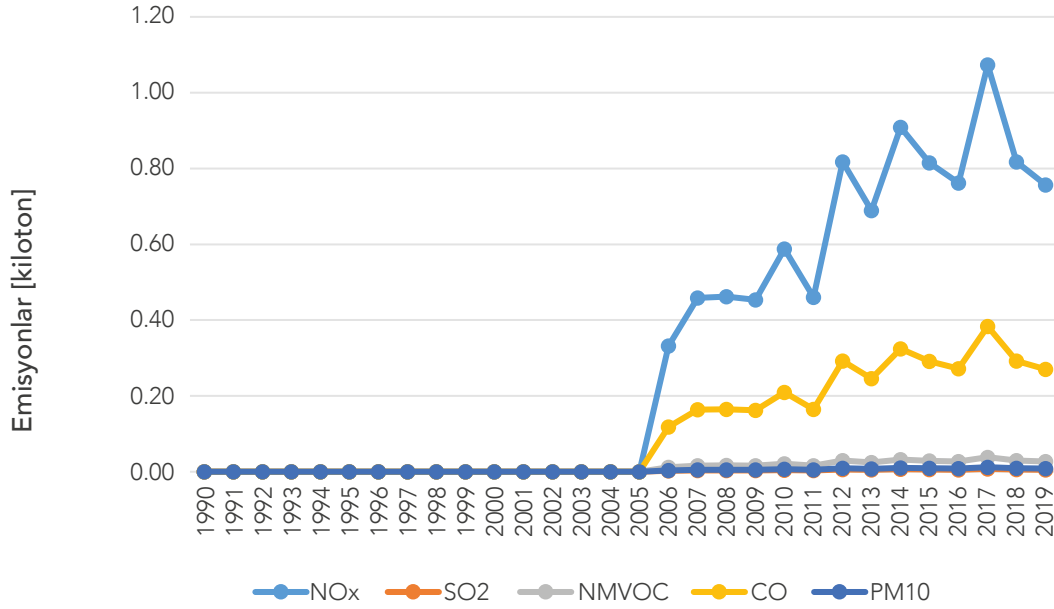
Emisyon Eğilimleri

Bu sektördeki emisyonlar 2006'dan itibaren rapor edilmektedir. Daha önce herhangi bir faaliyet verisi bulunmamaktadır. Boru hattı kompresörlerinden kaynaklanan emisyonlar, Türkiye'deki toplam emisyonlara yönelik olarak yalnızca küçük bir öneme sahiptir. Emisyon eğilimleri Şekil 3-2-22'de gösterilmektedir.

Şekil 3-2-22

1990-2019 dönemine yönelik NFR 1.A.3.e kaynaklı emisyonlar

NFR 1A.3.e.i Boru Hattı Kompresörleri Kaynaklı Emisyonlar

Bu sektörden kaynaklanan emisyonlar Tablo 3.29'da sunulmaktadır.

Yıllar	NO _x	SO ₂	NMVOC	CO	PM ₁₀
	kg	kg	kg	kg	kg
1990	0	0	0	0	0
2005	0	0	0	0	0
2006	0,33	0.00	0,01	0,12	0.00
2007	0,46	0.00	0,02	0,16	0.00
2008	0,46	0.00	0,02	0,16	0.00
2009	0,45	0.00	0,02	0,16	0.00
2010	0,59	0.00	0,02	0,21	0.00
2011	0,46	0.00	0,02	0,16	0.00
2012	0,82	0.01	0,03	0,29	0.01

Yıllar	NO _x	SO ₂	NMVOC	CO	PM ₁₀
	kg	kg	kg	kg	kg
2013	0,69	0.00	0,02	0,25	0.00
2014	0,91	0.01	0,03	0,32	0.01
2015	0,81	0.01	0,03	0,29	0.01
2016	0,76	0.01	0,03	0,27	0.01
2017	1,07	0.01	0,04	0,38	0.01
2018	0,82	0.01	0.03	0,29	0.01
2019	0,76	0.01	0.03	0,27	0.01

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri bu sektörde kullanılan gaz miktarları şeklinde olup enerji denge tablolarından elde edilmiştir. Orijinal birimler m3 cinsindendir. Bu birimler, mevcut emisyon faktörlerini eşleştirmek amacıyla enerji terimine (literatürdeki kalorifik değerler kullanılarak) dönüştürülmektedir (kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2019). 2006'dan önceki dönemlere ait herhangi bir faaliyet verisi bulunmamaktadır.

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, yakıt bazlı bir metodoloji olan ve genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{fuel}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

Emisyon_{kirletici} = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları
i (kiloton)

AD_{yakıt} = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

EF_{yakıt} = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici
emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Emisyon faktörleri rehberden alınmış olup enerji cinsinden belirtilmektedir. Emisyon faktörleri Tablo 3-2-26'da sunulmaktadır.

Tablo 3-2-26

1.A.3.e.i Boru hattı kompresörleri sektörüne yönelik kullanılan emisyon faktörü (EF)

Yakıt	Birim	EF	Referans
NO_x			
Doğal Gaz	g/GJ	74	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.4.a/c, 1.A.5.a Küçük Yanma, Gaz yakıt kullanan NFR kaynak kategorisi 1.A.4.a/c, 1.A.5.a için Tablo 3-8 Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 29
SO₂			
Doğal Gaz	g/GJ	0.67	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.4.a/c, 1.A.5.a Küçük Yanma, Gaz yakıt kullanan NFR kaynak kategorisi 1.A.4.a/c, 1.A.5.a için Tablo 3-8 Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 29
NMVOC			
Doğal Gaz	g/GJ	23	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.4.a/c, 1.A.5.a Küçük Yanma, Gaz yakıt kullanan NFR kaynak kategorisi 1.A.4.a/c, 1.A.5.a için Tablo 3-8 Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 29
CO			
Doğal Gaz	g/GJ	29	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.4.a/c, 1.A.5.a Küçük Yanma, Gaz yakıt kullanan NFR kaynak kategorisi 1.A.4.a/c, 1.A.5.a için Tablo 3-8 Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 29
PM₁₀			
Doğal Gaz Gas	g/GJ	0.78	EMEP/EEA (2019), Bölüm 1.A.4.a/c, 1.A.5.a Küçük Yanma, Gaz yakıt kullanan NFR kaynak kategorisi 1.A.4.a/c, 1.A.5.a için Tablo 3-8 Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 29

Belirsizlik

Rehber kaynaklı varsayılan değerlere dayalı belirsizliklerin tahmini.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu sürümü için herhangi bir yeniden hesaplama gerekliliği görülmemiştir.

3.3.6. NFR 1.A.4 Küçük Yanma

3.3.6.1. NFR 1.A.4.a.i Ticari/Kurumsal (Sabit)

Kaynak Kategori Tanımı: IE

Bu sektör için herhangi bir emisyon tahmini gerçekleştirilmemiştir. Bunun sebebi, enerji dengesi tablolarında Ticari/Kurumsal sektöre yönelik kullanılan yakıtın çözümlenmemiş olmasıdır. Bu sektörde kullanılan yakıtın Diğer Endüstri veya Konutlar ("Konut ve Hizmetler") kategorisine dâhil olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayımın doğrulanması gerekmektedir. Emisyonlar IE olarak rapor edilmektedir.

Petrolde bölünmüş enerji dengesi tabloları, istatistikler başlığı altında internet ortamında mevcut değildir. Petrol bölünmesinde başarıyla ulaşan toplantı sonuçları, gelecekteki sunumlarda kullanılacaktır.

3.3.6.2. NFR 1.A.4.a.ii Ticari/Kurumsal (Mobil)

Kaynak Kategori Tanımı: IE

Bu sektör için herhangi bir emisyon tahmini gerçekleştirilmemiştir. Bunun sebebi, enerji dengesi tablolarında bu sektör içerisindeki mobil makinelerle yönelik olarak kullanılan yakıtın başka kaynaklardan çözümlenmemiş olmasıdır. Emisyonlar, enerji dengesi bölünmesi nedeniyle IE olarak rapor edilmektedir.

1. alternatif, belirtilen sektör için yakıtın çözümlenmesine olanak sağlamak adına enerji dengesi tablolarından yakıt verilerinin ayrıntısını iyileştirmek olup daha sonra bu yakıt verilerin rehberden elde edilen emisyon faktörleriyle birleştirilmesi mümkündür. 2. alternatif ise aşağıdan yukarıya bir yaklaşım kullanmak olacaktır. Türkiye’de kullanılan farklı türdeki makinelerin sayısı ve çalışma saatleri hakkında oldukça yaklaşık tahminler üretmek mümkün olabilmektedir. Bu yaklaşımın özeti rehber içerisinde bulunmaktadır. Elde edilen sonuçlar, mobil makineler için emisyon tahminlerinin yanı sıra her yıl tüketilen yakıtı (muhtemelen dizel ve benzin) yönelik bir tahmin de sağlayacaktır.

Yukarıdaki çeşitli kategorilerde hâlihazırda sabit yanma içerisinde yer alan yakıttan bu miktardaki yakıtın çıkarılması gerekecektir.

Bu alternatifler gelecekteki bildiriler için değerlendirilecektir.

3.3.6.3. NFR 1.A.4.b.i Konut (Sabit)

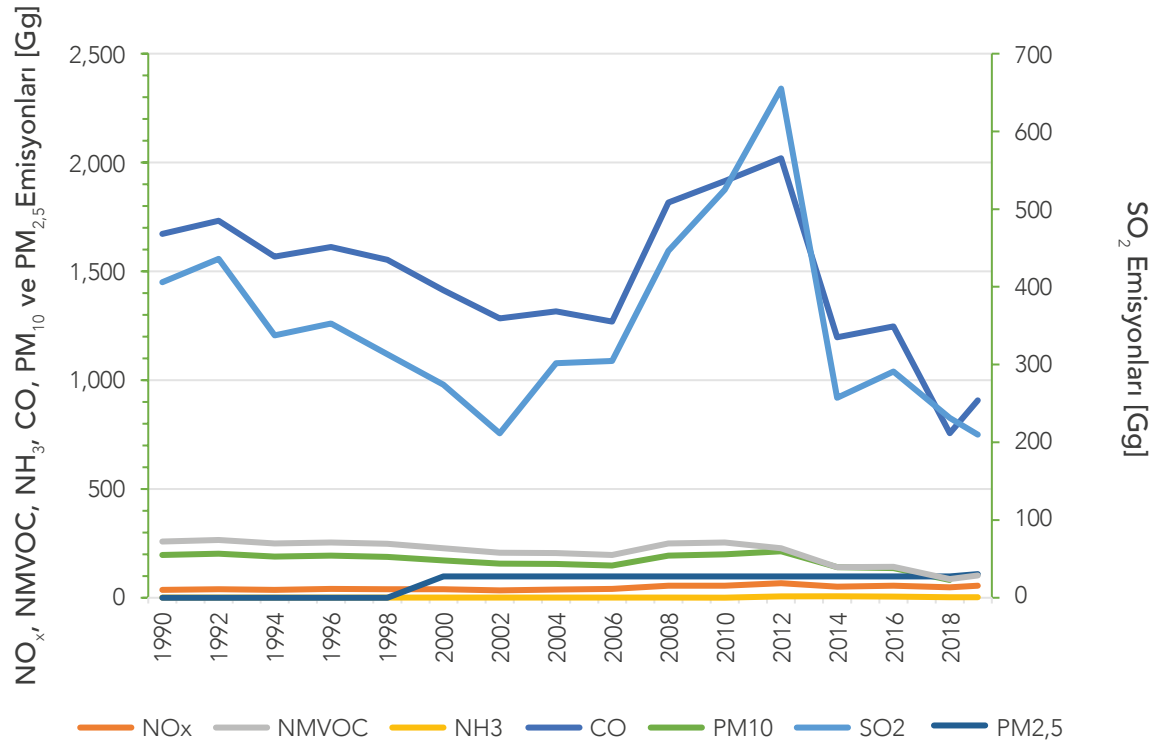
Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NO_x, SO₂, NMVOC, PM₁₀, CO, NH₃, PM_{2,5}
Temel Kaynak: Var (PM₁₀, NMVOC, SO₂, NO_x)

Emisyon eğilimi Şekil 3-2-22’de verilmiştir.

Şekil 3-2-22

Konutsal yanmaya yönelik emisyon eğilimi

NFR 1.A.b.i Konutsal Sabit Yanma Kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO, PM₁₀ ve PM_{2,5} Emisyonlar

Emisyon toplamaları tablo 3-2-26'da verilmiştir.

Tablo 3-2-26

Konutsal sabit yanmaya yönelik emisyon toplamaları

NFR 1.A.4.b.i. Konutsal Sabit Yanma Kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ Emisyonları

Yıl	Emisyonlar [Gg]						
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀	PM _{2,5}
1990	405,8	36,9	258,0	0,87	1.671,6	197,2	NE
	417,3	37,8	260,5	0,87	1.690,6	199,1	NE
1992	436,0	39,8	265,5	0,88	1.732,9	203,1	NE
	402,7	39,5	262,2	0,88	1.696,0	200,2	NE
1994	337,7	36,3	249,1	0,88	1.567,0	189,1	NE
	362,3	39,9	257,3	0,89	1.638,0	195,6	NE
1996	352,7	40,5	254,7	0,89	1.611,6	193,2	NE
	380,4	42,8	261,0	0,89	1.670,7	198,4	NE
1998	313,4	39,8	248,5	0,88	1.552,2	187,9	NE
	268,7	37,7	233,8	0,84	1.444,2	176,4	NE
2000	274,2	39,0	227,6	0,81	1.413,7	171,7	98,5
	164,8	33,5	209,8	0,77	1.276,7	157,8	98,5
2002	211,7	34,0	207,6	0,75	1.284,4	156,6	98,5
	244,5	36,3	207,1	0,72	1.304,8	156,6	98,5
2004	301,7	38,2	205,7	0,70	1.315,3	155,8	98,5
	292,3	41,0	202,0	0,67	1.301,2	152,8	98,5
2006	304,7	40,9	196,1	0,65	1.269,0	148,3	98,5
	360,4	42,0	194,6	0,62	1.276,8	147,5	98,5
2008	446,3	55,4	249,0	0,64	1.815,8	193,4	98,5
	547,4	58,2	260,8	0,63	1.950,0	203,8	98,5
2010	525,0	55,4	254,7	0,60	1.915,4	199,5	98,5
	544,4	59,7	214,8	0,45	1.660,5	167,9	98,5
2012	655,1	67,0	228,1	6,41	2.019,5	213,6	98,5
	317,3	52,9	150,3	6,52	1.276,8	149,3	98,5
2014	257,5	50,6	141,2	6,26	1.196,5	140,7	98,5
	277,8	59,5	173,3	8,20	1.455,0	174,6	98,5
2016	291,0	56,2	142,7	4,78	1.247,5	136,4	98,5
	283,4	60,7	137,7	3,96	1.221,3	129,2	98,5
2018	231,5	48,4	86,0	2,83	756,2	81,9	98,5
2019	209,9	56,2	102,4	3,05	907,7	96,4	108,7
Eğilim 1990-2019	%-48,3	%52,2	%-60,3	%251,2	%-45,7	%-51,1	%10,5
Eğilim 2018-2019	%-9,3	%16,1	%19,1	%7,9	%20,0	%17,6	%10,4

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri bu sektörde kullanılan farklı türdeki yakıtların miktarları şeklinde olup enerji dengesi tablolarından alınmıştır. (Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2019).

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, yakıt bazlı bir metodoloji olan ve genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{yakıt}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları
i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{yakıt}}$ = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

$\text{EF}_{\text{yakıt}}$ = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici
emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Bazı yakıtların linyit kömürüne eşdeğer olduğu varsayılarak çeşitli varsayımlar yapılmıştır.

Asfaltit; taş kömürü, linyit ve kok ile aynı emisyon faktörlerine sahiptir.

Emisyon faktörleri (EF) Tablo 3-2-27'de sunulmaktadır.

Tablo 3-2-27

Konutsal yanmaya yönelik EF'ler

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
NOx				
Taş Kömürü	g/GJ	110	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Linyit	g/GJ	110	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Kok	g/GJ	110	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Petrol	g/GJ	51	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	51	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
AP Atık	g/GJ	80	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-6
Odun	g/GJ	80	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-6
SO₂				
Taş Kömürü	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Linyit	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Kok	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Petrol	g/GJ	70	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Doğal gaz	g/GJ	0,3	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
AP Atık	g/GJ	11	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-6
Odun	g/GJ	11	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-6
NMVOC				
Taş Kömürü	g/GJ	484	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Linyit	g/GJ	484	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Kok	g/GJ	484	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Petrol	g/GJ	0,69	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Doğal gaz	g/GJ	1,9	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
AP Atık	g/GJ	600	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-6
Odun	g/GJ	600	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-6
CO				
Taş Kömürü	g/GJ	4600	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Linyit	g/GJ	4600	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Kok	g/GJ	4600	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
Petrol	g/GJ	57	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	26	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
AP Atık	g/GJ	4000	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-6

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Odun	g/GJ	4000	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-6
PM₁₀				
Taş Kömürü	g/GJ	117*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Linyit	g/GJ	117*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Kok	g/GJ	117*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Petrol	g/GJ	20*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Doğal gaz	g/GJ	0.78*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
AP Atık	g/GJ	143*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Odun	g/GJ	155*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
NH₃				
Taş Kömürü	g/GJ	117*	EMEP/EEA (2016), Chapter 1.A.4.b Residential combustion, Tier 1 emission factors	(*assumption covers the brown coal from GB and NCVs from NIR)

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Linyit	g/GJ	117*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Kok	g/GJ	117*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Petrol	g/GJ	20*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Doğal gaz	g/GJ	0.78*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
AP Atık	g/GJ	143*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Odun	g/GJ	155*	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.4.b Konutsal yanma, Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)

3.3.6.4 NFR 1.A.4.b.ii Mesken Konut ve Bahçe (Mobil)

Kaynak Kategori Tanımı: IE

Bu sektör için herhangi bir emisyon tahmini yapılmamıştır. Enerji dengesi yapısından dolayı emisyonlar IE olarak rapor edilmektedir.

3.3.6.5. NFR 1.A.4.c.i Tarım/Ormancılık/Balıkçılık (Yerleşik)

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NO_x , SO_2 , NMVOC, CO, PM_{10} , $\text{PM}_{2.5}$

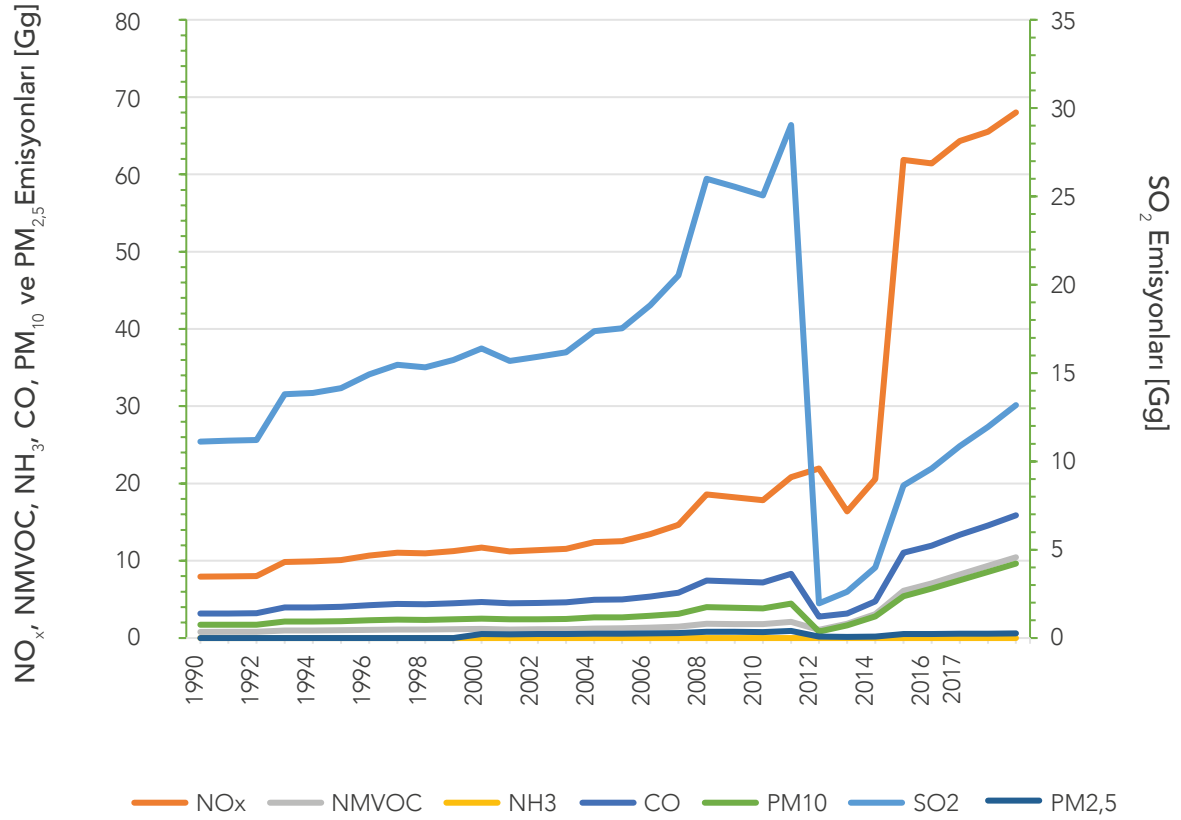
Temel Kaynak: Var (PM_{10} , NO_x)

Emisyon eğilimi şekil 3 -2-17'de verilmiştir.

Şekil 3-2-17

1A4ci için emisyon eğilimi

NFR 1.A.4.c.i Tarım/Ormancılık/Balıkçılık: Sabit Yanma Kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ Emisyonları

Emisyon toplamaları tablo 3-2-28'de verilmiştir.

Tablo 3-2-28

Tarım/Ormancılık/Balıkçılık Kaynaklı Emisyonlar

NFR 1.A.4.c.i Tarım/Ormancılık/Balıkçılık Kaynaklı SO₂, NO_x, NMVOC, NH₃, CO ve PM₁₀ Emisyonları

Yıl	Emisyonlar [Gg]						
	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀	PM _{2,5}
1990	11,1	7,9	0,8	NA	3,2	1,7	NE
	11,2	8,0	0,8	NA	3,2	1,7	NE
1992	11,2	8,0	0,8	NA	3,2	1,7	NE
	13,8	9,9	1,0	NA	3,9	2,1	NE
1994	13,9	9,9	1,0	NA	4,0	2,1	NE
	14,2	10,1	1,0	NA	4,0	2,2	NE
1996	14,9	10,7	1,1	NA	4,3	2,3	NE
	15,5	11,0	1,1	NA	4,4	2,4	NE
1998	15,3	10,9	1,1	NA	4,4	2,4	NE
	15,7	11,2	1,1	NA	4,5	2,4	NE
2000	16,4	11,7	1,2	NA	4,7	2,5	0,2
	15,7	11,2	1,1	NA	4,5	2,4	0,2
2002	15,9	11,4	1,1	NA	4,6	2,4	0,2
	16,2	11,6	1,2	NA	4,6	2,5	0,2
2004	17,4	12,4	1,2	NA	5,0	2,7	0,2
	17,5	12,5	1,3	NA	5,0	2,7	0,2
2006	18,8	13,5	1,3	NA	5,4	2,9	0,3
	20,5	14,7	1,5	NA	5,9	3,2	0,3
2008	26,0	18,6	1,9	NA	7,4	4,0	0,4
	25,5	18,2	1,8	NA	7,3	3,9	0,4
2010	25,1	17,8	1,8	NA	7,2	3,8	0,3
	29,0	20,8	2,1	NA	8,3	4,5	0,4
2012	2,0	22,0	1,1	NA	2,8	0,8	0,1
	2,6	16,4	1,8	NA	3,2	1,6	0,1
2014	4,0	20,6	3,1	NA	4,7	2,8	0,1
	8,6	61,9	6,1	NA	11,0	5,4	0,2
2016	9,6	61,4	7,1	NA	12,0	6,4	0,2
	10,9	64,3	8,2	NA	13,4	7,5	0,2
2018	12,0	65,5	9,3	NA	14,6	8,5	0,2
2019	13,2	68,0	10,4	NA	15,9	9,6	0,3
Eğilim 1990-2019	%18,5	%755,9	%1214,8	#DEĞER!	%399,7	%464,0	%13,9
Eğilim 2018-2019	%10,3	%3,8	%11,9	#DEĞER!	%9,0	%12,8	%3,5

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri bu sektörde kullanılan farklı türdeki yakıtların miktarları şeklinde olup enerji dengesi tablolarından alınmıştır. (Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2019).

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, yakıt bazlı bir metodoloji olan ve genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{fuel}} * \text{EF}_{\text{yakıt}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{yakıt}}$ = yakıt türünün yakıt tüketimi (ton)

$\text{EF}_{\text{yakıt}}$ = kullanılan her yakıt türü m birimi için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Bazı yakıtların linyit kömürüne eşdeğer olduğu varsayılarak çeşitli varsayımlar yapılmıştır.

Asfaltit; taş kömürü, linyit ve kok ile aynı emisyon faktörlerine sahiptir.

Emisyon faktörleri Tablo 3-2-29'da sunulmaktadır.

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
NO_x				
Taş Kömürü	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	173	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Petrol	g/GJ	513	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	74	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	91	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	81	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
SO₂				
Taş Kömürü	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	900	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Petrol	g/GJ	47	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.67	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	11	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
Odun	g/GJ	10,8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
NMVOC				
Taş Kömürü	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	88.8	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Petrol	g/GJ	25	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	23	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	300	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	7,31	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
CO				
Taş Kömürü	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	931	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Petrol	g/GJ	66	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	29	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	570	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	90	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)
PM₁₀				
Taş Kömürü	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Linyit	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2
Kok	g/GJ	117	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 taş kömürü veya linyit kömürü kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-2

Yakıt	Birim	EF	Referans	Tablo No
Petrol	g/GJ	20	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 sıvı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-4
Doğal gaz	g/GJ	0.78	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 doğal gaz veya türetilmiş gaz kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-3
AP Atık	g/GJ	143	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	Tablo 3-5
Odun	g/GJ	155	EMEP/EEA (2016), Bölüm 1.A.2 İmalat endüstrileri ve inşaat (yanma), 1.A.2 katı yakıt kullanılan endüstrilerde yanmaya yönelik Tier 1 emisyon faktörleri	(*varsayım, GB kaynaklı linyit kömürü ile NIR kaynaklı NCV'leri kapsar)

3.3.6.6. NFR 1A4cii Tarım/Ormancılık/Balıkçılık (Arazi Araçları ve diğer makineler)

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: IE

3.3.6.7. NFR 1A4ciii Tarım/Ormancılık/Balıkçılık: Ulusal Balıkçılık

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: IE

3.3.6.8. NFR 1A5a ve 1A5b

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: IE

3.3.7. NFR 1.B Yakıtlardan Kaynaklanan Kaçak Emisyonlar

3.3.7.1. NFR 1 B 1 a Katı yakıtlardan kaynaklanan kaçak emisyon: Kömür madenciliği ve kullanımı

Bu kaynak için emisyon tahminleri yapılmamıştır. Bu faaliyetden yayılan ana kirlletici PM10'dur. Ancak, NMVOC emisyonları da ortaya çıkmakta olup bu tahminlerin emisyon envanterine dâhil edilmesi iyi olacaktır.

IIR'nin giriş bölümlerinde belirtilen EMİSYON projesi ile kaçak kategorisi ve alt kategorileri 2019 yılına kadar kesinleşecektir.

3.3.7.2. NFR 1 B 1 b Katı yakıtlardan kaynaklanan kaçak emisyon: Katı yakıt dönüşümü

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Kok fırın kapaklarından sızan Kok fırın gazı veya diğer katı yakıtların üretimi sırasında oluşan benzer kaynaklar bu sektöre dâhil olan kaynaklar arasında sayılabilmektedir. Bu, özellikle büyük bir kaynak değildir. Kok üretim ve yakıt tüketimi verileri sonraki bildirimler için entegre edilecektir.

3.3.7.3. NFR 1 B 1 c Katı yakıtlardan kaynaklanan diğer kaçak emisyonlar

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

IIR'nin giriş bölümlerinde belirtilen EMİSYON projesi ile kaçak kategorisi ve alt kategorileri 2019 yılına kadar kesinleşecektir.

3.3.7.4. NFR 1 B 2 a i Kaçak Emisyon Petrolü: Keşif, üretim, nakliye

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Önemli petrol üreticisi olan ülkeler büyük bir NMVOC kaynağı olabilir. Türkiye'de bunun büyük bir kaynak olmadığı düşünülmüş ve bu nedenle emisyon tahminine ulaşmak üzere özel bir çaba gösterilmemiştir. EMİSYON projesi, daha fazla veri derlemesine yönelik olarak kullanılacaktır.

Planlanan İyileştirmeler

Üretilen Petrol miktarları hakkında bilgi mevcut olduğunda, daha fazla bildiri amacıyla bu kaynağa yönelik bir emisyon tahmini yapmak mantıklı olacaktır.

3.3.7.5. NFR 1 B 2 a iv Kaçak Emisyon Petrolü: Arıtma/depolama

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Bu kaynak, rafinerilerde depolanan petrol hacimlerine ve NMVOC emisyonlarının en aza indirilmesinin sağlanmasında iyi bir yönetim olup olmadığına bağlı olarak büyük bir NMVOC kaynağı olabilmektedir. Arıtma emisyonları NE olarak rapor edilir.

Emisyon tahmininin yapılabilmesi adına tasfiye tesisleri tarafından kullanılan petrol ürünlerinin hacimlerinin belirlenmesi gerekecektir. Hiçbir faaliyet verisinin ortaya koyulmaması sebebiyle bu işlem gerçekleştirilememiştir. Ancak, bahsi geçen kaynaktan meydana gelen emisyonların en azından ne olabileceğine dair bir tahminin rapora eklenmesi an itibari ile herhangi bir bilgi barındırmayan mevcut durumun iyileştirilmesi adına ortaya konması gereken çabanın miktarının belirlenmesi için uygun olacaktır.

IIR'nin giriş bölümlerinde belirtilen EMİSYON projesi ile kaçak kategorisi ve alt kategorileri 2019 yılına kadar kesinleşecektir.

3.3.7.6. NFR 1 B 2 a v Petrol Ürünleri Dağıtımı

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Bu kaynak, toplamda NMVOC emisyonlarının yüzde birkaçına denk gelebilse de henüz kategori altında hesaplaması yapılmamıştır. Kategori NE olarak rapor edilmektedir.

Herhangi bir faaliyet verisi elde edilmemiş olması sebebiyle emisyon tahmini yapılmamıştır. Ancak, bu kaynaktan kaynaklı emisyonlara ilişkin bir ilk tahminin rapora dâhil edilmesi mantıklı olacaktır. Bu, mevcut bilgi eksikliğini iyileştirmek için harcanması gereken çaba miktarını belirleyecektir.

Karayolu taşımacılığı sebebiyle tüketilen benzin miktarını (bu, enerji dengesi tablolarındaki Petrol verilerinin bölünmesini gerektirse de), benzin miktarına denk tanker teslimatlarının sayısını ve teslimat sayısına denk araba dolun sayısını dikkate alarak basit bir emisyon tahmini yapmak mümkündür. Farklı taşıma veya teslimat aşamalarının her biri için basit bir NMVOC emisyon tahmininin ilerleyen zamanda hesaplanması olağandır.

IIR'nin giriş bölümlerinde bahsedilen EMİSYON projesi sayesinde 2016 yılı ortalarında servis istasyonlarının emisyonları ile satılan benzin miktarı ve boru hattı depolama verileri elde edilecektir. Daha sonra yapılacak başvurular için bu NFR kategorisi de envantere ve IIR'ye entegre edilecektir..

3.3.7.7. NFR 1 B 2 b Doğalgazdan Kaynaklanan Kaçak Emisyonlar (keşif, üretim, işleme, nakliye, depolama, dağıtım ve diğer)

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Bu kaynak önemsiz olmasa da diğer birçok Avrupa ülkesine kıyasla oldukça düşük miktardaki doğal gaz kullanımı sebebiyle özellikle büyük paya sahip olması beklenmemektedir. Sonuç olarak, geniş bir ana gaz borusu ağı bulunmamaktadır.

Ana gaz borusunun km'si hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadan gaz kaçağı (ve dolayısıyla bu kaynaktan gelen NMVOC emisyonu) hakkında temel bir tahmin yapmak zordur.

3.3.7.8. NFR 1 B 2 c Havalandırma ve Tutuşturma (petrol, gaz, kombine petrol ve gaz)

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Bu, gazın çıkarıldığı önemli bir NMVOC kaynağı olabilir. Ancak, Türkiye için bunun özellikle büyük bir kaynak payına sahip olması beklenmemektedir. Bu nedenle, bu kaynağa yönelik emisyon tahminlerinin eklenmesi öncelikli görülmemektedir.

IIR'nin giriş bölümlerinde belirtilen EMİSYON projesi ile kaçak kategorisi ve alt kategorileri 2019 yılına kadar kesinleşecektir.

4

BÖLÜM 4:
**ENDÜSTRİYEL
SÜREÇLER VE
ÜRÜN KULLANIMI
(NFR SEKTÖR 2)**

NFR sektör 2, aşağıda belirtilen alt sektörleri kapsamaktadır:

- 2.A Mineral Endüstrisi
  - 2.A.1 Çimento üretimi
  - 2.A.2 Kireç üretimi
  - 2.A.3 Cam üretimi
  - 2.A.5.a Kömür dışındaki diğer minerallere yönelik taş ocaklığı ve madenciliği
  - 2.A.5.b İnşaat ve yıkım
  - 2.A.5.c Mineral ürünleri depolanması, kullanılması ve nakliyesi
  - 2.A.6 Diğer mineral ürünler
- 2.B Kimyasal Endüstri
  - 2.B.1 Amonyak üretimi
  - 2.B.2 Nitrik asit üretimi
  - 2.B.3 Adipik asit üretimi
  - 2.B.5 Karbür üretimi
  - 2.B.6 Titanyum oksit üretimi
  - 2.B.7 Soda külü üretimi
  - 2.B.10.a Diğer kimya endüstrileri
  - 2.B.10.b Kimyasal ürünlerin depolanması, kullanımı ve nakliyesi
- 2.C Metal Endüstrisi
  - 2.C.1 Demir ve çelik üretimi
  - 2.C.2 Ferro alaşımların üretimi
  - 2.C.3 Alüminyum üretimi
  - 2.C.4 Magnezyum üretimi
  - 2.C.5 Kurşun üretimi
  - 2.C.6 Çinko üretimi
  - 2.C.7.a Bakır üretimi
  - 2.C.7.b Nikel üretimi
  - 2.C.7.c Diğer metal üretimi
  - 2.C.7.d Metal ürünlerin depolanması, kullanımı ve nakliyesi

- 2.D Çözücü Kullanımı
  - 2.D.3.a Mantar öldürücüler dâhil evsel çözücü kullanımı
  - 2.D.3.b Asfaltlı yol kaplama
  - 2.D.3.c Asfaltlı çatı kaplama
  - 2.D.3.d Kaplama uygulamaları
  - 2.D.3.e Yağ giderme
  - 2.D.3.f Kuru temizleme
  - 2.D.3.g Kimyasal ürünler
  - 2.D.3.h Basım
  - 2.D.3.i Diğer çözücü kullanımı
- 2.G&H Diğer Üretim Endüstrisi
  - 2.G Diğer ürün kullanımı
  - 2.H.1 Kağıt hamuru ve kağıt üretimi
  - 2.H.2 Yiyecek ve içecek endüstrisi
  - 2.H.3 Diğer endüstriyel işlemler

4.1 NFR 2.A Mineral Endüstrisi

4.1.1 NFR 2.A.1 Çimento Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: PM10

Çimento üretiminden kaynaklanan emisyonlar, yakıt tüketimi verilerinden yola çıkılarak tahmin edilmekte ve NFR 1A2fi kapsamında toplu olarak raporlanmaktadır.

Türkiye’de 75 adet döner fırına sahip 48 entegre çimento fabrikası bulunmaktadır. 15 tesiste öğütme ve paketlemeye yönelik işlemler gerçekleştirilmektedir. Tüm çimento fabrikaları çevre iznine tabidir. 2005 yılı itibari ile klinker üretim kapasitesi 39 milyon ton, öğütme kapasitesi 68 milyon tondur. (Kalkınma Planı 2007-2013)

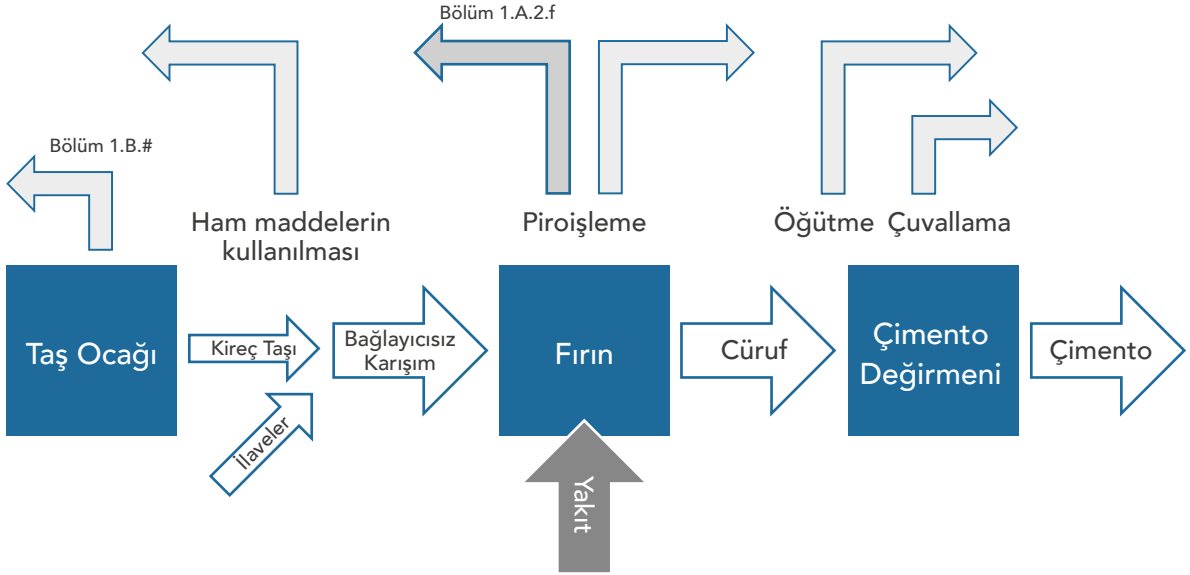
Üretim teknolojisi ile birlikte 1974 yılından itibaren yaş fırınların çoğu kuru teknolojiye dönüştürülmüştür. Türkiye’de 2 adet küçük yaş fırın bulunmaktadır.

Emisyon Kaynakları

Çimento üretimi dört aşamadan oluşmaktadır: ham maddelerin çıkarılması, piroişleme, klinkerin karıştırılması ve depolama. Rehberdeki basitleştirilmiş süreç şeması, Şekil 4.1’de gösterilmektedir.

Şekil 4.1
Amonyak üretiminin süreç şeması

Emisyon Eğilimleri

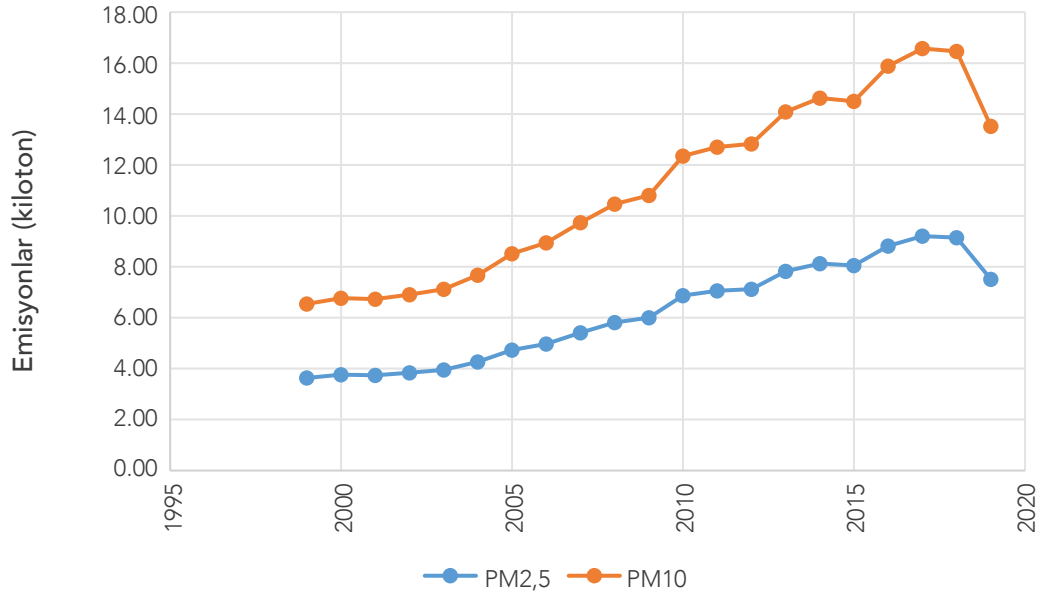
PM10 emisyonları 1999'da 6.54 Gg iken 2019'da 13.52 Gg'ye yükselerek yaklaşık %107'luk bir artış göstermiş ve 2019'daki toplam PM10 emisyonlarında %2'lik bir paya sahip hale gelmiştir.

Emisyon eğilimleri Şekil 4.2'de gösterilmektedir. Emisyonlar ile faaliyet verileri ise Tablo 4.1'de sunulmuştur.

Şekil 4.3:

1999-2019 dönemine yönelik NFR 2.A.1. çimento üretimi kaynaklı emisyonlar

NFR 2.A.1 Çimento Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Çimento üretimi 1999-2018 yılları arasında lineer olarak artmış, 2019 yılında ise azalmıştır.

Tablo 4.2:

NFR 2.B.1 amonyak üretimi sektöründen kaynaklanan emisyonlar ve faaliyet verileri

Yıllar	PM ₁₀	PM _{2,5}	Cüruf Üretimi
	kiloton	kiloton	kiloton
1999	3,64	3,64	27,97
2000	3,76	3,76	28,95
2001	3,74	3,74	28,75
2002	3,83	3,83	29,50
2003	3,95	3,95	30,42
2004	4,26	4,26	32,79
2005	4,73	4,73	36,40

Yıllar	PM ₁₀	PM _{2.5}	Cüruf Üretimi
	kiloton	kiloton	kiloton
2006	4,97	4,97	38,20
2007	5,41	5,41	41,60
2008	5,81	5,81	44,70
2009	6,01	6,01	46,20
2010	6,86	6,86	52,80
2011	7,06	7,06	54,30
2012	7,12	7,12	54,80
2013	7,83	7,83	60,20
2014	8,13	8,13	62,50
2015	8,06	8,06	61,97
2016	8,82	8,82	67,86
2017	9,21	9,21	70,81
2018	9,14	9,14	70,34
2019	7,51	7,51	57,80
Eğilim 1999 – 2019	107%		
Eğilim 2018 - 2019	-18%		

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği internet sitesinde 1999-2019 yıllarına yönelik üretim verileri mevcuttur. 1990-1999 yıllarına yönelik veriler, faaliyet verilerinin olmaması nedeniyle hesaplanamamıştır.

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{fuel}} * \text{EF}$$

Formül açıklaması:

Emisyon_{kirletici} = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları
i (Gg)

i = PM10

AD_{yakıt} = yıllık ulusal cüruf üretimi (Gg)

EF_{yakıt} = amonyak üretimi için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton NH₃)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Çimento üretimi için varsayılan emisyon faktörleri (Tier 1), 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi alınmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 4.3'te sunulmuştur.

Tablo 4.3:

2.B.1 Amonyak üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
PM ₁₀	g/Mg Cüruf	234	EMEP/EEA (2019), Bölüm 2.A Mineral Endüstrisi, Tablo 3-1, sayfa 10, Tier 1
PM _{2.5}	g/Mg Cüruf	130	

Belirsizlik

Bu envanter için belirsizlik analizi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Bu envanter için yeniden Hesaplamalar yapılmış ve partikül madde emisyon faktörü yerine ince partikül madde emisyon faktörü kullanılmıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Önümüzdeki yıllarda tesise özel verilerin kullanılması planlanmaktadır. 1990-1999 verileri tamamlanacaktır. Emisyon tahminini iyileştirmek adına Türkiye'deki tesisler tarafından kullanılan işlem ve azaltma teknikleri hakkında daha fazla bilgi alınması gerekmektedir. Üretim süreçlerinin performansına yönelik bilgi, yani tipik emisyon seviyelerinin (kg/ton ürün) hesaplanmasının gerçekleştirilebileceği olası emisyon ölçümlerine ilişkin veriler elde edilerek metodolojiyi geliştirmek mümkündür.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.1.2 NFR 2.A.2 Kireç Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyolar: NE

Kireç üretiminden kaynaklanan emisyonlar, yakıt tüketimi verilerinden ve NFR 1A2fi kapsamındaki mevcut envanterden yola çıkarak tahmin edilmektedir.

Kireç üretiminden kaynaklanan işlem emisyonları tahmin edilmemektedir. .

1998 yılında toplam yıllık üretim miktarının 4.700.000 ton olduğu belirlenmiş olup, bu üretimin %58'i özel kireç üretim tesislerine, %42'si ise şeker, demir-çelik ve kağıt fabrikalarına aittir. (Kalkınma planı 2007-2013)

Planlanan İyileştirmeler

Kireç üretim sürecinden kaynaklanan partikül emisyonlarına yönelik tahminlerin ayrı ayrı yapılması planlanmaktadır. Tahmini gerçekleştirmek adına kireç üretim hacimlerine ihtiyaç bulunmakta olup partikül emisyonları için emisyon faktörleri rehberde mevcuttur.

4.1.3 NFR 2.A.3 Cam Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Cam üretimi kaynaklı emisyonlar şu anda envantere dâhil edilmemektedir.

Planlanan İyileştirmeler

Türkiye'deki faaliyetlere yönelik daha fazla bilgi edinilmesinin ardından Türkiye'deki cam üretimin-den kaynaklanan emisyon tahminlerinin envantere dâhil edilmesi planlanmaktadır.

4.1.4 NFR 2.A.5a Kömür dışındaki diğer minerallere yönelik taş ocakçılığı ve madenciliği

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Kömür dışındaki diğer minerallere yönelik taş ocakçılığı ve madenciliği kaynaklı emisyonlar şu anda envantere dâhil edilmemektedir.

Taş ocakçılığı ve madencilik, TSP, PM10, PM2.5 ve ağır metaller (Pb, Cd, As, Cr, Ni, Zn) yönelik emisyonların kaynağını oluşturmaktadır. Partikül emisyonlarına yönelik emisyon faktörleri rehberde mevcuttur.

Taş ocakçılığı ve madenciliği, metal cevherleri (bakır, demir, kurşun, çinko vb.) ve sanayi için ham madde özelliği taşıyan cevherler olarak sınıflandırılabilir.

Bakır, kurşun ve çinkonun mineral üretimine ilişkin veriler mevcuttur. Ancak, sınırlı zaman nedeniyle bu veriler kullanılamamaktadır. Gelecek yıl bu faaliyetten kaynaklanan emisyonlar hesaplanacaktır.

Grafit, kalsit, florit ve titanyum, genel endüstriye yönelik olarak ocaklardan çıkarılmaktadır. Kimya endüstrisi için ise fosfat, kükürt, alunit, bor tuzu ve sodyum sülfat çıkarılmaktadır. Toprak endüstrisi için manyezit, dolomit ve çimento ham maddeleri çıkarılmakta olup inşaat için ise alçı, agrega, kum ve boya toprakları çıkarılmaktadır.

Planlanan İyileştirmeler

Türkiye'deki maden cevherlerinin hacmi hakkında bilgi toplandıktan sonra, en azından Türkiye'deki taş ocakçılığı ve madencilikinden kaynaklanan partikül emisyonlarına yönelik emisyon tahminlerinin dahil edilmesi planlanmaktadır. Partikül emisyonlarını tahmin etmek için kullanılacak metodoloji rehberde, diğer kirleticiler için emisyon faktörleri ise diğer ülkelerin IIR raporlarında mevcuttur.

4.1.5 NFR 2.A.5b İnşaat ve Yıkım

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

İnşaat ve yıkım kaynaklı emisyonlar şu anda envantere dâhil edilmemektedir.

İnşaat ve yıkım, partiküllara (TSP, PM₁₀, PM_{2.5}) yönelik emisyonların kaynağını oluşturmaktadır.

Belirtilenlere yönelik emisyon faktörleri rehberde mevcuttur.

Türkiye'de sektöre yönelik bilgi bulunmamaktadır.

Planlanan İyileştirmeler

İlgili faaliyet verilerinin (inşa edilen ve yıkılan binaların alanı) toplanmasının ardından, Türkiye'deki inşaat ve yıkım faaliyetlerinden kaynaklanan emisyon tahminlerinin rehberde dahil edilmesi planlanmaktadır. Bu emisyonları tahmin etmek için kullanılacak metodoloji rehberde mevcuttur.

4.1.6 NFR 2.A.5c Mineral ürünlerin depolanması, kullanılması ve nakliyesi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Mineral ürünlerin depolanması, kullanılması ve nakliyesi kaynaklı emisyonlar şu anda envantere dâhil edilmemektedir.

Mineral ürünlerin depolanması, kullanılması ve nakliyesi, partiküllara (TSP, PM₁₀, PM_{2.5}) yönelik emisyonların kaynağını oluşturmaktadır. Belirtilenlere yönelik emisyon faktörleri rehberde mevcuttur.

Türkiye'de sektöre yönelik bilgi bulunmamaktadır.

Planlanan İyileştirmeler

Türkiye’deki ilgili faaliyet verilerinin toplanmasının ardından, Türkiye’deki mineral ürünlerin depolanması, kullanılması ve nakliyesi faaliyetlerinden kaynaklanan emisyon tahminlerinin rehberde dahil edilmesi planlanmaktadır. Bu emisyonları tahmin etmek için kullanılacak metodoloji rehberde mevcuttur.

4.1.7 NFR 2.A.6 Diğer Mineral Ürünler (örn. Cam endüstrisi bu kategoriye dâhildir)

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Bu kaynak kategorisinden kaynaklanan emisyonlar şu anda envantere dâhil edilmemektedir.

Türkiye’de bu kategori altındaki emisyonlar aşağıda belirtilen sektörlerden kaynaklanmaktadır:

Cam endüstrisi (NO_x , NMVOC, SO_x , TSP, PM_{10} , $\text{PM}_{2.5}$, PCDD/F olmak üzere tipik emisyonlar ve ağır metaller (Pb, Cd, Cu, Se, Zn). Cam endüstrisinin 1.6 milyon ton üretim kapasitesi bulunmaktadır. (2001 Ulusal Kalkınma Planı)

Fiberglas, madenyünü ve amyant sektörü: 2001 yılında Türkiye’de yaklaşık 0,08 milyon ton üretim kapasitesine sahip 3 tesis bulunmaktadır..

Planlanan İyileştirmeler

Türkiye’deki ilgili faaliyet verilerinin toplanmasının ardından, Türkiye’deki diğer mineral ürünlerin faaliyetlerinden kaynaklanan emisyon tahminlerinin rehberde dahil edilmesi planlanmaktadır. Bu emisyonları tahmin etmek için kullanılacak metodoloji rehberde mevcuttur.

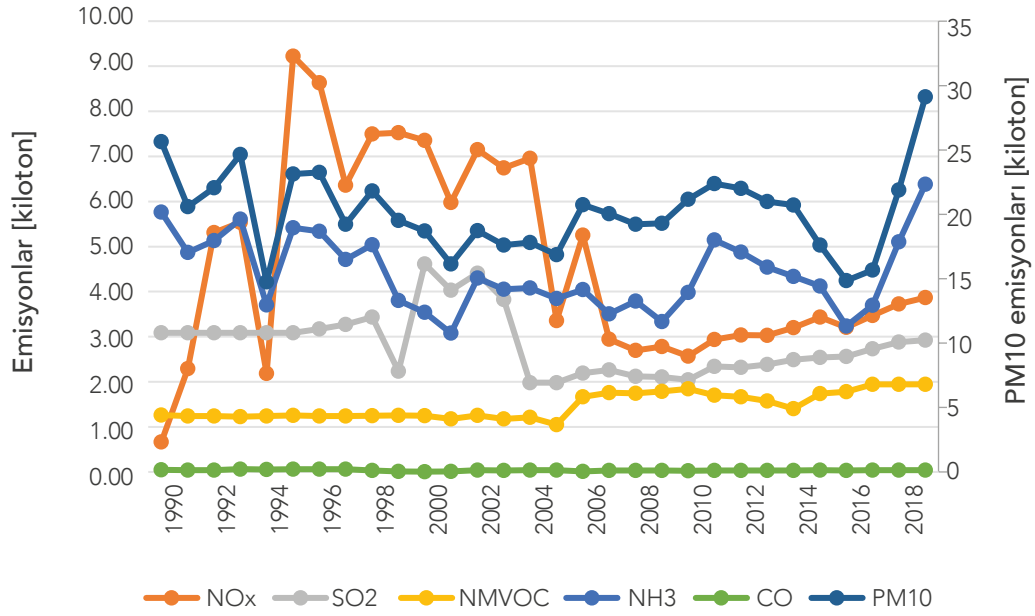
4.2 NFR 2B Kimyasal Endüstri

Şekil 4.2 ve Tablo 4.4, NFR 2.B.Kimya Endüstrisi içindeki emisyonları, eğilimi ve payı göstermektedir.

Şekil 4.2:

NFR 2.B. Kimyasal endüstri kaynaklı emisyonlar.

NFR 2B Kimyasal Endüstri Kaynaklı Emisyonlar

Tablo 4.4:

NFR 2.B. Kimyasal endüstri kaynaklı emisyonlar.

	SO ₂	NO _x	NMVOC	NH ₃	CO	PM ₁₀
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton
1990	3,09	0,66	1,26	5,76	0,04	25,651
1991	3,09	2,29	1,24	4,87	0,04	20,604
1992	3,09	5,31	1,24	5,13	0,04	22,058
1993	3,09	5,54	1,23	5,61	0,06	24,64
1994	3,09	2,18	1,24	3,71	0,05	14,747
1995	3,09	9,22	1,25	5,42	0,06	23,125
1996	3,17	8,63	1,24	5,33	0,06	23,247
1997	3,27	6,36	1,24	4,71	0,06	19,224
1998	3,43	7,49	1,25	5,04	0,04	21,825
1999	2,24	7,53	1,25	3,80	0,01	19,533
2000	4,61	7,35	1,24	3,54	0,01	18,706
2001	4,03	5,98	1,18	3,08	0,01	16,14
2002	4,41	7,15	1,25	4,30	0,04	18,732
2003	3,82	6,74	1,18	4,05	0,04	17,618
2004	1,98	6,96	1,21	4,08	0,04	17,803
2005	1,98	3,36	1,05	3,85	0,04	16,871
2006	2,19	5,25	1,67	4,04	0,01	20,749
2007	2,26	2,94	1,76	3,51	0,03	20,04
2008	2,12	2,70	1,74	3,79	0,03	19,221
2009	2,11	2,78	1,79	3,34	0,03	19,297
2010	2,04	2,57	1,84	3,98	0,03	21,166
2011	2,34	2,94	1,70	5,15	0,03	22,39
2012	2,32	3,04	1,67	4,87	0,03	22,02
2013	2,38	3,03	1,57	4,55	0,03	20,992
2014	2,49	3,20	1,40	4,33	0,04	20,719
2015	2,54	3,43	1,74	4,13	0,04	17,604
2016	2,56	3,21	1,78	3,24	0,04	14,85
2017	2,73	3,47	1,94	3,70	0,04	15,684
2018	2,88	3,72	1,94	5,10	0,04	21,89
2019	2,924	3,87	1,94	6,38	0,04	29,12
Eğilim 1990 – 2019	%-5	%483	%53	%11	%-4	%14
Eğilim 2018 – 2019	%2	%4	%0	%25	%4	%33

4.2.1 NFR 2.B.1 Amonyak Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NO_x , NH_3 , CO

Temel Kaynak: Yok

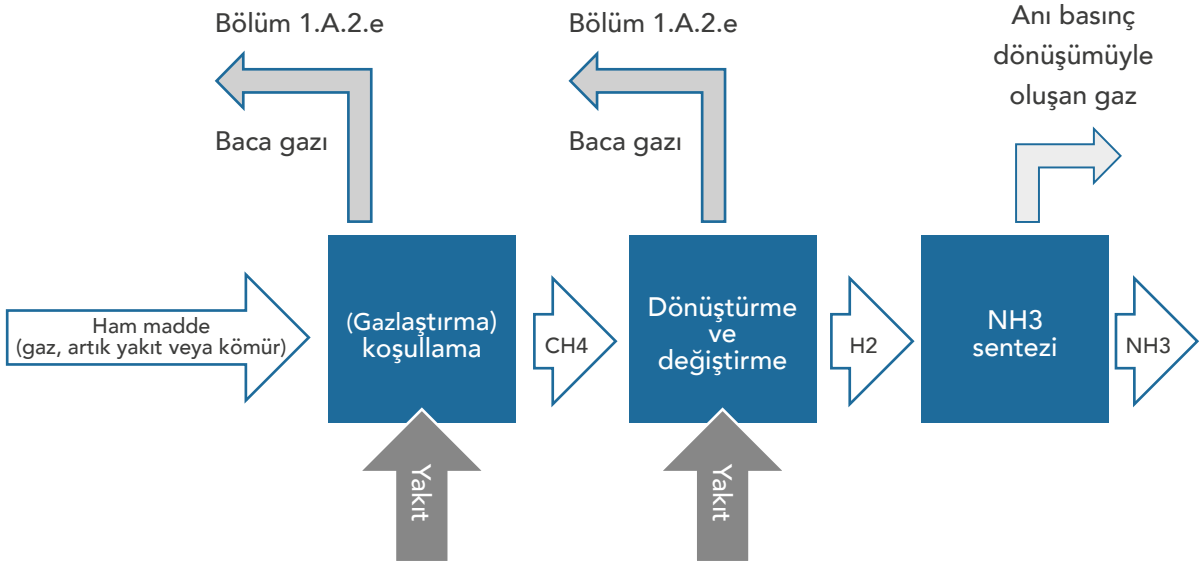
Emisyon Kaynakları

Amonyak, temel olarak nitrojen ve hidrojenin reaksiyonuyla üretilmektedir. Hidrojen, buhar reformasyonu reaksiyonu ile doğal gazdan elde edilmekte olup nitrojen kaynağı ise havadır. Rehberdeki basitleştirilmiş süreç şeması, Şekil 4.3'te sunulmuştur.

Toplam 0.07 milyon ton/yıl kapasiteli iki amonyak üretimi tesisi bulunmaktadır. Önümüzdeki yıllarda üretim ve azaltma teknolojileri hakkında detaylı bilgiler elde edilecektir.

Şekil 4.3

Amonyak üretiminin süreç şeması

Emisyon Eğilimleri

NO_x emisyonları 1990 yılında 0.446 Gg iken 2019 yılında 0.427 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %4 oranında azalma göstermiş ve 2019'daki toplam NO_x emisyonları içindeki payı %1'den az hale gelmiştir.

NH₃ emisyonları 1990 yılında 0.0045 Gg iken 2019 yılında 0.0043 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %4 oranında azalma göstermiş ve 2019'daki toplam NH₃ emisyonları içindeki payı %1'den az hale gelmiştir.

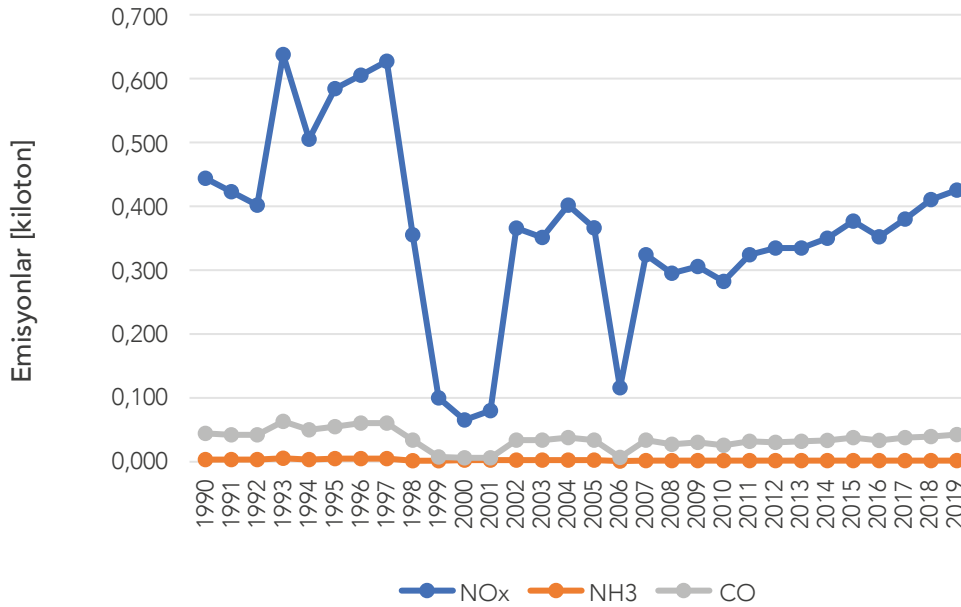
CO emisyonları 1990 yılında 0.045 Gg iken 2019 yılında 0.043 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %4 oranında azalma göstermiş ve 2019'daki toplam CO emisyonları içindeki payı %1'den az hale gelmiştir.

Emisyon eğilimleri Şekil 4.4'te, emisyonlar ve faaliyet verileri ise Tablo 4.5'te sunulmaktadır.

Şekil 4.4:

1999-2019 dönemine yönelik NFR 2.B.1. amonyak üretimi kaynaklı emisyonlar

NFR 2B1 Amonyak Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Yüksek işletme nedeniyle amonyak üretimi azalırken, gübre sanayinin ham maddesi olarak ithal amonyak tercih edilmektedir. 2005 yılından sonra emisyonların azalmasının nedeni budur.

Tablo 4.5:

NFR 2.B.1 Amonyak üretimi sektöründen kaynaklanan emisyonlar ve faaliyet verileri

Yıllar	NO _x	NH ₃	CO	NH ₃ Üretimi
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton
1990	0.446	0.004	0.045	445.92
1991	0.424	0.004	0.042	423.79
1992	0.405	0.004	0.040	404.66
1993	0.639	0.006	0.064	639.46
1994	0.503	0.005	0.050	503.26
1995	0.586	0.006	0.059	585.64
1996	0.605	0.006	0.060	604.76
1997	0.624	0.006	0.062	624.02
1998	0.357	0.004	0.036	356.66
1999	0.100	0.001	0.010	100.25
2000	0.065	0.001	0.007	65.01
2001	0.082	0.001	0.008	81.64
2002	0.366	0.004	0.037	365.65
2003	0.352	0.004	0.035	351.96
2004	0.401	0.004	0.040	400.78
2005	0.371	0.004	0.037	370.58
2006	0.112	0.001	0.011	111.52
2007	0.324	0.003	0.032	324.45
2008	0.297	0.003	0.030	297.40
2009	0.307	0.003	0.031	307.06
2010	0,283	0,003	0,028	283,3
2011	0,324	0,003	0,032	324,2
2012	0,335	0,003	0,034	335,2
2013	0,334	0,003	0,033	334,4
2014	0,353	0,004	0,035	353,0
2015	0,379	0,004	0,038	378,8
2016	0,354	0,004	0,035	354,1
2017	0,383	0,004	0,038	382,9
2018	0,411	0,004	0,041	411,0
2019	0,427	0,004	0,043	426,9
Eğilim 1990 - 2019	%4			
Eğilim 2018 - 2019	%4			

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Üretim verileri, 1990-2006 yıllarına yönelik ortak raporlama formatı tablolarında mevcuttur. 2007-2019 yıllarına yönelik veri tahminleri, Eurostat Türkiye Sanayi Üretim Endeksi-Gübre ve Azot Bileşikleri İmalatı temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Dış değerlendirme için 2005 yılı temel yıl olarak kullanılmaktadır.

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD} * \text{EF}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (Gg)

i = NO_x , CO, NH_3

AD = yıllık ulusal amonyak üretimi (Gg)

EF = amonyak üretimi için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton NH_3)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Amonyak üretimi için varsayılan emisyon faktörleri (Tier 1), 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi alınmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 4.6'da verilmiştir.

Tablo 4.6:

2.B.1 Amonyak üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
NO_x	kg/ton NH_3	1	EMEP/EEA (2019), Bölüm 2.B Kimyasal Endüstri, Tablo 3-2, sayfa 15, Tier 1
NH_3	kg/ton NH_3	0.01	
CO	kg/ton NH_3	0.1	

Belirsizlik

Bu envanter için herhangi bir belirsizlik analizi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Bu envanter için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Önümüzdeki yıllarda tesise özel verilerin kullanılması planlanmaktadır. 1990-2006 yıllarına ait veriler kontrol edilecek ve 2007-2019 yıllarına ait veriler tamamlanacaktır. Emisyon tahminini iyileştirmek amacıyla Türkiye'deki tesisler tarafından kullanılan işlem ve azaltma teknikleri hakkında daha fazla bilgi elde edilmesi gerekmektedir. Üretim süreçlerinin performansı hakkında bilgi edinilmesi sayesinde tipik emisyon seviyelerinin (kg/ton ürün) hesaplanmasının gerçekleştirilebileceği olası emisyon ölçümlerine ilişkin veriler sağlanacaktır. Bu yolla metodolojinin geliştirilmesini sağlamak mümkündür.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.2.2 NFR 2.B.2 Nitrik Asit Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

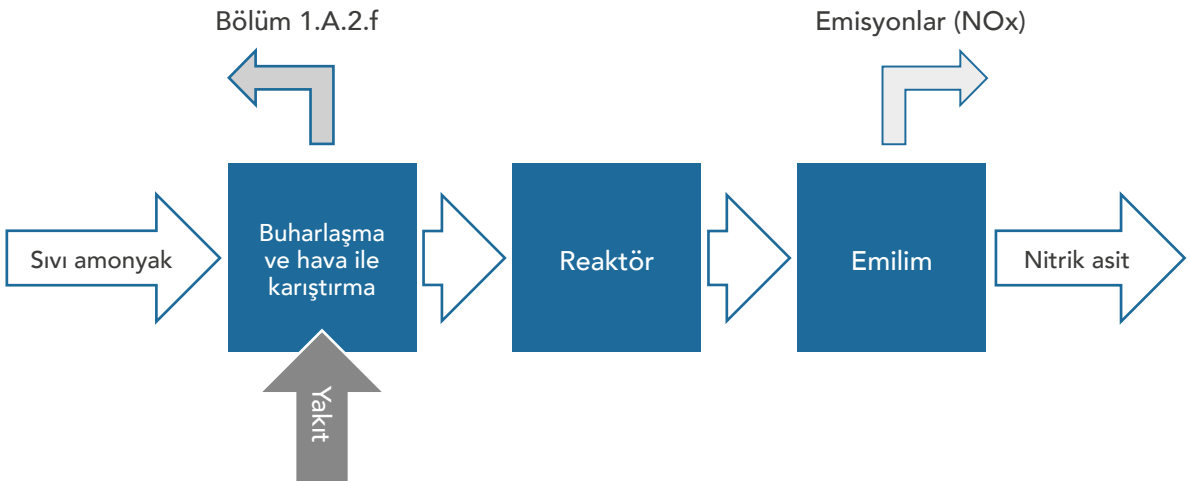
Emisyonlar: NO_x
Temel Kaynak: Yok

Emisyon Kaynakları

Nitrik asit üretimi, amonyağın hava ile katalitik oksidasyonunu, nitrojen oksiti ve ardından nitrojen dioksite oksitlenmesini ve suda emilmesini içermektedir. Bu işlem, nitrik asitte emilen güçlü asit azot dioksinin zayıf asit haline gelmesiyle sonuçlanmaktadır. Rehberdeki basitleştirilmiş süreç şeması Şekil 4.5'te verilmiştir. Bu süreç, bir NO_x emisyonu kaynağıdır.

Türkiye'de bir tesisat hem yüksek hem de düşük konsantrasyonda nitrik asit üretmektedir.

Şekil 4.5:
Nitrik asit üretiminin süreç şeması

Emisyon Eğilimleri

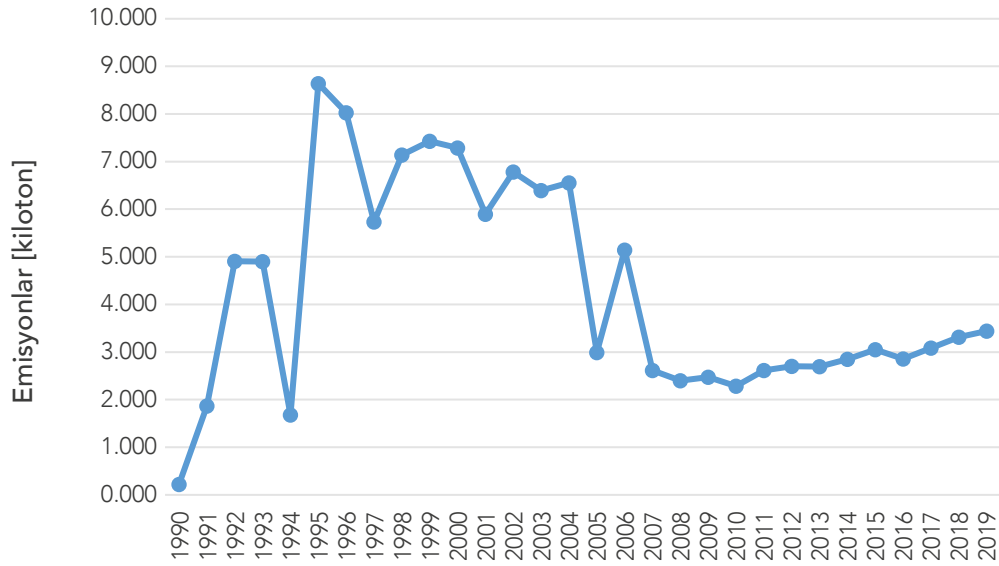
NO_x emisyonları 1990 yılında 0.217 Gg iken 2019 yılında 3.342 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %1483 oranında yükseliş göstermiş ve 2019'daki toplam NO_x emisyonları içindeki payı %1'den az hale gelmiştir..

Emisyon eğilimleri Şekil 4.6'da, faaliyet verileri ise Tablo 4.6'da sunulmaktadır.

Şekil 4.6

1999-2019 dönemine yönelik NFR 2.B.2 nitrik asit üretimi kaynaklı emisyonlar

NFR 2B.2 Nitrik Asit Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Tablo 4.6

NFR 2.B.2 Nitrik asit üretimi sektöründen kaynaklanan emisyonlar ve faaliyet verileri

	NO _x	HNO ₃ Üretimi
	kiloton	kiloton
1990	0.22	21.75
1991	1.87	186.73
1992	4.90	490.50
1993	4.90	489.85
1994	1.68	167.96
1995	8.64	863.89
1996	8.03	802.89
1997	5.74	573.70
1998	7.14	713.64
1999	7.43	742.76
2000	7.29	728.73
2001	5.90	589.62
2002	6.79	678.63
2003	6.39	639.07
2004	6.56	655.76
2005	2.99	298.81
2006	5.14	514.06
2007	2.62	261.61
2008	2.40	239.80
2009	2.48	247.59
2010	2,28	228,44
2011	2,61	261,43
2012	2,70	270,28
2013	2,70	269,67
2014	2,85	284,64
2015	3,05	305,40
2016	2,86	285,55
2017	3,09	308,76
2018	3,31	331,36
2019	3,44	344,19
Eğilim 1990 – 2019	%1483	
Eğilim 2018 – 2019	%4	

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Üretim verileri, 1990-2006 yıllarına yönelik ortak raporlama formatı tablolarında mevcuttur. 2007-2019 yıllarına yönelik veri tahminleri, Eurostat Türkiye Sanayi Üretim Endeksi-Gübre ve Azot Bileşikleri İmalatı temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Dış değerlendirme için 2005 yılı temel yıl olarak kullanılmaktadır.

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD} * \text{EF}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (Gg)

i = NO_x , CO, NH_3

AD = yıllık ulusal amonyak üretimi (Gg)

EF = amonyak üretimi için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton NH_3)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Amonyak üretimi için varsayılan emisyon faktörleri (Tier 1), 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi alınmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 4.7'de verilmiştir.

Tablo 4.7

2.B.2 Nitrik asit üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
NO_x	kg/Mg HNO_3	10	EMEP/EEA Rehberi (2019), Bölüm 2B. Kimyasal Endüstri, Tablo 3-3, sayfa 15, Tier 1

Belirsizlik

Bu envanter için herhangi bir belirsizlik analizi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Bu envanter için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Daha iyi emisyon tahminleri için tesise özel bilgiler toplanacaktır.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.2.3 NFR 2.B.3 Adipik Asit Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: Yok

Bu envanterde adipik asit üretimi kaynaklı herhangi bir emisyon tahmin edilmemektedir.

Emisyon Kaynakları

Adipik asit; naylon, poliüretan ve polyester üretimi için ham madde olarak kullanılmaktadır. Adipik asit üretimi işlemi, sikloheksanın sikloheksanol ve sikloheksanon karışımına oksitlenmesini içermektedir. Bu sürecin ardından adipik asit üretmek amacıyla karışımın nitrik asit ile oksitlenmesi sağlanmaktadır.

Adipik asit üretimi, NO_x ve CO emisyonları için bir kaynak olup sera gazı (N₂O) olan nitröz oksit başlıca kirleticidir.

Türkiye'de adipik asit üretimi gerçekleşmemekte olup emisyon tahminleri sera gazı emisyon envanterine dahil edilmemiştir.

4.2.4 NFR 2.B.5 Karbür Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NO_x, CO, PM₁₀

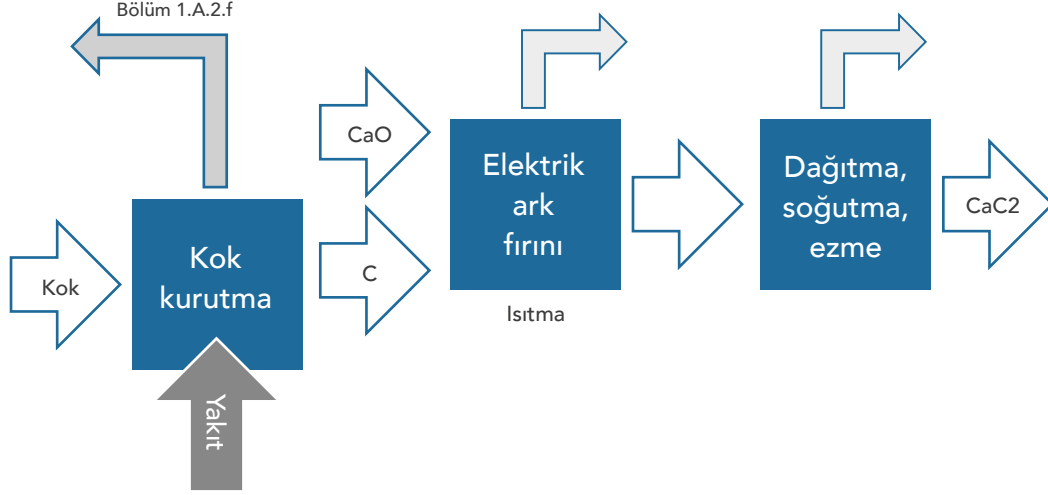
Temel Kaynak : Yok

Emisyon Kaynakları

Kalsiyum karbür üretimi sırasında kireç ve karbon karışımı bir elektrik ark fırınında 2100°C'ye kadar ısıtılmaktadır. Reaksiyon sırasında kalsiyum karbür ve karbon monoksit oluşur. Karbür üretimi, NO_x ve CO emisyonları için bir kaynaktır. Rehberdeki basitleştirilmiş süreç şeması Şekil 4.7'de verilmiştir.

Türkiye'de karbür üretimi gerçekleşmektedir. Ancak, ne endüstrinin hacmine ne de üretim süreçlerine ilişkin doğru bilgiler bulunmamaktadır.

Şekil 4.7:
Karbür üretiminin süreç şeması

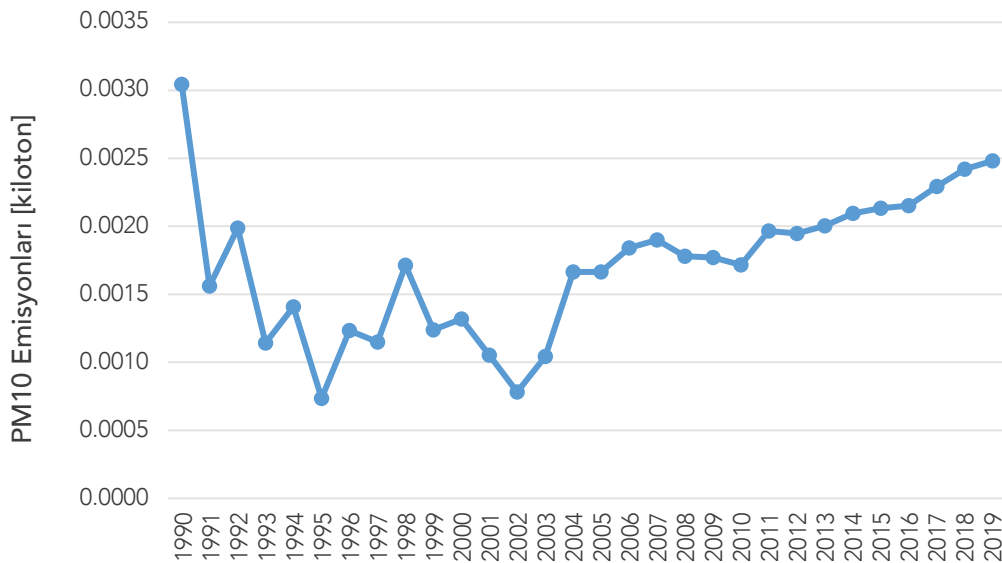
Emisyon Eğilimleri

PM₁₀ emisyonları 1990 yılında 0.003 Gg iken 2019 yılında 0.0025 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %18 oranında düşüş göstermiş ve 2019'daki toplam PM₁₀ emisyonları içindeki payı %1'den az hale gelmiştir.

Emisyon eğilimleri Şekil 4.8'de, faaliyet verileri ise Tablo 4.8'de sunulmaktadır.

Şekil 4.8
1999-2019 dönemine yönelik NFR 2.B.5 karbür üretimi kaynaklı emisyonlar

NFR 2B.5 Karbür Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Tablo 4.8

NFR 2.B.5 Karbür üretimi sektöründen kaynaklanan emisyonlar ve faaliyet verileri

Yıllar	PM ₁₀ kiloton	Karbür Üretimi kiloton
1990	0.0030	38.05
1991	0.0016	19.50
1992	0.0020	24.85
1993	0.0011	14.29
1994	0.0014	17.61
1995	0.0007	9.20
1996	0.0012	15.44
1997	0.0011	14.35
1998	0.0017	21.42
1999	0.0012	15.49
2000	0.0013	16.49
2001	0.0011	13.15
2002	0.0008	9.77
2003	0.0010	13.05
2004	0.0017	20.81
2005	0.0017	20.81
2006	0.0018	23.02
2007	0.0019	23.74
2008	0.0018	22.25
2009	0.0018	22.13
2010	0,0017	21,47
2011	0,0020	24,56
2012	0,0019	24,35
2013	0,0020	25,04
2014	0,0021	26,19
2015	0,0021	26,67
2016	0,0022	26,91
2017	0,0023	28,67
2018	0,0024	30,24
2019	0,0025	30,72
Eğilim 1990 – 2019	-18%	
Eğilim 2018 – 2019	3%	

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Üretim verileri, 1990-2006 yıllarına yönelik ortak raporlama formatı tablolarında mevcuttur. 2006-2019 yıllarına yönelik veri tahminleri, Eurostat Türkiye Sanayi Üretim Endeksi-Kimyasallar ve Kimyasal Ürünler İmalatı temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Dış değerlendirme için 2005 yılı temel yıl olarak kullanılmaktadır.

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD} * \text{EF}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (Gg)

i = NO_x , CO

AD = yıllık ulusal amonyak üretimi (Gg)

EF = karbür üretimi için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton NH_3)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Karbür üretimi için varsayılan emisyon faktörleri (Tier 1), 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi alınmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 4.9'da verilmiştir.

Tablo 4.9:

Emission factor (EF) used sector 2.B.5 Carbide production

	Birim	EF	Referans
TSP	g/Mg Ürün	100	EMEP/EEA Rehberi (2019), Bölüm 2B. Kimyasal Endüstri, Tablo 3-5, sayfa 16, Tier 1
PM ₁₀	g/Mg Ürün	80	

Belirsizlik

Bu envanter için herhangi bir belirsizlik analizi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Bu envanter için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Ülkeye özgü tahminler için Türkiye'deki tesislere yönelik işlem ve azaltma teknikleri ile emisyon ölçümleri hakkında bilgi toplanması gerekmektedir.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.2.5 NFR 2.B.6 Titanyum Dioksit Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Bu envanterde titanyum dioksit üretiminden kaynaklanan herhangi bir emisyon tahmini bulunmamaktadır..

4.2.6 NFR 2.B.7 Soda Külü Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Soda külü üretimi ve kullanımından kaynaklanan emisyonlar şu anda envantere dâhil edilmemiştir.

Türkiye'de soda külü üreten bir tesis bulunmaktadır. Bu tesis üretim kapasitesi ile Avrupa'nın üçüncü, dünyanın sekizinci büyük tedarikçisidir.

Ayrıca 2002 yılında doğal soda külü üretimi için kurulan ve üretime başlayan bir tesis daha bulunmaktadır.

Türkiye'de sentetik soda külü üretiminde Solvay yöntemi kullanılmaktadır. Tüm üretim adımlarında uzaktan kumanda sistemi kullanılmaktadır.

Planlanan İyileştirmeler

Üretim ve kullanım hacimlerine ilişkin veriler toplandıktan sonra Türkiye'de soda külü üretimine ve kullanımına ilişkin emisyon tahminlerinin dahil edilmesi planlanmaktadır. CO, amonyak ve TSP emisyonlarının tahminine yönelik emisyon faktörleri rehberde mevcuttur.

4.2.7 NFR 2.B.10.a Diğer kimyasal endüstriler

4.2.7.1 Gübre Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NH_3 , PM_{10}

Temel Kaynak: Yok

Türkiye’de yedi adet gübre üretim tesisi bulunmaktadır. Beş tesiste yan ürün olarak gübre üretilmektedir. Önümüzdeki yıllarda işlem ve azaltma teknolojileri hakkında bilgiler toplanacaktır.

Emisyon Eğilimleri

NH_3 emisyonları 1990 yılında 5.8 Gg iken 2019 yılında 6.4 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %11 oranında artış göstermiş ve 2019’daki toplam NH_3 emisyonları içindeki payı %1 olmuştur.

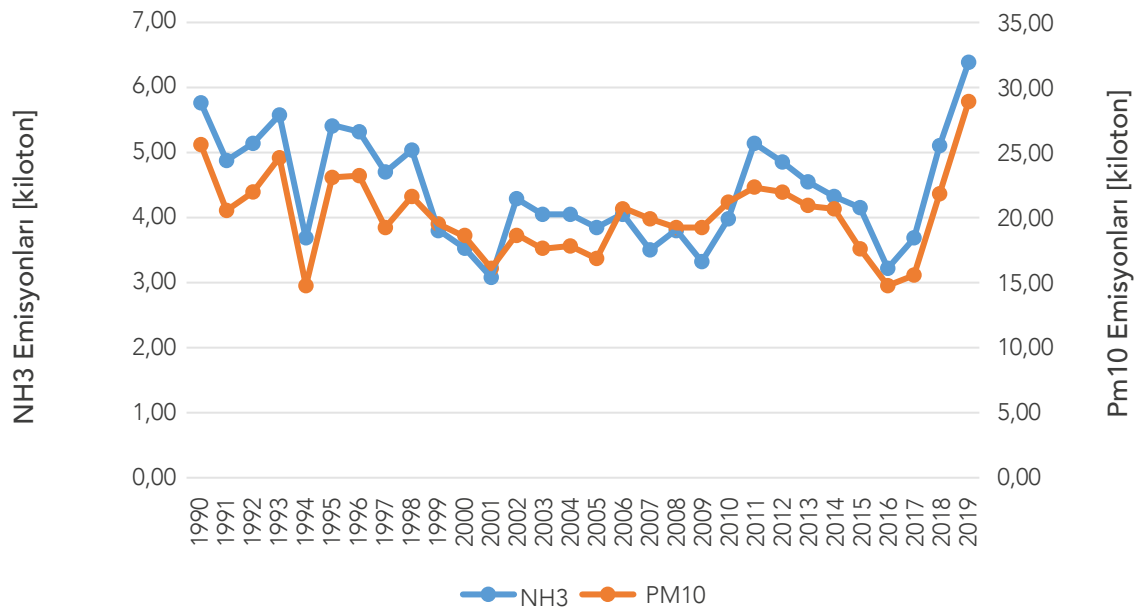
PM_{10} emisyonları 1990 yılında 26 Gg iken 2019 yılında 29 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %25 oranında artış göstermiş ve 2019’daki toplam PM_{10} emisyonları içindeki payı %60 olmuştur.

Emisyon eğilimleri Şekil 4.9’da, emisyonlar ise Tablo 4.10’da sunulmaktadır. Faaliyet verileri Ek C.23’te verilmiştir..

Şekil 4.9:

1999-2019 dönemine yönelik NFR 2.B.10.a gübre üretimi kaynaklı emisyonlar

Gübre Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Emisyonlardaki yıllık değişiklikler, üretim hacimlerindeki değişiklikleri yansıtmakta olup her iki kirlenici için de paraleldir.

Tablo 4.10

NFR 2.B.10.a Gübre üretimi sektöründen kaynaklanan emisyonlar

Yıllar	NH ₃	PM ₁₀
	kiloton	kiloton
1990	5,76	25,63
1991	4,86	20,58
1992	5,13	22,03
1993	5,60	24,62
1994	3,70	14,72
1995	5,41	23,10
1996	5,33	23,22
1997	4,71	19,20
1998	5,03	21,80
1999	3,80	19,51
2000	3,54	18,68
2001	3,08	16,12
2002	4,30	18,71
2003	4,05	17,60
2004	4,08	17,78
2005	3,84	16,85
2006	4,04	20,73
2007	3,50	20,02
2008	3,79	19,20
2009	3,33	19,27
2010	3,98	21,14
2011	5,15	22,37
2012	4,87	22,00
2013	4,54	20,97
2014	4,33	20,70
2015	4,12	17,58
2016	3,23	14,83
2017	3,69	15,66
2018	5,10	21,86
2019	6,38	29,09
Eğilim 1990 - 2019	11%	41%
Eğilim 2018 - 2019	25%	33%

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Üretim verileri Tarım, Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı'nın internet sitesinde sunulan yıllık istatistiklerden elde edilmiştir.

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 2'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{üretim}} * \text{EF}_{\text{kirletici}}$$

Where:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \text{envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları } i \text{ (Gg)}$$

$$i = \text{NH}_3, \text{PM}_{10}$$

$$\text{AD}_{\text{gübre}} = \text{türe göre gübre üretimi için faaliyet oranı (Gg)}$$

- Azot - Amonyum nitrat
- Azot - Amonyum fosfat (N)
- Azot - Amonyum sülfat
- Azot - Kalsiyum amonyum nitrat
- Azot – N K bileşiği (N)
- Azot – N P K bileşiği (N)
- Azot - Diğer doğrusal N
- Azot - Diğer NP (N)
- Azot - Üre

$$\text{EF} = \text{türe göre gübre üretimi için kirletici emisyon faktörü } i \text{ (kg/ton)}$$

- Amonyum Sülfat
- Amonyum Nitrat
- Amonyum Fosfat & NPK
- Üre

$$\text{AD}_{\text{gübre}} = \text{Gübre İmalatı Toplam N} * \text{Tüketim} / \text{Toplam N Tüketim}$$

Formül açıklaması:

$$\text{Gübre İmalatı Toplam N} = \text{Total N Fertiliser Manufacture by type (Gg besinler)}$$

$$\text{Tüketim} = \text{Gübre tüketimi (Gg besinler)}$$

$$\text{Toplam N Tüketim} = \text{Toplam N Tüketim (Gg besinler)}$$

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Amonyum sülfat amonyum nitrat, amonyum fosfat ve üre üretimi için emisyon faktörleri (Tier 2), 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi alınmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 4.11, 4.12, 4.13 ve 4.14'te verilmiştir.

Tablo 4.11

2.B.10.a diğer kimyasal endüstriler amonyum sülfat üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
TSP	kg/ton	6	EMEP/EEA (2019), Bölüm 2.B Kimyasal Endüstri, Tablo 3-26, sayfa 27, Tier 2, kontrollü emisyon faktörleri %90 verimle kullanılmaktadır.
PM ₁₀	kg/ton	4.8	Rehberde PM10 emisyon faktörünün verilmemiş olması sebebiyle PM10'un TSP'nin %80'i olduğu varsayılmaktadır.

Tablo 4.12

2.B.10.a diğer kimyasal endüstriler amonyum nitrat üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
NH ₃	kg/ton	3	EMEP/EEA (2019), Bölüm 2.B Kimyasal Endüstri, Tablo 3-27, sayfa 28
TSP	kg/ton	20	
PM10	kg/ton	16	Since PM10 factor is not given in the guidebook, it is assumed PM10 is 80% of TSP. Controlled emission factors are used with %90 efficiency

Tablo 4.13

2.B.10.a diğer kimyasal endüstriler amonyum fosfat üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
TSP	kg/ton	0.3	EMEP/EEA (2019), Bölüm 2.B Kimyasal Endüstri, Tablo 3-28, sayfa 29 EMEP/EEA
PM ₁₀	kg/ton	0.240	

Tablo 4.14

2.B.10.a diğer kimyasal endüstriler üre üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
NH ₃	kg/Mg	2.5	EMEP/EEA (2019), Bölüm 2.B Kimyasal Endüstri, Tablo 3-29, sayfa 29
PM ₁₀	kg/Mg	1.2	

Belirsizlik

Bu envanter için herhangi bir belirsizlik analizi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Gübre tesislerinin tamamı kontrollü ekipmanlara sahip olduğundan kontrollü emisyon faktörleri kullanılmaktadır. Ulusal tarihi faaliyet veri setleri hesaplamalara dâhil edilmiştir. Kalsiyum amonyum nitrat üretim miktarları önceki sunumlarda emisyon hesaplamasına dahil edilmemiştir. Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberinde, kalsiyum amonyum nitrat ve amonyum nitrat "amonyum nitrat" olarak sınıflandırılmış ve üretim miktarlarının toplanmasıyla emisyonlar yeniden hesaplanmıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Sektördeki her bir tesis için kullanılan işlem tekniği ve azaltma tekniği ile ilgili bilgilerin elde edilmesinin yanı sıra her bir tesise yönelik spesifik emisyonların hesaplanmasını sağlamak amacıyla emisyon ölçümleri hakkında bilgi edinerek metodolojiyi geliştirmek mümkündür.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.2.7.2 Sülfürik Asit Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: SO₂
Temel Kaynak: Yok

Türkiye’de sülfürik asit üretimi yapan beş tesis bulunmaktadır. Ancak, sektörün hacmi veya üretim süreçleri hakkında yeterli doğru bilgiye ulaşılamamıştır.

Emisyon Eğilimleri

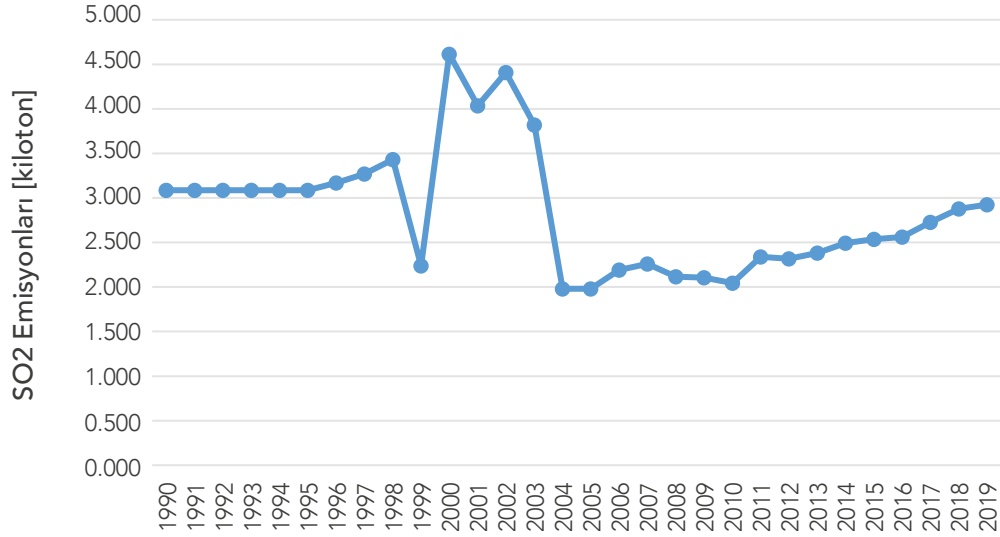
SO₂ emisyonları 1990 yılında 3.09 Gg iken 2019 yılında 2.92 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %5 oranında azalma göstermiş ve 2019’daki toplam SO₂ emisyonları içindeki payı %1’den az hale gelmiştir.

Emisyon eğilimleri Şekil 4.10’da, emisyonlar ve faaliyet verileri ise Tablo 4.15’te sunulmaktadır.

Şekil 4.10

1999-2019 dönemine yönelik NFR 2.B.10.a sülfürik asit üretimi kaynaklı emisyonlar

Sülfürik Asit Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Tablo 4.15

NFR 2.B.10.a sülfürik asit üretimi sektöründen kaynaklanan emisyonlar ve faaliyet verileri

Yıllar	SO ₂	H ₂ SO ₄
	kiloton	Üretimi kiloton
1990	3.09	440.96
1991	3.09	440.96
1992	3.09	440.96
1993	3.09	440.96
1994	3.09	440.96
1995	3.09	440.96
1996	3.17	452.96
1997	3.27	467.31
1998	3.43	490.12
1999	2.24	319.53
2000	4.61	659.23

Yıllar	SO ₂	H ₂ SO ₄
	kiloton	Üretimi kiloton
2001	4.03	576.30
2002	4.41	629.79
2003	3.82	545.93
2004	1.98	282.93
2005	1.98	282.93
2006	2.19	312.99
2007	2.26	322.78
2008	2.12	302.59
2009	2.11	300.95
2010	2.04	291,89
2011	2.34	333,95
2012	2.32	331,05
2013	2.38	340,48
2014	2.49	356,07
2015	2.54	362,60
2016	2.56	365,86
2017	2.73	389,79
2018	2.88	411,18
2019	2.92	417,71
Eğilim 1990 - 2019	%-5	
Eğilim 2018- 2019	%2	

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Üretim verileri, 1995-2004 Ulusal Kalkınma Raporlarında mevcuttur. 2005 yılı verilerinin 2004 yılı verileri ile aynı olduğu varsayılmaktadır. 2005-2017 verilerine dair tahminler, Eurostat Türkiye Sanayi Üretim Endeksi- Kimyasal ve Kimyasal Ürünler İmalatı temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Dış değerlendirme için 2005 yılı temel yıl olarak kullanılmaktadır. 1990-1994 yılları arasındaki yıllar, 1995 verileriyle aynı kabul edilmektedir.

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 2'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD} * \text{EF}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (Gg)

i = SO_2

AD = yıllık ulusal sülfürik asit üretimi (Gg)

EF = sülfürik asit üretimi için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton NH_3)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Sülfürik asit üretimi için varsayılan emisyon faktörleri (Tier 2), 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi alınmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 4.14'te verilmiştir.

Tablo 4.16:

2.B.10.a Sülfürik asit üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
SO_2	kg/Mg H_2SO_4	7	EMEP/EEA Rehberi (2019), Bölüm 2B. Kimyasal Endüstri, Tablo 3-20, sayfa 24, Tier 2

Belirsizlik

Bu envanter için herhangi bir belirsizlik analizi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Bu envanter için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Daha iyi emisyon tahminleri için tesise özel bilgiler toplanacaktır.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.2.7.3 Etilen İmalatı

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NMVOC

Temel Kaynak: Yok

Türkiye’de petrokimya sektöründe biri yüksek yoğunluklu ve düşük yoğunluklu polietilen üreten üç farklı şirket bulunmaktadır. Önümüzdeki yıllarda üretim ve azaltma teknolojisi hakkında bilgiler toplanacaktır.

Emisyon Eğilimleri

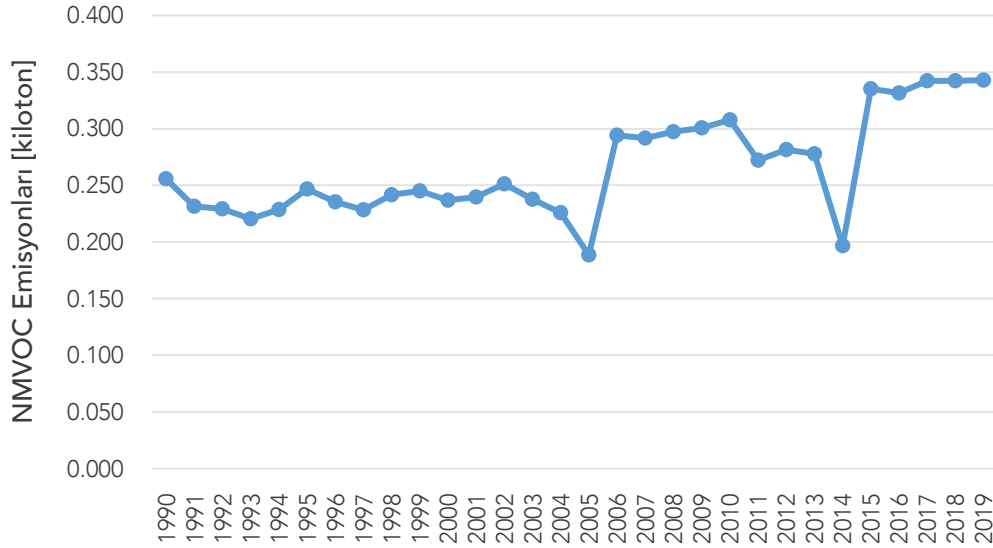
NMVOC emisyonları 1990 yılında 0.256 Gg iken 2019 yılında 0.343 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %34 oranında azalma göstermiş ve 2019’daki toplam NMVOC emisyonları içindeki payı %1’den az hale gelmiştir.

Emisyon eğilimleri Şekil 4.11’de, emisyonlar ve faaliyet verileri ise Tablo 4.17’de sunulmaktadır.

Şekil 4.11

1999-2019 dönemine yönelik NFR 2.B.5 etilen imalatı kaynaklı emisyonlar

NFR 2B.5 Etilen Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Tablo 4.17

NFR 2.B.10.a etilen imalatı sektöründen kaynaklanan emisyonlar ve faaliyet verileri

Yıllar	NMVOC	Etilen Üretimi
	kiloton	kiloton
1990	0.26	426
1991	0.23	386
1992	0.23	382
1993	0.22	367
1994	0.23	381
1995	0.25	411
1996	0.24	392
1997	0.23	380
1998	0.24	403
1999	0.25	409
2000	0.24	395
2001	0.24	400
2002	0.25	419
2003	0.24	396
2004	0.23	376
2005	0.19	314
2006	0.29	490
2007	0.29	486
2008	0.30	495
2009	0.30	501
2010	0.31	513
2011	0.27	454
2012	0.28	469
2013	0.28	463
2014	0.20	328
2015	0.34	559
2016	0.33	553
2017	0.34	570
2018	0.34	570
2019	0.34	572
Eğilim 1990 – 2019	34%	
Eğilim 2018 - 2019	0%	

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Üretim verileri, 1990-2006 yıllarına yönelik ortak raporlama formatı tablolarında mevcuttur. 2005-2019 dönemine yönelik faaliyet verileri PETKİM faaliyet raporlarından alınmıştır.

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 2'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum AD * EF$$

Where:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (Gg)

i = NMVOC,

AD = yıllık ulusal etilen üretimi (Gg)

EF = etilen üretimi için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton etilen)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Etilen üretimi için varsayılan emisyon faktörleri (Tier 2), 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi alınmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 4.18'de verilmiştir.

Tablo 4.18:

2.B.10.a Etilen üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
NMVOC	kg/ton	0.6	EMEP/EEA Rehberi (2019), Bölüm 2B, Kimyasal Endüstri, Tablo 3-36, sayfa 34

Belirsizlik

Bu envanter için herhangi bir belirsizlik analizi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Daha iyi emisyon tahminleri için tesise özel bilgiler toplanacaktır.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.2.7.4 Polietilen İmalatı

Kaynak Kategorisi Tanımı

Emisyonlar: NMVOC, PM10

Temel Kaynak: Yok

Emisyon Eğilimleri

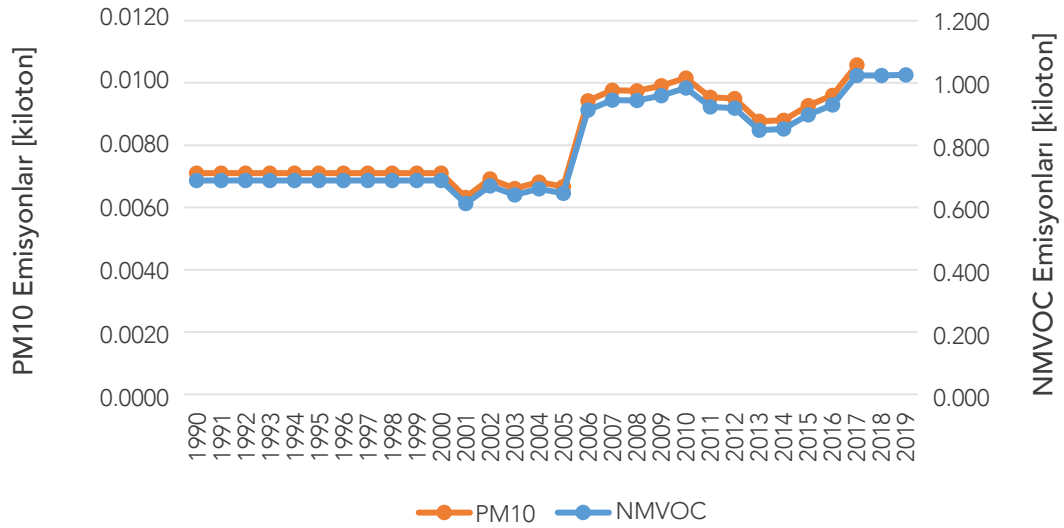
NMVOC emisyonları 1990 yılında 0.687 Gg iken 2019 yılında 1.024 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %49 oranında azalma göstermiş ve 2017'deki toplam NMVOC emisyonları içindeki payı %0.01'den az hale gelmiştir.

Emisyon eğilimleri Şekil 4.12'de, emisyonlar ise Tablo 4.19'da sunulmaktadır.

Şekil 4.12

1990-2019 dönemine yönelik NFR 2.B.5 polietilen imalatı kaynaklı emisyonlar

Polietilen Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Tablo 4.19

NFR 2.B.10.a düşük yoğunluklu polietilen sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
NMVOG	kg/ton	2.4	EMEP/EEA (2019), Bölüm 2.B.5, Polietilen Üretimleri, Tablo 3-38, sayfa 36
PM ₁₀	kg/ton	0.031*0.8	

Tüm polietilen üretiminin düşük yoğunluklu olduğu varsayılmıştır.

Belirsizlik

Bu envanter için herhangi bir belirsizlik analizi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu bölümünde herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Son yıllara ait faaliyet verileri mevcuttur ancak üretimin geçmiş veriler için aynı kaldığı varsayılmaktadır.

Bu sektör için tarihi veriler bulunmaya çalışılacaktır.

Türkiye'deki tesisler için işlem ve azaltma teknikleri ile emisyon ölçümleri hakkında bilgi edinerek metodolojiyi geliştirmek mümkündür.

NMVOG'ye ek olarak, polietilen üretiminden partiküller de yayılmaktadır.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.2.7.5 PVC Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NMVOG, PM10

Temel Kaynak: Yok

Emisyon Eğilimleri

NMVOG emisyonları 1990 yılında 0.017 Gg iken 2019 yılında 0.014 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %18 oranında azalma göstermiş ve 2019'daki toplam NMVOG emisyonları içindeki payı %0.01'den az hale gelmiştir.

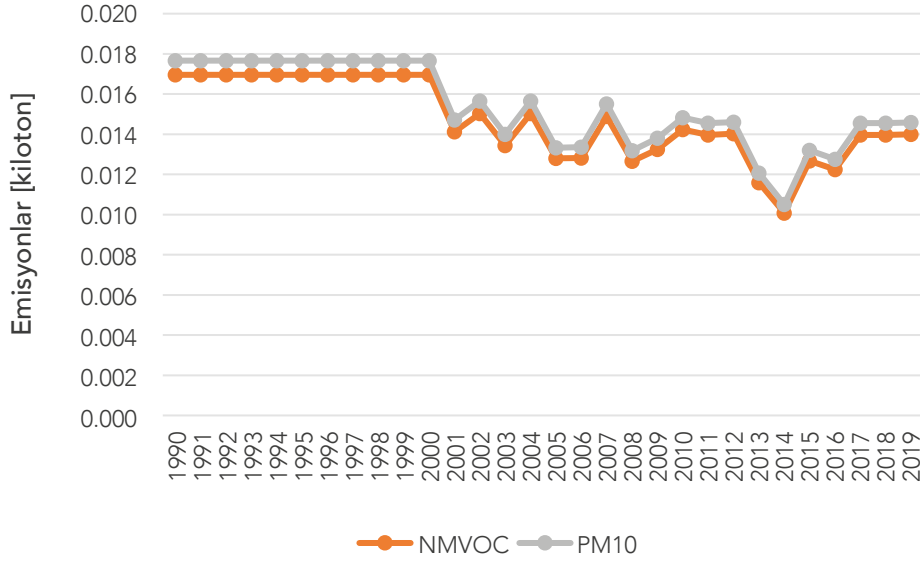
PM10 emisyonları 1990 yılında 0.018 Gg iken 2019 yılında 0.015 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %18 oranında azalma göstermiş ve 2019'daki toplam PM10 emisyonları içindeki payı %0.01'den az hale gelmiştir.

Emisyon eğilimleri Şekil 4.13'te sunulmaktadır.

Şekil 4.13

1999-2019 dönemine yönelik NFR 2.B.5 PVC üretimi kaynaklı emisyonlar

PVC Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

PVC üretimi kaynaklı emisyonlar ve faaliyet verileri Tablo 4.20'de sunulmuştur.

Tablo 4.20

NFR 2.B.10.a PVC üretimi sektöründen kaynaklanan emisyonlar ve faaliyet verileri

Yıllar	NMVOC	PM ₁₀	PVC
	kiloton	kiloton	Üretimi kiloton
1990	0.017	0.018	176.63
1991	0.017	0.018	176.63
1992	0.017	0.018	176.63
1993	0.017	0.018	176.63
1994	0.017	0.018	176.63
1995	0.017	0.018	176.63
1996	0.017	0.018	176.63
1997	0.017	0.018	176.63
1998	0.017	0.018	176.63
1999	0.017	0.018	176.63

Yıllar	NMVOC		PM ₁₀	PVC Üretimi
	kiloton		kiloton	kiloton
2000	0.017		0.018	176.63
2001	0.014		0.015	147.17
2002	0.015		0.016	156.53
2003	0.013		0.014	139.97
2004	0.015		0.016	156.59
2005	0.013		0.013	133.28
2006	0.013		0.013	133.57
2007	0.015		0.016	155.02
2008	0.013		0.013	131.81
2009	0.013		0.014	137.98
2010	0.014		0.015	148.29
2011	0.014		0.015	145.49
2012	0.014		0.015	146.04
2013	0.012		0.012	120.68
2014	0.010		0.011	105.00
2015	0.013		0.013	132.00
2016	0.012		0.013	127.50
2017	0.014		0.015	145.50
2018	0.014		145.50	
2019	0.014		145.80	

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Üretim verileri PETKİM'in internet sitesinde yer alan yıllık faaliyet raporlarından elde edilmiştir. 1990-1999 yıllarına ait veri eksikliği nedeniyle 2000 yılına ait veriler kullanılmıştır.

Metodolojik Açıklamalar

PVC üretimi kaynaklı işlem emisyonları için uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 2'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum AD * EF$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

i = NMVOC, PM₁₀

AD = PVC üretimine yönelik faaliyet oranı (kiloton)

EF = PVC üretimi için kirletici emisyon faktörü i (g/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

PVC üretimi için varsayılan emisyon faktörleri (Tier 2) rehberden alınmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 4.21'de verilmiştir.

Tablo 4.21

NFR 2.B.10.a PVC üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
NMVOC	g/ton	96	EMEP/EEA (2019), Bölüm 2.B.5, PVC Üretimleri, Tablo 3-40, sayfa 38
PM ₁₀	g/ton	100	

Belirsizlik

Bu envanter için herhangi bir belirsizlik analizi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu bölümünde herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Resmi ulusal veri setlerinin veya tesise özel verilerin kullanılması tercih edilmektedir.

Türkiye'deki tesisler için üretim süreçleri ve azaltma tekniklerinin kullanımı ve emisyon ölçümleri hakkında bilgi edinerek metodolojiyi geliştirmek mümkündür.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.2.7.6 Polipropilen İmalatı

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NMVOC

Temel Kaynak: Yok

Emisyon Eğilimleri

NMVOC emisyonları 1990 yılında 0.304 Gg iken 2019 yılında 0.560 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %84 oranında artış göstermiş ve 2019'daki toplam NMVOC emisyonları içindeki payı %1'den az hale gelmiştir.

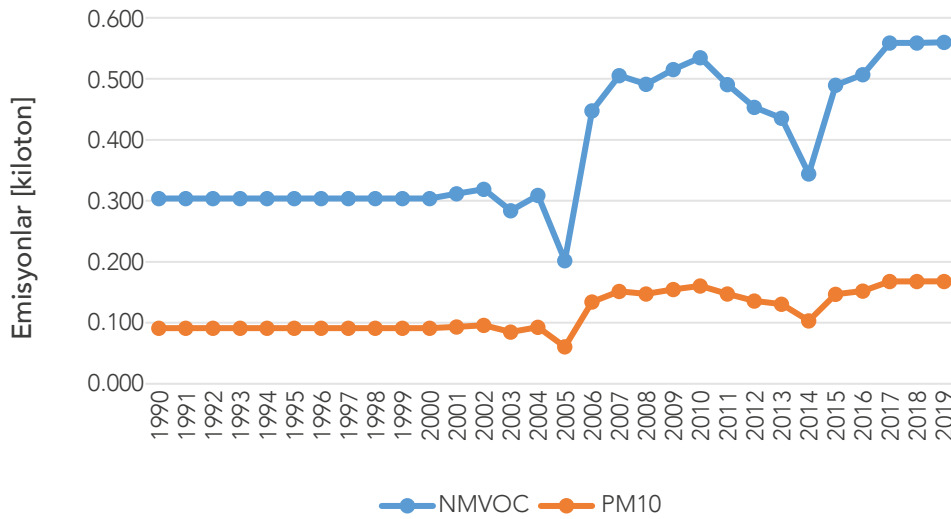
PM₁₀ emisyonları 1990 yılında 0.091 Gg iken 2019 yılında 0.168 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %84 oranında artış göstermiş ve 2019'daki toplam PM₁₀ emisyonları içindeki payı %1'den az hale gelmiştir.

Emisyon eğilimleri Şekil 4.14'te, emisyonlar ve faaliyet verileri ise Tablo 4.22'de sunulmaktadır.

Şekil 4.14

1990-2019 dönemine yönelik NFR 2.B.10.a polipropilen üretimi kaynaklı emisyonlar

Polipropilen Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Tablo 4.22

NFR 2.B.10.a polipropilen üretimi sektöründen kaynaklanan emisyonlar ve faaliyet verileri

Yıllar	NMVOC	PM ₁₀	Polipropilen Üretimi
	kiloton	kiloton	kiloton
1990	0.304	0.091	76
1991	0.304	0.091	76
1992	0.304	0.091	76
1993	0.304	0.091	76
1994	0.304	0.091	76
1995	0.304	0.091	76
1996	0.304	0.091	76
1997	0.304	0.091	76
1998	0.304	0.091	76
1999	0.304	0.091	76
2000	0.304	0.091	76
2001	0.312	0.094	78
2002	0.319	0.096	80
2003	0.284	0.085	71
2004	0.309	0.093	77
2005	0.202	0.061	50
2006	0.447	0.134	112
2007	0.505	0.152	126
2008	0.491	0.147	123
2009	0.515	0.155	129
2010	0.535	0.160	134
2011	0.491	0.147	123
2012	0.453	0.136	113
2013	0.436	0.131	109
2014	0.344	0.103	86
2015	0.490	0.147	122
2016	0.507	0.152	127
2017	0.559	0.168	140
2018	0.559	0.168	140
2019	0.559	0.168	140
Eğilim 1990 – 2019	84%	84%	
Eğilim 2018 - 2019	0%	0%	

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Üretim verileri PETKİM'in internet sitesinde yer alan yıllık faaliyet raporlarından alınmıştır. 1990-1999 yıllarına ait veri eksikliği nedeniyle 2000 yılına ait veriler kullanılmıştır.

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 2'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum AD * EF$$

Formül açıklaması:

Emisyon_{kirletici} = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (Gg)

i = NMVOC,

AD = yıllık ulusal polipropilen üretimi (Gg)

EF = polipropilen üretimi için kirletici emisyon faktörü
i (g/ton polipropilen)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Polipropilen üretimi için varsayılan emisyon faktörleri (Tier 2), 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi alınmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 4.23'te verilmiştir.

Tablo 4.23

NFR 2.B.10.a polipropilen üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
NMVOC	kg/ton	4	EMEP/EEA Rehberi (2019), Bölüm 2B, Kimyasal Endüstri, Tablo 3-42, sayfa 39
PM10	kg/ton	1.2	EMEP/EEA Rehberi (2019), Bölüm 2B, Kimyasal Endüstri, Tablo 3-42, sayfa 39 (TSP emisyon faktörünün %80'i olarak varsayılmıştır)

Belirsizlik

Bu envanter için herhangi bir belirsizlik analizi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu bölümünde herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Daha iyi emisyon tahminleri için tesise özel bilgiler toplanacaktır.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır..

4.2.8. NFR 2.B.10.b Kimyasal ürünlerin depolanması, kullanılması ve nakliyesi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Bu envanterde kimyasal ürünlerin depolanması, kullanılması ve nakliyesi kaynaklı emisyonlar tahmin edilmemektedir.

kimyasal ürünlerin depolanması, kullanılması ve nakliyesi partiküller, amonyak ve NMVOC emisyonları gibi kaynakların ortaya çıkışına sebep olmaktadır.

Planlanan İyileştirmeler

Örneğin; TNO. 2002. Partikül Madde Emisyon Envanterlerine İlişkin Koordineli Avrupa Programı. Projeksiyonlar ve Rehberlik (CEPMEIP). <http://www.air.sk/tno/cepmeip/> ve faaliyet verisi olarak gübre üretimini kullanarak gübrelerin depolanması ve işlenmesinden kaynaklanan partikül emisyonları envantere dahil edilebilir. Üretim verilerinin toplanması gerekmektedir

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.3 NFR 2.C Metal Endüstrisi

NFR 2.C Metal Endüstrisi aşağıda belirtilen alt sektörleri içermektedir;

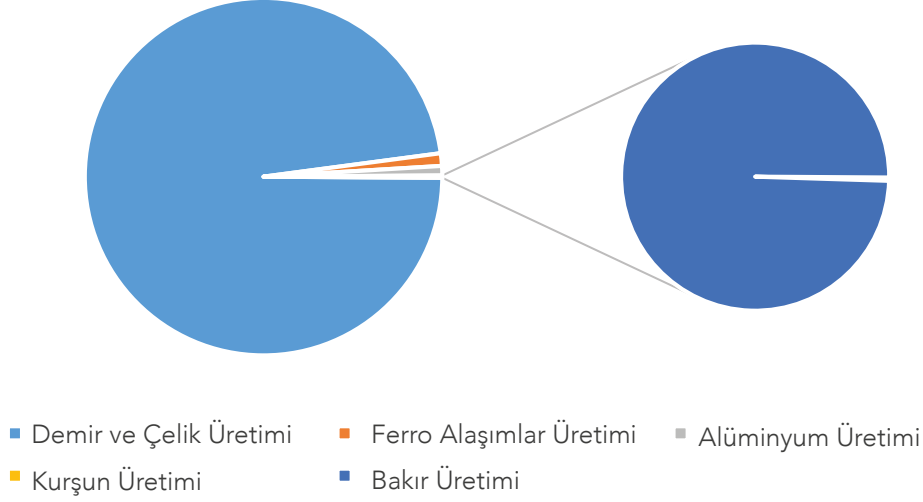
- Demir ve çelik üretimi
- Ferro Alaşımlar Üretimi
- Alüminyum üretimi
- Demir dışı metaller üretimi

2015 yılında metal endüstrisk kaynaklı PM10 emisyonlarının alt kategorilerinin payları aşağıdaki Şekil 4.15'te sunulmaktadır. Emisyonların en büyük payı, emisyonların %97.7'sine (5.67 kt) katkıda bulunan demir ve çelik üretimi tarafından oluşturulmaktadır. Ferro alaşımlar %0.9 (0,05 kt), alüminyum üretimi %1.1 (0,06 kt) ve demir dışı metal üretimi ise %0.3'lük (0,015 kt) bir paya sahiptir. Nikel, magnezyum ve çinko üretim emisyonları, üretim verilerinin olmaması nedeniyle hesaplamalara dahil edilmemiştir.

Şekil 4.15

Alt sektörlerin metal endüstrisine katkıları

2019 yılında NFR 2C alt sektörlerinin PM10 Emisyon payları

4.3.1 NFR 2.C.1 Demir ve Çelik Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NMVOC, PM₁₀

IE: NFR 1.A.2.b içerisinde dahil edilen SO₂, NO_x, CO

Temel Kaynak: Yok

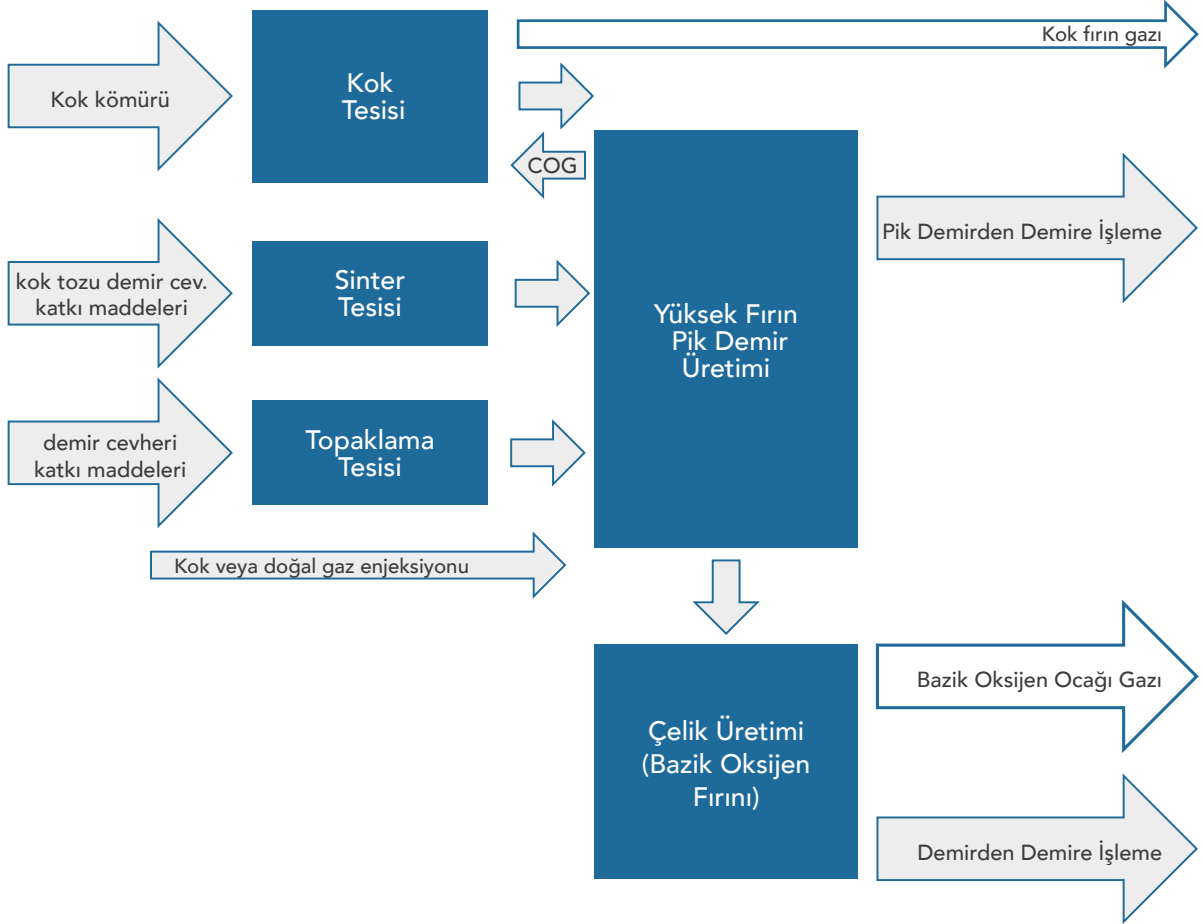
Emisyon Kaynakları

Demir ve çelik üretimi; kok üretimi, sinter üretimi, pelet üretimi, demir yapımı, çelik üretimi ve benzer birçok işlemi içeren büyük ölçekli bir endüstridir. Rehberde göre ana süreç şeması Şekil 4.16'da gösterilmektedir.

Türkiye'de elektrikli ark fırınına sahip 17 tesis ve 3 entegre tesis bulunmaktadır. Yıllık çelik üretim kapasitesi 1990 yılında 9 milyon ton iken 2019 yılında 33 milyon tona yükselmiştir (Dünya Çelik Örgütü). Önümüzdeki yıllarda üretim ve azaltma teknolojisi hakkında bilgiler toplanacaktır.

Şekil 4.16

Demir çelik endüstrisindeki ana süreçler

Emisyon Eğilimleri

NMVOC emisyonları 1990 yılında 1.4 Gg iken 2019 yılında 5.1 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %257 oranında artış göstermiş ve 2019'daki toplam NMVOC emisyonları içindeki payı %1 haline gelmiştir.

PM10 emisyonları 1990 yılında 1.70 Gg iken 2019 yılında 6.1 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %257 oranında artış göstermiş ve 2019'daki toplam PM10 emisyonları içindeki payı %1 haline gelmiştir.

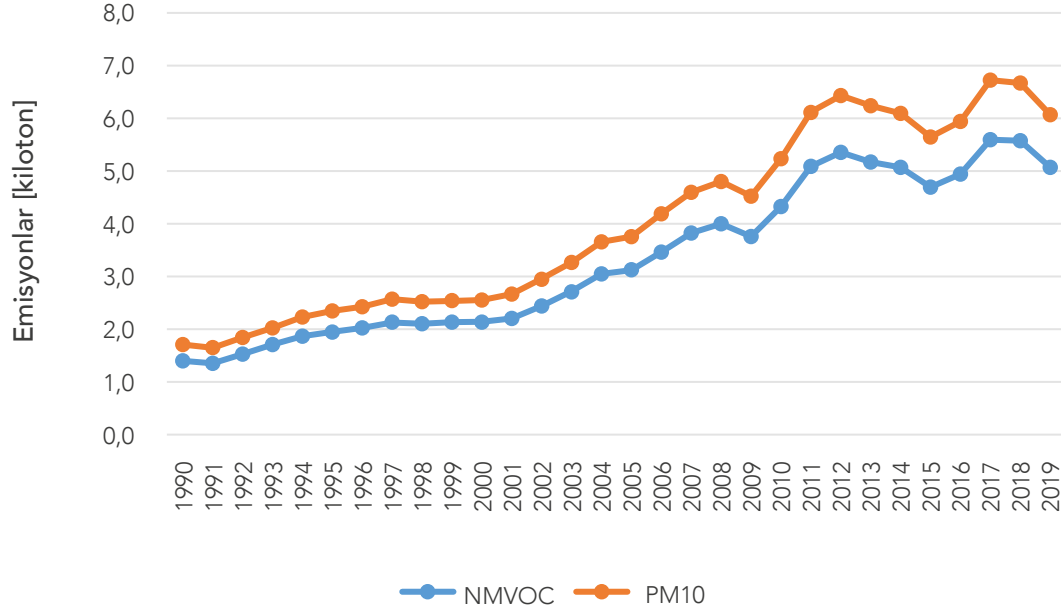
Bu sektördeki tüm emisyon artışları, esas olarak talebe paralel olarak üretim kapasitesindeki artıştan kaynaklanmaktadır.

Emisyon eğilimleri Şekil 4.17'de sunulmaktadır.

Şekil 4.17

1990-2019 dönemine yönelik NFR 2.C.1 demir ve çelik üretimi kaynaklı emisyonlar

NFR 2C.1 Demir ve Çelik Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Demir ve çelik üretimi kaynaklı emisyonlar ve faaliyet verileri Tablo 4.24'te sunulmaktadır.

Tablo 4.24

NFR 2.C.1 Demir ve Çelik Üretimi

Yıllar	NMVOC	PM ₁₀	Ham Çelik Üretimi
	kiloton	kiloton	milyonton
1990	1.4	1.7	9
1991	1.4	1.7	9
1992	1.6	1.9	10
1993	1.7	2.1	12
1994	1.9	2.3	13
1995	2.0	2.4	13
1996	2.0	2.5	14
1997	2.2	2.6	14

Yıllar	NMVOC	PM ₁₀	Ham Çelik Üretimi
	kiloton	kiloton	milyonton
1998	2.1	2.5	14
1999	2.1	2.6	14
2000	2.1	2.6	14
2001	2.2	2.7	15
2002	2.5	3.0	16
2003	2.7	3.3	18
2004	3.1	3.7	20
2005	3.1	3.8	21
2006	3.5	4.2	23
2007	3.9	4.6	26
2008	4.0	4.8	27
2009	3.8	4.6	25
2010	4.4	5.2	29
2011	5.1	6.1	34
2012	5.4	6.5	36
2013	5.2	6.2	35
2014	5.1	6.1	34
2015	4.7	5.7	32
2016	5.0	6.0	33
2017	5.6	6.8	38
2018	5.6	6.7	38
2019	5.1	6.1	33
<i>Eğilim 1990 – 2019</i>	%257	%257	
<i>Eğilim 2018 - 2019</i>	%-10	%-10	

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Tüm zaman serilerine yönelik üretim verileri <http://www.worldsteel.org/statistics/statistics-archive.html> adresinden elde edilmiştir. Veriler, Demir Çelik Sanayicileri Derneği verileriyle aynıydı.

Metodolojik Açıklamalar

The TIER 1 approach for process emissions from an integrated steel plant uses the general equation:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum AD * EF$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (Gg)

i = NMVOC, PM₁₀

AD = çelik üretimi için faaliyet oranı (Mg)

EF = demir ve çelik üretimi için kirletici emisyon faktörü i (g/Mg çelik)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Demir ve çelik üretimi için varsayılan emisyon faktörleri (Tier 1) rehberden alınmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 4.25'te verilmiştir.

Tablo 4.25

NFR 2.C.1 demir ve çelik üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
NMVOC	g/Mg çelik	150	EMEP/EEA (2019), Bölüm 2.C.1, Demir ve Çelik, Tablo 3-1, sayfa 24, Tier-1
PM ₁₀	g/Mg çelik	180	

Belirsizlik

Envantere yönelik herhangi bir belirsizlik analizi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Envantere yönelik herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Resmi ulusal veri setlerinin veya tesise özel verilerin kullanılması tercih edilmektedir.

- Demir ve çelik üretimi ile ilgili ağır metal ve KOK emisyonları, Türkiye'de sektör içerisinde uygulanan işlem ve azaltma teknikleri ve emisyon ölçümleri hakkında bilgi edinerek metodolojiyi geliştirmek ve Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberinde bulunan üretim verileri ve emisyon faktörlerini kullanarak veya diğer ülkelerin kullandığı metodolojileri temel alarak hesaplama yapmak mümkündür.
- Tier 2 seviyesinde emisyon hesaplanması planlanmaktadır. Demir Çelik Sanayicileri Derneği'ne gerekli veri seti istenecektir.

Bu iyileştirmelerin 3 yıl içinde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

4.3.2 NFR 2.C.2 Ferro Alaşımlar Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: PM₁₀
Temel Kaynak: Yok

Emisyon Kaynakları

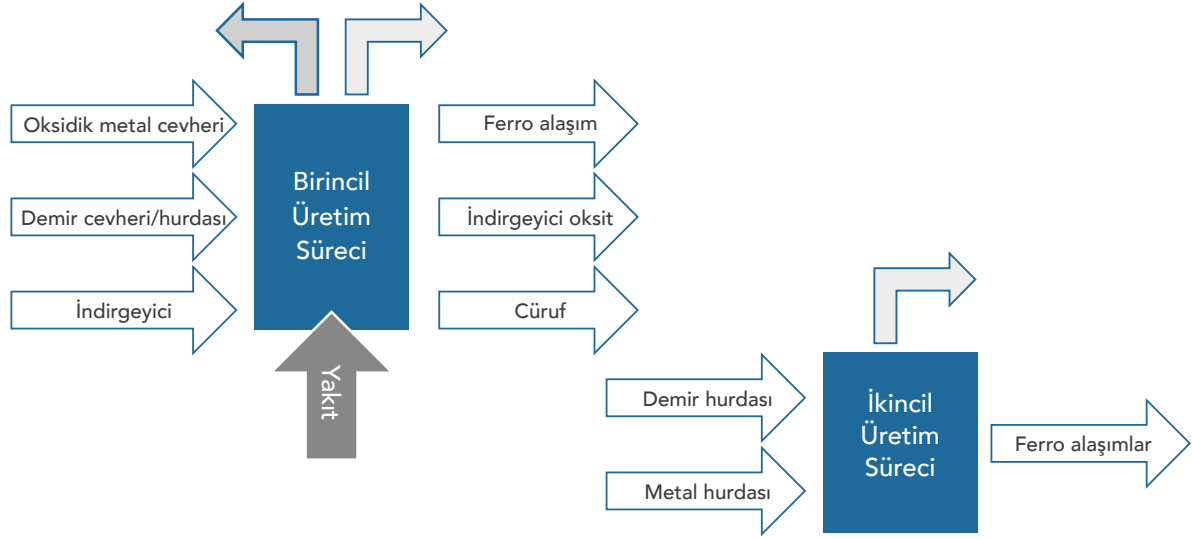
Ferro alaşımlar, alaşım elementleri olarak demir ve bir veya daha fazla demir dışı metal içermektedir. Ferro alaşımlar, elektrikli ark ocaklarında üretilen dökme ferro alaşımlar ve daha küçük miktarlarda üretilen özel ferro alaşımlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Üretim, birincil ve ikincil süreç olarak gerçekleştirilebilir. Her iki süreç şeması da rehberdeki Şekil 4.18'de gösterilmektedir. Bu alt sektörden kaynaklanan emisyonlar önemli olarak kabul edilmemektedir.

Ferro alaşımlar üretimi bir partikül kaynağıdır (TSP, PM₁₀, PM_{2.5}) ve bu partiküllere yönelik emisyon faktörleri Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberinde mevcuttur.

Şekil 4.18

Birincil ve ikincil süreçler için basitleştirilmiş şema

Emisyon Eğilimleri

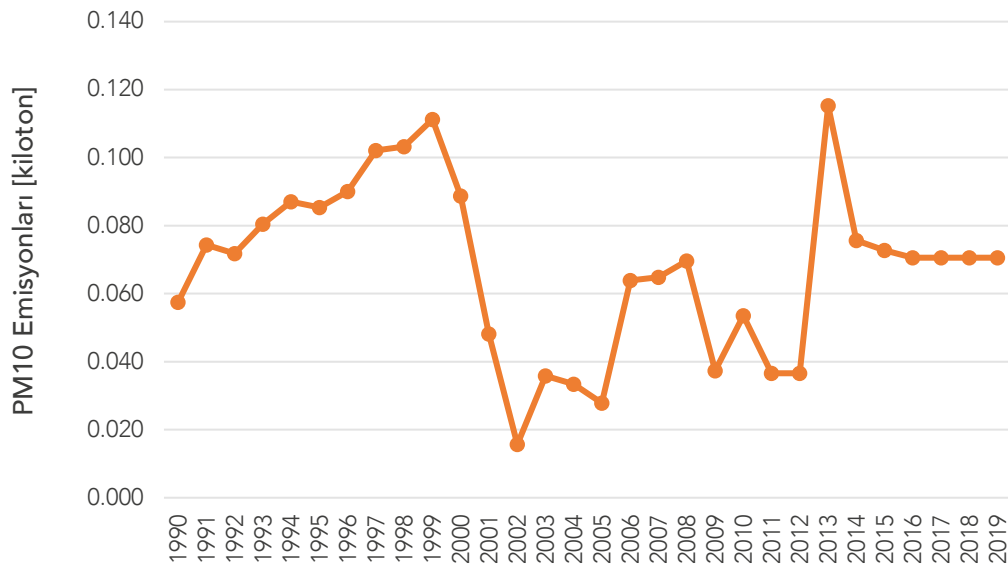
PM₁₀ emisyonları 1990 yılında 0.058 Gg iken 2019 yılında 0.071 Gg değerine ulaşarak yaklaşık %23 oranında artış göstermiş ve 2019'daki toplam PM₁₀ emisyonları içindeki payı %1'den az hale gelmiştir.

Emisyon eğilimleri Şekil 4.19'da, emisyonlar ve faaliyet verileri ise Tablo 4.26'da sunulmaktadır.

Şekil 4.19

1990-2019 dönemine yönelik NFR 2.C.2 ferro alaşımlar üretimi kaynaklı emisyonlar

NFR 2C.2 Ferro Alaşımlar Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Tablo 4.26

NFR 2.C.2 Ferro alaşımlar üretimi kaynaklı emisyonlar ve faaliyet verileri

	PM ₁₀	Ferro Alaşımlar Üretimi
	kiloton	kiloton
1990	0.058	68
1991	0.074	87
1992	0.072	84
1993	0.081	95
1994	0.087	102
1995	0.085	100
1996	0.090	106
1997	0.102	120
1998	0.103	122
1999	0.111	131
2000	0.089	104
2001	0.048	57
2002	0.016	18
2003	0.036	42
2004	0.033	39
2005	0.028	33
2006	0.064	75
2007	0.065	76
2008	0.070	82
2009	0.037	44
2010	0.054	63
2011	0.037	43
2012	0.037	43
2013	0.115	136
2014	0.076	89
2015	0.073	86
2016	0.071	83
2017	0.071	83
2018	0.071	83
2019	0.071	83
Eğilim 1990 - 2019	23%	
Eğilim 2018 - 2019	0%	

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri (1990-2015) dünya maden üretim raporlarından elde edilmiştir. Raporlar <http://www.bgs.ac.uk/mineralsuk/statistics/worldarchive.html> internet sitesinden indirilmiştir. 2016-2019 yıllarına yönelik verilerin 2015 yıllarındaki verilerle aynı olduğu varsayılmıştır.

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum AD * EF$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (Gg)

i = PM_{10}

AD = yıllık ulusal ferro alaşım üretimi (Gg)

EF = ferro alaşım üretimi için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton alaşım)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Ferro alaşım üretimi için varsayılan emisyon faktörleri (Tier 1), 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberinden alınmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 4.27'de verilmiştir.

Tablo 4.27

NFR 2.C.2 ferro alaşım üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
PM_{10}	kg/ton alaşım	0.85	EMEP/EEA Rehberi (2019), Bölüm 2C.2, Ferro alaşım üretimi, Tablo 3-1, sayfa 6, Tier-1

Belirsizlik

Bu envanter için herhangi bir belirsizlik analizi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Bu envanter için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Daha iyi emisyon tahminleri için tesise özel bilgiler toplanacaktır.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır..

4.3.3 NFR 2.C.3 Alüminyum Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NO_x , SO_2 , CO , PM_{10}

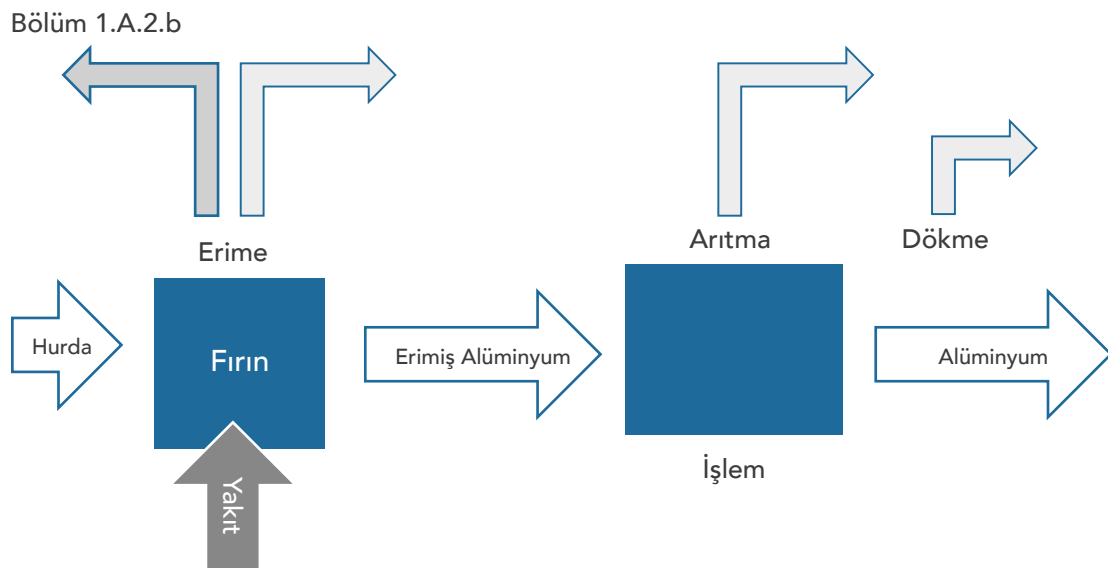
Temel Kaynak: Yok

Emisyon Kaynakları

Birincil alüminyum, boksitten elde edilen alüminanın elektrolitik indirgenmesiyle üretilmektedir. İkincil alüminyum, alüminyum içeren hurdanın eritilmesiyle üretilmektedir. Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberine (2019) göre birincil ve ikincil alüminyum üretimine yönelik süreç şemaları Şekil 4.20 ve 4.21’de verilmiştir.

Şekil 4.20

Birincil alüminyum üretimine yönelik süreç şeması

Şekil 4.21

İkincil alüminyum üretimine yönelik süreç şeması

Türkiye'deki alüminyum üretimi, hem birincil hem de ikincil üretimden kaynaklanan işlem emisyonlarını içermektedir. Birincil alüminyum, alüminanın elektrolitik indirgenmesi yoluyla üretilmektedir. Birincil alüminyum elektroliz işleminden yayılan en önemli kirleticiler kükürt dioksit (SO_2), karbon monoksit (CO) ve polisiklik aromatik hidrokarbonlardır (PAH'ler). Toz, esas olarak hem birincil hem de ikincil alüminyum üretiminde işlem (arıtma ve döküm) sırasında yayılmaktadır. İkincil bir alüminyum izabe tesisi, madencilik faaliyetinden elde edilen alüminyum içeren konsantreler (cevherler) dışındaki alüminyum içeren hurda veya malzemelerin endüstriyel dökümler ve külçeler için alüminyum alaşımlarına işlendiği herhangi bir tesis veya fabrika olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye'deki alüminyum sektörünün kökleri 1950'li yıllara dayansa da 1974 yılında birincil alüminyum üretimi tesisinin kurulmasıyla sektör gerçek anlamda bir yükselişe geçmiştir. (Türk Metal Sanayi Raporu, Temmuz 2010). Tesis, bölgedeki boksit rezervlerini işleyerek alüminyum üretmektedir.

Türkiye 2010 yılında toplam yaklaşık 65 bin ton alüminyum ürünü üretmiştir. Bu ürünlerin büyük bir kısmını ekstrüzyon, yassı ürünler ve ikincil alüminyum oluşturmaktadır (Türkiye Alüminyum Sanayicileri Birliği (TALSAD)). Diğerlerinin yanı sıra alüminyum endüstrisi (asfaltlı yol kaplama, asfaltlı çatı kaplama, amonyak üretimi, diğer kimyasal üretimler, demir ve çelik üretimi, petrol endüstrisi, kağıt hamuru ve kağıt) CO emisyonlarının ana kaynaklarından biridir (Ulusal Envanter Raporu Türkiye, Nisan 2011).

Emisyon Eğilimleri

NO_x emisyonları 1990 yılında 0.061 kiloton iken 2019 yılında 0.076 kiloton değerine ulaşarak yaklaşık %25 oranında artış göstermiş ve 2019'daki toplam NO_x emisyonları içindeki payı %0.01 haline gelmiştir.

SO_2 emisyonları 1990 yılında 0.274 kiloton iken 2019 yılında 0.342 kiloton değerine ulaşarak yaklaşık %25 oranında artış göstermiş ve 2019'daki toplam SO_2 emisyonları içindeki payı %0.02 haline gelmiştir.

CO emisyonları 1990 yılında 7.31 kiloton iken 2019 yılında 9.12 kiloton değerine ulaşarak yaklaşık %25 oranında artış göstermiş ve 2019'daki toplam CO emisyonları içindeki payı %0.27 haline gelmiştir.

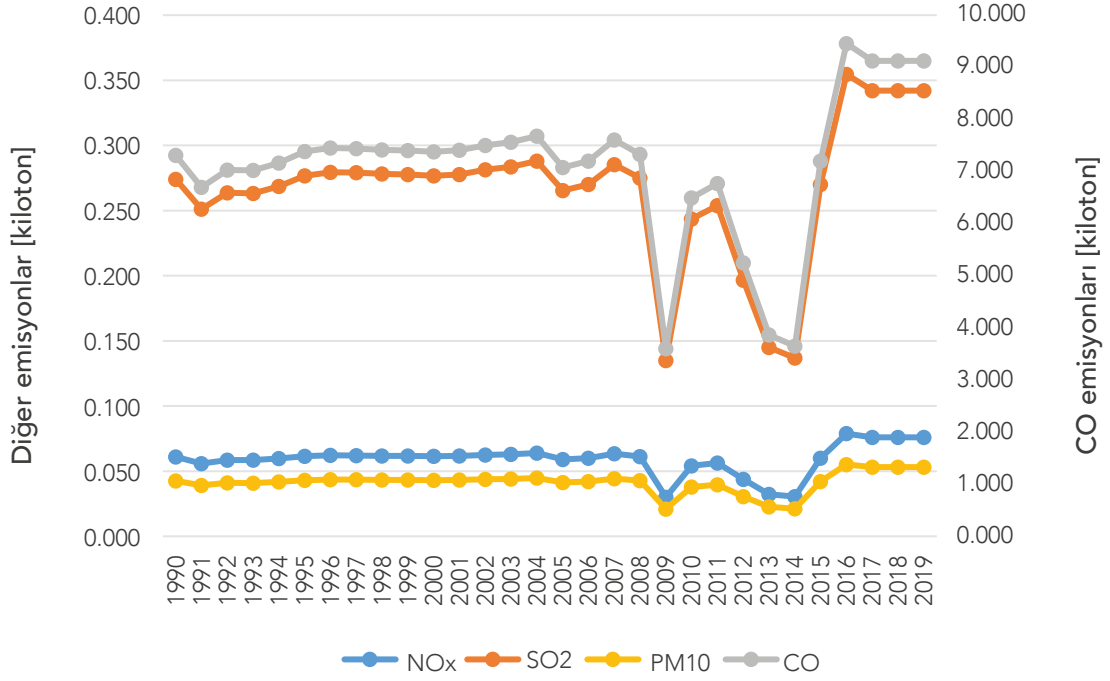
PM_{10} emisyonları 1990 yılında 0.043 kiloton iken 2019 yılında 0.053 kiloton değerine ulaşarak yaklaşık %25 oranında artış göstermiş ve 2019'daki toplam PM_{10} emisyonları içindeki payı %0.03 haline gelmiştir.

Emisyon eğilimleri Şekil 4.22'de sunulmaktadır. Alüminyum üretiminden kaynaklanan emisyonlar, 2009 yılı hariç 1990 yılından bu yana sabit kalmıştır. 2009 yılında ekonomik krizler nedeniyle daha az alüminyum üretilmiştir. Bu durum, bu yıl önemli ölçüde azalan emisyonlarla yansıtılmaktadır.

Şekil 4.22

1990-2019 dönemine yönelik NFR 2.C.3 kaynaklı emisyonlar

NFR 2C.3 Alüminyum Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Alüminyum üretimi kaynaklı emisyonlar ve faaliyet verileri Tablo 4.28'de sunulmaktadır.

Tablo 4.28

NFR 2.C.3 Alüminyum üretimi kaynaklı emisyonlar

	NO _x	SO ₂	CO	PM ₁₀	Alüminyum Üretimi
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton
1990	0,06	0,27	7,31	0,04	61
1991	0,06	0,25	6,70	0,04	56
1992	0,06	0,26	7,03	0,04	59
1993	0,06	0,26	7,02	0,04	59
1994	0,06	0,27	7,16	0,04	60
1995	0,06	0,28	7,38	0,04	62
1996	0,06	0,28	7,45	0,04	62
1997	0,06	0,28	7,44	0,04	62
1998	0,06	0,28	7,42	0,04	62
1999	0,06	0,28	7,40	0,04	62
2000	0,06	0,28	7,38	0,04	62
2001	0,06	0,28	7,41	0,04	62
2002	0,06	0,28	7,50	0,04	63
2003	0,06	0,28	7,56	0,04	63
2004	0,06	0,29	7,68	0,04	64
2005	0,06	0,27	7,08	0,04	59
2006	0,06	0,27	7,20	0,04	60
2007	0,06	0,29	7,61	0,04	63
2008	0,06	0,27	7,33	0,04	61
2009	0,03	0,14	3,60	0,02	30
2010	0,05	0,24	6,49	0,04	54
2011	0,06	0,25	6,77	0,04	56
2012	0,04	0,20	5,24	0,03	44
2013	0,03	0,14	3,86	0,02	32
2014	0,03	0,14	3,65	0,02	30
2015	0,06	0,27	7,20	0,04	60
2016	0,08	0,35	9,46	0,06	79
2017	0,08	0,34	9,12	0,05	79
2018	0,08	0,34	9,12	0,05	76
2019	0,08	0,34	9,12	0,05	76
Eğilim 1990-2019	%25				
Eğilim 2018 -2019	%0				

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri (1990-2013) dünya maden üretim raporlarından elde edilmiştir. Raporlar <http://www.bgs.ac.uk/mineralsuk/statistics/worldarchive.html> internet sitesinden indirilmiştir. Veriler, Türkiye Alüminyum Sanayicileri Sendikası (TALSAD) verileriyle aynı olsa da bu rapor içerisinde tam zaman serileri de mevcuttur. Veri eksikliği nedeniyle 2017 yılına ait verilerin 2016 yılına ait verilerle ile aynı olduğu varsayılmıştır.

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{ADproduction} * \text{EFpollutant}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{Üretim}}$ = alüminyum üretime yönelik faaliyet oranı (kiloton)

$\text{EF}_{\text{kirletici}}$ = kirletici emisyon faktörü i (kg/ton alüminyum)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

NO_x , SO_2 , CO ve PM_{10} için emisyon faktörleri 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberinden alınmıştır.

NMVOC için emisyon faktörü mevcut değildir. Emisyon faktörleri Tablo 4.28'de verilmiştir.

Tablo 4.29

2.C.3 alüminyum üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
NO_x	kg/ton	1	EMEP/EEA (2019), Bölüm 2.C.3, Alüminyum Üretimi, Tablo 3-1, alüminyum üretime yönelik Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 11
SO_2	kg/ton	4.5	
CO	kg/ton	120	
PM_{10}	kg/ton Al produced	0.7	

Belirsizlik

Sektöre özel bölümde emisyon faktörünün belirsizliğine yönelik hakkında bilgi bulunmamaktadır (2. C. 3 2016 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi alüminyum üretimi).

Faaliyet verileri, mineral üretim verilerinin toplandığı BGS'den elde edildiği için yaklaşık %5 gibi düşük bir belirsizlik varsayılabilir.

Bu envanter için herhangi bir belirsizlik analizi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Bu envanter için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

İkincil alüminyum için faaliyet verilerinin dahil edilmesi gerekmektedir.

Türkiye'deki tesisler için işlem ve azaltma teknikleri ve emisyon ölçümleri hakkında daha fazla bilgi toplanması gereken ülkeye özgü emisyon faktörlerinin kullanılması da bir gelişme sağlayacaktır.

Bu iyileştirmelerin 3 yıl içinde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

4.3.4 NFR 2.C.4 Magnezyum Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Planlanan İyileştirmeler

Emisyon envanterine yönelik olarak magnezyum üretimi için faaliyet verileri aranacaktır.

4.3.5 NFR 2.C.5 Kurşun Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: PM₁₀
Temel Kaynak: Yok

Emisyon Kaynakları

Topraktan çıkarılan minerallerden rafine metalik kurşun üretimi, bir kurşun konsantresi üretmek amacıyla kurşun açısından zengin mineralin (cevherin) madenciliği ve diğer ekstrakte edilmiş malzemelerden ayrılması gibi mineral ekstraksiyon süreçlerini içermektedir (Birincil ve İkincil Kurşun Tesisleri için ILZSG Dünya Rehberi).

Birincil kurşun üretimi:

Galenin ergitilmesi sonucu kurşun elde edilmektedir. Bu, kükürdü çıkarmak ve daha sonra bir fırında kok ile reaksiyona giren kurşun oksit elde etmek için cevherin kavrulma işlemini içermektedir. Ortaya çıkan kurşun külçe, gümüş ve altın gibi birçok safsızlığın yanı sıra antimon, arsenik, bakır, kalay veya çinko da içermektedir. Bu safsızlıklar, saf kurşun elde etmek için çeşitli arıtma adımları ile ayrıştırılmaktadır (ULUSLARARASI KURŞUN DERNEĞİ, 2008).

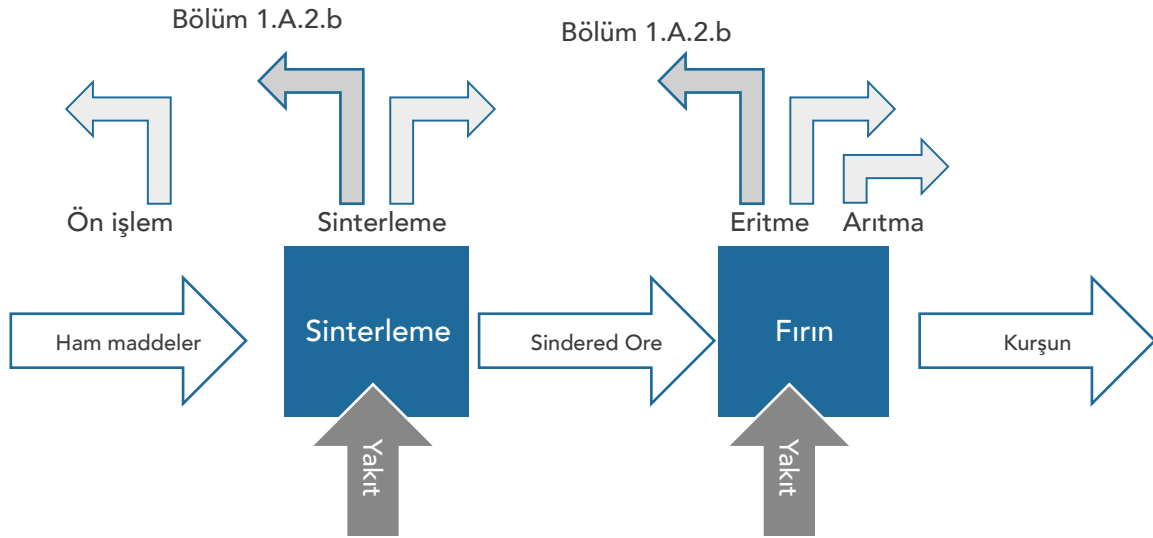
Kurşun açısından zengin mineral eritilerek diğer bileşenlerle reaksiyona girer ve saf olmayan metalik kurşun elde edilir. Bu işlem, geleneksel olarak iki aşamada gerçekleştirilmektedir:

- havada kavurma, kurşun konsantresinin (genellikle kurşun sülfür) kurşun okside dönüştürülmesi;
- metalik kurşun elde etmek için kurşun oksidin kok ile yüksek fırında ısıtılması. .

Rafine etme, ham kurşundan (S, Cu, Ni, As, Sb, Bi, Ag, Au, vb.) yabancı maddelerin ve diğer metallerin uzaklaştırılmasıdır. Rafinasyon işlemi, belirli maddelerin eklenmesiyle kazanlar içerisinde birkaç adımda uygulanır veya alternatif olarak elektrolitik rafinasyon ile daha küçük miktarların işlenmesi sağlanır. Rafine kurşunun diğer metallerle alaşımlanması, istenen bileşimin ortaya çıkmasını sağlar. Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberinde (2019) birincil bakır üretimi için verilen süreç şeması Şekil 4.23'te gösterilmektedir..

Şekil 4.23

Birincil kurşun üretimine yönelik süreç şeması

İkincil Kurşun Üretimi

İkincil kurşun üretimi, kurşun hurdasının işlenmesiyle rafine metal üretiminin elde edilmesi sürecini içermektedir. Az sayıdaki ekstra işlemle hurda kurşunu basitçe yeniden eritmek çoğu zaman mümkündür. Ayrıca, kurşun bileşiklerinin (pil macunları gibi) eritilmesi gerekmektedir. Besleme malzemesindeki istenmeyen kontaminasyonları ve alaşım ilavelerini gidermek amacıyla genellikle arıtma işlemine gerek duyulmaktadır. Prosedürler, birincil işleme için belirtilenlere benzerse de genel olarak daha az işlem gerektirmektedir. (ILZSG DÜNYA BİRİNCİL VE İKİNCİL KURŞUN TESİSLERİ DİREKTÖRLÜĞÜ¹)

Kurşun üretimi sırasında yayılan başlıca hava kirleticileri kükürt dioksit (SO₂), azot oksitler (NO_x), karbon monoksit (CO) ve karbondioksit (CO₂). Bunların esas olarak yanma faaliyetlerinden kay-

naklandığı varsayıldığından, bu kirleticilerin emisyonları enerji sektörüne dâhil edilmiştir (1.A.2.b). En önemli işlem emisyonları ağır metaller (özellikle kurşun) ve tozdur (Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi, 2019). Önümüzdeki yıllarda sektör, üretim ve azaltma teknolojileri hakkında bilgiler toplanacaktır.

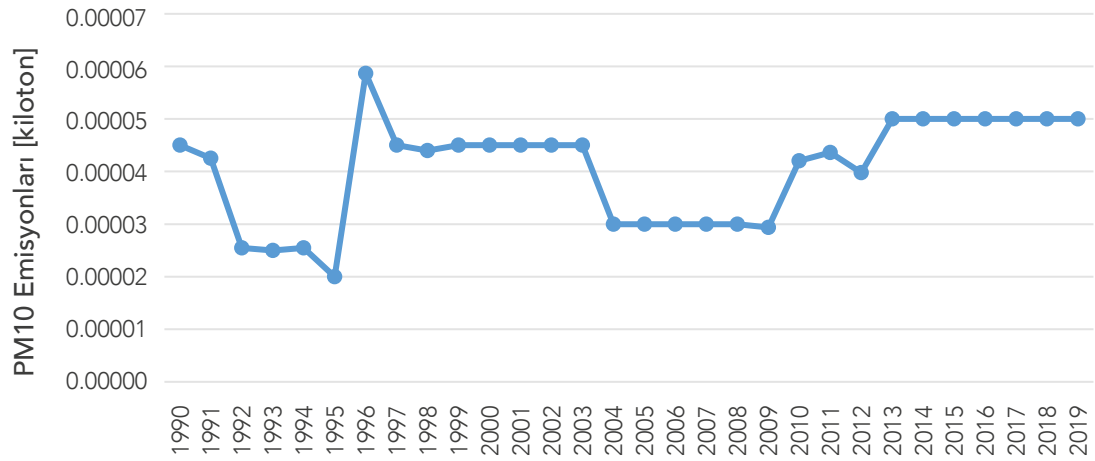
Emisyon Eğilimleri

PM₁₀ emisyonları 1990 ile 2019 yılları arasında aynı kalmıştır ve 2019'daki toplam PM₁₀ emisyonlarında %0,1'den daha az bir paya sahip gelmiştir..

Şekil 4.24

1990-2019 dönemine yönelik NFR 2.C.5 b kaynaklı emisyonlar

NFR 2C.5 Kurşun Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Kurşun üretimi kaynaklı emisyonlar ve faaliyet verileri Tablo 4.30'da sunulmaktadır.

Tablo 4.30

NFR 2.C.5 b Kurşun üretimi kaynaklı emisyonlar

	PM ₁₀	Kurşun Üretimi
	kiloton	kiloton
1990	0,00005	9
1991	0,00004	9
1992	0,00003	5
1993	0,00003	5
1994	0,00003	5
1995	0,00002	4
1996	0,00006	12
1997	0,00005	9
1998	0,00004	9
1999	0,00005	9
2000	0,00005	9
2001	0,00005	9
2002	0,00005	9
2003	0,00005	9
2004	0,00003	9
2005	0,00003	8
2006	0,00003	10
2007	0,00003	10
2008	0,00003	9
2009	0,00003	7
2010	0,00004	11
2011	0,00004	11
2012	0,00004	10
2013	0,00005	10
2014	0,00005	10
2015	0,00005	10
2016	0,00005	10
2017	0,00005	10
2018	0,00005	10
2019	0,00005	10
Eğilim 1990 - 2019	%0	
Eğilim 2018 - 2019	%0	

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri (1990-1999), dünya maden üretim raporlarından alınmıştır. Raporlar <http://www.bgs.ac.uk/mineralsuk/statistics/worldarchive.html> internet sitesinden indirilmiştir. Faaliyet verileri olarak rafine kurşun üretimi kullanılmaktadır. Veri eksikliği nedeniyle 2000-2004 yılına ait verilerin 1999 yılına ait verilerle aynı olduğu varsayılmıştır. Ayrıca 2005-2012 yılları için Eurostat Türkiye Üretim Endeksi'ne (kurşun üretimi) göre dış değerlendirme yapılmıştır. 2005, bu dış değerlendirme için temel yıl olarak sayılmıştır. 2013-2019 verileri ise 2012 yılına ait verilerle aynı varsayılmıştır.

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon PM}_{10} = \sum \text{AD}_{\text{üretim}} * \text{EF PM}_{10}$$

Formül açıklaması:

Emisyon PM_{10} = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{üretim}}$ = kurşun üretimine yönelik faaliyet oranı (kiloton)

EF PM_{10} = kirletici emisyon faktörü i (kg/ton kurşun)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

PM_{10} için emisyon faktörleri 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberinden alınmıştır. Emisyon faktörleri Tablo 4.31'de verilmiştir.

Tablo 4.31

2.C.5 b kurşun üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
PM_{10}	g/Mg kurşun	5	EMEP/EEA (2019), Bölüm 2.C.5 b, Kurşun Üretimi, Tablo 3-1, kurşun üretimine yönelik Tier 1 emisyon faktörü, sayfa 11

Belirsizlik

Sektöre özel bölümde emisyon faktörünün belirsizliğine yönelik herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Faaliyet verilerinin mineral üretim verilerini toplayan BGS'den elde edilmesi sebebiyle yaklaşık %10 gibi düşük bir belirsizlik olduğu varsayılabilir.

Yeniden Hesaplamalar

Bu envanter için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Uluslararası bir kaynaktan alınan üretim istatistikleri, resmi bir Türk kaynağından alınan verilerle kontrol edilmelidir.

Türkiye'deki fabrikaların kullandığı işlem ve azaltma teknikleri hakkında daha detaylı bilgilerin ve emisyon ölçümleri hakkında bilgi alınması gereken ülkeye özgü emisyon faktörlerinin kullanılması da bir gelişme yaratacaktır.

Bu iyileştirmelerin 5 yıl içinde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

4.3.6 NFR 2.C.6 Çinko Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Temel Kaynak: Yok

Emisyon Kaynakları

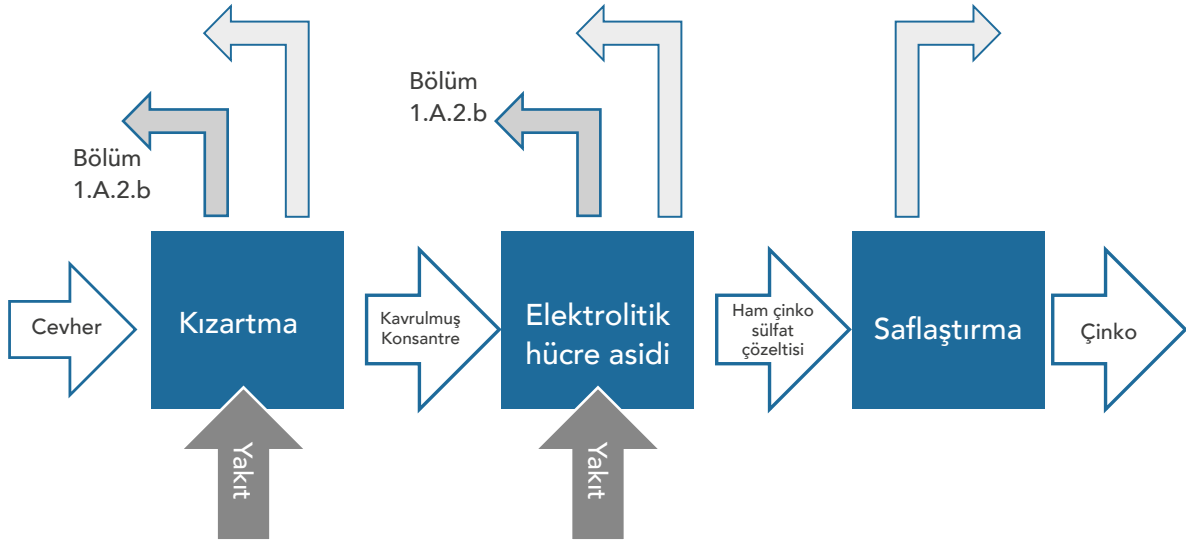
Birincil çinko, cevherlerden üretilmektedir. Cevherler hava ile oksitlenerek çinko oksit, kükürt oksit ve çinko ferro oluştururlar. Klor ve flor yanma gazından uzaklaştırılır ve kükürt oksit katalitik olarak sülfürik aside dönüştürülür. İkincil çinko izabe tesisi, çinko içeren hurda veya malzemelerin bulunduğu herhangi bir tesis veya fabrika olarak tanımlanmaktadır. Birincil çinko üretimi için iki teknik kullanılmakta olup bunlar elektrokimyasal ve termal eritme olarak adlandırılmaktadır. Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberine (2019) göre elektrokimyasal olarak birincil nikel üretimi için süreç şeması Şekil 4.25'te gösterilmektedir.

Çinko cevherlerinin elde edilmesi, depolanması ve üretimi sırasında partikül madde ve ağır metal (çinko ve kadmiyum) emisyonları meydana gelmektedir. Üretim sırasındaki emisyonlar; tanklar, fırınlar ve ayırma ekipmanlarından kaynaklanmaktadır. Salınan kirleticiler arasında kükürt oksitler, azot oksitler, uçucu organik gaz halindeki bileşikler, karbon monoksit, karbon dioksit, azot oksit ve amonyak bulunmaktadır.

Türkiye'de cevherin zenginleştirilmesi adına waelz işlemi ve ardından liç ve elektroliz metodolojisi kullanılarak yüksek kalitede çinko üretimi için birincil çinko üretimi yapan bir tesis bulunmaktadır. Türkiye ikincil çinko üretimine de sahiptir. Türkiye'de bulunan bir tesiste kalıntıdan liç-elektroliz yöntemiyle çinko üretilmektedir. Ayrıca, sıcak galvaniz kalıntısından damıtma yoluyla çinko üretebilen on tesis bulunmaktadır.

Şekil 4.25

Elektrokimyasal çinko üretimine yönelik süreç şeması

Yeniden Hesaplamalar

Bu envanter için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Resmi ulusal veri setlerinin veya tesise özel verilerin kullanılması tercih edilmektedir.

Türkiye fabrikalarında kullanılan işlem ve azaltma teknikleri ile emisyon ölçümleri hakkında bilgi edinerek metodolojiyi geliştirmek mümkündür.

Çinko üretimi aynı zamanda Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberindeki EF'ler veya diğer ülkelerin IIR'lerinden alınan bilgiler kullanılarak tahmin edilebilen NMVOC ve ağır metal (ör. Pb, Cu, Zn) ve KOK (ör. PDCC/F) emisyonları için bir kaynak oluşturmaktadır.

Bu iyileştirmelerin 5 yıl içinde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

4.3.7 NFR 2.C.7a Bakır Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: PM₁₀
Temel Kaynak: Yok

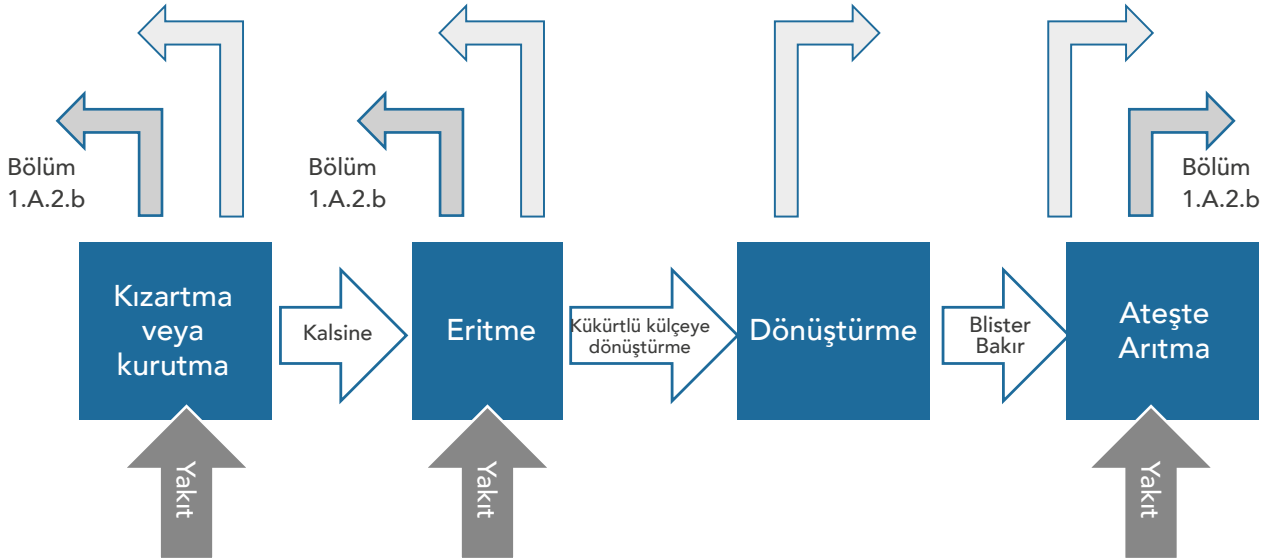
Emisyon Kaynakları

Birincil bakır, safsızlığı gidermek için blister bakırın yangın rafinerisini ve elektrolitik rafineriyi içeren pirometalurjik bakır eritme işlemi ile üretilmektedir. İkincil bakır, bakır içeren hurdanın eritilmesiyle üretilmektedir. Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberindeki (2013) birincil bakır üretimine yönelik süreç şeması Şekil 4.26'da gösterilmektedir.

Türkiye için üretim ve azaltma teknolojisi ile ilgili bilgiler önümüzdeki yıllarda toplanacaktır.

Şekil 4.26

Birincil bakır üretimine yönelik süreç şeması

Emisyon Eğilimleri

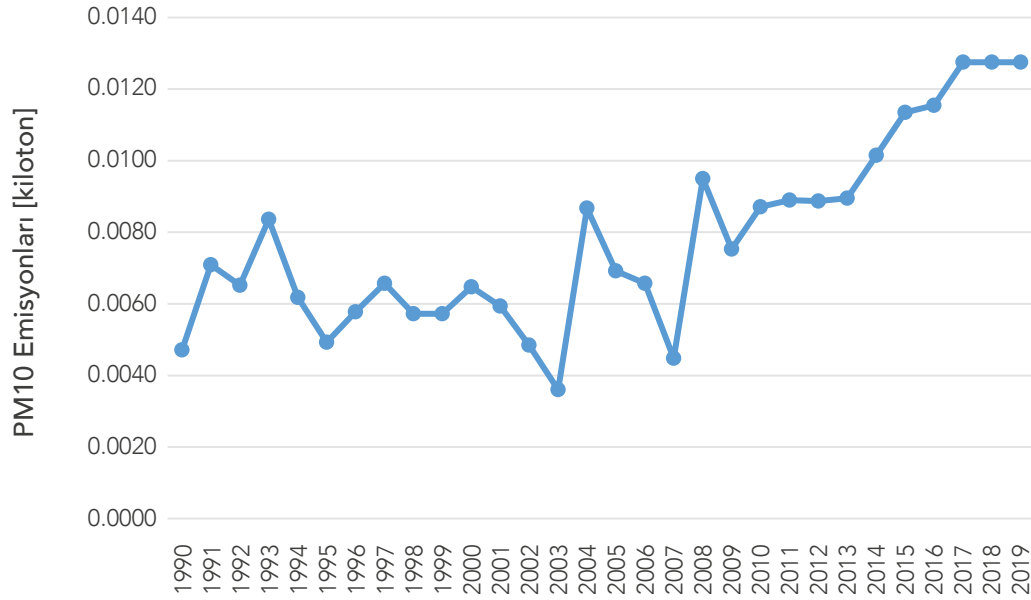
PM₁₀ emisyonları 1990 yılında 0.005 kiloton iken 2019 yılında 0.013 kiloton değerine ulaşarak yaklaşık %171 oranında artış göstermiş ve 2019'daki toplam PM₁₀ emisyonları içindeki payı %0.1 haline gelmiştir.

Emisyon eğilimleri Şekil 4.27'de sunulmaktadır.

Şekil 4.27

1990-2019 dönemine yönelik NFR 2.C.7.a kaynaklı emisyonlar

NFR 2C.7.a Bakır Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Bakır üretimi kaynaklı emisyonlar ve faaliyet verileri Tablo 4.32'de sunulmaktadır.

Tablo 4.32

NFR 2.C.7.a Bakır üretimi kaynaklı emisyonlar

	PM ₁₀	Bakır Üretimi
	kiloton	kiloton
1990	0.0047	19
1991	0.0071	28
1992	0.0065	26
1993	0.0084	33
1994	0.0062	25
1995	0.0049	20
1996	0.0058	23
1997	0.0066	26
1998	0.0057	23
1999	0.0057	23
2000	0.0065	26
2001	0.0059	24
2002	0.0048	19
2003	0.0036	14
2004	0.0087	35
2005	0.0069	28
2006	0.0066	26
2007	0.0045	18
2008	0.0095	38
2009	0.0075	30
2010	0.0087	35
2011	0.0089	36
2012	0.0089	36
2013	0.0090	36
2014	0.0102	41
2015	0.0114	45
2016	0.0116	46
2017	0.0128	51
2018	0.0128	51
2019	0.0128	51
Eğilim 1990 - 2019	%86	
Eğilim 2018 - 2019	%0	

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{production}} * \text{EF}_{\text{pollutant}}$$

Formül açıklaması:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \text{envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)}$$

$$\text{AD}_{\text{üretim}} = \text{bakır üretimine yönelik faaliyet oranı (kiloton)}$$

$$\text{EF}_{\text{kirletici}} = \text{kirletici emisyon faktörü i (kg/ton bakır)}$$

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri (1990-2008) dünya maden üretim raporlarından alınmıştır. Raporlar <http://www.bgs.ac.uk/mineralsuk/statistics/worldarchive.html> internet sitesinden indirilmiştir. Bakırın izabehane üretimi faaliyet verisi olarak kullanılmıştır. 2009-2019 yılları için Eurostat Türkiye Üretim Endeksi'ne (bakır üretimi) göre veri eksikliğinden dolayı dış denetlendirme yapılmıştır. 2005, bu dış denetlendirme için temel yıl olarak alınmıştır.

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

PM₁₀ için emisyon faktörleri 2019 Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberinden alınmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 4.33'de verilmiştir.

Tablo 4.33

2.C.7.a bakır üretimi sektörüne yönelik emisyon faktörü (EF)

	Birim	EF	Referans
PM ₁₀	kg/ton Cu üretilen	0.250	EMEP/EEA (2019), Bölüm 2.C.5.a, Bakır Üretimi, Tablo 3-1, bakır üretimine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 10

Belirsizlik

Sektöre özel bölümde emisyon faktörünün belirsizliğine yönelik herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi, 2013, 2.C.5.a Bakır üretimi.)

Envantere yönelik herhangi bir belirsizlik hesaplaması yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Bu envanter için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

İkincil bakır için faaliyet verilerinin dâhil edilmesi gerekmektedir.

Ayrıca, işlem ve azaltma tekniği ile emisyon ölçümlerine ilişkin bilgilere dayalı olarak geliştirilebilecek ülkeye özgü emisyon faktörlerinin kullanılması da bir iyileştirme olacaktır.

Bu iyileştirmelerin 5 yıl içinde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

4.3.8 NFR 2.C.7b Nikel Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Bu aşamada nikel üretiminden kaynaklanan herhangi bir emisyon tahmini gerçekleştirilmemiştir.

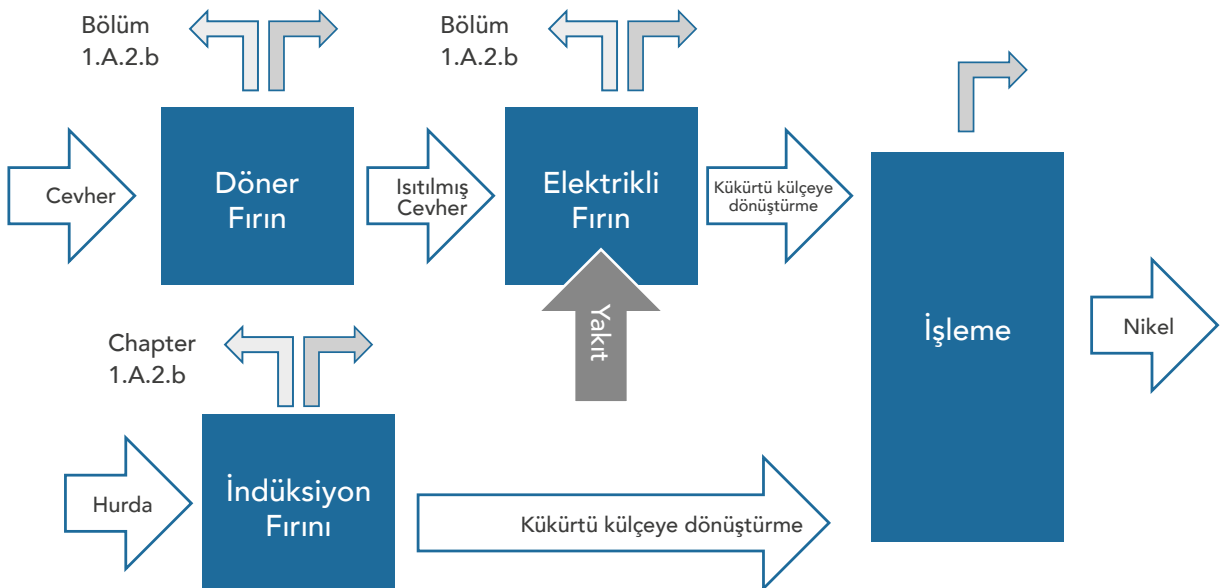
Emisyon Kaynakları

Birincil nikel; oksit veya sülfidik cevherin ısıtma reaksiyonu ile üretilmektedir. İkincil nikel ise nikel içeren hurdanın eritilmesiyle üretilir. Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberinde (2019) verilen birincil ve ikincil nikel üretimine yönelik süreç şemaları Şekil 4.28'de gösterilmektedir.

Türkiye'de nikel üretimi gerçekleştirilse de sektörün hacmi ve üretim süreçleri ile ilgili çalışmalar hakkında yeterli doğru bilgi bulunmamaktadır.

Şekil 4.28

Birincil ve ikincil nikel üretimine yönelik süreç şemaları

Planlanan İyileştirmeler

Bu kaynağa yönelik emisyon tahmi yapmak amacıyla Türkiye içerisindeki fabrikalarda kullanılan işlem ve azaltma teknikleri ile her bir tesise özel emisyonların hesaplanmasını sağlamak için emisyon ölçümleri hakkında bilgi toplanması gerekmektedir.

Nikel üretimi; NMVOC, SO_x, amonyak ve nikel gibi emisyonlara yönelik bir kaynaktır. SO_x, TSP ve nikel için Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberinde emisyon faktörleri verilmiştir.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.3.9 NFR 2.C.7c Diğer Metal Üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Türkiye’de altın ve gümüş üretimi yapılmakta olsa da sektör hacmi ve üretim süreçleri hakkında yeterli doğru bilgiye ulaşılamamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Bu kaynağa yönelik emisyon tahmi yapmak amacıyla Türkiye içerisindeki fabrikalarda kullanılan işlem ve azaltma teknikleri ile her bir tesise özel emisyonların hesaplanmasını sağlamak için emisyon ölçümleri hakkında bilgi toplanması gerekmektedir.

Değerli metallerin üretimi, muhtemel bir PCB emisyonu kaynağıdır. Emisyon faktörleri, diğer ülkelerin emisyon envanterlerinde bulunmaktadır.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.3.10 NFR 2.C.7d Metal ürünlerin depolanması, kullanımı ve nakliyesi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Metal ürünlerin depolanması, kullanımı ve nakliyesi bir partikül emisyonu kaynağıdır. An itibari ile bu emisyonlara yönelik herhangi bir tahmin yapılamamaktadır.

Planlanan İyileştirmeler

Metal ürünlerin depolanması, kullanımı ve nakliyesi kaynaklı partikül emisyonları, <http://www.air.sk/tno/cepmeip/> internet sitesinde bulunan metallerin üretim verileri ve emisyon faktörleri kullanılarak tahmin edilebilir (TNO. 2002. Partikül Madde Emisyon Envanterleri Hakkında Koordinatlı Avrupa Programı. Öngörüler ve Rehberlik (CEPMEIP)).

Dünya maden üretim raporlarında çeşitli metal cevheri üretim verileri mevcuttur. Raporlar, <http://www.bgs.ac.uk/mineralsuk/statistics/worldarchive.html> internet sitesinden indirilmiştir. Resmi raporlama öncesi sınırlı süre nedeniyle raporlarda yer alan bilgiler kullanılamamıştır.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.4 NFR 2.D Çözücü Kullanımı

4.4.1 NFR 2.D.3a Mantar öldürücüler dâhil evsel çözücü kullanımı

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NMVOC

Temel Kaynak: Var (NMVOC)

Emisyon Eğilimleri

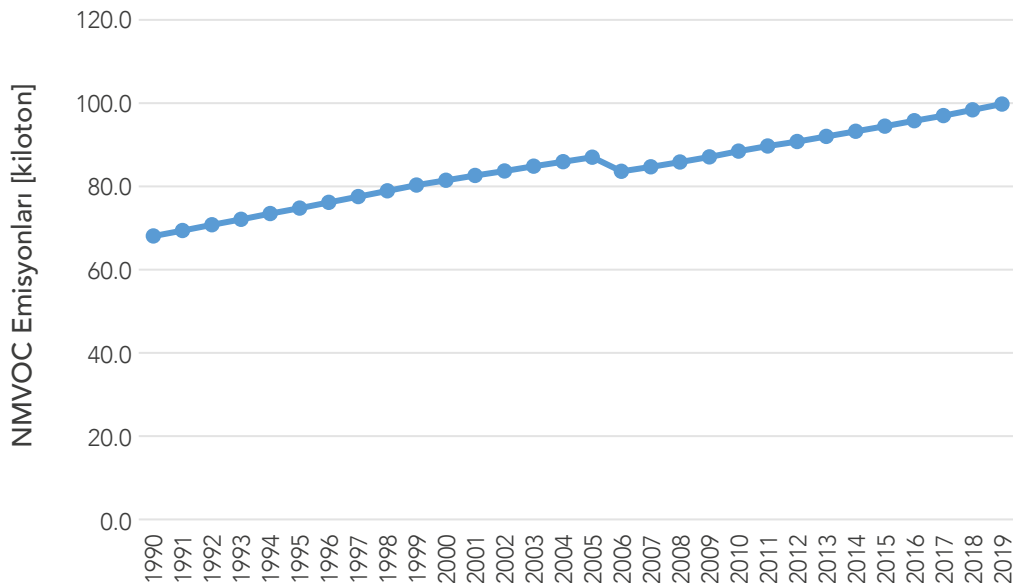
NFR 2.D.3a evsel çözücü kullanımı kaynaklı NMVOC emisyonları 1990 yılında 68.1 kiloton iken 2019 yılında 99.8 kiloton olmuş olup yaklaşık %47'lik bir artış söz konusudur. 2018'den 2019'a kadar geçen sürede NMVOC emisyonu %1 oranında artış göstermiştir.

1990-2019 yılları arasında Türkiye'de evsel çözücü kullanımı kaynaklı emisyonlar aşağıda verilen Şekil 4-29 ve Tablo 4-34'te sunulmaktadır.

Şekil 4.29

NFR 2.D.3.a evsel çözücü kullanımı kaynaklı NMVOC emisyonları

NFR 2D.3 Evsel Çözücü Kullanımı Kaynaklı Emisyonlar

Tablo 4.34

NFR 2.D.3.a evsel çözücü kullanımı kaynaklı NMVOC emisyonları

	Emisyonlar	Nüfus
	kiloton	1000 kişi
1990	68.1	56714
1991	69.4	57835
1992	70.8	58959
1993	72.1	60079
1994	73.4	61204
1995	74.8	62338
1996	76.2	63485
1997	77.6	64642
1998	78.9	65787
1999	80.3	66889
2000	81.5	67896
2001	82.6	68838
2002	83.7	69770
2003	84.8	70692
2004	85.9	71610
2005	87.0	72520
2006	83.6	69689
2007	84.7	70586
2008	85.8	71517
2009	87.1	72561
2010	88.5	73723
2011	89.7	74724
2012	90.8	75627
2013	92.0	76668
2014	93.2	77696
2015	94.5	78741
2016	95.8	79814
2017	97	80810
2018	98.4	82004
2019	99.8	83155
Eğilim 1990-2016	%41	
Eğilim 2015-2016	%1	

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Nüfus, hesaplamalarda faaliyet verisi olarak kullanılmıştır. 31 Aralık verileri EUROSTAT internet sitesinden indirilmiştir.

Metodolojik Açıklamalar

Evsel ürün kullanımı kaynaklı emisyonlara yönelik uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum AD * EF$$

Formül açıklaması:

Emisyon _{kirletici}	= envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (Gg)
i	= NMVOC,
AD	= nüfus (milyon insan)
EF	= evsel ürün kullanımı için kirletici emisyon faktörü i (kg/insan)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Hesaplamada kullanılan emisyon faktörleri Tablo 4-35'te sunulmuştur.

Tablo 4.35

NFR 2.D.3a sektörüne yönelik emisyon faktörleri (EF)

NFR	Kategori	EF	Birim	Referans
2.D.3a	Evsel Çözücü Kullanımı	1.2	kg NMVOC/kişi	EMEP/EEA Rehberi (2019), Bölüm 2.D.3.a Çözücü kullanımı, paragraf 3.2.4

Belirsizlik

Bu sektörden kaynaklanan emisyonlara yönelik herhangi bir belirsizlik tahmini yapılmamıştır. Ancak, faaliyet verisi olarak nüfusun kullanılması ile hesaplamanın gerçekleştirildiği tahminlerde belirsizlik oranı yüksek olarak kabul edilebilir.

Yeniden Hesaplamalar

Bu envanter için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

İyileştirmeye yönelik herhangi bir plan bulunmamaktadır.

4.4.2 NFR 2.D.3b Asfaltlı yol kaplama

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Asfaltlı yol kaplamalarından kaynaklanan emisyonlar şu anda envantere dâhil edilmemiştir.

Asfaltlı yol kaplaması NMVOC, TSP, PM₁₀, PM_{2.5} ve PCDD/F emisyonlarının kaynağıdır. Rehberde NMVOC, TSP, PM₁₀ ve PM_{2.5} için emisyon faktörleri mevcuttur.

Asfaltlı çatı kaplama hacimleri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Planlanan İyileştirmeler

Türkiye'deki asfalt üretim hacimleri hakkında bilgi toplandıktan sonra, Türkiye'deki asfaltlı yol kaplamalarından kaynaklanan NMVOC, TSP, PM₁₀ ve PM_{2.5} emisyonlarına yönelik tahminlerin rehberde dâhil edilmesi planlanmaktadır. Bu emisyonları tahmin etmek için kullanılacak metodoloji GB olarak mevcuttur.

4.4.3 NFR 2.D.3c Asfaltlı çatı kaplama

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Asfaltlı çatı kaplamalarından kaynaklanan emisyonlar şu anda envantere dâhil edilmemiştir.

Asfaltlı çatı kaplama; CO, NMVOC ve TSP emisyonlarının kaynağıdır. Rehberde bu kirleticiler için emisyon faktörleri mevcuttur.

Türkiye'de asfaltlı çatı kaplama yapılmakta olsa da esas olarak bir yıldan az çalışan ve izin gerektirmeyen mobil tesislerde bu işlem gerçekleştirilmektedir.

Asfaltlı çatı kaplama hacimleri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Planlanan İyileştirmeler

Zona üretim hacimleri hakkında bilgi toplandıktan sonra asfaltlı çatı kaplama kaynaklı NMVOC ve TSP emisyonlarına yönelik tahminlerin rehberde dâhil edilmesi planlanmaktadır. Emisyon faktörleri rehberde mevcuttur.

4.4.4 NFR 2.D.3d Kaplama uygulamaları

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NMVOC

Temel Kaynak: Var (NMVOC)

Emisyon Kaynakları

NMVOC emisyonları, toplam boya tüketimi verilerinden tahmin edilmiştir.

Emisyon Eğilimleri

Envanter sonuçlarına göre 1990-2019 yılları arasında yukarıda belirtilen kaynaklardan ortaya çıkan NMVOC emisyonlarında yaklaşık %47 oranında bir artış meydana gelmiştir.

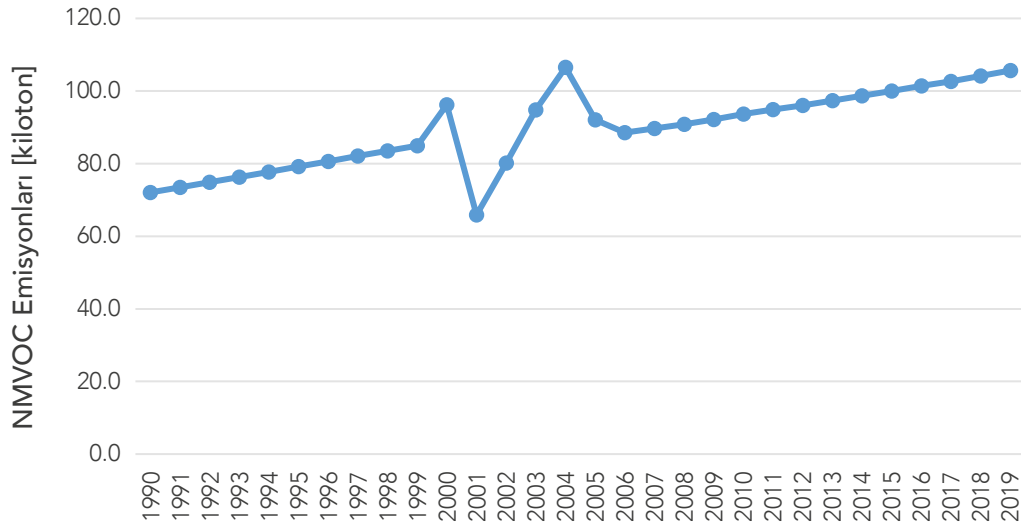
Emisyon eğilimi Şekil 4-30'da gösterilmektedir. Artış, faaliyet seviyelerindeki artıştan kaynaklanmaktadır.

Toplam boya tüketiminden kaynaklanan emisyon tahmininde kullanılan metodoloji nedeniyle büyük bir belirsizlik eğilimi söz konusudur.

Şekil 4.30

1990-2019 dönemine yönelik NFR 2D.3.d kaplama uygulamalarından kaynaklanan emisyonlar

NFR 2D.3d Kaplama Uygulamaları Kaynaklı Emisyonlar

Kaplama uygulamaları kaynaklı emisyonlar ve faaliyet verileri Tablo 4.36'da sunulmaktadır.

Tablo 4.36

1990-2019 dönemine yönelik NFR 2.D.3d kaplama uygulamaları kaynaklı NMVOC emisyonları (kiloton)

	Emisyonlar [kiloton]	Toplam boya tüketimi [kiloton]
1990	72.04	288
1991	73.46	294
1992	74.89	300
1993	76.31	305
1994	77.74	311
1995	79.18	317
1996	80.64	323
1997	82.11	328
1998	83.56	334
1999	84.97	340
2000	96.20	385
2001	65.88	264
2002	80.19	321
2003	94.79	379
2004	106.50	426
2005	92.12	368
2006	88.52	354
2007	89.66	359
2008	90.84	363
2009	92.17	369
2010	93.65	375
2011	94.92	380
2012	96.06	384
2013	97.39	390
2014	98.69	395
2015	100.00	400
2016	101.4	406
2017	102.7	411
2018	104.2	417
2019	105.6	423
Eğilim 1990 – 2019	%47	
Eğilim - 2019	%1	

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

2000-2004 yılı faaliyet verileri Ulusal Kalkınma Raporu'ndan alınmıştır. Veri eksikliği nedeniyle diğer yıllar nüfusa orantılı hale getirilmiştir.

Metodolojik Açıklamalar

Dekoratif kaplama uygulamaları kaynaklı emisyonlara yönelik uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum AD * EF$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

i = NMVOC,

AD = nüfus (milyon insan)

EF = dekoratif kaplama için kirletici emisyon faktörü i (kg/insan)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Ülke için toplam boya tüketim verileri mevcuttur. NFR 3A boya uygulamasından kaynaklanan emisyonlar, ortalama emisyon faktörlü 3A.1 Dekoratif kaplama uygulaması, 3A.2 Endüstriyel Kaplama ve 3A.3 Diğer Kaplama üzerinden hesaplanmıştır.

Hesaplama da kullanılan emisyon faktörleri ve ortalama emisyon faktörleri Tablo 4-37'de sunulmuştur.

Tablo 4.37

NFR 3A boya uygulamasına yönelik emisyon faktörleri (EF)

NFR	Faaliyet	EF	EF birimi	Referans
3A1	Dekoratif Kaplama	150	g/kg paint	EMEP/EEA Rehberi 2019, Bölüm 2D.3d, Tablo 3.1, 3.2, 3.3, sayfa 17
3A2	Endüstriyel Kaplama	400	g/kg paint	
3A3	Diğer Kaplama	200	g/kg paint	
Ortalama Emisyon Faktörü		250	g/kg paint	

Belirsizlik

Bu sektör kaynaklı emisyonlara yönelik herhangi bir belirsizlik tahmini yapılmamıştır.

Ancak, faaliyet verisi olarak toplam boya tüketimi kullanılarak hesaplamanın yapıldığı ve nüfusa göre oranlandığı tahminlerde belirsizlik oranının yüksel olduğu kabul edilebilir.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu kısmı için yeniden hesaplama yapılmamıştır..

Planlanan İyileştirmeler

Veri boşlukları doldurulmaya çalışılacak, daha güvenilir sonuçlar için 3A.1, 3A.2 ve 3A.3 boya tüketim verileri elde edilecektir. Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.4.6 NFR 2.D.3.e Yağ giderme ve NFR 2.D.3.f Kuru temizleme Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NMVOC

Temel Kaynak: Var (NMVOC)

NMVOC emisyonları, NFR 3B1 yağ giderme ve NFR 3B2 kuru temizleme kaynaklarından tahmin edilmiştir.

Emisyon Eğilimleri

NFR 2.D.3.e yağ giderme sektöründen kaynaklanan NMVOC emisyonları miktarı 1990'da 28.4 kiloton iken 2019'da 41.6 kilotona ulaşmış ve yaklaşık %47 oranında bir artış göstermiştir. 2018 yılından 2019 yılına kadar NMVOC emisyonunda %1'lik bir artış ortaya çıkmıştır.

NFR 2.D.3.f kuru temizleme sektöründen kaynaklanan NMVOC emisyonları miktarı 1990'da 5.7 kiloton iken 2019'da 8.3 kilotona ulaşmış ve yaklaşık %47 oranında bir artış göstermiştir. 2018 yılından 2019 yılına kadar NMVOC emisyonunda %1'lik bir artış ortaya çıkmıştır.

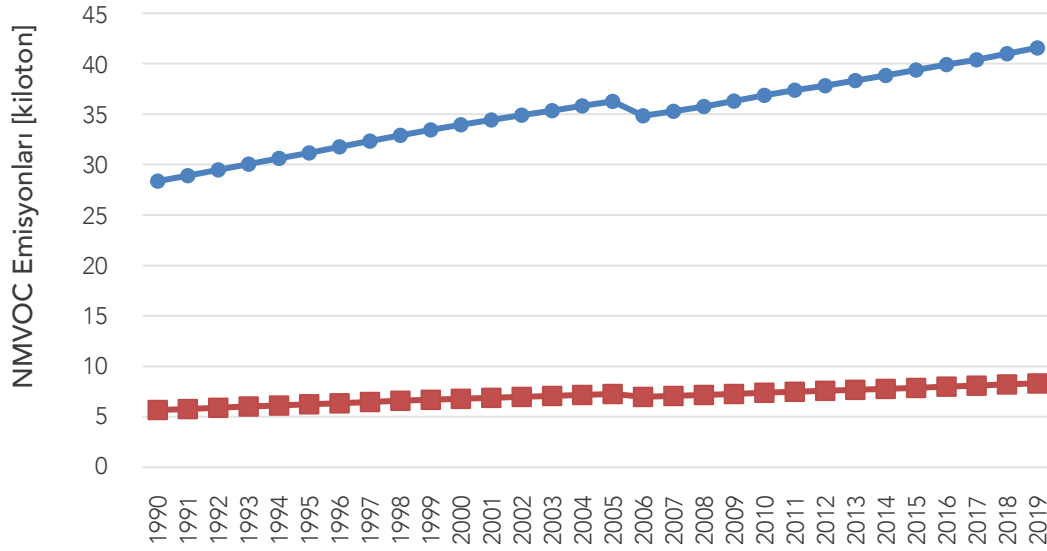
Araba püskürtmesi kaynaklı emisyonların tahmininde kullanılan metodoloji nedeniyle eğilim nüfus artışı ile paraleldir. Bu verinin faaliyet verisi olarak kullanılması sebebiyle eğilim büyük belirsizlik içermektedir.

1990-2019 yılları arasında Türkiye'de yağ giderme ve kuru temizleme faaliyetlerinden kaynaklanan emisyonlar aşağıda verilen Şekil 4-31 ve Tablo 4-38'de sunulmaktadır.

Şekil 4.31

1990-2019 dönemine yönelik NFR 2D.3.e ve NFR 2D.3f kaynaklı emisyonlar

NFR 2D.3e Yağ Giderme ve NFR 2D.3.f Kuru Temizleme Uygulamaları Kaynaklı Emisyonlar

Tablo 4.38

NFR 2D.3.e yağ giderme ve NFR 2D.3f kuru temizleme kaynaklı NMVOC emisyonları

NFR	2.D.3.e	2.D.3.f
	Yağ giderme	Kuru temizleme
	kiloton	kiloton
1990	28.4	5.7
1991	28.9	5.8
1992	29.5	5.9
1993	30.0	6.0
1994	30.6	6.1
1995	31.2	6.2
1996	31.7	6.3
1997	32.3	6.5
1998	32.9	6.6
1999	33.4	6.7

NFR	2.D.3.e	2.D.3.f
	Yağ giderme	Kuru temizleme
	kiloton	kiloton
2000	33.9	6.8
2001	34.4	6.9
2002	34.9	7.0
2003	35.3	7.1
2004	35.8	7.2
2005	36.3	7.3
2006	34.8	7.0
2007	35.3	7.1
2008	35.8	7.2
2009	36.3	7.3
2010	36.9	7.4
2011	37.4	7.5
2012	37.8	7.6
2013	38.3	7.7
2014	38.8	7.8
2015	39.4	7.9
2016	39.9	8.0
2017	40.4	8.1
2018	41.0	8.2
2019	41.6	8.3
<i>Eğilim 1990-2019</i>	%41	%41
<i>Eğilim 2016-2019</i>	%1	%1

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Hesaplamalarda faaliyet verisi olarak nüfus kullanılmıştır.

Metodolojik Açıklamalar

Yağ giderme ve kuru temizleme uygulamaları kaynaklı emisyonlara yönelik uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum AD * EF$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

i = NMVOC,

AD = nüfus (milyon insan)

EF = diğer kaplama için kirletici emisyon faktörü i (kg/insan)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Bu kategori için ülkeye özgü istatistiksel veriler bulunmadığından NFR 3A3 kapsamında rapor edilen emisyonların, araba püskürtmesi kaynaklı NMVOC emisyonlarını tahmin etmek için kullanılan ülke nüfusuna bölünmesiyle, kişi başına düşen EF'lerin Birleşik Krallık ve İrlanda emisyon envanterlerinden türetildiği bir metodoloji kullanılmıştır. Bu nedenle, bahsi geçen emisyonlardan yola çıkarak Türkiye'deki emisyonların gerçekten biraz daha yüksek bir oranda tahmin edileceği düşünülmektedir.

Hesaplama kullanılan emisyon faktörleri Tablo 4-39'da sunulmuştur.

Tablo 4.39

NFR 2.D.3e yağ giderme ve 2.D.3.f kuru temizleme sektörlerine yönelik emisyon faktörleri (EF)

NFR	Faaliyet	EF	EF birimi	Referans
2D3e	Yağ giderme	0.5	kg NMVOC/insan	Birleşik Krallık ve IE emisyon envanteri temel alınmıştır (Çözücülere yönelik direktifin etkisinden önceki dönemden itibaren)
2D3f	Kuru temizleme	0.1	kg NMVOC/insan	

Belirsizlik

Bu sektörden kaynaklanan emisyonlara yönelik herhangi bir belirsizlik tahmini yapılmamıştır.

Ancak, faaliyet verisi olarak toplam boya tüketimi kullanılarak hesaplamanın yapıldığı ve nüfusa göre oranlandığı tahminlerde belirsizlik oranının yüksel olduğu kabul edilebilir.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu kısmı için yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Örneğin, Türkiye sera gazı envanterinde kullanılan verilerle tutarlılık kontrol edilecektir.

Ulusal verilerin mevcudiyeti incelenecek ve eksik faaliyet verileri toplanacaktır. Muhtemel bilgi kaynakları aşağıda belirtilmiştir:

- Türkiye’de çözücü üretimi ve kullanımı
- ithalat istatistikleri (çözücüler ve çözücü içeren ürünler)
- tehlikeli atık arıtma tesislerinde işlenen çözücü atık hacmi.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

4.4.7 NFR 2.D.3.g Kimyasal ürünler

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NMVOC

Temel Kaynak: Yok

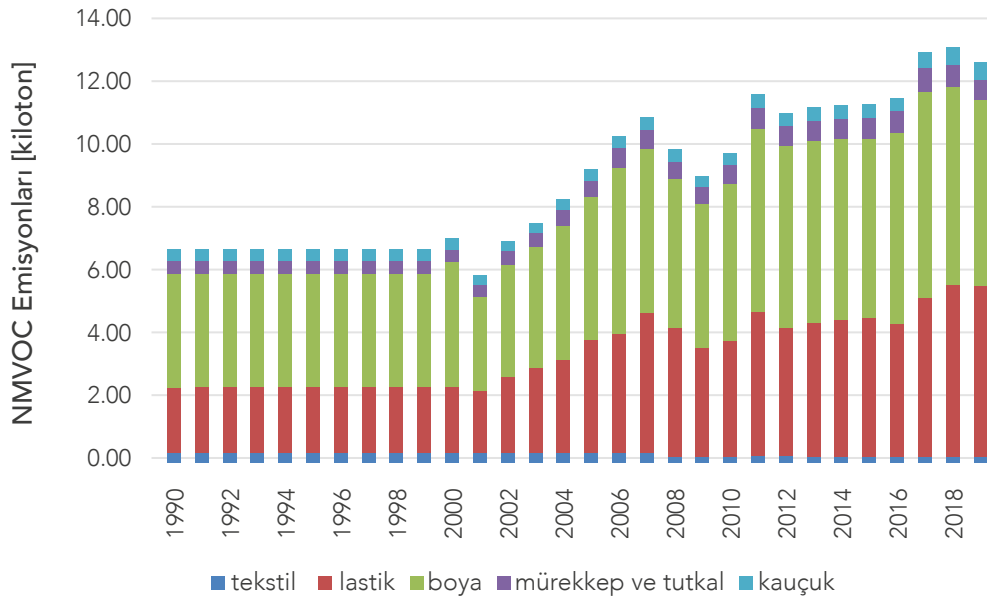
NFR 3.C Kimyasal ürünlerinden kaynaklanan NMVOC emisyonları 1990 yılında 6.80 kiloton iken 2019 yılında 12.8 kilotona ulaşmış ve yaklaşık %88’lik bir artış göstermiştir. 2018 yılından 2019 yılına kadar NMVOC emisyonunda %4 oranında bir azalma gözlemlenmiştir.

NFR 3C sektörü kapsamındaki NMVOC emisyonları tahmini tekstil, lastik, boya, mürekkep ve tutkal ile kauçuk üretiminden elde edilmiştir.

Şekil 4.32

NFR 2D.3g Kimyasal ürünler kaynaklı NMVOC emisyonları

NFR 2D.3g Kimyasal Ürünler Kaynaklı Emisyonlar

Tablo 4.40

NFR 2D.3g Kimyasal ürünler kaynaklı NMVOC emisyonları

NFR	2D.3.g
	Kimyasal ürünler
	kiloton
1990	6.796
1991	6.796
1992	6.796
1993	6.796
1994	6.796
1995	6.796
1996	6.796
1997	6.796
1998	6.796
1999	6.796
2000	7.184
2001	5.977
2002	7.061
2003	7.634
2004	8.443
2005	9.382
2006	10.420
2007	11.022
2008	10.000
2009	9.146
2010	9,86
2011	11,78
2012	11,18
2013	11,36
2014	11,42
2015	11,45
2016	11,65
2017	13,11
2018	13,26
2019	12,79
Eğilim 1990-2019	%88
Eğilim 2018-2019	%-4

4.4.7.1 Tekstil endüstrisi

Pamuklu ve dokuma kumaşların yanı sıra işlenmiş halı üreten tekstil sanayileri de envantere dahil edilmiştir.

Envanterden elde edilen sonuçlara göre, 191990-2019 yılları arasında tekstil endüstrisinden kaynaklanan NMVOC emisyonları yaklaşık %44 oranında azalma göstermiştir.

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Tekstil endüstrisinin aşağıdaki sektörleri için 2005-2008 üretim verileri TÜİK'in www.tuik.gov.tr adresindeki internet sitesinde mevcuttur. Veri eksikliği nedeniyle 1990-2004 verileri 2005 ile, 2009-2019 verileri ise 2008 verileriyle aynı kabul edilmiştir.

- Pamuklu kumaş üretimi (metre)
- İşlenmiş Halı üretimi (metre²)
- Dokuma kumaş üretimi (metre).

Hesaplamaları gerçekleştirmek için veriler aşağıda sunulan varsayımlar kullanılarak kütle eşdeğerlerine dönüştürülmüştür:

Tablo 4-41

Tekstil ürünü hacimlerinin (m ve m²) kütle birimlerine (g) dönüştürülmesi

Varsayımlar			
Pamuk kumaş	1 metrenin	0.01	g olduğunu varsayalım
İşlenmiş halı	1m ² 'nin	500	g olduğunu varsayalım
Dokuma kumaş	1 metrenin	0.1	g olduğunu varsayalım

Metodolojik Açıklamalar

Tekstil üretimleri kaynaklı emisyonlara yönelik uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum AD * EF$$

Formül açıklaması:

Emisyon_{kirletici} = envantere ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

i = NMVOC

AD = tekstil üretimi için faaliyet oranı (kiloton)

EF = tekstil üretimi için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton tekstil)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Hesaplama Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi (2019) emisyon faktörü 10 kg/ton tekstil kullanılmıştır.

Belirsizlik

Bu sektörden kaynaklanan emisyonlar için herhangi bir belirsizlik tahmini yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu kısmı için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır..

Planlanan İyileştirmeler

Ulusal verilerin mevcudiyeti incelenecek ve eksik faaliyet verileri toplanacaktır.

Türkiye sera gazı envanterinde kullanılan verilerle tutarlılık kontrol edilecek, Türkiye verilerine uygulanabilir diğer emisyon faktörlerinin mevcudiyeti incelenecektir.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması muhtemeldir.

4.4.7.2 Lastik imalatı

Lastik üretiminden kaynaklanan NMVOC emisyonları envanter hesaplamalarına dahil edilmektedir.

Envanterden elde edilen sonuçlara göre, 1990-2019 yılları arasında lastik üretiminden kaynaklanan NMVOC emisyonları yaklaşık %156 oranında artış göstermiştir.

Emisyonlardaki keskin değişiklikler, 1990-2019 zaman serisi için farklı istatistiklerin kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Farklı istatistiklerin kullanılmasının nedeni, verilerin tek bir kaynaktan bulunmasıdır. İstatistikler kontrol edilecek ve ilgili olduğunda, bir sonraki gönderime kadar emisyonlar düzeltilenecektir.

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Ülkede üretilen lastiklerin sayısı ve kütlesi 2000-2005 Ulusal Kalkınma Raporlarında mevcuttur. Veri eksikliğinden dolayı 2000 yılı verilerinin 1990-1999 ile aynı olduğu varsayılmıştır, 2006-2019 verileri Eurostat üretim endeksine göre tahmin edilmiştir (Lastik ve iç lastik imalatı).

Metodolojik Açıklamalar

Latik üretimleri kaynaklı emisyonlara yönelik uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 2'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum AD * EF$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

i = NMVOC

AD = lastik üretimi için faaliyet oranı (kiloton)

EF = lastik üretimi için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton lastik)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Hesaplama Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi (2019) emisyon faktörü 10 kg/ton lastik kullanılmıştır.

Belirsizlik

Bu sektörden kaynaklanan emisyonlar için herhangi bir belirsizlik tahmini yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu kısmı için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Eksik faaliyet verileri aranacaktır.

4.4.7.3 Boya imalatı

Boya imalatından kaynaklanan NMVOC emisyonları envanter hesaplamalarına bu yıl dahil edilmiştir.

Envanterden elde edilen sonuçlara göre, 191990-2019 yılları arasında lastik üretiminden kaynaklanan NMVOC emisyonları yaklaşık %65 oranında artış göstermiştir.

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Dekoratif boyalar, ahşap koruma, ahşap boyalar, otomotiv boyaları, metal boyalar ve diğer boyaların üretim verileri 1999-2005 Ulusal Kalkınma Raporu'nda mevcuttur. Veri eksikliği nedeniyle 1999 verilerinin 1990-1998 verileri ile aynı olduğu varsayılmıştır. 2006-2019 için EUROSTAT üretim indeksi (boya, vernik imalatı,) ile dış değerlendirme yapılmıştır.

Metodolojik Açıklamalar

Boya üretimleri kaynaklı emisyonlara yönelik uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum AD * EF$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

i = NMVOC

AD = üretim için faaliyet oranı (kiloton)

EF = üretim için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton ürün)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Hesaplama Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi emisyon faktörü 10 kg/ton ürün kullanılmıştır.

Belirsizlik

Bu sektörden kaynaklanan emisyonlar için herhangi bir belirsizlik tahmini yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu kısmı için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Eksik faaliyet verileri aranacaktır.

4.4.7.4 Mürekkep ve tutkal imalatı

Mürekkep ve tutkal üretiminden kaynaklanan NMVOC emisyonları envanter hesaplamalarına bu yıl dahil edilmiştir.

Envanterden elde edilen sonuçlara göre, 1990-2019 yılları arasında mürekkep ve tutkal üretiminden kaynaklanan NMVOC emisyonları yaklaşık %65 oranında bir artış göstermiştir.

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

1999-2005 Ulusal Kalkınma Raporunda mürekkep ve tutkal üretim verileri mevcuttur. Veri eksikliği nedeniyle 1999 verilerinin 1990-1998 verileri ile aynı olduğu varsayılmıştır. 2006-2019 için EUROS-TAT üretim indeksi (boya, vernik imalatı,) ile dış değerlendirme yapılmıştır.

Metodolojik Açıklamalar

Boya üretimleri kaynaklı emisyonlara yönelik uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum AD * EF$$

Formül açıklaması:

Emisyon_{kirletici} = envantere ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

i = NMVOC

AD = üretim için faaliyet oranı (kiloton)

EF = üretim için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton ürün)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Hesaplama Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi (2019) emisyon faktörü 10 kg/ton ürün kullanılmıştır.

Belirsizlik

Bu sektörden kaynaklanan emisyonlar için herhangi bir belirsizlik tahmini yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu kısmı için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Eksik faaliyet verileri aranacaktır.

4.4.7.5 SBR-CBR Kauçuk imalatı

Sentetik kauçuk üretiminden kaynaklanan NMVOC emisyonları envanter hesaplamalarına bu yıl dahil edilmiştir.

Envanterden elde edilen sonuçlara göre, 191990-2019 yılları arasında sentetik kauçuk üretiminden kaynaklanan NMVOC emisyonları yaklaşık %50 oranında artış göstermiştir.

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

SBR-CBR kauçuğunun üretim verileri 2000-2004 Ulusal Kalkınma Raporunda mevcuttur. Veri eksikliği nedeniyle 2000 verilerinin 1990-1999 verileri ile aynı olduğu varsayılmıştır. 2005-2019 yılı için EUROSTAT üretim indeksi (kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı,) ile dış değerlendirme yapılmıştır.

Metodolojik Açıklamalar

Boya üretimleri kaynaklı emisyonlara yönelik uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 2'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum AD * EF$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envantere ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

i = NMVOC

AD = üretim için faaliyet oranı (kiloton)

EF = üretim için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton ürün)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Hesaplama Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi (2019) emisyon faktörü 8 kg/ton ürün kullanılmıştır.

Belirsizlik

Bu sektörden kaynaklanan emisyonlar için herhangi bir belirsizlik tahmini yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu kısmı için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Eksik faaliyet verileri aranacaktır.

Aşağıda belirtilenler gibi diğer endüstriyel faaliyetleri dahil etme olanağı bulunmakta olup bu husustaki çalışmalara önümüzdeki yıllarda başlanılacaktır:

- kauçuk işleme
- farmasötikal (eczacılıkla ilgili) ürünler
- deri tabaklama
- tekstil terbiyesi
- polyester, polivinilklorür, poliüretan ve polistiren köpüklerin imalatı ve işlenmesi
- tutukal üretimi, yapıştırıcılar
- manyetik bantların, filmlerin ve fotoğrafların üretimi
- boya üretimi
- mürekkep üretimi
- asfalt basma.

4.4.8 NFR 2.D.3.h Basım

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Bu envantere yönelik herhangi bir emisyon tahmii gerçekleştirilmemiştir. Bu kaynaktan kaynaklanan tipik emisyonlar, NMVOC'leri içermektedir.

Planlanan İyileştirmeler

Bu kaynak için Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberi uyarınca emisyonlara yönelik tahminlerin yapılması amacıyla kullanılabilecek aşağıdakiler gibi ulusal verileri toplama olanakları önümüzdeki yıllarda incelenecektir:

- farklı baskı işlemleri için solvent içeren mürekkepler, mürekkep türleri ve diğer ürünlerin kullanımı
- süreç ve azaltma teknikleri hakkında bilgi

4.4.9 NFR 2.G Diğer ürün kullanımı

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Bu envantere yönelik herhangi bir emisyon tahmii gerçekleştirilmemiştir. Bu kaynaktan kaynaklanan tipik emisyonlar, NMVOC'leri içermektedir.

NFR 3D2 kapsamındaki NMVOC emisyon kaynakları, aşağıda belirtilenleri içermektedir:

- cam ve mineral yün endüksiyonu
- tütün içimi
- yağ ve yemeklik yağ çıkarma
- ahşabın korunması
- araçların altının işlenmesi ve korunması
- araçları parafinden arındırma
- tarımda ve inşaatla pestisit kullanımı
- tohumların korunması
- havai fişek kullanımı
- tütün içimi
- araba ve ev yangınları
- tutkal ve yapıştırıcıların endüstriyel uygulaması

Planlanan İyileştirmeler

Bu kaynak için Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberi uyarınca emisyonların tahmin edilmesine yönelik olarak kullanılabilcek ulusal verileri toplama olanakları önümüzdeki yıllarda incelenecektir.

4.5 NFR 2.H Diğer Üretim Endüstrisi

4.5.1 NFR 2.H.1 Kağıt hamuru ve kağıt üretimi

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NMVOC, PM10, CO, SO₂, NO_x

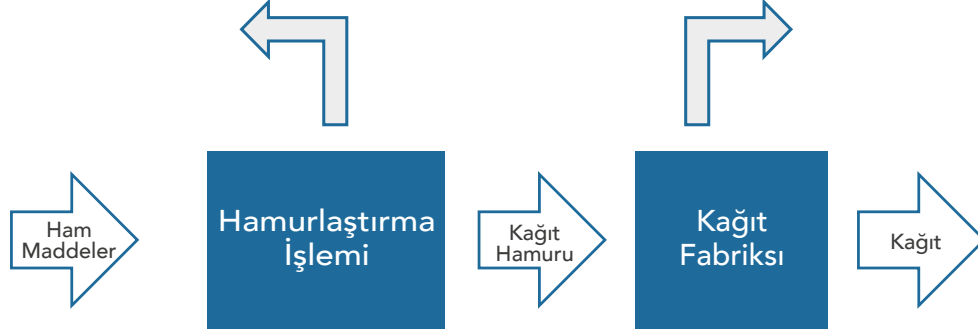
Temel Kaynak: Yok

Emisyon Kaynakları

Kağıt hamuru ve kağıt üretimi üç ana adımı içermektedir: kağıt hamuru, ağartma ve kağıt üretimi. Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberinde (2019) verilen kağıt hamuru ve kağıt üretimi için genel süreç şeması Şekil 4.33'te gösterilmektedir.

Şekil 4.33

Kağıt hamuru ve kağıt üretimi için genel süreç şeması

Hamurlaştırmanın üç farklı kimyasal süreci bulunmaktadır: kraft hamurlaştırma, sülfite hamurlaştırma ve nötr sülfite yarı kimyasal (NSSC) hamurlaştırma. Kraft kağıt hamuru için beyaz likör kullanılır, sülfite kağıt hamuru için kostik çözelti kullanılır, NSSC kağıt hamuru için ise selüloz ve ağaç liflerinin bağlayıcısı olan lignini kimyasal olarak çözmek için yüksek sıcaklık ve basınç altında nötr çözelti kullanılır.

Önümüzdeki yıllarda Türkiye’deki sektör, üretim ve azaltma teknolojileri hakkında bilgiler toplanacaktır.

Emisyon Eğilimleri

NO_x emisyonları 1990’da 0.227 Gg iken 2019’da 0.253 Gg’ye ulaşarak yaklaşık %11 oranında bir artış göstermiş ve 2019 yılındaki toplam NO_x emisyonlarında %0.1’den daha az bir paya sahip hale gelmiştir.

SO₂ emisyonları 1990’da 0.454 Gg iken 2019’da 0.506 Gg’ye ulaşarak yaklaşık %11 oranında bir artış göstermiş ve 2019 yılındaki toplam SO₂ emisyonlarında %0.1’den daha az bir paya sahip hale gelmiştir.

NMVOC emisyonları 1990’da 0.454 Gg iken 2019’da 0.506 Gg’ye ulaşarak yaklaşık %11 oranında bir artış göstermiş ve 2019 yılındaki toplam NMVOC emisyonlarında %0.1’den daha az bir paya sahip hale gelmiştir.

PM₁₀ emisyonları 1990’da 0.182 Gg iken 2019’da 0.202 Gg’ye ulaşarak yaklaşık %11 oranında bir artış göstermiş ve 2019 yılındaki toplam PM₁₀ emisyonlarında %0.1’den daha az bir paya sahip hale gelmiştir.

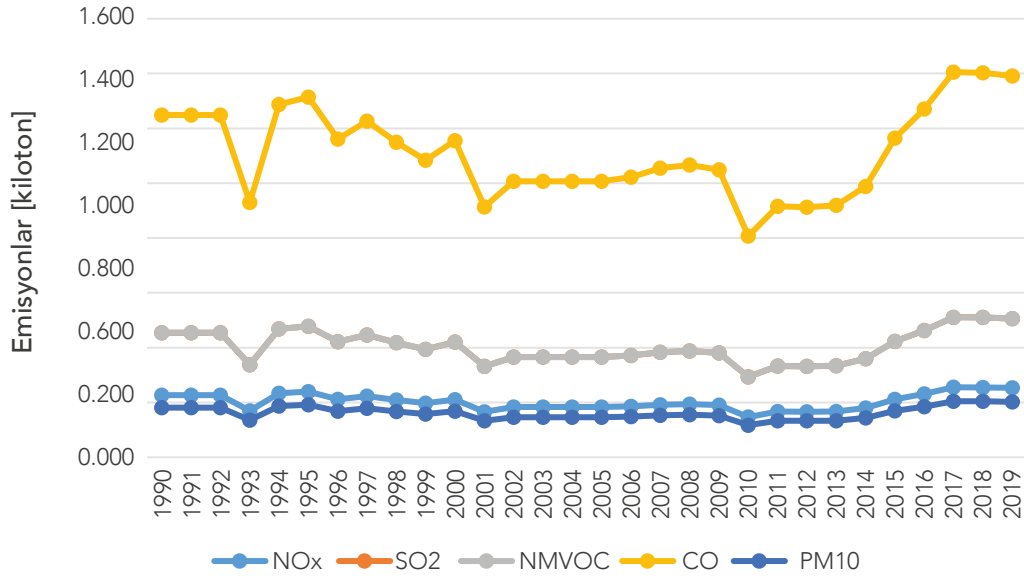
CO emisyonları 1990’da 1.249 Gg iken 2019’da 1.391 Gg’ye ulaşarak yaklaşık %11 oranında bir artış göstermiş ve 2019 yılındaki toplam CO emisyonlarında %0.1’den daha az bir paya sahip hale gelmiştir.

Bu envanterde hazırlanan emisyon tahminleri, kağıt mukavva ve kağıt üretim hacimlerine ve Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberinden alınan ve hava ile kurutulmuş tonlarca kağıt hamuru üretimiyle ilgili emisyon faktörlerine dayanmaktadır. Emisyonlar Şekil 4.34 ve Tablo 4.42’de gösterilmektedir.

Şekil 4.34

1990-2019 dönemine yönelik NFR 2.H.1 kağıt hamuru ve kağıt üretimi kaynaklı emisyonlar

NFR 2H.1 Kağıt Hamuru ve Kağıt Üretimi Kaynaklı Emisyonlar

Tablo 4.42

NFR 2.H.1 kağıt hamuru ve kağıt üretimi kaynaklı emisyonlar

	NO _x	SO ₂	NMVOC	CO	PM ₁₀	Kimyasal Odun Hamuru
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton
1990	0,227	0,454	0,454	1,249	0,182	227
1991	0,227	0,454	0,454	1,249	0,182	227
1992	0,227	0,454	0,454	1,249	0,182	227
1993	0,169	0,338	0,338	0,930	0,135	169
1994	0,234	0,468	0,468	1,287	0,187	234
1995	0,239	0,478	0,478	1,315	0,191	239
1996	0,211	0,422	0,422	1,161	0,169	211
1997	0,223	0,446	0,446	1,227	0,178	223

	NO _x	SO ₂	NMVOC	CO	PM ₁₀	Kimyasal Odun Hamuru
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton
1998	0,209	0,418	0,418	1,150	0,167	209
1999	0,197	0,394	0,394	1,084	0,158	197
2000	0,210	0,420	0,420	1,155	0,168	210
2001	0,166	0,332	0,332	0,913	0,133	166
2002	0,183	0,366	0,366	1,007	0,146	183
2003	0,183	0,366	0,366	1,007	0,146	183
2004	0,183	0,366	0,366	1,007	0,146	183
2005	0,183	0,366	0,366	1,007	0,146	183
2006	0,186	0,372	0,372	1,022	0,149	186
2007	0,192	0,383	0,383	1,054	0,153	192
2008	0,194	0,388	0,388	1,066	0,155	194
2009	0,191	0,381	0,381	1,048	0,152	191
2010	0,147	147	167	166	167	180
2011	0,167	147	167	166	167	180
2012	0,166	147	167	166	167	180
2013	0,167	147	167	166	167	180
2014	0,180	147	167	166	167	180
2015	0,212	147	167	166	167	180
2016	0,231	147	167	166	167	180
2017	0,256	147	167	166	167	180
2018	0,255	147	167	166	167	180
2019	0,253	147	167	166	167	180
<i>Eğilim 1990 – 2019</i>	%11					
<i>Eğilim 2018 – 2019</i>	% -1					

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Üretim verileri Eurostat'tan 1992-2005 için kimyasal odun hamuru olarak indirilmiştir. Veri eksikliğinden dolayı 1990-1992 yılları için 1992 yılına ait veriler kullanılmış ve Eurostat Türkiye üretim endeksine göre (hamur, kağıt ve karton imalatı) 2005-2019 yılları için dış değerlendirme yapılmıştır.

Metodolojik Açıklamalar

Kağıt hamuru ve kağıt üretimleri kaynaklı emisyonlara yönelik uygulanan metodoloji, genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum AD * EF$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

i = NMVOC, PM₁₀, SO₂, CO, NO_x

AD = hava ile kurutulmuş hamur için faaliyet oranı (kiloton)

EF = kağıt hamuru ve kağıt üretimi için kirletici emisyon faktörü i (kg/ton)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Emisyonlar, aslında hava ile kurutulmuş tonlarca kağıt hamuru üretimi için olan Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi, 2019'daki emisyon faktörleri ve Tablo 4.43'te sunulan kağıt mukavva ve kağıt üretim hacimleri kullanılarak tahmin edilmiştir.

Tablo 4.43

Emisyon Faktörleri (EMEP/EEA Rehberi)

NO _x	SO ₂	NMVOC	CO	PM ₁₀
kg/ton	kg/ton	kg/ton	kg/ton	kg/ton
1	2	2	5.5	0.8

Belirsizlik

Envantere yönelik herhangi bir belirsizlik değerlendirmesi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu kısmı için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Mevcut tahminleri iyileştirmek için üretim süreçleri, üretim hacimleri ve emisyon ölçümleri hakkında tesis düzeyinde verilerin toplanması tavsiye edilmektedir.

Önümüzdeki yıllarda bu kaynak için tesise özel veri toplama olanakları araştırılacaktır.

4.5.2 NFR 2.H.2 Food and beverages industry

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NMVOC

Temel Kaynak: Var (NMVOC)

Bu alt sektör, bitkisel yağ ekstraksiyonundan kaynaklanan emisyonlar hariç, gıda ve içecek imalatından kaynaklanan NMVOC emisyonlarını içermektedir. Gıda üretiminden kaynaklanan emisyonlar, hayvanların kesilmesi ve mahsullerin hasat edilmesinden sonra meydana gelen gıda üretim zincirindeki tüm süreçleri içermektedir. İçecek üretiminden kaynaklanan emisyonlar, alkollü içeceklerin, özellikle şarap, bira ve alkollü içkilerin üretimini içermektedir.

Gıda Tüketimi:

Türkiye, nüfusun çoğunluğunda sabit kalan geleneksel beslenme alışkanlıklarına sahiptir. Ancak, perakendecilerin gıda üreticilerinden daha yüksek standartlar talep etmesi ve sektördeki iyileştirmelerle birlikte yatırımların yapılması Türk gıda sektörü daha da detaylandırılmaktadır. Modern pazarların yaygın varlığı ve artan harcanabilir gelirler sayesinde tüketim kalıpları, yemeye hazır yemekler ve dondurulmuş gıdalar gibi paketlenmiş ve işlenmiş gıdalara doğru kaymaktadır. Ayrıca, tam zamanlı çalışan kadın sayısındaki artış, paketlenmiş, dondurulmuş ve hazır gıdaya yönelimi desteklemiştir. Bu nedenle, Türkiye'nin halen Avrupa'da kişi başına en düşük paketlenmiş gıda tüketimine sahip olduğu düşünülürse, alt sektörlerde önemli bir potansiyel bulunmaktadır.

Türkiye, unlu mamuller için küresel olarak en büyük pazarlardan biridir, çünkü bu tür ürünler Türkiye nüfusunun beslenmesinde önemli bir paya sahiptir. Artan gelirlerle birlikte paketli ekmek tüketimi artış göstermekte ve aynı zamanda yüksek lifli ve özel artizan ekmekler gibi farklı ekmek çeşitlerine olan talep, geleneksel unlu mamullere kıyasla bu daha yüksek kârlı pazar için bir fırsat sunmaktadır.

İçecek Tüketimi:

Türkiye'de içecek sektörü, sıcak içecekler, alkolsüz içecekler ve alkollü içecekler açısından incelenebilir.

Sıcak İçecekler:

Türkiye, çay ekim alanında dünya genelinde 7., kuru çay üretiminde 5., yıllık kişi başı çay tüketiminde 4. sırada yer almaktadır. Diğer sıcak içecekler arasında Türk kahvesi, küresel kahve zincirlerine rağmen Türkiye'de yaygın olarak tüketilmektedir.

Alkolsüz İçecekler:

Türkiye Gıda ve İçecek Sanayicileri Dernekleri Federasyonu'na göre, Türkiye içecek sektöründe üretim kapasitelerinde ilk sırada şişelenmiş su yer almakta olup 13.236 milyon litrelik toplam içecek sektörü üretim kapasitesinin yaklaşık yüzde 50'sini oluşturmaktadır.

Alkollü İçecekler:

Türkiye’de üretilen ilk dört alkollü içki bira, rakı, şarap ve votkadır. Bira, 2009 yılında toplam alkollü içecek üretiminin yüzde 90’ını oluşturan ana alkollü içkidir. Türk geleneksel alkollü içeceği rakı, şarapla birlikte toplam üretimin yüzde 4.4’ünü oluşturmaktadır. Büyük şarap üreticilerinin yanı sıra İç Anadolu, Marmara, Trakya ve Ege bölgesinde yer alan 300’e yakın küçük ölçekli üretici bulunmaktadır. Şarap sektörünün toplam kapasitesi yılda yaklaşık 120 milyon litredir. (Deloitte Türkiye Gıda ve İçecek Sektörü Raporu, Temmuz 2010)

Envanterde, ulusal kalkınma raporlarından elde edilen üretim verileri mevcuttur.

Bisküvi, Şeker-toz, Şeker-küp, Margarin için gıda verileri (1999-2008) yılları arası için, 1994-2004 yılları arası için ekmek, büyük et, küçük et, balık ve kümes hayvanları üretimi mevcut olup, diğer yıllar nüfusa orantılıdır. Üretimin tüketime eşdeğer olduğu varsayılmaktadır.

İçecek verileri bira, şarap ve rakı olarak (1999-2008) viski, votka, vermut, likör için 1994-2004 yılları için mevcuttur, diğer yıllar nüfusa orantılıdır. Üretimin tüketime eşdeğer olduğu varsayılmaktadır.

Emisyon Eğilimleri

1990 yılında 68.1 kiloton olan NMVOC emisyonları yaklaşık %30 artarak 90.5 kilotona yükselmiş ve 2019 yılında toplam NMVOC emisyonları içinde %11’lik bir paya sahip hale gelmiştir.

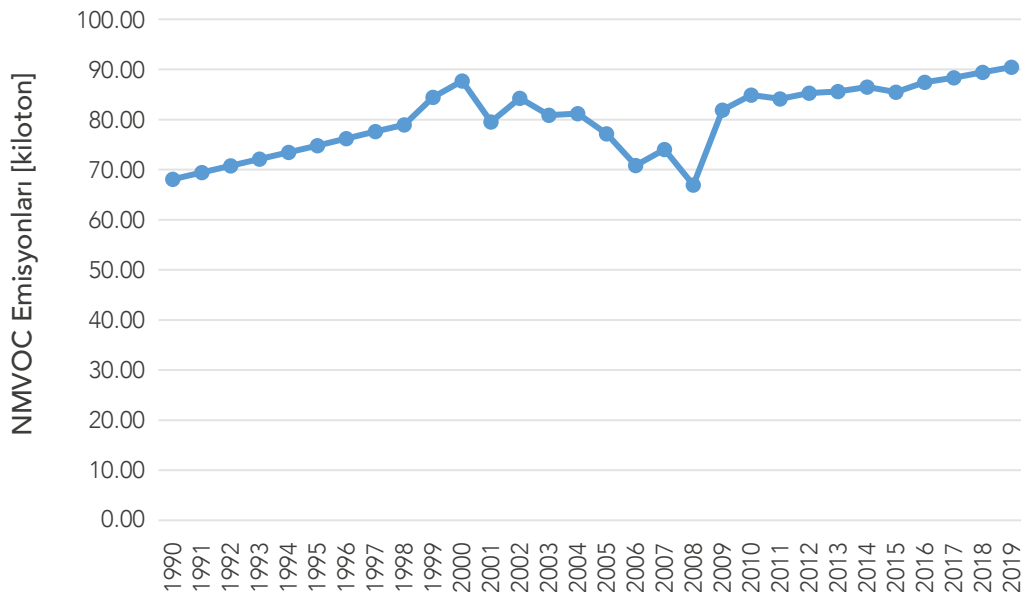
Emisyon eğilimi Şekil 4.35’te gösterilmektedir.

Şekil 4.35

1990-2019 dönemine yönelik NFR 2.H.2 kaynaklı emisyonlar

Yiyecek ve içecek üretiminden kaynaklanan emisyonlar Tablo 4.44’te gösterilmektedir.

NFR 2H.2 Yiyecek ve İçecek Endüstrisi Kaynaklı Emisyonlar

Tablo 4.44

2.H.2 Yiyecek ve içecek endüstrisi sektörü kaynaklı emisyonlar

	NMVOC
	kiloton
1990	68.1
1991	69.4
1992	70.8
1993	72.1
1994	73.5
1995	74.8
1996	76.2
1997	77.6
1998	79.0
1999	84.5
2000	87.7
2001	79.5
2002	84.3
2003	80.9
2004	81.2
2005	77.1
2006	70.8
2007	74.1
2008	66.9
2009	81.9
2010	84.9
2011	84.1
2012	85.3
2013	85.6
2014	86.5
2015	85.4
2016	87.4
2017	88.3
2018	89.4
2019	90.5
Eğilim 1990 – 2019	%11
Eğilim 2018 - 2019	%-1

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri Ulusal Kalkınma Raporu'nda yılda üretilen yiyecek ve içecek ton ve litre olarak verilmektedir. Üretimin tüketime eşdeğer olduğu varsayılmaktadır. Hesaplama da ayrıca TÜİK'in gizli olmayan tüketim verileri kullanılmaktadır.

Metodolojik Açıklamalar

The applied methodology is TIER 2 and uses the general equation:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \sum \text{AD}_{\text{üretim}} * \text{EF}_{\text{kirletici}}$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

$\text{AD}_{\text{üretim}}$ = her türlü yiyecek ve içecek üretimi için faaliyet oranı (kiloton)

$\text{EF}_{\text{kirletici}}$ = kirletici emisyon faktörü i (kg/ton bisküvi vb.)

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

NMVOC için emisyon faktörleri Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberinden alınmıştır. Rehberdeki emisyon faktörleri ve hesaplamalarda kullanılan faktörler Tablo 4.45 ve 4.46'da sunulmuştur.

Tablo 4.45

EMEP/EEA Rehberi içerisindeki emisyon faktörleri (EF)

	Birim	EF	Referans
NMVOC	kg/Mg üretilen ürün	0.3 – 150	EMEP/EEA Rehberi (2019) içerisinde verilen emisyon faktörleri, Bölüm 2H.2, Yiyecek ve İçecekler, Tablo 3.27 (bira), sayfa 19, Tablo 3.24 (şarap), sayfa 18, Tablo 3.28 (damıtılarak elde edilen alkollü sıvılar), sayfa 18, Tablo 3.29 (Viski), sayfa 20, Tablo 3.32 (diğer damıtılarak elde edilen alkollü sıvılar), sayfa 21, Tablo 3.18 (bisküvi), sayfa 16, Tablo 3.19 (Et, Balık, Tavuk), sayfa 16, Tablo 3.20 (Şeker), sayfa 16, Tablo 3.21 (Margarin), sayfa 17, Tablo 3.14 (Ekmek), sayfa 14, Tier 2

Tablo 4.46

2.H.2 Yiyecek ve içecek endüstrisinde kullanılan emisyon faktörü (EF)

Ürün türü	EF birimi	EF
Bisküvi	kg/ton	1
Toz şeker	kg/ton	10
Küp şeker	kg/ton	10
Margarin	kg/ton	10
Ekmek	kg/ton	4.5
Et, balık, tavuk	kg/ton	0.3
Bira	kg/h litre bira	0.035
Şarap	kg/h litre şarap	0.08
Rakı	kg/h litre alkol	15
Viski	kg/h litre alkol	15
Votka	kg/h litre alkol	15
Vermut	kg/h litre alkol	0.4
Kahve kavurma	kg/ton çekirdek	0.55
Hayvan yemi	kg/ton	1

Belirsizlik

Envanter için herhangi bir belirsizlik değerlendirmesi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

Envanterin bu kısmı için herhangi bir yeniden hesaplama yapılmamıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Nüfusa oranlı yıllara ait faaliyet verileri bulunmaya çalışılacaktır.

4.5.3 NFR 2.H.3 Diğer endüstriyel işlemler

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Bu alt sektör, ahşabın işlenmesinden kaynaklanan partikül emisyonlarını içermektedir: poliahşap üretimi, yeniden yapılandırılmış ahşap ürünler ve mühendislik ürünü ahşap ürünler.

Ahşap işleme, partikül emisyonlarının bir kaynağıdır. Şu anda, bu emisyonlara yönelik herhangi bir tahmin gerçekleştirilmemektedir.

Planlanan İyileştirmeler

Ahşap işlemeden kaynaklanan partikül emisyonları, üretim verileri ve emisyon faktörleri kullanılarak tahmin edilebilir.

Bu iyileştirmelerin önümüzdeki yıllarda yapılması planlanmaktadır.

5

TARIM (NFR SEKTÖR 3)

Bu bölüm, aşağıdaki NFR alt sektörlerinde emisyon tahmini için kullanılan metodolojiler hakkında bilgi içermektedir:

- 5B. Gübre yönetimi
- 5D Bitkisel Üretim ve Tarım Toprakları

Alt sektör 3.F'den kaynaklanan emisyonlar tarımsal atıkların tarlada yakılması ve pestisit kullanımı dahil diğer Tarım Türk envanterinde (NE) hesaplanmamıştır. Bunun sebebi elde veri olmayışıdır.

NFR3.B Gübre yönetimi

Emisyonlar: NH₃, NmVOC

Temel Kaynak: Var (NH₃)

Kaynak Kategori Tanımı

Bu kaynak kategorisi, hayvan barınaklarından kaynaklanan amonyak emisyonlarını, gübrenin depolanmasını ve tarlalara gübre uygulamasını içermektedir. Gübre yönetiminden kaynaklanan SO₂ ve NO_x emisyonları NA (Uygulanamaz) olarak rapor edilmektedir. UNECE LRTAP Sözleşmesi 2012 (paragraf 122) kapsamındaki 3. aşama derinlemesine incelemeye ilişkin bir tavsiyenin ardından NMVOC (3.B) için notasyon anahtarı NA "uygulanamaz"dan hesaplanmış olana değiştirilmiş ve not edilmiştir.

Otlayan hayvanlar tarafından bırakılan dışkılarından kaynaklanan amonyak emisyonları da sektör 5.B'de hesaplanmaktadır.

Emisyon Eğilimleri

Öncelikle, 1990-2019 zaman serisi için süt sığırları ve diğer büyükbaş hayvan sayılarının TÜİK ile yapılan görüşmelere göre yeniden hesaplandığının vurgulanması gereken önemli toplantı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, katır ve eşekler ayrı başlıklar halinde incelenmiştir. Develer ise diğer varsayılan kümes hayvanları arasındadır. NH₃ emisyonları 1990 yılında 521 Gg iken 2019 yılında 721 Gg'ye ulaşarak %38 oranında bir artış göstermiş ve 2019 yılında Türkiye'nin toplam NH₃ emisyonları içinde %94'lük bir paya sahip hale gelmiştir.

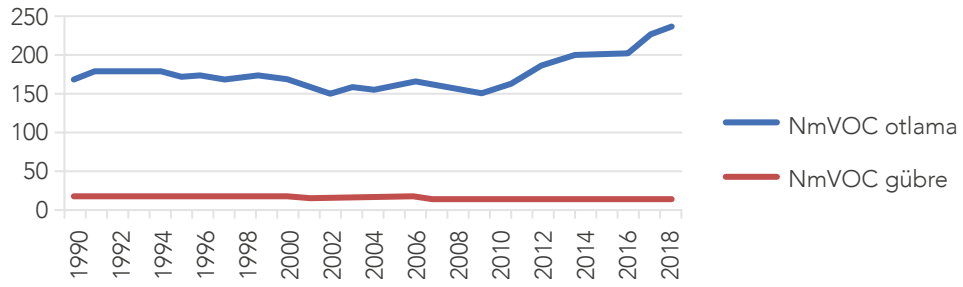
NMVOC emisyonları 1990 yılında 187 Gg iken 2019 yılında 250 Gg'ye ulaşarak %33 oranında bir artış göstermiş ve 2019 yılında Türkiye'nin toplam NMVOC emisyonları içinde %23'lük bir paya sahip hale gelmiştir.

NMVOC EMİSYONLARI

Şekil 6.1.

1990-2019 dönemine yönelik NFR 5B-5D sektörü kaynaklı emisyonlar

NmVOC Emisyonları (kiloton)

Tablo 6.1.

1991-2019 dönemine yönelik gübre yönetimi-tarımsal topraktan kaynaklanan NMVOC emisyonları

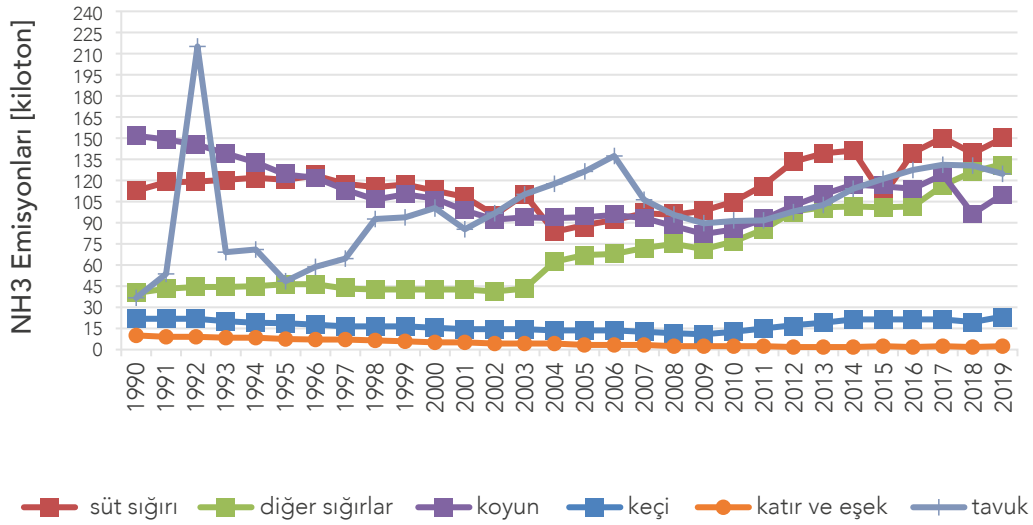
	Toplam	Toplam
	kiloton NMVOC Gübre Yönetimi	kiloton NMVOC Tarımsal Toprak
1990	169.5	17.2
1991	179.7	17.2
1992	180.1	17.2
1993	181.3	17.2
1994	181.2	17.2
1995	171.5	17.2
1996	174.2	17.2
1997	168.0	17.2
1998	172.4	17.2
1999	172.8	17.2
2000	168.6	17.2
2001	159.7	15.4

	Toplam	Toplam
	kiloton NMVOC Gübre Yönetimi	kiloton NMVOC Tarımsal Toprak
2002	151.0	15.4
2003	159.6	15.4
2004	154.2	15.4
2005	160.3	15.5
2006	166.8	14.9
2007	159.6	14.6
2008	153.9	14.6
2009	150.6	14,6
2010	158.5	14.6
2011	170.5	14.6
2012	190.0	13.3
2013	197.5	13.3
2014	200.4	13.29
2015	200.5	13.29
2016	202.8	13.29
2017	223.8	13.29
2018	236.6	13.29
2019	242,7	13.29
<i>Eğilim 1990 - 2019</i>	%43	%-23
<i>Eğilim 2018- 2019</i>	%3	%0

Şekil 6.1.

1990-2019 dönemine yönelik NFR 3.B kaynaklı emisyonlar

Gübre Yönetimi Kaynaklı NH₃ Emisyonları

Tablo 6.1.

1990-2019 dönemine yönelik alt kategorilere göre amonyak emisyonları (I)

	Süt sığırları	Diğer sığırlar	Bufalo	Besi domuzları	Damızlık domuzlar	Yumurta tavukları	Piliçler
	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3
1990	112	39	3.623730046	0.043935096	0.003291001	17.62925991	18.12323765
1991	119	43	3.577244914	0.037765877	0.002830261	17.05392957	36.29137369
1992	119	44	3.443006637	0.043202845	0.003236151	175.2227619	41.18837389
1993	120	44	3.087284973	0.032951322	0.002468251	19.52088625	49.30894289
1994	122	44	2.979816192	0.029290064	0.002194001	19.40780787	51.67472468
1995	121	45	2.491321734	0.01830629	0.001371251	19.23421073	29.4380363
1996	123	45	2.295923951	0.01830629	0.001371251	18.07945187	40.68280512

	Süt sığırları	Diğer sığırlar	Bufalo	Besi domuzları	Damızlık domuzlar	Yumurta tavukları	Piliçler
	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3
1997	116	43	1.895358496	0.016841787	0.00126155	20.60221477	43.06315117
1998	115	42	1.719500491	0.01830629	0.001371251	23.39399821	68.68844051
1999	116	42	1.61203171	0.012448277	0.00093245	24.11973075	68.92962457
2000	112	42	1.426403816	0.010983774	0.00082275	21.71190272	79.44035903
2001	108	43	1.348244703	0.009885397	0.000740475	18.68095197	66.48091423
2002	95	40	1.182908869	0.013162223	0.000984558	19.17200425	77.46020894
2003	109	43	1.107475555	0.025958319	0.001944433	20.26592425	89.16155129
2004	85	62	1.015091483	0.016105874	0.0012067	19.72056926	97.77199639
2005	88	66	1.025496415	0.007080873	0.000529303	20.22437005	105.6230724
2006	94	69	0.982030178	0.004986633	0.00037298	19.69517391	117.4902727
2007	97	72	0.827558461	0.006637861	0.000496393	21.57008811	84.21307235
2008	96	74	0.843112124	0.00628638	0.000474453	21.26087428	74.28951913
2009	98	72	0.852002723	0.006941745	0.000521075	22.31298039	67.12539943
2010	105	78	0.827763628	0.00570424	0.00042783	23.80045703	67.33719587
2011	116	85	0.953853818	0.006766005	0.000507363	26.4924914	65.2560704
2012	133	97	1.049628041	0.010932516	0.000820008	28.41187388	69.41070044
2013	139	101	1.148851035	0.011514656	0.000861145	29.76856716	72.85936848
2014	141	101	1.193040244	0.00972064	0.000726763	31.45654451	82.11638725
2015	105	100	1.306878993	0.006011786	0.00044977	33.08248515	87.73469841
2016	139	103	1.388037462	0.004755974	0.000356525	36.46863126	90.47105529
2017	150	118	1.577241135	0.004982972	0	40.78584126	90.85016658
2018	139	118	1.577241135	0.004982972	0	40.78584126	90.85016658
2019	150	131	1.8	0	0	33	91
<i>Eğilim 1990 – 2019</i>	%33	%235	%-50	%-89	%-100	%88	%500
<i>Eğilim 2018- 2019</i>	%-7	%11	%20	%0	%0	%-17	%1.1

Tablo 6.2.

1990-2019 dönemine yönelik alt kategorilere göre amonyak emisyonları (II)

	Hindiler	Ördek ve kazlar	Koyun	Keçiler	Atlar	Develer	Katır ve eşekler
	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3
1990	1.99	1.06	150.00	21.41	4.31	0.01	9.97
1991	2.01	0.96	149.56	21.09	4.16	0.01	9.54
1992	2.14	1.03	145.80	20.48	4.06	0.01	9.03
1993	2.14	1.01	138.86	19.85	3.78	0.01	8.51
1994	2.21	1.03	131.92	18.74	3.67	0.01	8.22
1995	2.11	1.04	125.05	17.85	3.49	0.01	7.56
1996	1.97	0.97	122.45	17.54	3.28	0.01	7.08
1997	3.42	1.28	112.01	16.41	2.90	0.01	6.57
1998	2.44	1.10	109.08	15.79	2.77	0.01	6.18
1999	2.41	1.05	112.02	15.23	2.60	0.01	5.71
2000	2.36	0.92	105.49	14.11	2.28	0.01	4.94
2001	2.09	0.82	99.91	13.76	2.28	0.01	4.70
2002	1.98	0.79	93.25	13.28	2.09	0.00	4.30
2003	2.56	0.76	94.20	13.27	1.91	0.00	4.11
2004	2.50	0.71	93.39	12.95	1.78	0.00	3.79
2005	2.37	0.61	93.78	12.77	1.75	0.00	3.55
2006	2.07	0.48	94.98	13.02	1.72	0.01	3.40
2007	1.72	0.53	94.49	12.32	1.58	0.01	3.06
2008	2.07	0.54	89.02	10.96	1.51	0.01	2.82
2009	1.77	0.48	80.87	10.05	1.40	0.01	2.40
2010	1.89	0.39	85.85	12.33	1.30	0.01	2.18
2011	1.64	0.38	93.11	14.26	1.27	0.01	2.08
2012	1.77	0.37	102.16	16.38	1.19	0.01	1.98
2013	1.88	0.40	109.19	18.08	1.14	0.01	1.91
2014	1.92	0.46	116.27	20.27	1.10	0.01	1.78
2015	1.81	0.44	117.64	20.41	1.03	0.01	1.66

	Hindiler	Ördek ve kazlar	Koyun	Keçiler	Atlar	Develer	Katır ve eşekler
	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3	kiloton NH3
2016	2.04	0.48	115.80	20.27	1.01	0.01	1.59
2017	2.48	0.52	125.80	20.84	0.96	0.01	1.48
2018	2.48	0.00	95.80	19.16	0.96	0.01	1.46
2019	2.91	0.00	109.9	21.98	0.861	0.009	1.313
<i>Eğilim 1990 - 2019</i>	%46	%-100	%-27	%2.7	%-80	%-10	%-86
<i>Eğilim 2018- 2019</i>	%17	%0	%-14.7	%14.7	%-11	%-10	%-10

2012 UNECE LRTAP Sözleşmesi kapsamındaki 3. aşama derinlemesine inceleme raporunda, Türkiye’ye ördekler ve kazlardan kaynaklanan NH3 emisyonlarını ölçmesi önerilmiştir (paragraf 124). Tablo 6.7’ye göre bu hayvanlar yalnızca meralarda tutulmakta olup 3.B (NO) sektöründe herhangi bir emisyon kaynağı oluşturmamaktadır. Ördek ve kazların katı gübresinden kaynaklanan emisyonlar (ayrıca bkz. Tablo 6.8) NFR sektörü 3.D.2.c “mera aralığında ve padokta N-atılımı”na dahil edilmiştir.

Faaliyet Verileri

TÜİK’ten elde edilen resmi yıllık hayvancılık verileri kullanılmıştır. Canlı hayvan sayılarının gerekli kategorilere dönüştürülmesinde aşağıdaki varsayımlar yapılmıştır.

- Süt sığırı ve diğer sığır sayıları TÜİK’ten elde edilmiş ve 1990-2019 kat serileri yeniden hesaplanmıştır.
- Atların, katırların ve eşeklerin ayrı ayrı yeni sayıları elde edilmiştir.
- Develer diğer kümes hayvanları içerisinde kabul edilmiştir.
- Ördekler ve kazlara yönelik hesaplamalar, diğer hayvanları gibi gerçekleştirilmiştir.
- Besi domuzları (“pazar domuzu”) tam sayılarıyla hesaba katılmıştır. Domuz, Türkiye’deki toplam emisyonlara yalnızca küçük bir katkı yapmaktadır.

Tablo 6.3.

1990-2019 dönemine yönelik yerli besi hayvanı nüfusu ve eğilimi (I)

	Mandıra	Diğer Büyükbaşlar	Bufalo	Pazar Domuzu	Damızlık Domuz
	Nüfus	Nüfus	Nüfus	Nüfus	Nüfus
1990	5892550	5484507	370908	10800	1200
1991	6119000	5853923	366150	9284	1032
1992	6070178	5880729	352410	10620	1180
1993	6031952	5878048	316000	8100	900
1994	6082180	5818820	305000	7200	800
1995	5885586	5903414	255000	4500	500
1996	5968211	5917789	235000	4500	500
1997	5596611	5593326	194000	4140	460
1998	5489048	5541952	176000	4500	500
1999	5537883	5516117	165000	3060	340
2000	5279573	5481427	146000	2700	300
2001	5085819	5462181	138000	2430	270
2002	4392574	5410924	121077	3236	359
2003	5040370	4747732	113356	6381	709
2004	3875722	6193624	103900	3959	440
2005	3998095	6528345	104965	1741	193
2006	4187934	6683430	100516	1226	136
2007	4229442	6807311	84705	1632	181
2008	4080242	6779700	86297	1544	173
2009	4133150	6590808	87207	1706	190
2010	4361842	7007958	84726	1402	156
2011	4761150	7625187	97632	1663	185
2012	5431403	8483509	107435	2687	299
2013	5607278	8807979	117591	2831	314
2014	5609249	8613860	122114	2390	265
2015	5535779	8458292	133766	1478	164
2016	5431720	8648435	142073	1169	130
2017	5969051	9974535	161439	1225	136
2018	6337906	10704600	178397	1472	164
2019	6580834	11107305	184192	1436	154
<i>Trend 1990 – 2019</i>	%11	%102	%-50	%-86	%-87
<i>Trend 2018 - 2019</i>	%3.8	%3	%3	%-2.4	%-6

Tablo 6.4.

1990-2018 dönemine yönelik yerli besi hayvanı nüfusu ve eğilimi (II)

	Kümes Hayvanları- Tavuklar (Yumurtlama)	Kümes Hayvanları - Tavuklar (Piliç)	Hindiler	Ördekler ve Kazlar
	Nüfus	Nüfus	Nüfus	Nüfus
1990	52541341	44135104	3106250	2471990
1991	50826656	88379548	3132676	2711846
1992	52222492	100305100	3332794	2907238
1993	58179047	120080935	3340241	2859557
1994	57842034	125842269	3441995	2906724
1995	57324654	71689773	3291000	2945088
1996	53883070	99073900	3063540	2735775
1997	61401783	104870702	5327501	3623402
1998	69722271	167275380	3805345	3110795
1999	71885207	167862730	3762516	2965740
2000	64709040	193459280	3681558	2600780
2001	55675750	161899442	3254018	2311308
2002	57139257	188637066	3092408	2232227
2003	60399520	217133076	3994093	2147685
2004	58774172	238101895	3902346	2021070
2005	60275674	257221440	3697103	1722990
2006	58698485	286121360	3226941	1355331
2007	64286383	205082159	2675407	1504540
2008	63364818	180915558	3230318	1533045
2009	66500461	163468942	2755349	1357454
2010	70933660	163984725	2942170	1112406
2011	78956861	158916608	2563330	1061739
2012	84677290	169034283	2760859	1032909
2013	88720709	177432745	2925473	1123107
2014	93751470	199976150	2990304	1311810
2015	98597340	213658294	2827731	1249081
2016	108689236	220322081	3182751	1347194
2017	121556027	221245322	3872460	1469945
2018	124054810	229506689	4043332	1613031
2019	120725299	221841860	4541102	1676624
<i>Trend 1990 – 2019</i>	%129	%402	%46	%-32
<i>Trend 2018 – 2019</i>	%-2.7	%-3.3	%12	%3.9

Tablo 6.5.

1990-2018 dönemine yönelik yerli besi hayvanı nüfusu ve eğilimi (III)

	Koyunlar	Keçiler	Atlar	Develer
	Nüfus	Nüfus	Nüfus	Nüfus
1990	40553000	10,926,200	513000	2000
1991	40432340	10764198	495543	1914
1992	39415938	10453940	483290	1900
1993	37541000	10133000	450000	2000
1994	35646000	9564000	437000	2000
1995	33791336	9111000	415000	2000
1996	33072000	8951000	391000	2000
1997	30238000	8376000	345000	1400
1998	29435000	8057000	330000	1400
1999	30256000	7774000	309000	1350
2000	28492000	7201000	271000	1000
2001	26972000	7022000	271000	930
2002	25173706	6780094	248992	887
2003	25431539	6771675	227399	808
2004	25201155	6609937	212414	865
2005	25304325	6517464	207808	811
2006	25616912	6643294	204352	1004
2007	25462293	6286358	188640	1057
2008	23974591	5593561	179855	970
2009	21749508	5128285	166753	1041
2010	23089691	6293233	154702	1254
2011	25031565	7277953	151230	1290
2012	27425233	8357286	141422	1315
2013	29284247	9225548	136209	1374
2014	31140244	10344936	131480	1442
2015	31507934	10416166	122704	1543
2016	30983933	10345299	120040	1599
2017	33677636	10634672	114047	1703
2018	35194972	10922427	108076	1708
2019	37276050	11205429	102467	1651
Eğilim 1990 – 2019	%-8	%2.5	%-80	%-18
Eğilim 2018- 2019	%5.9	%2.5	%-5	%-33.5

N atılım değerleri

N atılım oranları IPCC 2006 Rehberinden alınmıştır. Süt sığırları ve diğer süt sığırları için N atılım miktarı, Türkiye'deki hayvanların "Batı Avrupa" ve "Asya" hayvanlarının ortalaması olduğu varsayılarak hesaplanmıştır.

Tablo 6.6.

Tüm hayvan kategorilerine yönelik N atılım değerleri

Hayvan	Azot atılımı
	[kg/hayvan*yıl]
Süt inekleri	*
Diğer büyükbaş hayvanlar	**
Bufalo	44,384
Domuz ortalaması	4,10844
Yumurtlama tavukları	0,61
Piliçler	0.8030
Hindiler	1,3505
Ördek ve kazlar	0,9089
Koyunlar	12,1449
Keçiler	22.50225
Atlar	39,9602
Develer	36,4343

Yıl	(*)Süt sığırları için N Atılım Faktörleri	(**)Diğer büyükbaşlar için N Atılım Faktörleri
1990	60.74405006	22.3912916
1991	61.82157413	22.9718286
1992	62.45843818	23.15463622
1993	63.33180679	23.32068985
1994	63.81707743	23.56891657
1995	65.42888924	23.83703439
1996	65.86519498	23.91040271
1997	66.2517214	23.80066883
1998	66.5403875	23.76387972

Yıl	(*)Süt sığırları için N Atılım Faktörleri	(**)Diğer büyükbaşlar için N Atılım Faktörleri
1999	66.93207889	23.84523992
2000	67.44113681	24.11342164
2001	67.82833496	24.27903197
2002	68.68475997	23.06937758
2003	69.12595374	28.3777163
2004	69.46455263	31.24325454
2005	70.05517436	31.47258849
2006	71.65043884	32.12912689
2007	73.06435566	32.88250544
2008	74.791983	33.85242714
2009	75.57824966	34.01829362
2010	76.44737318	34.59346238
2011	77.45866993	34.84476242
2012	78.2834903	35.6221669
2013	78.81239074	35.80936918
2014	79.92875762	36.37000467
2015	80.48583146	36.72804261
2016	81.11958501	36.92329334
2017	82.197702	36.72923933
2018	82.60008279	37.1894052
2019	82.5	37.25

Hayvan Atık Yönetim Sistemi (AWMS) Dağılımı

Barınma ve gübre yönetimi gibi tarımsal uygulamalardaki farklılıklar ve iklimdeki farklılıklar emisyonlar üzerinde önemli etkilere sahiptir.

Süt, koyun, keçi, at, deve ve kümes hayvanlarının gübre yönetim sistemi kullanım verileri Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın uzman görüşüne dayanmaktadır. Manda ve domuzlara yönelik veriler IPCC (2006), Tablo 10A-5 ila 10A-8'den elde edilmiştir.

Tablo 6.7.**Gübre yönetim sistemi kullanımı: binalar ve meralar**

Hayvan	bina	Mera
	[%]	[%]
Süt inekleri	70	30
Diğer büyükbaşlar	70	30
Bufalo	70	30
Besi domuzları	100	0
Damızlık domuzlar	100	0
Yumurta tavukları	100	0
Piliçler	100	0
Hindiler	100	0
Ördekler ve kazlar	0	100
Koyunlar	40	60
Keçiler	20	80
Atlar	40	60
Develer	40	60

Binalardaki AWMS dağılımına ilişkin veriler, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın uzman görüşü ve bilgilerine dayalı olarak düzenlenmiş olup ülkeye özgüdürler.

Tablo 6.8.**Binalarda hayvansal atık yönetim sistemi dağıtımı**

Hayvan	Sulu çamur	Katı
	[%]	[%]
Süt inekleri	50	50
Diğer büyükbaşlar	50	50
Bufalo	0	100
Besi domuzları	43	58
Damızlık domuzlar	43	58
Yumurta tavukları	0	100
Piliçler	0	100
Hindiler	0	100
Ördekler ve kazlar	0	100
Koyunlar	0	100
Keçiler	0	100
Atlar	0	100
Develer	0	100

Amonyak emisyon faktörleri ve TAN oranları

Farklı gübre depolama sistemleri için NH_3 emisyon faktörleri ve atılan gübredeki TAN oranları, Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı 2009 Rehberi'nde sunulan en son Tier 2 teknolojiye özel yaklaşımdan alınan varsayılan değerlerdir.

Tablo 6.9.

$\text{NH}_3\text{-N}$ emisyon faktörleri, TAN oranları ve saklanan oranlar

Hayvanlar	Sistem	TAN	Saklanan Oranlar	Barındırma	Saklama	Yayma	Otlatma
	Gübre türü	[%]	[%]	kg $\text{NH}_3\text{-N}$ / kg TAN	kg $\text{NH}_3\text{-N}$ / kg TAN	kg $\text{NH}_3\text{-N}$ / kg TAN	kg $\text{NH}_3\text{-N}$ / kg TAN
Süt inekleri	sulu çamur	60	15	0.20	0.20	0.55	0.10
	sulu çamur	60	85	0.19	0.27	0.20	0.10
Diğer büyükbaşlar	sulu çamur	60	15	0.20	0.20	0.55	0.06
	katı	60	85	0.19	0.27	0.79	0.06
Bufalo	sulu çamur	50	0	0.20	0.20		
	katı	50	100	0.20	0.17	0.55	0.13
Besi domuzları	sulu çamur	70	43	0.28	0.14	0.40	
	katı	70	58	0.27	0.45	0.81	0.25
Damızlık domuzlar	sulu çamur	70	43	0.22	0.14	0.29	
	katı	70	58	0.25	0.45	0.81	0.25
Yumurta tavukları	sulu çamur	70	0	-	0.14	0.69	
	katı	70	100	0.41	0.14	0.69	
Piliçler	sulu çamur	70	0	-			
	katı	70	100	0.28	0.17	0.66	
Hindiler	sulu çamur	70	0	-			
	katı	70	100	0.35	0.24	0.54	
Ördekler ve kazlar	sulu çamur	70	0	-			
	katı	70	100	0.405	0.2	0.495	0,24
Koyunlar	sulu çamur	50	0	-			0.10
	katı	50	100	0.22	0.28	0.90	0.10

Hayvanlar	Sistem	TAN	Saklanan Oranlar	Barındırma	Saklama	Yayma	Otlatma
	Gübre türü	[%]	[%]	kg NH ₃ -N / kg TAN	kg NH ₃ -N / kg TAN	kg NH ₃ -N / kg TAN	kg NH ₃ -N / kg TAN
Keçiler	sulu çamur	50	0	-			0.10
	katı	50	100	0.22	0.28	0.90	0.10
Atlar	sulu çamur	60	0	-			0.10
	katı	60	100	0.22	0.35	0.90	0.10
Develer	sulu çamur	50	0	-			0.10
	katı	50	100	0.20	0.35	0.90	0.10

Tarım arazilerine uygulanmadan önce depolanan gübrelerin fraksiyonları Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı uzmanlarının uzman görüşü ve bilgisine dayanmaktadır.

Kütle akışı hesaplamasında ihtiyaç duyulan diğer kayıplar için varsayılan emisyon faktörleri Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberi (2010), Tablo 3-8'den elde edilmiştir.

Belirsizlik

Bu envanter için herhangi bir belirsizlik analizi yapılmamıştır.

Yeniden Hesaplamalar

3.B. Gübre Yönetimi

Yeniden hesaplama yapılmıştır. Tüm 1990-2019 dönemine yönelik hesaplamalar tekrarlanmıştır.

Planlanan İyileştirmeler

1990-2019 dönemine yönelik tüm hayvanlar için N atılım oranları TÜİK teknik grup çalışması ile birlikte hesaplanmış ve revize edilmiştir. Ancak, pestisit hesaplama kısmına ulaşılamamaktadır. Bunun sebebi, toplanacak yeni verilerin koordineli uzun vadeli bir çalışma gerektirmesidir. Örneğin; aldrin insektisitlerdeki oran bilinmemektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın bu konuda başlattığı herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Gelecekte, aşağıdaki IIR raporlaması bu tamamlayıcı bölüme sahip olabilir. Ancak, bu hususta kesin bir öngörü yoktur. Ayrıca, Uygulamalı AWMS verileri, daha fazla detaylandırılması gereken bir ilk tahmini yansıtmaktadır. Tüm bunların yanı sıra TÜİK tarafından Ocak ve Şubat 2020 tarihlerinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı uzmanları ile yapılan toplantıda hayvan sayısı, oranları ve tüm sayfa kontrolleri yapılmıştır. Başka bir görüşme yoktur.

5.1 NFR 5.D Bitkisel Üretim ve Tarım Topraklar

Emisyonlar: NH_3 , NMVOC

Temel Kaynak: Var (NH_3)

Kaynak Kategori Tanımı

Bu kaynak kategorisi, sentetik gübre uygulamasından kaynaklanan emisyonları ve otlayan hayvanlar tarafından tarlalarda biriken dışkıları içermektedir. NO_x ve SO_x emisyonları NA (uygulanamaz) olarak rapor edilmektedir.

Tarım topraklarında gübre uygulamasından kaynaklanan NH_3 emisyonları sektör 3.B'ye dahil edilmiştir.

Emisyon Eğilimleri

Sentetik gübre uygulamasından kaynaklanan NH_3 emisyonları, 1990'da 97 kt NH_3 'ten 2019'da 124 kt NH_3 'e ulaşarak yaklaşık %28 oranında bir artış göstermiştir. Otlak hayvanlardan kaynaklanan NH_3 emisyonları 1990'da 370 kt NH_3 'ten 2019'da 543 kt NH_3 'e ulaşarak %44 oranında artmıştır.

3.D.1.a Sentetik gübreler

Faaliyet verileri

UNECE LRTAP Sözleşmesi 2012 (paragraf 121) kapsamındaki 3. aşama derinlemesine inceleme tavsiyesinin ardından, gübre kullanımına ilişkin faaliyet verileri ulusal istatistiklerden alınmıştır (TÜİK, örn. gübre istatistikleri 2016)

Emisyon Faktörleri

Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberi 2009'da sunulan Tier 1 varsayılan yaklaşımı ve varsayılan NMVOC ve NH_3 emisyon faktörleri kullanılmıştır (Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı 2013 revize edilmiş, Tablo 3.xxx).

Planlanan İyileştirmeler

Daha fazla iyileştirme planlanmamaktadır.

3 D 2 c Mera aralığında ve padokta belirtilmemiş N-atılımı

Faaliyet Verileri

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'ndan elde edilen resmi yıllık hayvancılık verileri kullanılmıştır (bkz. bölüm 3.B).

Emisyon Faktörleri

Otlanan hayvanlardan kaynaklanan NH_3 emisyonları, bölüm 3.B'nin hesaplamaları dahilinde tahmin edilmiştir. Revize edilen Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı 2016 Rehberinin varsayılan emisyon faktörleri kullanılmıştır.

Planlanan İyileştirmeler

Faaliyet verileri ve hayvan atık yönetimi dağılımına ilişkin iyileştirmeler, bölüm 3.B "planlı iyileştirmeler" bölümünde yer almaktadır.

5.2 NFR 3.F Tarımsal Kalıntıların Tarlada Yakılması

Türkiye'de ekilebilir arazide mahsulün hasattan sonra açıkta yakılması kanunla sınırlandırılmıştır. Yasadışı tarla yakma ile ilgili veri mevcut değildir.

Planlanan İyileştirmeler

Başka bir iyileştirme planlanmamıştır.

6

ATIK (NFR SEKTÖR 5)

Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri Rehberi 2016'ya göre NFR Sektörü 5 aşağıdaki alt sektörleri içerir:

6 Atık

6.A Atıkların Biyolojik Arıtımı: Arazide Katı Atık Bertarafı

6.B.1 Atıkların Biyolojik Arıtımı: Kompostlama

6.B.2 Atıkların Biyolojik Arıtımı: Biyogaz Tesislerinde Anaerobik Sindirim

6.C.1.a Belediye Atık Yakma

6.C.1.b Tehlikeli Atık ve Kanalizasyon Çamuru İçeren Endüstriyel Atık Yakma

6.C.1.b.iii Klinik Atık Yakma

6.C.1.b.v Ölü Yakma

6.C.2 Atıkların Açık Yakılması

6.D Atıksu İşleme

6.E Diğer Atıklar

Genel açıklama

Emisyon envanteri sonuçlarına göre, atık sektöründen kaynaklanan emisyonlar ağırlıklı olarak atıkların bertarafı ve atık suların işlenmesinden kaynaklanmaktadır. Buna ek olarak, NMVOC ve NH_3 bu sektördeki en önemli kirleticilerdir. NO_x , SO_2 , CO ve PM_{10} ise daha az miktarda atıkların yakılmasından kaynaklanan diğer kirleticilerdir.

Kirletici emisyonların hesaplanması için Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi'nde bulunan emisyon faktörleri kullanılmıştır.

Türkiye'de tehlikeli atıklar için bir endüstriyel atık yakma tesisi faaliyet göstermekte olup bu tesis-ten kaynaklanan emisyonlar veri eksikliği nedeniyle bu envantere dahil edilememiştir.

NFR 6A Arazide Katı Atık Bertarafı

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NMVOC, TSP, PM₁₀, PM_{2.5}.

Temel Kaynak: Var (NMVOC)

Emisyon Kaynakları

NMVOC, TSP, PM₁₀ ve PM_{2.5} emisyonları, TÜİK tarafından rapor edilen katı atık bertaraf miktarı kullanılarak tahmin edilmiştir.

Atık bertarafından kaynaklanan başlıca emisyonlar, sera gazı emisyonlarıdır (Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi, bölüm 5.A Atıkların biyolojik olarak işlenmesi-Karada katı atık bertarafı, sayfa 3).

Türkiye'de 2018 yılı itibariyle, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Atık Yönetimi Dairesi Başkanlığı'ndan alınan güncel bilgilere göre 1134 belediyeye ve 54.7 milyon kişiye hizmet veren 87 düzenli depolama sahası bulunmaktadır. Böylece Türkiye nüfusunun %74.3'üne hizmet verilmektedir. 2003 yılına kadar, depolama sahası sayısı sadece 15 olsa da yıllar içinde önemli ölçüde artış göstermiştir.

21644 kiloton belediye katı atığı kontrollü depolama sahalarında biriktirilmiştir; 4252 kiloton ise 2018'de (kaynak: TÜİK) yönetilmediği varsayılan çöp sahalarında depolanmıştır.

Emisyon Eğilimi

NMVOC emisyonları 1990'da 4,56 kiloton iken 2019'da 40.4 kilotona ulaşarak yaklaşık %800 oranında bir artış göstermiştir.

Ayrıca bu sektör için Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi'ne göre TSP, PM₁₀ ve PM_{2.5} emisyonları hesaplanmıştır. TSP emisyonları 1990'da 0.0001023 kiloton iken 2019'da 12 kilotona yükselmiştir. PM₁₀ emisyonları 1990'da 0.0000484 kiloton iken 2019'da 6 kilotona yükselmiştir. PM_{2.5} emisyonları 1990'da 0.0000073 kiloton iken 2019'da 1 kilotona yükselmiştir.

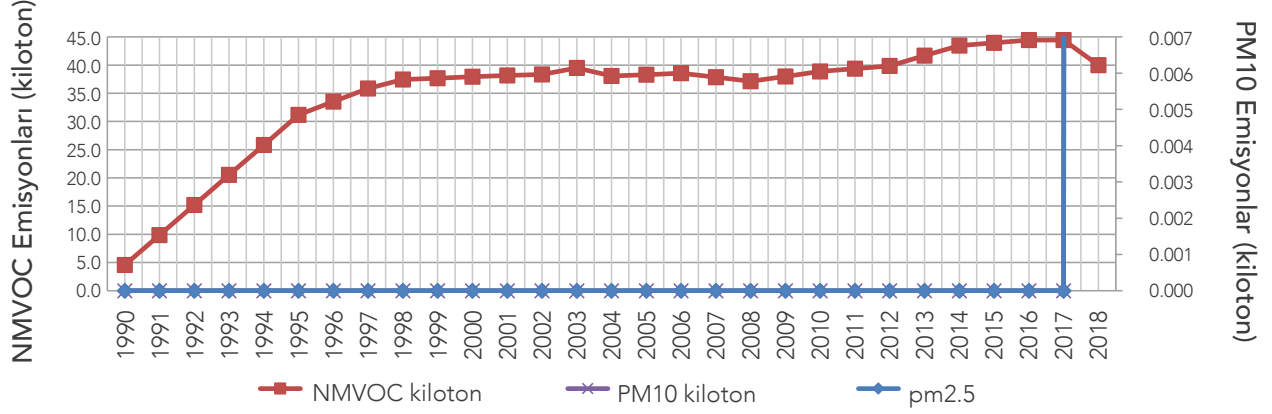
Bu sektördeki tüm emisyonların artması, esas olarak Türkiye'deki nüfus artışı ve ortaya çıkan atık miktarlarından ve buna bağlı olarak bu sektör bazında elde edilen daha güvenli verilerden kaynaklanmaktadır.

Emisyon eğilimleri Şekil 6.1'de gösterilmektedir..

Şekil 6.1

1990-2019 dönemine yönelik NFR 5.A atık katı atıkların karada bertaraf edilmesinin biyolojik arıtımı kaynaklı emisyonlar

NFR 5A Atıkların Biyolojik Arıtımı Kaynaklı Emisyonlar - Arazide Katı Atık Bertarafı

Arazide Katı Atık Bertarafından Kaynaklanan Emisyonlar Tablo 5.1’de sunulmaktadır.

Tablo 6.1

5.A atıkların biyolojik arıtımı-katı atıkların karada bertarafı kaynaklı emisyonlar

Yıllar	NMVOC	TSP	PM ₁₀	PM _{2.5}
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton
1990	4.56	0.000102	0,00063948	0,00009636
1991	9.88	0.001128	0,001386489	0,000208923
1992	15.20	0.002154	0,002133498	0,000321486
1993	20.52	0.003180	0,002880507	0,000434049
1994	25.84	0.004206	0,003627516	0,000546612
1995	31.16	0.005232	0,004374525	0,000659175
1996	33.53	0.006348	0,004707186	0,000709302
1997	35.85	0.007377	0,005033058	0,000758406
1998	37.44	0.007984	0,005256438	0,000792066
1999	37.69	0.008413	0,005290675	0,000797225
2000	37.93	0.008843	0,005324912	0,000802384
2001	38.17	0.009272	0,005359149	0,000807543
2002	38.33	0.009214	0,005381487	0,000810909

Yıllar	NMVOC	TSP	PM ₁₀	PM _{2.5}
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton
2003	39.48	0.009529	0,005541795	0,000835065
2004	38.07	0.009178	0,005345133	0,000805431
2005	38.31	0.009587	0,0053780925	0,0008103975
2006	38.54	0.009996	0,005411052	0,000815364
2007	37.83	0.009899	0,005311407	0,000800349
2008	37.12	0.009803	0,005211762	0,000785334
2009	37.99	0.010147	0,005332869	0,000803583
2010	38.85	0.010490	0,005453976	0,000821832
2011	39.35	0.010800	0,0055248225	0,0008325075
2012	39.86	0.011111	0,005595669	0,000843183
2013	41.66	0.011447	0,0058489425	0,00881345
2014	43.47	0.011783	0,006102216	0,000919512
2015	44	0.013044	0,0062	0,0009297255
2016	44	0.011814	0,0063	0,000939939
2017	44	0.011814	0,0063	0,000939939
2018	40	11.989848	6,000.0000	10,000,000.00
2019				
40	11.989848	6,000.0000	10,000,000.00	10

Metodolojik Açıklamalar

Katı atık bertarafından kaynaklanan emisyonların tahmini için uygulanan metodoloji, aşağıdaki genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{NMVOC}} = \text{AD} * \text{EF}_{\text{NMVOC}} / 10^6$$

Formül Açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{NMVOC}}$ = envanterde ilgili dönem için NMVOC emisyonları (kton)

AD = belediye atığı (kton)

EF_{NMVOC} = belediye atığı için NMVOC emisyon faktörü (kg/ Mg)

$$\text{Emisyon}_{\text{TSP}} = \text{AD} * \text{EF}_{\text{TSP}} / 10^9$$

Formül Açıklaması:

Emisyon_{TSP} = envanterde ilgili dönem için TSP emisyonları (kton)

AD = belediye atığı (kton)

EF_{TSP} = belediye atığı için NMVOC emisyon faktörü (kg/ Mg)

$$\text{Emisyon}_{\text{PM}_{10}} = \text{AD} * \text{EF}_{\text{PM}_{10}} / 10^9$$

Formül Açıklaması:

Emisyon_{PM₁₀} = envanterde ilgili dönem için PM₁₀ emisyonları (kton)

AD = belediye atığı (kton)

EF_{PM₁₀} = belediye atığı için PM₁₀ emisyon faktörü (g/ Mg)

$$\text{Emisyon}_{\text{PM}_{2.5}} = \text{AD} * \text{EF}_{\text{PM}_{2.5}} / 10^9$$

Formül Açıklaması:

Emisyon_{PM_{2.5}} = envanterde ilgili dönem için PM_{2.5} emisyonları (kton)

AD = belediye atığı (kton)

EF_{PM_{2.5}} = belediye atığı için PM_{2.5} emisyon faktörü (g/ Mg)

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

NMVOC, TSP, PM₁₀ ve PM_{2.5} katı atık bertarafı emisyonlarının hesaplanması için belediye katı atık bertaraf verileri elde edilmektedir. Katı atık bertaraf verileri, "belediye döküm sahası" ve "kontrollü düzenli depolama sahasına teslim edilen atıklar" ile "gömme" ve "diğer atıklar"ın toplam miktarını içermektedir. Bunlar TÜİK'in atık istatistikleri veri tabanından alınmıştır.

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Arazide atık-katı atık bertarafının biyolojik arıtımı için NMVOC, TSP, PM₁₀ ve PM_{2.5} emisyon faktörü, Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi'nden (TIER 1) alınmıştır.

Emisyon faktörleri Tablo 6 .2'de sunulmuştur.

Tablo 6.2

5.A atıkların biyolojik arıtımı-katı atıkların karada bertarafı kaynaklı emisyon faktörü (EF)

Kirletici	Birim	EF	Referans
NMVOC	kg/Mg	1.56	EMEP/EEA (2016), Bölüm 5.A Atıkların biyolojik olarak işlenmesi-Karada katı atık bertarafı, Tablo 3-1 Kaynak kategorisi 5.A için Tier 1 emisyon faktörü. Atıkların biyolojik arıtımı-Karada katı atık bertarafı, sayfa 5.
TSP	g/Mg	0.463	
PM ₁₀	g/Mg	0.219	
PM _{2.5}	g/Mg	0.033	

Belirsizlik

Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi'nin sektöre özel bölümündeki belirsizlikler hakkında bilgi yoktur.

NMVOC ve PM₁₀ emisyonları, 2016 yılında yayınlanan Rehber'e göre katı atık verileri kullanılarak hesaplanmıştır. Raporlama için "belediye çöp sahası" ve "kontrollü düzenli depolama sahasına teslim edilen atıklar" ile "gömme" ve "diğer atıklar"ın toplam miktarı kullanılmaktadır. Birkaç yıldır belediye katı atık bertarafı verileri TÜİK'ten mevcuttur, eksik yıllar için iç ve dış değerlendirme kullanılmıştır. Veri eksikliği nedeniyle 2017 yılı için 2016 ile aynı değer alınmıştır. TÜİK'in tüm atık başlıklarının hesaplanmasına ilişkin 2017 verilerine ilişkin bir duyurusu bulunmamaktadır.

Planlanan İyileştirmeler

Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi olarak, Sektör 5.A atıkların biyolojik arıtımı-karada katı atık bertarafı emisyonu katı atık bertaraf verileri kullanılarak hesaplanmıştır. Emisyonların hesaplanmasında faaliyet verisi olarak TÜİK'ten elde edilen atık istatistiği veri tabanı kullanılmıştır. Fakat bu atık istatistiğinde eksik yıllar olması sebebiyle bu yıllar için dış değerlendirme yapmak gerekmiştir. İstatistikte kayıp yıllar için bu geçmiş veriler tamamlanırsa, bu bölüm için hava emisyon envanteri daha da geliştirilebilecektir.

6.C.1.a Belediye tarafından atık yakma

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: Yok

Temel Kaynak: Bu envantere yönelik için anahtar kaynak analizi yapılmamıştır.

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Atık Yönetimi Dairesi'nden edinilen bilgiye göre, Türkiye'de 1990 ile 2019 yılları arasında faaliyette olan bir belediye atık yakma tesisi bulunmamaktadır. Bu nedenle emisyon oluşumunun bulunmadığına dair raporlama oluşturulmuştur.

Planlanan İyileştirmeler

Türkiye’de belediye atıkları genellikle düzenli olarak depolanmaktadır. Belediye atıkları için yakma tesisi bulunmadığından bu hususta herhangi bir iyileştirme planlanmamaktadır.

6.C.1.b Endüstriyel atık yakma

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NE

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Türkiye’de tehlikeli endüstriyel atıkların yakılması için bir tesis bulunmaktadır. Ancak, tüm zaman dilimi için faaliyet verileri mevcut olmadığı için hesaplama yapılmamıştır.

Diğer endüstriyel tesisler (örneğin çimento endüstrisi) de endüstriyel atıkları enerji amacıyla birlikte yakmaktadır ve bu nedenle enerji dengesine dahil edilmeli ve enerji sektöründe hesaba dahil edilmelidir.

Planlanan İyileştirmeler

Endüstriyel atık yakan bir tesise ait özel veriler elde edilmeye çalışılacaktır.

6.C.1.b.iii Klinik atıkların yakımı

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NO_x, SO₂, NMVOC, CO, TSP, PM₁₀

Temel Kaynak: Yok

Emisyon Kaynakları

linik atık yakmadan kaynaklanan en önemli kirleticiler ağır metaller ve HCl, SO_x, NO_x, NMVOC, CO, CO₂, N₂O’dur. Karbon monoksit, atıktaki karbonun tamamen CO₂’ye oksitlenmediği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Yüksek CO seviyeleri normalde yanma gazlarının oksijenin (O₂) varlığında CO’yu CO₂’ye dönüştürmek için yeterince uzun bir süre yeterince yüksek bir sıcaklıkta tutulmadığını veya söndürmenin meydana geldiğini göstermektedir. Buna ek olarak, nitrojen oksitler tüm yakıt/hava yakma süreçlerinin ürünleridir. NO, NO_x’in birincil bileşenidir; bununla birlikte NO₂ ve N₂O da daha küçük miktarlarda oluşmaktadır. Azot oksitler, yanma sırasında atıktaki oksidasyon ve atmosferik azotun oksidasyonu yoluyla oluşmaktadır. Atıktaki nitrojenin dönüşümü nispeten düşük sıcaklıklarda (10900C’den az) gerçekleşirken, atmosferik nitrojen oksidasyonu daha yüksek sıcaklıklarda gerçekleşmektedir. Hastane atıklarının yakılmasından kaynaklanan NO_x, tipik olarak diğer atık yakma süreçlerinden daha düşüktür (Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi, Bölüm 5.C.1.b.iii Klinik atık yakma, sayfa 5).

Emisyon Eğilimleri

NO_x emisyonları 1990'da yaklaşık 0.017 kiloton iken 2019'da 0.189 kilotona yükselmiştir.

SO₂ emisyonları 1990'da yaklaşık 0,004 kiloton iken 2019'da 0.044 kilotona yükselmiştir.

NMVOC emisyonları 1990'da yaklaşık 0,005 kiloton iken 2019'da 0.057 kilotona yükselmiştir.

CO emisyonları 1990'da yaklaşık 0,001 kiloton iken 2019'da 0.016 kilotona yükselmiştir.

TSP emisyonları 1990'da yaklaşık 0,129 kiloton iken 2019'da 1.329 kilotona yükselmiştir.

PM₁₀ emisyonları 1990'da yaklaşık 0,103 kiloton iken 2019'da 1.115 kilotona yükselmiştir.

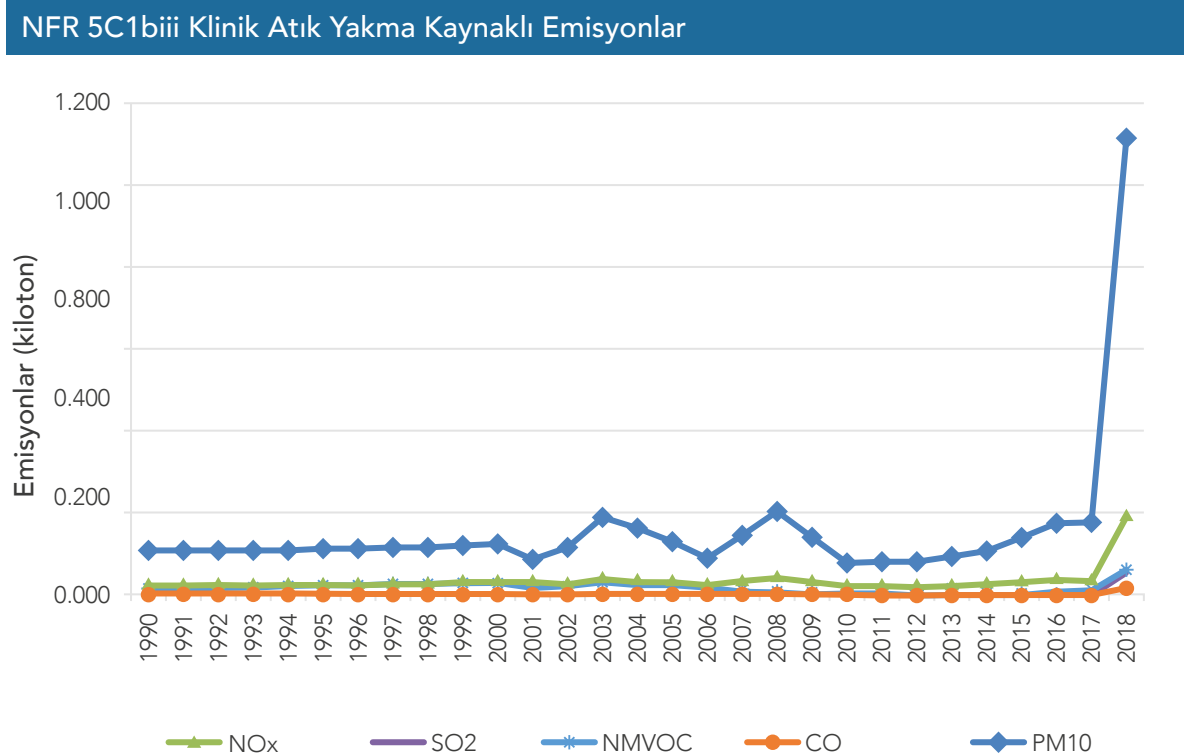
Bu sektördeki NO_x, SO₂, NMVOC, CO, TSP ve PM₁₀ emisyonlarındaki azalma, esas olarak Türkiye'de yıllık bazda yakılan klinik atık miktarındaki azalmadan kaynaklanmıştır. Dolayısıyla tüm kirletici emisyon türleri aynı yöntemle hesaplandığından 1990-2019 yılları arasında aynı eğilime sahiptir.

Şekil 5.2'de görüldüğü gibi 1990-2019 zaman aralığında bazı dalgalanmalar gözlemlenebilir ve bu durum doğrudan faaliyet verileriyle ilgili olabilir. Özellikle PM₁₀ için, kirleticilere yönelik olarak EF'ler daha büyük olduğundan ve daha yüksek emisyon seviyelerine yol açtığından dalgalanmalar daha keskindir.

Emisyon eğilimleri Şekil 6.2'de gösterilmektedir.

Şekil 6.2

Emissions From NFR 5C1biii Clinical Waste Incineration For The Period 1990 to 2019.

Klinik atık yakma kaynaklı emisyonlar Tablo 6.3'te sunulmaktadır.

Tablo 6.3
Sektör 5C1biii Klinik Atık Yakma Kaynaklı Emisyonlar

Yıllar	NO _x	SO ₂	NMVOC	CO	TSP	PM ₁₀
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton
1990	0.017	0.004	0.005	0.001	0.129	0.103
1991	0.018	0.004	0.005	0.001	0.131	0.105
1992	0.018	0.004	0.005	0.001	0.133	0.107
1993	0.018	0.004	0.006	0.002	0.135	0.108
1994	0.019	0.004	0.006	0.002	0.138	0.110
1995	0.019	0.004	0.006	0.002	0.140	0.112
1996	0.019	0.005	0.006	0.002	0.142	0.114
1997	0.019	0.005	0.006	0.002	0.144	0.115
1998	0.020	0.005	0.006	0.002	0.146	0.117
1999	0.020	0.005	0.006	0.002	0.148	0.119
2000	0.020	0.005	0.006	0.002	0.150	0.120
2001	0.014	0.003	0.004	0.001	0.104	0.083
2002	0.019	0.004	0.006	0.002	0.140	0.112
2003	0.032	0.007	0.010	0.003	0.235	0.188
2004	0.027	0.006	0.008	0.002	0.198	0.158
2005	0.021	0.005	0.007	0.002	0.158	0.127
2006	0.015	0.003	0.005	0.001	0.110	0.088
2007	0.024	0.006	0.007	0.002	0.181	0.145
2008	0.034	0.008	0.010	0.003	0.252	0.201
2009	0.023	0.005	0.007	0.002	0.173	0.138
2010	0.013	0.003	0.004	0.001	0.093	0.075
2011	0.013	0.003	0.004	0.001	0.096	0.076
2012	0.013	0.003	0.004	0.001	0.098	0.078
2013	0.015	0.004	0.005	0.001	0.113	0.090
2014	0.017	0.004	0.005	0.001	0.128	0.102
2015	0,023	0,005	0,007	0,002	0,17	0,136
2016	0.02898	0.006804	0.00882	0.002	0.214	0.171
2017	0.02898	0.006804	0.00882	0.002	0.214	0.171
2018	0.1886	0.0443	0.0574	0.0156	1.3940	1.1152
2019	0.1886	0.0443	0.0574	0.0156	1.3940	1.1152
2018-2019	0,1596	0,03749	0,0485	0,0136	1,18	0,9442

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, klinik atık yakma işleminden kaynaklanan süreç emisyonları yönelik bir yaklaşım olan ve aşağıdaki genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \text{AD} * \text{EF}_{\text{kirletici}} / 10^3$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici i emisyonları (kiloton)

AD = klinik atık (kiloton)

$\text{EF}_{\text{kirletici}}$ = klinik atık için kirletici i emisyon faktörü (kg/Mg)

Bu sektörün kirletici emisyonlarının hesaplanmasında faaliyet verisi olarak yıllık klinik atık miktarı kullanılmaktadır. Bu veriler TÜİK'in atık istatistikleri veri tabanından alınmıştır (Atık istatistikleri V.2).

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Klinik atık yakma miktarı TÜİK'in klinik istatistik veri tabanından alınmıştır.

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Klinik atık yakma için tüm kirleticilere yönelik emisyon faktörleri Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi'nden (TIER 1) alınmıştır.

Tablo 6.4

Sektör 5C1biii klinik atık yakmada kullanılan emisyon faktörü (EF)

Kirletici	Birim	EF	Referans
NO _x	kg / Mg atık	2.3	EMEP/EEA (2016). Bölüm 5.C.1.b.iii Klinik atık yakma. Tablo 3-1 Kaynak kategorisi 5.C.1.b.iii için Aşama 1 emisyon faktörleri Klinik atık yakma, sayfa 8
SO ₂		0.19	
NMVOC		0.7	
CO		0.54	
PM _{10*}		14*	

*Varsayım: PM₁₀ = 80 % of TSP

Belirsizlik

Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi'nde belirsizlikler hakkında bilgi yoktur.

Planlanan İyileştirmeler

Yukarıdaki emisyon tahminlerinde yapılabilecek iyileştirmeler mevcuttur. Aktivite verilerinden bazıları, zaman serilerinde eksiktir.

6.C.1bv Kremasyon

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: Yok

Temel Kaynak: Bu envantere yönelik herhangi bir anahtar kaynak analizi yapılmamıştır.

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Türkiye’de ölü yakmanın gerçekleşmemesi sebebiyle rapor edilen herhangi bir emisyon bulunmamaktadır.

6.C.2 Açık atık yakma-küçük ölçekli atık yakma

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NMVOC, CO, PM₁₀, SO₂, TSP, PM_{2.5}, NO_x

Temel Kaynak: Yok

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Faaliyet verileri TÜİK’ten alınmış ve eksik yıllar ara değer olarak eklenmiştir.

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Varsayılan emisyon faktörleri (TIER 1), Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi, Bölüm 5.C.2 NMVOC, CO, SO₂, NO_x, TSP, PM₁₀ ve PM_{2.5} için atıkların açık yakılmasından alınmıştır. Emisyon faktörleri tüm zaman serileri için sabittir.

Emisyon Kaynakları

Bu sektörden kaynaklanan emisyonlar, TÜİK tarafından rapor edilen açık atık yakmadan kaynaklanmaktadır. Burada hangi tür atıkların yer aldığı net olarak bilinmiyor.

Tarımsal atıkların yakılmasıyla ilgili temel endişelerden biri duman/partikül emisyonudur. Yanma genellikle yavaş ve verimsiz olduğundan, CO ve VOC emisyonları NO_x emisyonlarından daha önemlidir. (Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi, Bölüm 5.C.2. Açık atık yakma, sayfa 4).

Emisyon Eğilimleri

CO emisyonları 1990 yılında 16.41 kiloton iken 2019 yılında 0.558 kilotona düşmüştür.

NO_x emisyonları 1990 yılında 0.93 kiloton iken 2019 yılında 0.03 kilotona düşmüştür.

SO₂ emisyonları 1990 yılında 0.0323 kiloton iken 2019 yılında 0.001 kilotona düşmüştür.

NMVOC emisyonları 1990 yılında 0.362 kiloton iken 2019 yılında 0.012 kilotona yükselmiştir.

TSP emisyonları 1990 yılında 1.36 kiloton iken 2019 yılında 0.046 kilotona yükselmiştir.

PM₁₀ emisyonları 1990 yılında 1.33 kiloton iken 2019 yılında 0.045 kilotona yükselmiştir.

PM_{2.5} emisyonları 1990 yılında 1.23 kiloton iken 2019 yılında 0.042 kilotona yükselmiştir.

Tüm emisyonlar bu sektör için Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi'ne göre hesaplanmıştır. Tüm kirletici emisyon türleri aynı yöntemle hesaplandığından 1990-2019 yılları arasında aynı eğilime sahiptir.

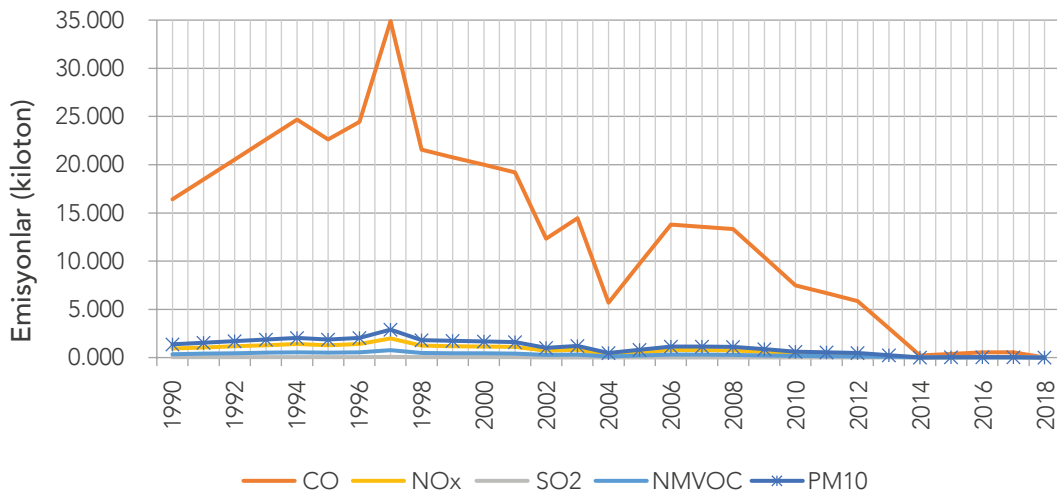
Şekil 5.3'te görüldüğü gibi 1990-2019 zaman aralığında bazı dalgalanmalar gözlemlenebilir ve bu doğrudan faaliyet verileriyle ilgili olabilir. Özellikle CO için, kirleticilere yönelik EF'ler daha büyük olduğundan ve daha yüksek emisyon seviyelerine yol açtığından dalgalanmalar daha keskindir.

Emisyon eğilimleri Şekil 6.3'te, emisyonlar ise Tablo 6.5'te sunulmaktadır.

Şekil 6.3

1990-2018 dönemine yönelik Küçük Ölçekli Atık Yakma Kaynaklı Emisyonlar.

NFR 5C2 Küçük Ölçekli Yakma Kaynaklı Emisyonlar

Açık atık yakma kaynaklı emisyonlar Tablo 6.5'te sunulmuştur.

Tablo 6.5

Sektör 5C2 Küçük ölçekli atık yakma kaynaklı emisyonlar

Yıllar	CO	NO _x	SO ₂	NMVOC	TSP	PM ₁₀	PM _{2.5}
	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton	kiloton
1990	16.41	0.93	0.0323	0.362	1.36	1.33	1.23
1991	18.48	1.05	0.0364	0.407	1.54	1.49	1.39
1992	20.55	1.17	0.0405	0.453	1.71	1.66	1.54
1993	22.61	1.29	0.0446	0.498	1.88	1.83	1.70
1994	24.68	1.41	0.0486	0.544	2.05	1.99	1.85
1995	22.61	1.29	0.0446	0.498	1.88	1.83	1.70
1996	24.45	1.39	0.0482	0.539	2.03	1.98	1.84
1997	34.89	1.99	0.0688	0.769	2.90	2.82	2.62
1998	21.55	1.23	0.0425	0.475	1.79	1.74	1.62
1999	20.77	1.18	0.0409	0.458	1.73	1.68	1.56
2000	19.99	1.14	0.0394	0.440	1.66	1.61	1.50
2001	19.21	1.09	0.0378	0.423	1.60	1.55	1.44
2002	12.34	0.70	0.0243	0.272	1.03	1.00	0.93
2003	14.46	0.82	0.0285	0.319	1.20	1.17	1.09
2004	5.69	0.32	0.0112	0.125	0.47	0.46	0.43
2005	9.74	0.55	0.0192	0.215	0.81	0.79	0.73
2006	13.79	0.79	0.0272	0.304	1.15	1.11	1.03
2007	13.57	0.77	0.0267	0.299	1.13	1.10	1.02
2008	13.34	0.76	0.0263	0.294	1.11	1.08	1.00
2009	10.41	0.59	0.0205	0.229	0.87	0.84	0.78
2010	7.48	0.43	0.0147	0.165	0.62	0.60	0.56
2011	6.67	0.38	0.0131	0.147	0.55	0.54	0.50
2012	5.86	0.33	0.0116	0.129	0.49	0.47	0.44
2013	3.04	0.17	0.0060	0.067	0.25	0.25	0.23
2014	0.22	0.01	0.0004	0.005	0.02	0.02	0.02
2015	0,391	0,022	0,001	0,009	0,032	0,032	0,029
2016	0.558	0.032	0.001	0.012	0.046	0.046	0.046
2017	0.558	0.032	0.001	0.012	0.045	0.045	0.045
2018	0,558	0,032	0,001	0,012	0.042	0.042	0.042
2019	0,558	0,032	0,001	0,012	0.042	0.042	0.042

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, belediye atıklarının yakılmasından kaynaklanan süreç emisyonları için bir yaklaşım olan ve aşağıdaki genel denklemin kullanıldığı TIER 1'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}} = \text{AD} * \text{EF}_{\text{kirletici}} / 10^3$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{kirletici}}$ = envanterde ilgili dönem için kirletici emisyonları i (kiloton)

AD = belediye atığı (açık alanda yakma) (kiloton)

$\text{EF}_{\text{kirletici}}$ = belediye atığı için kirletici emisyon faktörü i (kg/Mg)

Bu sektörün kirletici emisyonlarının hesaplanmasında faaliyet verisi olarak yıllık açık yanmış atık miktarı kullanılmaktadır. Bu veriler TÜİK'in atık istatistikleri veri tabanından alınmıştır (Atık istatistikleri V.2).

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Açık atık yakma için tüm kirleticiler için emisyon faktörleri Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi'nden (TIER 1) alınmıştır. Emisyon faktörleri Tablo 5.5'te sunulmuştur.

Tablo 6.5
Sektör 5.C2. Küçük ölçekli atık yakma kaynaklı emisyonlar

Kirletici	Birim	EF	Referans
NO _x	kg / Mg waste	3.18	EMEP/EEA (2016). Bölüm 5.C.2, Açık atık yakma, Tablo 3-1, 5.C.2 Küçük ölçekli atık yakma kaynak kategorisine yönelik Tier 1 emisyon faktörleri, sayfa 6
NMVOC		1.23	
PM ₁₀		4.51	
SO ₂		0.11	
CO		55.83	
TSP		4.64	
PM _{2.5}		4.19	

Belirsizlik

Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi'nde belirsizlikler hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır..

NFR 6D Atık su işleme

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NMVOC, NH₃

Temel Kaynak: Yok

Emisyon Kaynakları

Kentsel alanlarda atık su arıtma tesisleri NMVOC emisyonlarının oluşmasına neden olmaktadır. Genel olarak, NMVOC, CO ve NH₃'ün hava emisyonları atık su arıtma tesislerinden kaynaklanmakta olsa da ulusal toplam emisyonlar için çoğunlukla önem arz etmemektedir. (Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi, bölüm 5D Atık su işleme, sayfa 3).

2016 yılı itibariyle Türkiye'de 55 fiziksel, 492 biyolojik, 135 ileri ve 199 doğal atıksu arıtma tesisi bulunmakta olup bu da kanalizasyon sisteminin toplam nüfus içinde hizmet verdiği nüfusun %84'üne tekabül etmektedir. (Belediyeler Temel Atıksu Göstergeleri, 1994-2016, TÜİK) ve 2019 verileri için ek bilgi bulunmamaktadır.

Ayrıca, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Su ve Toprak Yönetimi Daire Başkanlığı'nın verilerine göre, Aralık 2016'dan bu yana Türkiye'de 976 evsel atıksu arıtma tesisi bulunmaktadır.

5.D. Atık Su İşleme sektörü "NFR 14 Raporlama Şablonu" içerisinde yer almadığından, 5.D Atık Su İşleme emisyonu "NFR 14 Raporlama Şablonu" içerisinde 5.D.1 bölüm olarak raporlanmıştır.

Emisyon Eğilimleri

NMVOC emisyonları 1990'da 0.002 kiloton iken %2800 oranında bir artış göstererek 2019'da 0.058 kilotona yükselmiştir. Bu sektördeki NMVOC emisyonlarındaki büyük artış, esas olarak Türkiye'de artılan atık su miktarındaki yüksek artıştan kaynaklanmaktadır.

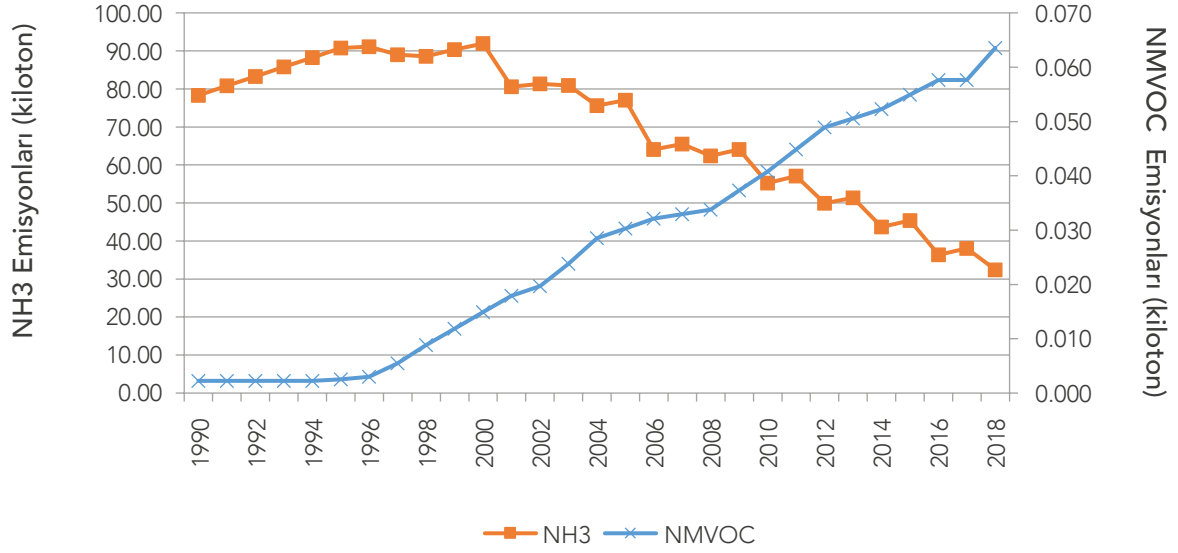
1990-2019 yılları arasında NH₃ emisyonları %59 azalmıştır. Bu düşüşün temel nedeni kanalizasyona bağlı insan sayısının sürekli artması ve alaturka tuvalet kullanan nüfusun azalmasıdır.

Emisyon eğilimleri Şekil 6.4 ve Tablo 6.6'da gösterilmiştir.

Şekil 6.4.

1990-2019 dönemine yönelik NFR 5.D atık su işlemlerinden kaynaklanan emisyonlar

NFR 6D Atık Su İşlemesi Kaynaklı Emisyonlar

Atık su işlemlerinden kaynaklanan emisyonlar Tablo 6.6'da sunulmaktadır.

Tablo 6.6

Sektör 5.D Atık Su İşlemesi Kaynaklı Emisyonlar

Yıllar	NMVOC	NH ₃
	kiloton	kiloton
1990	0.002	48.216
1991	0.002	47.562
1992	0.002	46.913
1993	0.002	46.259
1994	0.002	45.611
1995	0.003	44.979
1996	0.003	46.782
1997	0.005	44.783
1998	0.009	45.755
1999	0.012	44.402

2000	0.015	42.895
2001	0.018	41.286
2002	0.020	40.684
2003	0.024	40.783
2004	0.029	40.737
2005	0.030	38.427
2006	0.032	30.132
2007	0.033	30.914
2008	0.034	31.750
2009	0.037	31.546
2010	0.041	31.529
2011	0.045	29.341
2012	0.049	26.996
2013	0.051	23.607
2014	0.052	20.199
2015	0.052	21.871
2016	0.052	36
2017	0.052	38
2018	0.052	32
2019	0.052	32
Eğilim 1990-2019	2800%	-59%

Metodolojik Açıklamalar

Uygulanan metodoloji, atık su işlemeden kaynaklanan süreç emisyonlarına yönelik bir yaklaşım olan ve genel denklemlerin kullanıldığı TIER 2'dir:

$$\text{Emisyon}_{\text{NMVOC}} = \text{AD} * \text{EF}_{\text{NMVOC}} / 10^9$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{NMVOC}}$ = envanterde ilgili dönem için NMVOC emisyonları (kiloton)

AD = arıtılmış atık su (1000 m³)

EF_{NMVOC} = atık su için NMVOC emisyon faktörü (mg/m³)

$$\text{Emisyon}_{\text{NH}_3} = \text{AD} * \text{EF}_{\text{NH}_3} / 10^6$$

Formül açıklaması:

$\text{Emisyon}_{\text{NH}_3}$ = envanterde ilgili dönem için NH_3 emisyonları (kiloton)

AD = kanalizasyon sistemine bağlı olmayan nüfus
(alaturka kullanıcıları) (milyon kişi)

EF_{NH_3} = atık su için NH_3 emisyon faktörü (kg/kişi/yıl)

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

NMVOC emisyonlarının hesaplanmasında, faaliyet verisi olarak atık suyun hacmi (m^3) kullanılmaktadır. Bu veriler, TÜİK'in atık istatistikleri veri tabanından alınmış olup burada eksik yıllar eklenmiştir.

NH_3 emisyonlarının hesaplanmasında Türkiye için toplam nüfustan kanalizasyon şebekesinden hizmet almayan kişi sayısı çıkarılarak faaliyet verileri elde edilmiştir. Toplam nüfus verileri EUROSTAT istatistiklerinden, kanalizasyon sistemi ile hizmet verilen belediye nüfus verileri ise TÜİK'in atık istatistiklerinden alınmıştır.

Emisyon Faktörlerinin Kaynağı

Atık su işlemeden kaynaklanan NMVOC emisyonları için varsayılan emisyon faktörü Türkiye'deki bir çalışmadan türetilmiştir (Atasoy ve ark., 2004) (Tablo 3-1, Tier 1). Atık su işleme için NH_3 emisyon faktörü Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi'nden (TIER 2) elde edilmiştir.

Tablo 6.7

Sektör 5.D Atık Su İşleminde Kullanılan Emisyon Faktörü (EF)

Kirletici	Birim	EF	Referans
NMVOC	mg/ m^3 işlenen atıksu	15	EMEP/EEA (2016), Bölüm 5D Atık su işleme, Tablo 3-1, NFR kaynak kategorisi 5D için Tier 1 emisyon faktörü, Atık su işleme, alaturka tuvaletler, sayfa 7
NH_3	kg/kişi/yıl	1.6	EMEP/EEA (2016), bölüm 5D Atık su işleme, Tablo 3-2 NFR kaynak kategorisi 5D için Tier 2 emisyon faktörü, Atık su işleme, alaturka tuvaletler, sayfa 8

Belirsizlik

Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Emisyon Envanteri 2016 Rehberi'nde belirsizlikler ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

NFR.6E Diğer Atıklar

Kaynak Kategori Tanımı

Emisyonlar: NA

Faaliyet Verilerinin Kaynağı

Genellikle bu kategori altında atıkların kompostlaştırıldığı rapor edilmekte olup Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Atık Yönetimi Birimi'nden alınan bilgilere göre şu anda Türkiye'de herhangi bir kompost tesisi bulunmamaktadır. Ancak, bu konuda TÜİK ile birlikte daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.

Planlanan İyileştirmeler

Diğer atıklarla ilgili spesifik veriler elde edilebilirse, önümüzdeki yıllarda bu sektörün katkısı hesaplanıp değerlendirilebilir. Ayrıca, kompostlama atıklarına ilişkin rapor edilen verilerin nereden geldiği ve güvenilir olup olmadığı TÜİK ile birlikte açıklığa kavuşturulmalıdır.

7

DİĞER EMİSYONLAR VE DOĞAL EMİSYONLAR

Orman yangınları: Bu kaynak için herhangi bir emisyon tahmini yapılmamıştır çünkü hiçbir faaliyet verisi elde edilememiştir. Ancak bilgi mevcut olabilir ve gelecekte envantere dahil edilebilir.

Ormanlara yönelik NMVOC Emisyonları: Ormanlara yönelik NMVOC'lerin emisyon tahminleri emisyon envanterine dahil edilmemiştir. Ulusal tahminler mevcut olabilir ve çalışmalar gelecekte envantere entegre edilmek üzere kontrol edilecektir.

8

YENİDEN HESAPLAMALAR VE İYİLEŞTİRMELER

8.1. Yeniden Hesaplamalar

Karayolu taşımacılığı kategorisi altında COPERT çıktısı için yeniden hesaplamalar yapılmaktadır. Raporda, karayolu taşımacılığı yeniden hesaplamaları 1994-2017 yıllarını kapsamaktadır.

Enerji üretimi için; Tesis bazlı EF çalışması, EMİSYON projesinin tamamlanmasını müteakip sonraki başvurularda tamamlanacak ve envantere eklenecektir. Ayrıca 1B NFR kategorisi hesaplanacak ve sonraki yılların verileri de eklenecektir.

Enerji dengesi tablosundaki yapısal değişiklikler nedeniyle, sektörler için mevcut faaliyet verilerinin revizyonları ile birlikte zaman serisi yeniden hesaplamalarına ilişkin revizyonlar sunuma dahil edilmiştir. Ek olarak, gelecekteki sunumlar için petrol dengesi entegre edilecektir. 1A2 bölüm bilgileri, hem hesaplamalar hem de yeniden hesaplamalar için alt kategori verileri revize edilmiştir.

Gübre üretim istatistikleri ulusal veri seti hesaplamalara dahil edildiğinden emisyonlar yeniden hesaplanmıştır.

Daha önce öncelik verilen diğer alanlar, EMİSYON projesinin katkı etkisi ile gelecek başvurularda entegre edilmeye çalışılacak ve yeniden hesaplamalar eklenecektir.

8.2. Planlanan İyileştirmeler

Planlanan iyileştirmeler, kirleticiler ve NFR sektörü bazında aşağıda listelenmiştir.

8.2.1. Veri Sağlamayı ve Tutarlılığı İyileştirme

Bakanlıklar arasında bilgi alışverişinin önündeki kurumsal engellerin varlığı, envanter derleme sürecini önemli ölçüde engellemekte ve potansiyel doğruluk ve eksiksizliğinden uzaklaşmaktadır. Aynı yorumlar emisyon projeksiyonlarının hazırlanma süreci için de geçerlidir. İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulu, tüm paydaşların işbirliği ile veri akışını sağlamak amacıyla Mayıs 2014'te kurulmuştur. Ayrıca yukarıda IIR'de atıfta bulunulan Hava Yönetimi Çalışma Grubu Mayıs 2014'te onaylanmıştır ve modelleme, eylem planları, ulusal programlar ve stratejiler arasında işbirliği ve envanter bağlantılarını sağlayacaktır.

Koordinasyon kurulunda hava kirleticiler ile sera gazı emisyon envanterleri arasında tutarlılığın sağlanması için özel tedbirler alınacaktır.

EMİSYON proje verileri ve faaliyet akışı ile birlikte, söz konusu proje tarafından bu amaçla geliştirilen özel portal kullanılarak da veri tutarlılığı her yıl incelenecek ve analiz edilecektir.

8.2.2. Belirli Kirleticilere Yönelik Önemli İyileştirmeler

NO_x emisyonları: NO_x emisyon tahminlerini iyileştirmek için güvenilir nokta kaynak verilerinin elde edilmesi en yüksek önceliktir. Daha önce uygulanan anketlerin sonraki sunumlarda kullanılması planlanmaktadır. COPERT için karayolu taşımacılığı girdi verileri, zaman serilerini sürekli olarak derlemek için analiz edilecek ve çalışılacaktır. Yazılımın sürümleri de sürekli iyileştirme için analiz edilecektir.

NMVOC emisyonları: İyileştirmeler, solvent kullanımından kaynaklanan emisyonları tahmin etmek için daha ülkeye özgü bir yöntem geliştirmeye ve konutlarda odun yakma için kullanılan genel emisyon faktörlerinin uygun olup olmadığını kontrol etmeye odaklanmalıdır.

SO₂ emisyonları: (i) yakıtların kükürt içeriği (özellikle linyit) (ii) baca gazı kükürt giderme tesisinin kurulu olduğu boyut ve (iii) böyle bir tesisin işletme performansı için veri setlerinin iyileştirilmesi, SO₂ emisyon tahminlerinin iyileştirilmesi için en yüksek önceliktir. Büyük nokta kaynakları (elektrik üretimi ve diğer büyük ölçekli endüstriyel yakma tesisleri) için kapsamlı ve güvenilir emisyon verileri, SO₂ emisyon tahminlerinin belirsizliğini önemli ölçüde azaltacaktır. Belirli EF'leri hesaplamak için tesislerden elde edilen veriler, sonraki gönderimlerde incelenecek ve envantere entegre edilecektir.

NH₃ emisyonları: Bu tahminleri elde etmek için uygulanan metodoloji, ülkeye özgü verilerin, literatürden alınan varsayılan verilerin ve uzman görüşünün bir kombinasyonunu kullanmıştır. Metodolojide, ülkeye özgü verilerin kullanılmasının önemli bir gelişme sağlayacağı hayvanlardan N atılımı gibi bazı önemli parametreler vardır.

PM_{2,5} emisyonları: ERT'nin derinlemesine incelemelerle tavsiyelerinden sonra, seçilen sektörler için yıllık olarak her bir sunum için emisyon hesaplamaları adım adım eklenir. NFR kategorileri sürekli olarak tamamlanacaktır.

8.2.3. Belirli NFR Sektörlerine Yönelik İyileştirmeler

Sabit Yanma Kaynakları: Emisyon hesaplamalarında yapılabilecek bir dizi iyileştirmeye aşağıda değinilmiştir:

- Bu kaynak sektör, çeşitli kirleticilere büyük katkı sağlar. Bu nedenle doğru bir hesaplama metodolojisi kullanmak önemlidir. Şu anda, birincil olarak GB'den gelen varsayılan emisyon faktörleriyle basit bir TIER 1 yöntemi kullanılmaktadır. Bu yeterince güvenilir değildir ve iyileştirmeler yüksek bir önceliktir (ve muhtemelen tüm envanterde yapılacak en önemli iyileştirmedir). Bölge bölge tesis bazlı veriler envantere eklenecek ve ulusal profilin durağan yanma özellikleri ilerideki sunumlarda daha doğru olarak sunulacaktır.
- Mevcut tahminlerin nokta kaynaklı emisyon verileriyle değiştirilmesi önerilir. Enerji Bakanlığı ile görüşülüp CoBoard kapsamındaki çalışmalarda veri alışverişi ve veri uyumluluğu sonraki başvurular için dikkate alınacaktır.

- Enerji dengesi tablolarındaki yakıt verileri, sıvı yakıtlar için yalnızca “Petrol”ü belirtmektedir. Farklı sıvı yakıtların çok farklı özellikleri bulunmakta olup bu durum emisyon envanterinde dikkate alınmalıdır. Petrolün aşağıdaki bölümlere ayrılabilmesi için önemli bir iyileştirme denenecektir: Petrol (benzin), Dizel (Gaz Yağı), Havacılık yakıtı ve Isıtma veya Yanan Petrol. Bu konular Enerji Bakanlığı temsilcileri ile birlikte analiz edilmiş olup sonraki sunumlar enerji dengesi içindeki petrol dağılımı hesaplamalarını kapsayacaktır.
- NFR 1B kategorisi hesaplanacak ve sonraki başvurular için dahil edilecektir.

Mobil Makineler: Mobil makinelerden kaynaklanan emisyonların rapor edildiği birkaç NFR kategorisi vardır. Ancak, bu emisyon envanteri için tümü IE olarak rapor edilmektedir. Bunun nedeni, enerji dengesi tablolarının bir sektörde kullanılan yakıtı sabit ve mobil olarak çözmemesi ve sonuç olarak tüm mobil makinelerden kaynaklanan emisyonların ilgili sabit kaynak sektörüne dahil edildiği düşünülmektedir. EMİSYON projesi ile bu konu Türkiye için daha değerli varsayımlar için çalışılacaktır.

Havacılık: Ulaştırma Bakanlığı’ndan güncel veriler elde edilmiştir. Sonraki gönderimler için bu veri paylaşım süreci kaydedilecektir.

Karayolu taşımacılığı: Yeniden hesaplamaların geri kalanı COPERT yazılımının sonuçlarına göre eklenecektir.

8.3. Sürekli İyileştirme Programının Hazırlanması

Sürekli İyileştirme Programı hazırlanmamıştır. CoBoard altında Hava Yönetimi çalışma grubunda iyileştirme programının görüşülmesi planlanmaktadır.

Önceki sektörlerde bahsedilen EMİSYON projesinin sonuçları dahilinde yeni şebekenin sürekli iyileştirme aşamalarının kullanılması planlanacaktır.

TFEIP kapsamında yürütülen derinlemesine incelemeler Türkiye için çok önemlidir. ERT raporlarında altı çizilen bulgular, izlenecek sürekli iyileştirme programımız için temel adımlarımızdır.

Bu nedenle; Aşama-3 raporunda özel önemle yazılan ve altı çizilen noktalar dikkate alınacaktır. Bu bulguların açıklamalarının listesi aşağıda verilmiştir:

- Tam kaynak açıklamaları sırasıyla tüm yıllar için entegre edilecek şekilde analiz edilecektir.
- NFR şablonunun raporlanmasında faaliyet veri entegrasyonu üst düzey temsilciler tarafından kararlaştırılacak bakanlık bünyesinde analiz edilecektir.
- Kaçak emisyonlar ve jeotermal kategorisi ile Türkiye’de bulunan ve 2. Aşama-3 inceleme bulgularında belirtilen diğerleri sırasıyla analiz edilecektir.
- Raporlama döngüsünün yeniden hesaplanması ve yeniden analizi nedeniyle gösterim anahtarları revize edilecektir.
- Sera gazı raporlaması tekrar analiz edilecek ve TÜİK ile işbirliği yapılarak kategori ve alt kategorilerin entegrasyonu revize edilecektir.
- Petrol ayrımı sonraki gönderimlere entegre edilecektir.

- Emisyon projesinden elde edilen çıktılarına göre EF seçimleri revize edilecek ve analiz edilecektir.
- NFR şablonunda eksik olan kirleticiler incelenecek ve kısa vadede gerekirse uzman varsayımları ile hesaplanmaya çalışılacaktır.
- Faaliyet verilerinin senkronizasyonu, ikili işbirliği kapsamında TÜİK ile değerlendirilecektir.
- NFR şablonu altında mevcut kategoriler için "Highier Tier" yaklaşımı analiz edilerek uygulanmaya çalışılacaktır.
- Emisyon uzmanları başta olmak üzere okuyucular ve kullanıcılar için kullanıcı dostu bir bakış açısı ihtiyacı doğrultusunda IIR yapısı revize edilecektir.

9 PROJEKSİYONLAR

Emisyon Kontrolünün İyileştirilmesi Projesi'nin TA bileşeninde NECD kirleticileri için projeksiyonlar ve senaryolar hazırlanmıştır. Koordinasyon Kurulu bünyesinde tüm paydaşların koordinasyonu ile bu projeksiyonlar ve senaryolar güncellenecektir. Ayrıca EMİSYON projesi, faaliyet verilerinin ve hesaplamaların tamamlanmasını sağlayacaktır. Bu faslın referans olarak kullanılmasının yasal dayanağı halen hazırlık ve uygulama aşamasındadır.

Projeksiyonların sonraki başvurular için raporlanması planlanmaktadır.

10

IZGARALI EMİSYONLARIN VE KİRLETİCİ LİSTESİNİN RAPORLANMASI

LRTAP envanteri için gridlenmiş emisyonların, LPS veri yükümlülüğü ile birlikte CLRTAP Sözleşmesi kapsamında raporlanması planlanmaktadır.

Bu raporlama yükümlülüğü, EMİSYON Projemizin devam eden çalışmaları kapsamında hazırlanmaktadır.

11

DÜZENLEMELER

Herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

IIR Referansları

- Avrupa İzleme ve Değerlendirme Programı/Avrupa Çevre Ajansı Rehberi
- TÜİK Resmi İstatistikleri
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Enerji Dengesi
- Eurostat Üretim Endeksi
- Sera Gazı Gönderimleri
- Kurumsal İlerleme ve Faaliyet Raporları
- Ulusal Envanter Raporları, Türkiye
- Çelik İstatistikleri
- Emisyon Kontrolünün İyileştirilmesi Teknik Yardım Projesi Envanter Yönergeleri
- Emisyon Kontrolünün İyileştirilmesi Teknik Yardım Envanter Raporu Bölüm 1 ve 2
- Emisyon Kontrolünün İyileştirilmesi Teknik Yardım Proje Belgeleri
- TR Kalkınma Planı
- TÜİK, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
- Birlikler, Oda ve Derneklerin sanayi, enerji, ulaşım, tarım, atık ve ürün kullanımı başlıklı internet siteleri
- Dünya Maden Raporu
- Sektörel İstatistikler

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Mustafa Kemal Mahallesi Eskişehir Devlet Yolu (Dumlupınar Bulvarı)
9. km No: 278 Çankaya/ANKARA
www.csb.gov.tr